

Tres textos de
**Josep Maria
Muñoz Pujol**

Edició a cura de Martí Gallén

Antígona (1965)

Vador (1986)

L'home del billar (2013)

Difusió del patrimoni dramàtic dels Països Catalans

La col·lecció «Repertori Teatral Català» aplega textos del patrimoni dramàtic català de tots els temps. L'objectiu de la col·lecció és posar a l'abast de tothom textos —clàssics o contemporanis— que no es troben fàcilment al circuit comercial. Cada volum, que pot contenir una o diverses peces, ha estat curat per un especialista i compta amb un breu estudi introductor. Les obres s'editen digitalment —en lliure accés— al RedIT (Reservori Digital de l'Institut del Teatre), però també es poden adquirir en paper (procés d'impressió a demanda) al web de la Llibreria de la Diputació de Barcelona.

La col·lecció «Repertori Teatral Català» és un dels projectes del PRAEC (Projecte de Recerca de les Arts Escèniques Catalanes), impulsat per l'Institut del Teatre de Barcelona en col·laboració amb la Xarxa Vives d'Universitats i l'Institut d'Estudis Catalans. El PRAEC té l'objectiu de rellegir i difondre tant la pràctica escènica com el patrimoni dramàtic dels Països Catalans, en tots els seus gèneres i manifestacions.

Tres textos de
Josep Maria
Muñoz Pujol

Antígona (1965)

Vador (1986)

L'home del billar (2013)

Edició a cura de Martí Gallén

Repertori Teatral Català

Primera edició: octubre de 2024

© de la curació: Martí Gallén

© d'aquesta edició: Institut del Teatre, 2024

© de la imatge de coberta: Arxiu familiar Muñoz Lloret

Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona

Direcció general: Silvia Ferrando Luquin

Plaça de Margarida Xirgu, s/n

08004 Barcelona

www.institutdelteatre.cat

Direcció de la col·lecció: Carles Batlle

Edició i revisió: Marta Borrás i RE&MA12

Disseny de col·lecció i maquetació: Txeni Gil

Coordinació de la producció: Subdirecció d'Imatge Corporativa
i Promoció Institucional de la Diputació de Barcelona

Impressió: Departament de Reproducció Gràfica
de la Diputació de Barcelona

ISBN: 978-84-10278-20-2

DL: B 19971-2024

**Diputació
Barcelona**

| Institut del Teatre

Institut del Teatre

Edicions

Continguts

- 7 Pròleg
 - 29 Referències bibliogràfiques
 - 31 Relació d'obres estrenades
 - 32 Textos dramàtics publicats de l'autor

 - 33 ***Antígona*** (1965)
 - 101 ***Vador*** (1986)
 - 203 ***L'home del billar*** (2013)
-

Pròleg

*Al meu avi, per no tapar-me mai les orelles
i deixar-me sentir, amb ell, el cant de les sirenes.*

L'obstinació de Josep Maria Muñoz Pujol

«El cant de les sirenes, de les gràcies, de les muses, de les dèries que sadollen el teatre, dona emoció als escenaris on es munten i es reciten els somnis frustrats i els reeixits.

»És el cant que surt del fons de les audiències que t'accepten o et refusen, que et concedeixen el permís. És el poder del cant dels empresaris, els amos del diner. És la cançó dels mandataris, dels adulars o crítics, dels censors que han volgut, voldrien, volen que escriguis segons ells: però, en especial, és la incerta païra, la frisança que genera la creació d'un text en convertir-lo en espectacle, el que conforma l'oculta essència del que és fet, *el verí del teatre*» (Muñoz Pujol, 2009, p. 9).

El dia de Sant Joan de 1953, a l'edat de 29 anys, l'aprenent de cirurgià —nascut a Barcelona, en el si d'una família de la burgesia mitjana de la dreta de l'Eixample— es troba en la solitud dels carrers de Londres i, per primera vegada des de fa onze anys, se sent perdut. Fa temps que viatja a la capital londinenca a la recerca d'una solució als maldecaps hospitalaris que, després de la desfeta provocada per la guerra civil espanyola, han conduït la medicina catalana a una situació límit, mancada de recursos, de tècniques o d'estrís per salvar vides. A Londres, l'aprenent de cirurgià —en l'especialitat d'ortopèdia i traumatologia— hi viatja, de tant en tant, per comprar material quirúrgic o per aprendre noves tècniques, assistint a conferències, amb l'objectiu d'aconseguir el coneixement i les eines necessàries per —imitant el que fan els anglesos— intentar modernitzar les tècniques i els protocols quirúrgics del centre mèdic on treballa: l'Hospital Clínic de Barcelona. Per primera vegada a la vida, però, té una sensació estranya. S'asseu en un banc davant del llac de Saint James's Park i, mentre bada, se n'adona de la insatisfacció que li produeix una «feina destinada a resoldre els estralls i les injúries inferides per accident o atzar sobre el cos humà, i en la manera que la medicina ha buscat per afrontar-les» (Muñoz Pujol, 2009, p. 18).

Una feina d'«homicides autoritzats» que l'aprenent de cirurgia odia, tot i que en aquell moment no ho sàpiga. Assegut davant d'aquell llac, en aquell moment de dubte, d'incertesa i d'insatisfacció, l'aprenent de cirurgia, infeliç i insatisfet d'una professió, la de metge, que no l'omple prou, decideix prendre la decisió de dedicar un percentatge rellevant de la seva vida a reconstruir la vocació que li és més pròpia: escriure teatre.¹

Primeres temptatives

En tornar de Londres, i després d'alguns intents poc reeixits d'escriure textos dramàtics, Josep Maria Muñoz Pujol (1924-2015) s'atreveix a escriure la primera peça amb certes pretensions d'obra important, *Vuelve un hombre* (1955), escrita en castellà. El text va a parar a mans del director d'escena Esteve Polls, que li recomana que el faci traduir al català i que el presenti al Premi Maragall de l'empresa del Teatre Romea. La traducció de l'obra (*Torna un home*) acaba guanyant el certamen i, d'aquesta manera, Polls en farà un muntatge que es podrà veure en una funció única el 18 d'abril de 1956, al Teatre Romea. El text, ben diferent de les produccions de l'escena catalana de l'època, i sota l'influx del pòsit catòlic de Graham Greene, presenta algunes de les característiques més significatives de la producció posterior de l'autor: el seu interès per abordar temàtiques amb rerefons històric (la postguerra europea) i la creació d'un tipus de teatre de «debat ideològic i reflexió moral, discursiu i conceptual, de progressió dramàtica mínima i d'acció minvada o subordinada» (Gallén, 2016, p. 17). Qui sap si empès pel relatiu èxit d'aquesta primera experiència teatral, l'any 1957, Muñoz Pujol escriu *No hay camino* —amb què guanya el premi Ciudad de Barcelona, del mateix any—, estrenada el 23 de maig de 1958, sota la direcció de Diego Asensio i protagonitzada per Gemma Cuervo, al Teatre Candilejas de Barcelona (un teatre de butxaca ubicat al soterrani del Teatro Calderón i que durant la darrera dècada dels anys cinquanta representa, segons Ricard Salvat, «un dels primers passos del teatre independent cap al teatre professional») (Salvat, 2003, p. 111-122).

¹ En les diverses estades que farà a Londres, l'aprenent de cirurgia procurarà sempre anar cada nit al West End a veure-hi teatre. En aquest sentit, és rellevant destacar que aquell mateix any va poder veure, al Wyndham's Theater, una obra de Graham Greene, *Living room* (1953), dirigida per Peter Glenville, que l'acabarà de convèncer per provar sort en la literatura dramàtica i que serà la inspiració principal per al seu primer text dramàtic *Vuelve un hombre* (1955).

Per primer cop, Muñoz Pujol fa contacte amb l'escena professional catalana, mentre continua seguint l'estela de l'anomenat teatre catòlic de Greene o Georges Bernanos, amb una visió manifestament humanista del cristianisme, heretada de la seva educació jesuítica. Un any més tard, estimulat per la rebuda positiva —sobretot pel que fa als premis— dels seus dos primers textos, el dramaturg novell decideix presentar *La hora de todos* (1959) al premi de teatre convocat per la revista literària *La Hora XXV*, que torna a guanyar. Això suscita l'interès de Claudio de la Torre —dramaturg i director d'escena, figura essencial del teatre espanyol de mitjan segle xx—, qui decideix estrenar-ne un muntatge el 20 de març de 1960, al Teatro María Guerrero, un dels Teatros Nacionales de Madrid, que el mateix de la Torre dirigeix. Tot i un relatiu èxit de públic i l'interès per part de l'escena madrilenya per l'entrada en joc d'un nou dramaturg (l'autor farà una amistat amb el director del María Guerrero i mantindrà una correspondència significativa amb Antonio Buero Vallejo), la crítica madrilenya considera la peça excessivament exòtica —l'acció se situa al Congo belga— i massa europea (és a dir, poc espanyola).

En aquells primers estadis de la seva carrera de dramaturg, Muñoz Pujol escriu un teatre sense un full de ruta clar, en termes estilístics, però, això sí, amb un afany clarament moral i filosòfic, d'explícita arrel ideològica, ben lluny de la comèdia lleugera que triomfa als escenaris del moment o del realisme espanyol més compromès representat pel teatre de Buero Vallejo. «Escrivia jo aleshores per a un públic d'identitat encara no identificada, treballava a la recerca d'una lletra que es pogués llegir en veu alta» (Muñoz Pujol, 2009, p. 31). Autodidacte, sense una tradició —la catalana— que l'empari o amb què se senti del tot identificat, el dramaturg es troba sol davant d'un àmbit —el teatral— amb el qual es mostra reticent. Per sí això no fos prou, el context de finals dels cinquanta, li és molt poc favorable: el teatre de la capital catalana de l'època —tot i la incipient aventura de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (ADB) o la significativa feina produïda per les companyies de teatre de cambra— és, principalment, un teatre burgès bastit sobre els propòsits de la comèdia comercial. Muñoz Pujol, per contra, decidit a escriure contra «la facilitat encantadora» d'aquest teatre inofensiu i irreflexiu, té en aquells moments molt més presents els models del teatre culte europeu d'arrel anglosaxona (Greene, T. S. Eliot, etc.) que no pas els de la tradició autòctona.

Malgrat aquesta primera aventura teatral, Muñoz Pujol resol que, en aquells moments, en el teatre no hi ha lloc per a ell. A part, els deures quirúrgics de l'Hospital Clínic l'obliguen a aturar la seva producció dramàtica, a la vegada que, per manca de presència als escenaris, s'anirà desvinculant de l'entorn teatral de la capital espanyola amb el qual, com ja hem vist, ha començat a tenir contacte. A més, l'any 1957 es casa amb Teresa Lloret (1936) i entre 1958 i 1962 neixen els seus quatre fills que l'obliguen a concentrar, en un primer moment, totes les seves energies en la família. Una unió que serà, com el mateix Muñoz Pujol reconeixerà, definitiva pel que fa a la seva posterior carrera com a dramaturg en català: el cirurgià (i dramaturg ocasional) s'ha casat amb la neta de Pere Lloret i Ordeix (1877-1967) —advocat catalanista i alcalde de Tarragona per Acció Catalana Republicana—; Teresa és una persona lligada a la cultura catalana: una família obligada a l'exili i compromesa amb la llengua. Aquest vincle i la introducció en les esferes del que l'autor anomena «els impertèrrits resistents de la llengua catalana» —Muñoz Pujol arribarà a establir lligams amb gent com Salvador Espriu o Carles Riba, que exercirà de testimoni en el casament amb Teresa— el porten a pensar en la possibilitat, un cop estabilitzada la situació familiar, de començar a escriure en la llengua que li és pròpia (i que haurà de començar a estudiar a l'edat de trenta-sis anys). Malgrat que el seu amic Buero Vallejo li recomana que continuï escrivint en castellà, el cirurgià de traumatologia a l'Hospital Clínic torna a sentir el cant de les sirenes i escriu la seva primera obra de teatre en català: *Antígona i els corbs* (1965).

Antígona. La tragèdia del teatre independent

L'any 1965, el context teatral a Barcelona s'ha vist significativament modificat per l'entrada en joc de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (EADAG), impulsada per Ricard Salvat i Maria Aurèlia Capmany, fruit de l'escissió i dissolució de la primera temptativa d'un teatre contemporani i nacional a càrrec de l'ADB. Plenament immers en la cirurgia, Muñoz Pujol no ha pogut seguir de ben a prop la revolució que s'està vivint en el marc del teatre independent a Barcelona i només hi ha tingut contacte com a mer espectador. Tot i això, està al cas de les renovacions formals que s'hi estan duent a terme, a la vegada que està ben al dia del teatre de caire més experimental que es produeix arreu d'Europa. A més a més, el cirurgià és ara un home transformat: en els darrers anys ha anat modificant el seu pensament

polític, filosòfic i religiós, fet que l'ha conduït cap a la consolidació d'una voluntat de començar a escriure un teatre veritablement compromès políticament i socialment, sintonitzant amb l'esperit de canvi de la dècada dels seixanta. En aquest context d'una certa transformació (més favorable per a la seva proposta poètica), l'autor decideix, aquell mateix 1965, enviar el text que ha acabat d'escriure —una versió actualitzada d'*Antígona* de Sòfocles, titulada *Els corbs*— al premi Josep Maria de Sagarra. Muñoz Pujol guanya el premi, fet que, de retruc, provoca que el text arribi a l'EADAG i que Maria Aurèlia Capmany —que comença a mantenir una espècie de pols dialèctic amb Ricard Salvat— decideixi posar-la en escena. L'interès de Capmany i Muñoz Pujol pel mite d'*Antígona* no és gaire original: de totes les tragèdies gregues clàssiques, la història del combat de la filla d'Èdip contra l'autoritari Creont és idònia per reflectir la realitat moral i política de la postguerra europea. En aquest sentit, tant la versió de Jean Anouilh (1944) com la de Bertolt Brecht (1948) havien articulat, a través de diferents estratègies d'adaptació, una lectura que, tot i ser marcadament antiautoritària, n'emfasitzava els elements de resistència moral del personatge. Cal recordar que, abans de Muñoz Pujol, l'ADB havia sentit interès per recuperar un text dramàtic de Salvador Espriu sobre el mite de la filla de la casa dels Labdàcides, escrit el 1939 —amb l'evident rerefons de la desfeta de la guerra civil— i n'havia fet una posada en escena, estrenada el 1958, al Teatre Candilejas. La mateixa EADAG, el 1963, realitza un nou muntatge, amb modificacions del text per part d'Espriu, dirigit per Ricard Salvat i estrenat a l'Orfeó Badaloní el 13 de gener.

El text

Els corbs, *Antígona i els corbs*, *Antígona 66 o*, simplement, *Antígona*, és el primer text de Muñoz Pujol en què les característiques temàtiques i estilístiques de la seva dramaturgia posterior queden fixades. En primer lloc, l'interès per la reescriptura del mite (ja sigui del repertori tràgic o d'una figura històrica mitificada) com a mirall a través del qual reflectir la realitat actual. Uns mites que, com assenyala Carles Batlle, són utilitzats per l'autor «parabòlicament per plantejar, més enllà del particularisme individual, un seguit de problemes d'abast col·lectiu» (Batlle, 1995, p. 5). L'*Antígona* de Muñoz Pujol significa la primera vegada que, de manera evident, la recreació d'un mite serveix a l'autor per parlar dels problemes socials que el preocupen: la realitat política de la societat catalana de l'època (que viu sota la

repressió autoritària d'un dictador com Creont). Malgrat el risc de la seva proposta, l'autor confia que la distància històrica i geogràfica de l'heroïna de la casa dels Labdàcides li permetrà esquivar la censura franquista:

Els mites em subministraven la manera més poètica i contundent de plantejar els problemes. En els mites s'al·legoritzen i es personifiquen les actituds humanes, ideològiques i filosòfiques. L'autoritat, la repressió, la llibertat, la recerca de felicitat... Per ells m'apropo a la realitat que ens toca viure, i em permeten una radicalització dramàtica en el procediment (Bartomeus, 1976, p. 194-206).

En aquest sentit, la segona gran preocupació de l'autor té a veure amb la problemàtica relació de convivència entre l'ésser humà i la societat, de la qual l'heroïna de Sòfocles és un dels màxims exponents. D'aquesta manera, la dificultat de les utopies, la impossibilitat de les revolucions necessàries però, malauradament, sempre apaivagades, és un dels motius recurrents de la dramaturgia de Muñoz Pujol, tal com ens demostra la seva *Antígona*. Home d'esquerres, preocupat per l'esdevenidor d'una societat que considera injusta i que, segons ell, necessita un canvi transformador, l'autor veu en l'heroïna de Sòfocles el reflex d'un moviment que s'està produint davant dels seus ulls i del qual, malgrat que no sigui prou jove com per formar-ne part, se sentirà partícip. Som en plena ebullició de les primeres revoltes estudiantils dels anys seixanta, dos anys després que, als Estats Units d'Amèrica, s'hagin iniciat els primers moviments contra la guerra del Vietnam. L'*Antígona* de Muñoz Pujol, impregnada de l'aire de revolta de l'època, es planteja, en essència, com un combat entre la joventut —representada per Antígona, Hèmon i Tirèsias— contra els vells prohoms de la ciutat, governats i liderats per l'autoritari Creont. De l'agon dramàtic entre Creont i Antígona —com també passa en la tragèdia original— Muñoz Pujol n'emfasitza el conflicte polític intergeneracional, subratllant així l'actualitat del text, i anticipant-se, en certa manera, als fets de la Caputxinada de 1966 o al maig francès de 1968. Un text que reflecteix i representa l'immediat temps present de l'autor, a la vegada que dialoga amb un passat que es projecta, inevitablement, en el futur.²

2 En aquest sentit, val la pena destacar que un dels poemes preferits del dramaturg és *Burnt Norton*, de T. S. Eliot, publicat a *Four Quartets* (1943): «Time present and time past are both perhaps present in time future, and time future contained in time past.

Un altre tret significatiu de l'autor, pel que fa als seus interessos temàtics, i que podem observar a *Antígona*, és l'interès per un cert intimisme que li permet reflectir les seves obsessions personals i de caràcter més profund i que tenyirà bona part de la seva escriptura dramàtica. Tot i que es pot considerar que aquestes dues vies —mite i intimisme— caminen separadament en la producció dramàtica de Muñoz Pujol, també és cert que de vegades acaben convergint, com és el cas d'*Antígona*. En algunes de les seves escenes, la més significativa de les quals és el bellíssim i delicat quadre íntim d'Hèmon i Antígona després d'haver fet l'amor, l'autor demostra el seu interès per representar la privacitat dels personatges de les seves obres. En aquest sentit, l'actualització del mite per part de Muñoz Pujol, inserint elements intimistes i de la seva realitat més immediata, ens presenta una Antígona que podríem trobar en algun campus d'una universitat dels Estats Units d'Amèrica de l'època (o al mateix claustre de la Universitat de Barcelona), fumant cigarretes, practicant la revolució i l'amor lliure, vestida amb blue-jeans i escoltant cançons de jazz o de Bob Dylan. Una versió, en resum, més atrevida i innovadora que els exemples precedents d'Anouilh, Brecht o Espriu. A tot plegat cal sumar-hi, des d'una perspectiva formal, l'ús incipient però significatiu d'estratègies representacionals pròpies del realisme èpic de Piscator i Brecht —marca de la casa de l'EADAG de Salvat i Capmany i que l'autor acabarà per integrar dins de la seva pròpia estètica—, així com també una versió juvenívola de Tirèsias que Muñoz Pujol fa servir com a narrador distanciat del drama, a la vegada que en participa com a personatge de l'acció, en forma de subjecte èpic:

TIRÈSIAS (*és un home jove, vestit com acostumen a anar els qui viuen al marge de la societat opulenta on han nascut. Porta camisa, blue-jeans i sandàlies. Tot en ell, indumentària i gest, és senzill i amable*): Vet aquí Tebes, l'antiga noble i val a dir que la més culta de les ciutats del món. Mira-la com s'alça, tan vella com és, gairebé superba, quasi morint-se, mestressa de tants anys, revifant-se sempre.

Per acabar, una lectura atenta de l'obra en qüestió ens permet descobrir dos dels trets estilístics fonamentals de l'autor i que

If all time is eternally present all time is unredeemable». Aquesta concepció del temps històric i de quina manera condiona les dinàmiques polítiques, socials i morals de cada època —en el sentit que tot temps (passat, present i futur) és eternament present i, per tant, incorregible, dificultant la possibilitat del canvi utòpic— serà una constant en la seva producció dramàtica.

inundaran tota la seva trajectòria posterior: l'ús d'una certa retòrica en les rèpliques dels seus personatges, en una sort de teatre d'exposició-discursivomonològica —en la línia del teatre grec clàssic que es troba reescrivint o de la tragèdia llatina de Sèneca que, de segur, havia estudiat als jesuïtes. Aquest barroquisme dialògic dels personatges, poc versemblant des de la perspectiva del realisme teatral, genera un cert estatisme en les situacions dramàtiques que construeix l'autor, que es decanta per escriure un teatre més discursiu que no pas d'acció. L'altre tret estilístic significatiu és l'ús d'un sarcasme particular, que comença a aparèixer en alguns fragments d'*Antígona*, provinent del seu interès pel teatre anglosaxó, del qual adaptarà la capacitat d'integrar, dins del discurs teatral, estratègies pròpies de l'humor anglès i de la farsa teatral política —inexistent aleshores en una Catalunya que encara ha de veure néixer Els Joglars o *Polònia*— però ben practicada per la producció dramàtica britànica del moment. En aquest sentit, el moment més significatiu del text és l'escena del Tribunal, integrat per un sol home, en una ridiculització derisòria més pròpia dels encara desconeguts Monty Python que no pas de Joan Capri.

El muntatge

Tot i que Capmany i Muñoz Pujol confien que aquesta versió podrà esquivar la censura, el context pre-revolucionari del moment dificultarà la possibilitat d'obtenir els permisos per representar-la: a principis de 1966, s'intenta constituir el Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB), que desembocarà en la Caputxinada del 9 de març, durament reprimida per la policia armada del règim. Aquests fets, malauradament, posen en situació d'alarma una censura franquista que, malgrat el període *aperturista* en què ens trobem, farà que plani l'ombra de sospita sobre qualsevol creació artística que pugui posar en perill la dictadura. És així com, malgrat l'entusiasme amb què Capmany i l'EADAG han començat a preparar el muntatge del text de Muñoz Pujol (tenen data fixa d'estrena per poder-la representar en temporada regular al Teatre Romea i Núria Espert en serà la protagonista) i encara que hagin sol·licitat els permisos pertinents, per primera vegada, Muñoz Pujol topa amb la censura. L'*Antígona 66* (nom del muntatge) representa una amenaça per al règim i per a la delicada situació a les universitats. La dictadura franquista no vol veure representada, en un context de prerevolució estudiantil, una obra que enfronti, directament, la joventut contra l'autoritat.

Afortunadament, gràcies als contactes amb Antonio Eceiza, soci del productor de cinema Elías Querejeta, s'aconsegueix una revisió del cas del text de l'autor i el recurs es resol favorablement. Però ja és massa tard: l'endarreriment de l'estrena, per l'espera a la resolució, fa que es perdi qualsevol opció de representar el text del dramaturg al Romea, a la vegada que provoca que Núria Espert —que té altres compromisos— no pugui interpretar l'*Antígona* de Muñoz Pujol. D'aquesta manera, Maria Tubau, que ja havia interpretat l'heroïna grega en la versió d'Espriu dirigida per Salvat el 1963, substituirà Espert. L'obra s'acabarà estrenant el 24 de maig de 1967, en la petita sala de la Cúpula del Coliseum —seu central de l'EADAG— a (paradoxalment) dos-cents metres de la Universitat de Barcelona, que, evidentment, s'omple durant dues setmanes d'estudiants d'esperit revolucionari que veuen en el text del dramaturg i en l'atreuït muntatge de Capmany un reflex directe de la seva realitat actual.

***Kux, my Lord!*, i la fi del teatre independent**

Dos anys més tard, l'èxit relatiu del muntatge d'*Antígona 66* i una certa crisi de la seva recerca estètica sobre el realisme èpic fan que Ricard Salvat s'interessi per l'obra de Muñoz Pujol. Salvat i Capmany han començat una espècie de combat soterrat pel control i direcció de l'EADAG, fet que, entre d'altres factors com la qüestió econòmica, conduirà el projecte d'un teatre independent i contemporani a la seva dissolució definitiva: l'estètica única del realisme èpic de Piscator i Brecht de Salvat contra la creació col·lectiva de Capmany; l'heteregeneïtat i el polífacetisme d'Aurèlia contra la monogàmia de Ricard. El director d'escena veu una oportunitat per guanyar la partida en el text immediat que Muñoz Pujol ha escrit després d'*Antígona 66* —amb el curiós títol de *Kux, my Lord!* 68 i que l'autor ha escrit amb l'empenta de l'embranchida que li ha produït entrar en contacte directe amb l'EADAG— «l'obra oberta» que li ha de permetre un nou camí d'experimentació per a l'estètica teatral que està intentant consolidar i que, malgrat els esforços, no ha aconseguit fixar del tot.³

3 En aquest sentit, és interessant recordar les paraules de Ricard Salvat sobre l'obra *Kux my, Lord*. En primer lloc, en un article publicat a la revista *Primer Acto* amb motiu de la futura estrena de l'obra al Festival Cero de Donosti de l'any 1970, on reflexiona sobre el concepte d'«obra oberta» i enalteix no només les virtuts del text, sinó que el significa com una nova via d'experimentació formal, arribant a parlar d'«obra total»: «*Kux, my*

A *Kux, my Lord!* l'autor torna, altra vegada, a dramatitzar la lluita generacional, aquest cop, mitjançant la falla d'uns actors joves que, cansats de fer de comparses, es revoltent contra la tirania de Moisès Jeroni Kux, l'actor principal i envellit d'una companyia de teatre anacrònica, per acabar amb l'ordre que ell ha establert. En el text, Muñoz Pujol teatralitza l'experiència fallida del maig del 68 —l'obra està escrita entre 1967 i 1970— en forma de paròdia a partir d'una rebel·lió metateatral que també li permet parlar de la seva experiència de primera mà amb l'EADAG (no en va, l'obra es pot llegir com una metàfora sobre l'Escola i, en certa manera, Moisès Jeroni Kux no deixa de ser una versió estrafeta i derisòria del mateix Salvat). El director d'escena, conscient de la ironia, estimulat per una «obra oberta» que li presenta milers de possibilitats, l'escull per presentarla al Festival Internacional Universitari (Festival Cero), a Donosti, on l'EADAG, com a culminació de la seva trajectòria, ha estat convidada per clausurar-lo. En principi, sembla que no cal témer per la censura: l'autor ja ha buscat un títol que sigui prou confús i que tingui un aire internacional com perquè ningú no s'hi fixi i, a més a més, tractant-se d'una representació en el marc d'un festival internacional universitari, el text, a priori, hauria d'estar exempt de requerir permisos per ser estrenat.

lord es una “obra abierta” y lo es en un sentido muchísimo mas amplio en que lo era *Antígona 66*. Este es el atractivo principal de esta rica y complejísima obra [...] Después de unos años de labor ininterrumpida nos convenía un replanteo de nuestras actitudes estéticas propias, así como la necesidad de buscar nuevos caminos en una entidad teatral que es posiblemente la más independiente y sin duda alguna la más antigua del país. [...] El conflicto generacional es planteado por Muñoz Pujol por caminos de paralelismos y asociaciones, caminos que permiten no sólo todo tipo de saltos y juegos narrativos en el espacio narrativo, sino también en los tiempos de la narración. [...] Esta concatenación de acciones intentamos asimismo predicarla en diferentes planos expresivos: la palabra visualizada, la imagen cinematográfica y el comentario sonoro, en un intento de replanteo hoy de las teorías de la *Gesamtkunstwerk* o del teatro total» (Salvat, 1970, p. 47-48). També val la pena tenir present les paraules que li dedica al pròleg de l'edició de *Kux, my Lord!* (Edicions 62, 1977) per veure la significació que el text de Muñoz Pujol tindrà en la carrera del director d'escena i del grup que dirigia: «L'any 70 jo sortia com a director d'una sèrie d'experiències dintre els pressupòsits del realisme èpic, i la suggestiva peça de Muñoz Pujol em va possibilitar d'encetar una sèrie d'experimentacions que s'iniciaren en aquesta obra, i que, més tard, duria a terme en d'altres espectacles; més concretament, a *El tuerto es rey*, de Carlos Fuentes, Galatea, de Josep M. de Sagarra, *Noche de guerra en el Museo del Prado*, de Rafael Alberti, i *La nueva colonia*, de Luigi Pirandello-Dacia Maraini» (Salvat, 1977, p. 7).

Kux, my Lord! representa la possibilitat per a l'EADAG de Salvat d'anar més enllà del realisme èpic de Piscator-Brecht i endinsar-se en l'adopció de noves fórmules, pròpies de les avantguardes cinematogràfiques —amb Godard i *La chinoise* (1967) com a referent— en un text que reuneix, en un pastitx únic, proper a la tècnica del collage postmodern, influències difícils de trobar en el panorama català i espanyol de l'època. En aquest sentit, Salvat afirma que *Kux, my Lord!* «no solament estudia un dels temes clau dels anys 60, sinó que fa ús de molts dels procediments narratius usats en el teatre oficial dels anys 60» (Salvat, 1977, p. 11). D'aquesta manera, a l'obra hi trobem traces del realisme èpic, de la festa teatral del grup Bread and Puppet, del psicodrama, del teatre de la crueltat del Living Theatre, de la metateatralitat pirandelliana i de l'ús del pastitx del teatre tradicional. El muntatge de *Kux, my Lord!* s'ha d'estrenar al festival de Donosti el 10 de maig de 1970 i després ha estat convidat per Wladimiro Dorigo, director artístic del festival de teatre de la Biennal de Venècia d'aquell mateix any, per fer-ne una representació amb motiu del desè aniversari de la companyia. L'espectacle ha de ser, doncs, la culminació de l'empresa ètica i política de l'EADAG i la consolidació dels seus postulats estètics, deu anys després de la seva creació i de diferents provatures i experiments. És per això que s'hi dediquen tots els esforços possibles: un repartiment amb vint-i-cinc intèrprets, una espectacular escenografia mòbil de Iago i Jordi Pericot o la col·laboració de Pere Portabella amb l'objectiu d'introduir el cinema dins del teatre des d'una perspectiva innovadora. Però Muñoz Pujol, aquest cop acompanyat per Salvat, tornarà a topar amb la censura.

La maleïda censura franquista, molt nerviosa després de l'assassinat a trets d'un policia a Donosti, l'any 1968, pel qual seran processats setze militants d'ETA en el procés de Burgos, continua tenint la necessitat d'imposar ordre i control a la convulsa situació política i social del moment. Malgrat que la llei impedeix el control de la censura sobre els festivals internacionals, el règim decideix ficar el nas en el programa del Festival Cero. El censor que llegeix *Kux, my Lord!* interpreta que aquella obra de títol intel·ligible és una al·lusió directa a la dictadura, o el que és pitjor, que Moisès Jeroni Kux no és altra cosa que una paròdia inadmissible de Su Excelència. D'aquesta manera, el tercer dia del festival, l'obra de Muñoz Pujol no passa el tràmit de la censura prèvia i l'estrena és prohibida a última hora —quan tota la companyia ja ha arribat a Donosti,

el dijous 7 de maig de 1970. En solidaritat amb els censurats, el teatre és ocupat i, finalment, el festival és cancel·lat. D'aquesta manera s'acaba l'aventura teatral de Muñoz Pujol amb l'EADAG, que havia començat amb *Antígona* i que havia de continuar amb un text que, a dia d'avui, encara continua inèdit als escenaris. És des d'aquesta perspectiva que hem d'entendre la significació històrica del fracàs de *Kux, my Lord!*: un text que representa el punt i final de l'aventura del teatre independent i l'acta de defunció oficial del seu màxim exponent, l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual. El fet repressiu condicionarà l'escriptura posterior de Muñoz Pujol que, determinat a escriure sense objectius immediats d'escenificació, s'abocarà a una reescriptura incessant dels seus textos dramàtics, allunyant-se progressivament del fet escènic i de l'escena teatral. Segons el mateix autor, «el més gran desavantatge que he tingut per fer teatre ha estat no dependre'n» (Muñoz Pujol, 2009, p. 170). En aquest sentit, Muñoz Pujol és un cas paradigmàtic de la generació dels «damnificats»: la generació dels dramaturgs silenciats dels anys seixanta, autors d'una literatura dramàtica que no va tenir vida teatral, tot i ser, en el cas del cirurgià de l'Eixample dret, «un dels pocs dramaturgs que va intentar conviure amb les noves fórmules estètiques» (Batlle, 1995, p. 5).

Vador. La temptativa professional

La veu dramaturgíca de Muñoz Pujol és silenciada durant disset anys en els quals cap companyia, ni cap director, ni cap productora teatral s'interessa per posar en escena algun dels seus textos —malgrat que l'autor continuï, més enllà de no tenir gaire pretensions de ser representat, escrivint teatre o traduint.⁴ Un silenci condicionat també pel context d'uns anys setanta impregnats pel menysteniment generalitzat cap al teatre de text i cap a la figura del dramaturg. Però l'any 1984 el panorama ha començat a canviar i Muñoz Pujol, que mai no ha deixat de sentir el cant de les sirenes, tornarà a tastar el verí del teatre. En primer lloc, gràcies a l'estrena d'una peça que li han encarregat Alfred Luchetti i Ovidi Montllor, titulada *Fleca Rigol, digueu!* (1983), una comèdia agredolça sense gaires pretensions sobre la relació amo-esclau d'un forner dèspota i el seu ajudant ximplet, que li serveix a Muñoz Pujol per explorar una de les seves obsessions

4 En són una mostra les edicions de la ja esmentada *Kux, my Lord!* (Edicions 62, 1977), de *Treballar cansa* (Curial, 1978), traducció de *Lavorare stanca* de Cesare Pavese o d'*En Companys* (Tres i Quatre, 1981).

temàtiques —l'antiautoritarisme— amb una «reflexió lateral a propòsit de les relacions entre explotador i explotat» (Batlle, 1995, p. 9). El muntatge, estrenat al Teatre Ars, el 12 d'abril de 1984, dirigit per Ramon B. Ivars, serà un èxit de públic (tot i que no pas de crítica), que farà que l'obra gaudeixi d'una bona salut dalt dels escenaris. És la primera vegada —després de gairebé trenta anys escrivint teatre— que un text del dramaturg és representat més de dues setmanes. Gràcies a l'embranchida dels bons resultats de *Fleca Rigol, digueu!*, Muñoz Pujol torna a pensar en la possibilitat de deixar de trepitjar els escenaris ocasionalment —com sempre ha fet— per poder-hi posar els peus per sempre. Val a dir que el context de mitjan anys vuitanta li és molt més favorable: la professionalització del teatre català —amb la incipient creació del Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya (CDGC) o la consolidació del Teatre Lliure— se suma a la renovada consideració arreu d'Europa de la figura del dramaturg i del teatre de text en general: el «retorn del text». Muñoz Pujol, de seixanta-dos anys, no és aliè a aquest canvi d'aires i, en efecte, ha continuat en contacte amb la literatura dramàtica i el fet escènic, ja sigui reescrivint alguns dels seus textos o assajant-ne de nous, llegint (Pinter, Soppard o Koltès) o anant a veure teatre. És així com, l'any 1986, presenta *Vador*, una versió teatral i molt lliure sobre la vida de Salvador Dalí, al premi de Teatre de Granollers de 1986, i el guanya.

El text

Inspirat en el pseudosegrest de Salvador Dalí en els darrers anys de la seva vida (que va deixar de pintar després de la mort de Gala), i molt influït per l'interès que l'autor sempre ha tingut per la psiquiatria —en la concepció del text i del personatge del Psiquiatre hi ha una clara empremta de la figura de Joan Obiols i Vié, mort a Cadaqués, l'any 1980, després de ser cridat per Gala i Dalí a consulta— *Vador* torna a presentar alguns dels trets característics de la dramaturgia de Muñoz Pujol, però aquest cop amb una significativa desviació. Per primera vegada, l'autor integra, en un mateix text i de manera equilibrada, les seves dues principals derivacions dramaturgiques: el mite i l'intimisme. És així com el dramaturg se serveix de la situació dramàtica d'una sessió de psicoanàlisi per introduir-nos en la biografia ficcionada d'un pintor anomenat Vador —anècdota històrica mitificada— que, en plena crisi creativa, reflexiona sobre el seu passat i, en particular, sobre la relació domèstica —intimisme— amb la seva esposa Kara

i la imminent decrepitud a la qual es veu abocat. En aquest sentit, l'obra aconseguix casar a la perfecció els dos universos de l'autor, de tal manera que el mite de Vador i Kara li serveix, precisament, per introduir en el discurs dramàtic el seu univers més personal. No en va, Muñoz Pujol, a punt de jubilar-se, té seixanta-dos anys i comença a sentir no només el pes del pas del temps, sinó la por que provoca haver-se d'encarar cap a una vellesa decrepita imminent i una posterior desaparició. D'aquesta manera, *Vador* es pot entendre com un dels textos en què l'autor teatralitza, de manera més directa, la seva pròpia intimitat i les seves obsessions més personals: el pes del pas del temps en l'evolució de les relacions de parella que desemboca en un combat per veure qui acaba amb el domini de la situació. Una temàtica intimista sobre la degeneració física i sobre la decrepitud de les relacions de parella que el dramaturg recuperarà, anys més tard, a *Dificultat pel domini de la casa* (1995) i que, com passa amb *Vador*, li serveix per posar-se davant d'un mirall i autorepresentar-se. Una autorepresentació que ve tenyida d'un desencant que, com assenyala Batlle, l'acostarà als dramaturgs de la seva generació literària: «la decepció vital davant d'una realitat que cada cop sembla més impossible de canviar, la gola amenaçadora i negra del monstre que ens pregunta sobre el sentit de l'existència i, de retop, la inapel·lable necessitat de trobar una via acceptable de fugida» (Batlle, 1995, p. 14-15). Qui sap si, aquest desengany vital que dramatitza Muñoz Pujol i que es pot entreveure al llarg de tot el darrer tram del text, no és altra cosa que la seva pròpia frustració: la d'un dramaturg que no ha estat representat, la història d'un artista que, com Dalí, no ho ha pogut ser del tot i que, a l'inici del final de la partida, se n'adona que no ha aconseguit canviar res, que es jubilarà com a metge i que es pregunta, després de tants anys, quin és el sentit que ha tingut la seva existència.

Escrita en la forma del que podríem anomenar una espècie de farsa tragicoonírica —l'obra aprofita per desmitificar, a través del sarcasme, la figura de l'artista com a revolucionari—, l'altre valor principal de *Vador* és el seu experimentalisme formal, marca de la casa, i que enllaça aquest text no només amb els experiments habituals de l'autor, sinó també amb els que porta duent a terme Benet i Jornet tant a *El manuscrit d'Ali Bei* (1985) com a *La desaparició de Wendy* (1975), un text amb el qual *Vador* sembla dialogar tant pel que fa a la forma (diversitat de plans narratius, un cert onirisme i una metateatralitat manifesta) com pel que fa al contingut (el pes

del pas del temps). En aquest sentit, com bé assenyala Joan Anton Benach, l'autor, mitjançant l'«anècdota històrica mitificada» de Salvador Dalí, articula una biografia ficcionada amb unes estratègies formals de caràcter heterogeni que la fan destacar per damunt d'altres peces de l'autor: «Efectivament, damunt el naturalisme boirós de *Vador*, alguns personatges ens remetent a una lectura “historicista” del relat i les projeccions i determinades incursions oníriques, alteren la linealitat de la narració, i en d'altres moments, en fi —com en l'escena última—, assistim a un exercici distanciador que no defuig el malabarisme del “teatre en el teatre” que d'altres vegades havia temptat l'autor» (Benach, 1988, p. 8).

VADOR: Abans de tot crec indispensable denunciar el caràcter eminentment envilidor que suposa una obra de teatre, on tots els trucs són prèviament manipulats per un autor, i destacar també l'encara més envilidora passivitat del públic que l'accepta, com un idiota, en escoltar-la.

El muntatge

L'obra cridarà l'atenció de Juanjo Puigcorbé, un dels actors del moment a Catalunya, qui parlarà amb l'aleshores reputat director d'escena, Joan Ollé, perquè la dirigeixi en un muntatge que hauria de significar el pas definitiu perquè Muñoz Pujol aconsegueixi, finalment, la tant desitjada projecció escènica de la seva obra dramàtica. Estrenada en el marc de la programació del Teatre Grec, el 30 de juny de 1989, al Mercat de les Flors, i després d'una reescriptura dramaturgic per part del director i de l'intèrpret, l'obra esdevé un èxit de crítica i de públic, amb els elogis dirigits, principalment, a l'actor protagonista, en la que és, sense dubte la producció més professional i reeixida, des d'una perspectiva comercial, de tota la trajectòria del dramaturg — amb música de Ramon Muntaner, o amb la presència en el repartiment de Serena Vergano en el paper de Kara (Gala), musa de l'Escola de Barcelona, apartada llargament dels escenaris, l'excepcionalitat del muntatge es fa manifesta si recordem la presència, el dia de l'estrena, de l'aleshores alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall. Malauradament, el muntatge sobredimensionat de Joan Ollé, molt costós, i la mastodòntica escenografia de Serge Marzloff impedeixen la possibilitat d'una gira de l'obra per diferents sales espanyoles ja que els decorats, literalment, no els cabien. Tot i que l'estrena, el novembre del mateix any a Madrid, al Teatro Albéniz, tindrà una bona rebuda per part del públic, la manca d'interès per

part de la crítica madrilenya, sumat a les dimensions estratosfèriques d'un muntatge impossible de fer girar pels escenaris espanyols, fa que aquesta nova temptativa teatral de Muñoz Pujol —i que podria haver projectat la seva carrera de dramaturg— sigui debades.

Davant la jubilació

Amb l'esperit de resiliència que el caracteritza, Muñoz Pujol decideix, contra tot pronòstic, que ha arribat el moment —ara que s'ha jubilat i té tot el temps del món— de dedicar-se gairebé exclusivament a la seva principal passió: l'escriptura teatral. Pot ser que aquest optimisme tingui a veure en un context de plena efervescència de la nova dramaturgia catalana. El nomenament de Domènec Reixach com a director artístic del CDGC, el 1988, significarà (conjuntament amb la inauguració, l'any 1989, de la Sala Beckett) un viratge definitiu de la producció teatral catalana cap a la projecció i promoció de la dramaturgia contemporània del país. En aquest sentit, per primera vegada des que va ser creat l'any 1983, les produccions pròpies del CDGC de la temporada 1989-1990 seran, exclusivament, d'autors catalans: la posada en escena de *Tàlem*, de Sergi Belbel, amb direcció del propi autor; *Quatre dones i el sol*, de Joan Pere Cerdà, amb direcció de Ramon Simó; *Ai, carai!*, de Josep M. Benet i Jornet, amb direcció de Rosa Maria Sardà; *El viatge* de Manuel Vázquez Montalbán, en traducció i adaptació de Benet i Jornet i direcció d'Ariel García Valdés, o, fins i tot, *Sistema frontal*, de Sergi Pàmies, amb posada en escena de la companyia de Pepe Rubianes. Aquesta és, sens dubte, una operació sense precedents en la història del teatre català, una fita única i que significa un dels impulsos definitius per a la promoció i consolidació de la nova dramaturgia catalana (procés culminat, l'any 1991, amb l'estrena de *Desig* de Benet i Jornet amb direcció de Sergi Belbel).

Curiosament, en aquella mateixa temporada històrica, també hi treu el cap la darrera obra Muñoz Pujol, *Alfons IV* (1988), que ha guanyat el Premi Ignasi Iglésias de 1988, ex aequo compartit amb *Residuals* de Jordi Teixidor. L'obra torna, altra vegada, a l'anècdota històrica mitificada (on sembla que l'autor cada vegada es troba més a gust): teatralitzant la figura d'Alfons el Magnànim, rei de Catalunya i d'Aragó en el segle xv, del qual l'autor fa una recreació ficcionada que li permet parlar de la història col·lectiva des d'uns pressupòsits ètics i estètics actuals. Malauradament, l'estrena d'*Alfons IV* haurà de compartir cartell amb l'altra obra guanyadora del premi Iglésias,

de tal manera que tots dos textos s'estrenaran, consecutivament, el 25 de maig de 1990, dirigits per Jordi Mesalles, en un muntatge conjunt —compartint, per tant, escenografia, disseny de llums, en una posada en escena ambivalent i desconcertant— que els espectadors veuran en una sola funció, separades per un intermedi. La crítica i el públic quedaran confusos per una proposta escènica excessivament indefinida i que va en detriment de tots dos textos. En aquest sentit, Joan Abellán, destacarà les mancances d'un muntatge que va en contra del sentit profund del text: «Pero el enmascaramiento sufrido por *Alfons IV* consiguió neutralizar al cien por cien el tema desarrollado por Muñoz Pujol, la historización lógica y coherente, probablemente imprescindible, para una reflexión plenamente contemporánea sobre el mundo y los valores seculares que había dramatizado» (Abellán, 1990, p. 73). D'aquesta manera, l'any 1990, en l'instant precís en què una de les etapes més significatives de la història recent del teatre català comença a agafar embranzida, Muñoz Pujol s'acomiada per sempre més dels escenaris. El muntatge d'*Alfons IV* serà, per desgràcia, l'última vegada que un text dramàtic escrit pel dramaturg pugi a escena. L'última funció de Muñoz Pujol, doncs, abaixa el teló sense pena ni glòria.

Tanmateix, mogut per una persistent obstinació, continuarà insistint amb la dèria teatral i —en poc més de quatre anys— publicarà cinc textos dramàtics més: *Somni de mala lluna* (Premi Crítica «Serra d'Or»), redactat el 1983, però publicat, finalment, el 1991 per Edicions 62, fet que evidencia el mal costum que ha acabat heretant l'autor de reescriure incessantment els seus textos (alguns dels quals inèdits), per la terrible distància temporal que existeix entre la data de la seva redacció i la de la seva publicació. L'any 1995, Muñoz Pujol publica quatre textos més, en tres edicions: *L'encobert* (Tres i Quatre, 1995); *Anar i tornar de la taverna Pilsen* (Edicions 62, 1995) i *Sedució / Dificultat pel domini de la casa* (Institut del Teatre, 1995), que ens permeten veure com Muñoz Pujol, a l'edat de setanta-un anys, continua en contacte amb l'experimentació formal i l'actualitat dramaturgic de l'època, trobant-hi rastres de determinats esquemes de les dramaturgies contemporànies de finals del segle passat. Tanmateix, cap d'aquests textos no serà mai representat. Així doncs, malgrat una renovada recepció crítica que comença a reivindicar i mirar amb respecte els dramaturgs de la generació silenciada de Muñoz Pujol («els recuperats»), i tot i l'empenta o embranzida de l'operació duta a terme al CDGC o la imminent entrada en escena

del Teatre Nacional de Catalunya, l'escena teatral catalana (pública i privada) no sentirà cap mena d'inclinació per posar en escena les obres d'un dramaturg que, potser —com deien els Stones— ha quedat *out of time*.

És per tot plegat que, a finals dels anys noranta, bandejat per última vegada dels escenaris, el dramaturg, que fa temps que sordeja, deixa de sentir el cant incessant que el crida cap a uns escenaris infructífers i decideix concentrar-se en un terreny —el de la narrativa— que no li produirà la insatisfacció de no ser representat. A través de les seves novel·les d'història ficcionada, Muñoz Pujol procura «furgar en determinats episodis personals i, especialment, col·lectius, de la nostra història contemporània mitjançant la ficció narrativa» (Gallén, 2016, p. 20). D'aquest nou període com a escriptor de narrativa —i que cultivarà fins gairebé els darrers anys de la seva vida— en sorgeix *Dies de la raó perduda* (1998), en què explica els anys de la guerra civil copsats amb ulls adolescents; *La gran tancada* (1999), sobre l'experiència que va viure en primera persona durant la tancada d'intel·lectuals a Montserrat amb motiu del procés de Burgos; *El falcó de Sueca* (2002), una polèmica aproximació personal sobre la figura de Joan Fuster; les biografies d'Agustí Duran i Sanpere (*Agustí Duran i Sanpere. Temps i memòria*, 2004) i Lluís Nicolau d'Olwer (*Lluís Nicolau d'Olwer. Un àcid gentilhome*, 2007); *Tots els camins duen al llit de Venus* (2010), a partir de la recerca que d'Olwer havia fet sobre Abelard i Eloïsa; *El Clínic investigat. De la guerra civil a la democràcia* (2013), una autoficció sobre la seva experiència mèdica i dedicada al doctor Piulachs, mestre de l'autor; o la darrera novel·la —publicada pocs mesos abans de la mort del dramaturg—, *L'experiment* (2015), en una reescriptura molt personal de *Les afinitats electives*, de Goethe.

Ara bé, de totes les publicacions de caràcter narratiu, la més rellevant pel que fa a l'interès d'aquest pròleg (i sense la qual, probablement, aquest text que esteu llegint no seria el mateix) és *El cant de les sirenes. Petita crònica del teatre independent a Catalunya* (Premi Ciutat de Barcelona. Edicions 62, 2009), a través de la qual Muñoz Pujol ens ofereix un sentit autoretrat sobre la seva vocació parcialment «frustrada» d'escriptor dramàtic a la vegada que ens presenta una semblança, des de la seva òptica distanciada, de les interioritats del teatre independent català des de 1955 fins a la restitució de la democràcia i la recuperació de les institucions

públiques. Potser remogut pels records, o potser perquè, mentre escrivia aquesta petita crònica, ha tornat a sentir la tonada que el va emmetzinar per sempre més aquell dia de Sant Joan, Muñoz Pujol, quinze anys després d'un altre silenci dramàtic, torna a agafar la ploma i escriu, (qui sap si per comprovar si no ha perdut la gimnàstica), una versió teatral de *Tots els camins duen al llit de Venus* (Tres i Quatre, 2011). És aleshores, l'any 2012, a l'edat de vuitanta-vuit anys, després d'haver tornat a tastar el verí que sempre torna, quan el dramaturg decideix recuperar un text de trenta anys enrere i, amb la contumàcia que el caracteritza, escriu *L'home del billar*.

L'home del billar. El darrer cop de tac

L'home del billar és la reescriptura d'*En Companys*, text publicat l'any 1981 en un moment en què la figura del president Lluís Companys (personatge històricament molt discutit) encara no tenia l'aureola mítica que té avui. La idea de tornar a recuperar el text i de reescriure'l no ve de Muñoz Pujol, sinó d'Hermann Bonnín, que un bon dia el va a veure a casa seva per dir-li que ha tornat a llegir el text i que creu que ara és el moment ideal per representar-lo (no en va, som a l'any 2012, en plena eferescència de l'inici del procés independentista català). El director barceloní acaba convencent l'autor de reescriure l'obra perquè li assegura que creu que podran trobar la manera de posar-la en escena. Això sí, li demana que n'essencialitzi alguns elements i que, sobretot, miri de reduir-ne el repartiment —la versió de 1981 té vint-i-cinc personatges— ja que, en ple context de crisi, serà inviable convèncer cap productora o teatre perquè en produeixi un muntatge.

El text

Avivat pel cant de sirenes de Bonnín, Muñoz Pujol posa fil a l'agulla i comença la reescriptura d'*En Companys* amb una idea central: intensificar la condició totèmica del billar del paral·lel —que ja es troba en la versió original com a únic element impertorbable de l'espai escènic de tota l'obra—, convertint el personatge d'El Billarista (present també a la primera versió, però en un rol bastant secundari) en el demiürg de la funció. D'aquesta manera, el dramaturg converteix El Billarista en una sort de subjecte èpic omnipresent a escena, perfectament integrat en la pròpia progressió dramàtica del text, que li permet dotar *L'home del billar* —que Muñoz Pujol

acabarà gairebé escrivint des de zero— d'una millor consistència dramàtica que la versió precedent:

EL BILLARISTA, *exercint de cronista, en un estat permanent d'evocació, obre un llibre que treu de la butxaca, El mar i el mirall d'Auden.*

EL BILLARISTA: «Atès que els porcs s'han transformat de nou en homes i el cel és ple d'auspícis i el mar tranquil com un rellotge, hem tornat a casa. Llegeixo mansuet per oblidar els botxins les manotes dels quals poden semblar netes les ungles que nosaltres mai no oblidarem.»

Tanco el llibre que va escriure el nostre amic anglès i em torna el record dels fets —anterior— que van destrossar les nostres vides. El primer el dato l'any 1919: va ser el triple assassinat del carrer de Robadors, comès per autors anònims. (*Mentre diu això, EL BILLARISTA destapa una tela enorme que fins aleshores cobria un billar francès. A mesura que parla, pot anar col·locant les boles, preparant els tacs...*)

D'aquesta manera, el text s'articula mitjançant una estratègia de cohesió textual —la figura totèmica del billar i la dimensió demiúrgica del seu billarista— que es desplega no només com a element dramàtic, narratiu i escenogràfic, sinó que a través del constant «cop-de-tac» i «xoc-sec» d'El Billarista funciona gairebé com a únic dispositiu de l'espai sonor, determinant, a la vegada, el ritme, el tempo i el temps escènic i dramàtic de l'obra. En aquest sentit, *L'home del billar* és, probablement, una de les mostres més significatives de les capacitats dramàtiques de l'autor:

LLUÍS COMPANYS: Va, som-hi...

EL BILLARISTA *a la vora del billar enguixa el tac, l'apunta contra la bola i colpeja. El so es pot amplificar com una canonada. Òbviament, LLUÍS COMPANYS cau mort. EL BILLARISTA continua lentament, respectuós, el joc del billar, a caramboles.*

El text es pot entendre com un compendi de les obsessions temàtiques i de les característiques estilístiques més recurrents de l'autor. En aquest sentit, Muñoz Pujol parteix, com és habitual, de l'anècdota històrica mitificada del president i màrtir Lluís Companys per continuar reflexionant sobre el seu temps present. Aprofitant l'experiència que ha guanyat en la ficció narrativa de caràcter històric —que l'ha obligat, forçosament, a remenar en els arxius d'història—

el text incorpora innovacions respecte l'original que el fan no només una mica més fidel als fets històrics, sinó que li permeten dialogar, de cop i volta, d'una manera molt més significativa amb el seu present més immediat. A *L'home del billar*, l'autor hi introdueix el personatge d'Amadeu Hurtado,⁵ advocat de la Generalitat republicana i principal negociador durant conflicte de la Llei de Contractes de Conreu, aprovada pel parlament català el 1934, però modificada i desvirtuada pel Tribunal de Garanties Constitucionals en ple bienni negre, i que desembocarà, tràgicament, en els fets del sis d'octubre que conduiran el govern de la Generalitat, amb Companys al capdavant, a la presó. Fets que ressonen (fins i tot des de la nostra actualitat contemporània) i que no estan gaire lluny de la realitat política catalana d'aquell 2012: les «retallades» que el Tribunal Constitucional ha realitzat, l'any 2010, a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006, han estat un dels dinamitadors principals de la desconfiança de bona part de la societat catalana amb l'estat espanyol i han propiciat el creixement del moviment independentista que, mentre Muñoz Pujol es troba reescrivint el seu text dramàtic, viu un dels seus moments més àlgids amb la manifestació multitudinària de l'11 de setembre de 2012. D'aquesta manera, la introducció del personatge d'Hurtado permet a l'autor, altra vegada, dialogar amb el seu present més immediat, confirmant que *time past is time present*.

Més enllà de la introducció del personatge de Francesc Macià —que li permet escriure una nova escena molt interessant on es pot veure el debat dialèctic i polític sobre dues visions ben diferenciades i oposades— o de la incorporació de Carmeta —segona dona de Companys, a través de la qual l'autor pot desplegar el seu interès per l'intimisme— l'altre element significativament innovador és la inclusió d'una estètica clarament inspirada a partir de l'univers de les pel·lícules de gàngsters. No en va, la trajectòria de Companys s'inicia en plena època del pistolisme i Muñoz Pujol, veient les possibilitats de teatralitat, intensifica la violència del text i de l'obra, així com els elements d'escenificació de caràcter més expressionista, ubicant l'ambient i l'estètica general de l'obra dins d'una espècie de *film noir*,

5 La introducció d'Amadeu Hurtado com a personatge dramàtic de l'obra té a veure amb la publicació, l'any 2008, del seu dietari personal escrit durant l'època prèvia als fets d'octubre de 1934: HURTADO, Amadeu. *Abans del sis d'octubre (un dietari)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2008. Muñoz Pujol no només el llegirà, sinó que li servirà per construir tot l'entramat dramàtic de les seqüències dels fets previs a l'octubre del 34.

tal com es pot comprovar en el text i, sobretot, en el primer punt del pròleg, declaració d'intencions de l'autor, en el qual planteja de quina manera, segons la seva opinió, hauria de ser la posada en escena de *L'home del billar*:

Vet aquí els set punts que proposo per a la posada en escena d'aquesta obra, tot i que potser hi ha set maneres millors de fer-ho.

1. Temps després que Al Capone, durant la nit de Sant Valentí en un garatge històric, destrossés els seus rivals, el cinema els va determinar filmant-los. (Vocació determinista.)

Pensem que *time past is time present* i, així, el temps present està contingut en el passat, i el temps passat forma part del present (i aquest del futur).

Volem que el relat dels fets funcioni per la tensió entre la suposada intimitat dels personatges i l'impuls de la teatralitat manifesta que genera el drama. Busquem una essencialitat del drama que despulla els personatges reduint-los a la mínima expressió i a la màxima emoció.

El no-muntatge

Muñoz Pujol aconsegueix el repte que li ha proposat Bonnín i l'any 2013 enllesteix *L'home del billar*. Es realitzen diversos intents per mirar de tirar endavant el projecte tant per part de Bonnín com del mateix Muñoz Pujol qui, amb la seva paciència i contumàcia impassible, l'enviarà a alguns directors de teatre del país. Fins i tot, el retorn d'un antic i vell conegut, Juanjo Puigcorbé, fa pensar que hi pot haver possibilitats de portar el text a escena. L'actor es troba, en aquells moments, en l'òrbita d'ERC (per la qual acabarà sent regidor de l'Ajuntament de Barcelona) i veu, en la renovada versió de Muñoz Pujol sobre la història del president màrtir del seu partit, una oportunitat més que interessant per tornar als escenaris. Malauradament, tot i l'empenta de Bonnín, l'interès incipient de Puigcorbé, o la publicació del text a Arola, el projecte no s'acaba materialitzant.

Finalment, pocs mesos abans de la mort de l'autor, el 4 i 5 de juny de 2015, a la Sala Tallers del TNC, i dins del marc de l'Epicentre *L'origen de l'oblit*, Marc Chornet dirigeix *No obstant això, hi va haver un moment en què tot va ser possible*, en una interessant lectura dramatitzada semimuntada, articulada a partir d'una dramaturgia

d'*El cant de les sirenes*, entrelaçada amb passatges d'*Antígona* o de les inèdites *Kux, my Lord!* i *Les Bacants*, en un gest que intentava, qui sap si potser massa tard, restituir la figura d'un dramaturg que tot i les dificultats amb què es va trobar per poder construir una carrera com a autor dramàtic, ha resultat un dels personatges fonamentals de la història recent del teatre català sense el qual no podem entendre la regeneració escènica esdevinguda en el nostre país durant la segona meitat del segle passat. Un dramaturg que, tot i les dificultats i inclemències dels diferents temps en què li va tocar viure —silenciat, damnificat, recuperat, censurat, infrarepresentat...— va persistir, obstinadament, en l'escriptura teatral perquè, encara que estigués sord com una tàpia, no podia deixar de sentir el meravellós cant de les sirenes.

Barcelona, octubre de 2024.

Referències bibliogràfiques

- ABELLÁN, Joan. *Dos pájaros muertos de un tiro*. Crítica a *El público* (setembre-octubre, 1990), p. 72-73.
- BARTOMEUS, Antoni. «Josep M. Muñoz Pujol». A: *Els autors de teatre català: testimoni d'una marginació*. Barcelona: Curial, 1976, p. 194-206.
- BATLLE, Carles. *Josep M. Muñoz Pujol: la dramaturgia del mite*. Pròleg a MUÑOZ PUJOL, Josep Maria. *Sedució. Dificultat pel domini de la casa*. Barcelona: Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, 1995. (Biblioteca Teatral; 86).
- BENACH, Joan Anton. *L'observador radical*. Pròleg a MUÑOZ PUJOL, Josep Maria. *Vador*. Barcelona: Edicions 62, 1988.
- GALLÉN, Enric. «Josep Maria Muñoz Pujol en la seva època». *Serra d'Or*, núm. 678 (juny, 2016), p. 16-20.
- MUÑOZ PUJOL, Josep Maria. *El cant de les sirenes*. Barcelona: Edicions 62, 2009.

SALVAT, Ricard. *A l'entorn de Kux, my Lord, de Josep Maria Muñoz Pujol*. Pròleg a MUÑOZ PUJOL, Josep Maria. *Kux, my Lord!*. Barcelona: Edicions 62, 1977.

SALVAT, Ricard. «Les aportacions del Teatre Viu, l'EADAG i la Companyia Adrià Gual al teatre català dels anys cinquanta i seixanta». *Assaig de teatre: revista de l'Associació d'Investigació i Experimentació Teatral*, núm. 37 (2003), p. 111-122.

SALVAT, Ricard. «Nuestro montaje». *Primer Acto*, núm.119 (abril, 1970), p. 47-48.

Relació d'obres estrenades

- 18 abril 1956. *Torna un home*. Dir. Esteve Polls. Teatre Romea (Barcelona). Companyia Maragall.
- 23 maig 1958. *No hay camino*. Dir. Diego Asensio. Teatre Candilejas (Barcelona).
- 20 març 1960. *La hora de todos*. Dir. Claudio de la Torre. Teatro María Guerrero (Madrid).
- 24 maig 1967. *Antígona 66*. Dir. M. Aurèlia Capmany. Cúpula del Coliseum (Barcelona). Escola d'Art Dramàtic del FAD.
- 12 abril 1984. *Fleca Rigol, digueu...* Dir. Ramon B. Ivars. Teatre Ars (Barcelona).
- 30 juny 1989. *Vador*. Dir. Joan Ollé. Mercat de les Flors (Barcelona). Festival Grec.
- 31 octubre 1989. *Vador*. Dir. Joan Ollé. Teatro Albéniz (Madrid). Versió en castellà.
- 25 maig 1990. *Alfons IV*. Dir. Jordi Mesalles. Teatre Romea (Barcelona)-Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya.
- 4 juny 2015. *No obstant això, hi va haver un instant en què tot va ser possible. Lectura dramatitzada sobre El cant de les sirenes i altres textos*. Dramatúrgia de Marc Chornet. Dir. Marc Chornet. Sala Tallers del Teatre Nacional de Catalunya.

Textos dramàtics publicats de l'autor

Antígona. Barcelona: Aymà SAE, 1967.

Kux, my Lord! Barcelona: Edicions 62, 1977.

En Companys. València: Tres i Quatre, 1981.

Vador. Barcelona: Edicions 62, 1988.

Alfons IV. València: Tres i Quatre, 1989.

Somni de mala lluna. Barcelona: Edicions 62, 1991.

Fleca Rigol, digueu. Barcelona: Millà, 1993.

Anar i tornar de la taverna de Pilsen. Barcelona: Edicions 62, 1995.

L'encobert. València: Tres i Quatre, 1995.

Sedució. Dificultat pel domini de la casa. Barcelona: Institut del Teatre, 1995.

Tots els camins duen al llit de Venus. València: Tres i Quatre, 2011.

L'home del billar. Barcelona: Arola Editors, 2014.

Antígona

(1965)

Fitxa de lectura

Autor

JOSEP MARIA MUÑOZ PUJOL (1924-2015)

Títol

Antígona (1965)

Edicions

Barcelona: Aymà SAE, 1967.

Personatges

Tirèsias, Corifeu, Síndic, Addicte, Malvist, Prefecte, Creont, Antígona, Hèmon, Capità, Sentinella I, Sentinella II, Tribunal, Uixers.

Estrena

Estrenada el 24 de maig de 1967, a la Cúpula del Coliseum de Barcelona, per l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual del FAD, sota la direcció de Maria Aurèlia Capmany, amb el següent repartiment: Antoni Moreno (TIRÈSIAS), Julià Navarro (CORIFEU), Lluís Quinquer (SÍNDIC), Antoni Sisquella (ADDICTE), Manuel Moreno (MALVIST), Joan Subatella (PREFECTE), Manuel Trilla (CREONT), Maria Tubau (ANTÍGONA), Josep Minguell (HÈMON), Xavier Aceves (UIXER I), Plàcid Satorres (UIXER II), Joan Vallès (UIXER III), Josep Maria Pujol (CAPITÀ), Lluís Burró (SENTINELLA I), Ramon Carbó (SENTINELLA II) i Joan Miralles (TRIBUNAL).

Gènere

Tragèdia.

Temàtica-sinopsi

Versió lliure i actualitzada de la tragèdia homònima de Sòfocles a través de la qual l'autor relata l'enfrontament generacional entre la joventut de la ciutat de Tebes (capitanejada per Antígona), que vol un canvi en la situació social que els ha tocat viure sota el control del tirànic Creont i dels prohoms de la ciutat.

Espais

Diferents espais de Tebes, ciutat atemporal, pastitx pop de cultures i estils arquitectònics diversos.

Antígona

PERSONATGES

per ordre d'aparició a escena:

TIRÈSIAS
CORIFEU
SÍNDIC
ADDICTE
MALVIST
PREFECTE
CREONT
ANTÍGONA
HÈMON
CAPITÀ
SENTINELLA I
SENTINELLA II
TRIBUNAL

ACTE PRIMER

Pròleg

TIRÈSIAS (*És un home jove, vestit com acostumen a anar els qui viuen al marge de la societat opulenta on han nascut. Porta camisa, blue-jeans i sandàlies. Tot en ell, indumentària i gest, és senzill i amable*): Vet aquí Tebes, l'antiga noble i val a dir que la més culta de les ciutats del món. Mira-la com s'alça, tan vella com és, gairebé superba, quasi morint-se, mestressa de tants anys, revifant-se sempre.

*Plaça major de la ciutat,
tal com la descriu TIRÈSIAS.*

TIRÈSIAS: Al mig de la ciutat, hi han fet la plaça gran: gòtica i grega, purista i cubista, luterana, calvinista, catòlica i burgesa, dadaista i francmaçona. Garbuix, diràs, però no ho és, car tot és geomètric, i ella ho sap fer tot definitiu i fonedís alhora. Encara és de matí. La ciutat es lleva tard i per això sembla que dormi, i el que fa és pair, assimilant-los sense neguit, tants fets històrics, tantes guerres, tants records com té somorts i tantes il·lusions no pas del tot perdudes. Si ara escoltes, sentiràs les orenetes com fan niu en vells palaus plens de cultura, i com les simfonies d'ahir es transformen en música d'avui, buscant canons lliures, i com les biblioteques dubten de les veritats que guarden impreses i els pensadors més refinats, i àdhuc els eclesiàstics il·lustrats que abans meditaven satisfets la ideologia que els és pròpia, ara escolten nous corrents.

Pertot arreu, Tebes es posa al capdavant dels temps i en la competència dels mercats no fa cap mal paper, mentre el qui mana, amb pa i amb circ, sap distreure la genteta i deixa el botiguer gasiu que escolti, com si fos vida i amor, avui sí i demà també,

la remor que fan els bitllets, l'un sobre l'altre. Sota terrat, però, i de nit, sentiràs, si t'hi fixes, gemecs i crits que adés són angoixosos i adés són lúbrics, car no tot és or. Això, quan els successius i no menyspreables honors, que han estat honors de Tebes, minven sense que ningú mogui un dit, i, com aquell que diu, ni ganes.

*Transició. Avança i presenta el COR,
assenyalant-lo.*

TIRÈSIAS: Ara són les deu i, havent esmorzat de forquilla, els prohoms de la ciutat que manen quan volen, i quan volen forniquen, conversen a la plaça i escalfen cadires, considerant els nous temps i les conjuntures actuals, ni que fossin a mida d'ells, tan favorables!

COR dels prohoms de Tebes

Els prohoms de la ciutat de Tebes són gent que fa patxoca: criden l'atenció per llur aspecte corpulent i polít, parlen i es mouen amb seguretat i amb parsimònia exagerada i van vestits amb americanes entrecreuades, fetes a mida per sastres acreditats.

CORIFEU (*Parla una mica entonat, procurant al mateix temps no sortir de l'estil enraonat que sol emprar el burgès.*): Jo, que soc historiador i corifeu de la ciutat i, si voleu, cronista, sento l'orgull de la victòria i de la pau de Tebes; i, amb la prudència del qui torna del llarg camí dels anys, prenc nota dels avantatges de la pau. Ara que Èdip és mort... Perdó: ara que Èdip, fill de Laios, cap dels Labdàcides, Rei de Tebes, és mort, hem enterrat per sempre empipadores actituds constants a casa nostra; vull dir, entre certa gent de casa nostra, no goso dir

corrupta, diré malaguanyada, adelerada darrere idees folles, idees avançades, idees pertorbades, tot simplement d'idees. Nosaltres, en lloc de llurs recerques envers de l'absolut i de l'abstracte, i en lloc dels dialèctics principis admirables si no fossin nefands, esmercem el temps en negocis de la pau.

*S'han instal·lat en unes cadires
que hi ha a les terrasses dels cafès de la gran plaça
i parlen en el to que escau al lloc on són.*

SÍNDIC: Tot promotor privat o semipúblic, com és ara la societat civil de la caixa d'inversions, paga segons la nova llei hipotecària, al fons comunal i en concepte de taxes, un tant per cent que va del set al dotze.

ADDICTE: Les nostres exportacions han assolit cinc coma vint-i-cinc contra cinc coma deu, de l'any passat.

MALVIST (*Llegeix un diari il·lustrat.*): «Quant a la Revelació, la Tradició és a poc a poc arraconada i, pel que fa a les Sagrades Escriitures, hom tendeix més aviat a limitar la part d'Inspiració i a discutir el valor dels textos sacres.»

SÍNDIC: En canvi, un lleuger redreçament de l'Emprèstit Nacional és evident.

ADDICTE: Qui gosa, doncs, posar entrebancs a la nostra iniciativa?

SÍNDIC: La nostra iniciativa, el nostre esperit d'estalvi, el bon sentit i el nostre esforç han estat els grans feiners. Quan se'n faci balanç, hom quedarà atuït de l'eficiència demostrada pel bescantat esperit burgès, a l'hora de fer Pàtria, el qual, traient partit de tota avinentesa, i amb generositat no sempre reconeguda com cal, ha fet tant per casa.

ADDICTE: Molts han provat en va de dir el veritable gust que té la pau. No gaires ho han aconseguit.

MALVIST: «Sotmetre a tècniques d'esterilització els pares indignes té l'avantatge de ser alhora una mesura repressiva i preventiva.»

ADDICTE: Certament: la gent que ens ve al darrere, la jovenalla, els nostres fills, ens neguen i ens reneguen.

PREFECTE: Neguen la tradició, l'ordre, els criteris i els valors que hem guardat i hem establert. Tot ho volen llençar al foc i estrenar sabates cada dia; i, si no poden, es conformen badallant.

ADDICTE: No sabeu quin defecte li trobo, a la guineu? No pas que sigui carnissera, ni que sigui fètida, ni que robi gallines si les vol. El que em desplaça, això sí, profundament, de la guineu, és que quan no les pot haver diu que són verdes!

CORIFEU: Ara, però, jo mateix soc endut a oblidar el respecte que em mereixen, en veure aquestes coses, i no puc refrenar una gran indiferència en contemplar els caps de brot que ara apunten.

MALVIST: Mataren una vella i li endossaren un rètol com aquest: «Havia viscut massa.» Què li sembla?

SÍNDIC: L'estiu serà ben llarg, segons que es dedueix d'informacions rebudes dels satèl·lits electrònics; quant a la collita de la tarongina, tot depèn, és clar, de les gelades.

ADDICTE: Als qui ara ens refusen, els donaria un bon consell si el demanaven.

SÍNDIC: El mal és que no el volen.

MALVIST: «Quant a les fórmules dogmàtiques, hom les pretén subordinades a l'evolució i s'insinua que llur sentit objectiu és susceptible de canvis.»

CORIFEU: Jo els diria: no furgueu, perquè és inútil. I als joves que no ens volen: escolteu, ja en parlarem quan sereu grans! I a tots faria esment de la victòria que obtinguérem, davant la gentussa d'Argos,

que tenia idees com les d'ells, i en acabat, en to conciliador, afegiria que nosaltres som honrats.

SÍNDIC: L'infern n'és ple, de males llengües que diran tant mal com puguin de nosaltres. Tot i que mai no havien estat tan bé com ara. Mai com ara els públics estipendis no curullaren la general felicitat; mai com ara les perspectives no assoliren horitzons tan falaguers per a les butxaques.

MALVIST: La xifra d'avortaments augmenta a fi de comptes: quaranta-tres per cent de gestacions interrompudes.

SÍNDIC: La xifra d'armaments també fa força goig.

ADDICTE: Parlo així i, modèstia a part, ben orgullós, havent vist com Tebes ha passat, i no fa pas gaire, amb la panxa ben prima.

SÍNDIC: Els USA romanen ferotgement oposats a una reavaluació del preu de l'or.

ADDICTE: I vós, què penseu que ha fet possible el fet històric?

PREFECTE: A mi m'escau, només, vetllar per les categories i perquè la impecable tradició del pensament sigui transmesa. Però estic amb vosaltres quan els vostres enemics són també els meus; i a aquells a qui vosaltres dieu: «No podreu pas», jo els dic: «No hi teniu dret, Tebes no es toca!»

CORIFEU: Les pedres inicials, les pedres més definitives, les posaren a Tebes els avantpassats; les tradicions, també els avantpassats; les morals, els avantpassats; els pesos i les mesures, els avantpassats; les religions, les arts i els oficis i les interconnexions, també els avantpassats. Dubto, per tant, i dic: anatema contra les innovacions que no siguin palesament i evidentment d'immediat benefici o, a la llarga, de segur benefici o que no portin senyals indefectibles de bones intencions.

ADDICTE: Abans he dit que Tebes ha passat amb la panxa ben prima, i és veritat. No fa pas gaire, Tebes era un país de secà i les guerres han estat l'esdeveniment més constant dels calendaris. Qui ha estat, doncs, que ha fet la pau a Tebes? Qui, sinó Creont?

SÍNDIC: Parleu-me de Creont. M'agrada molt de parlar-ne. Parleu-me'n, si us plau. Soc agraït.

ADDICTE: Des del balcó de palau, d'on ell vigila, vetllant el son dels ciutadans, ha procurat pels nostres i ha confós per sempre més els qui no ho són. Per si fos poc, guarda el prestigi nostre i promou tot benefici.

MALVIST: Es complau com pocs en l'exercici solitari del poder.

ADDICTE: Creont, però, no és un tirà.

MALVIST: Creont, aquest home sorrut, pragmàtic, amo i senyor de Tebes, és un tirà.

SÍNDIC: No hi vol dir res que ho sigui! Com no hi vol dir res que hi hagi més d'un aspecte d'ell que ens engavanyi.

ADDICTE: No hi fa res que tingui el nas camús i el coll pletòric; d'això, els esnobs se'n riuen, però a mi, en el fons, m'agrada.

PREFECTE: L'han escollit des de dalt, senyors, no pas de baix estant.

Transició.

TIRÈSIAS (*Parla des d'un angle de l'escenari, fora de l'àrea on hi ha el grup de prohoms.*): Ara, però, s'inicia la tragèdia i Creont mateix en donarà notícia. Parlarà de l'espurna que ha caigut enmig de les ciutats, en què es parteix el món: Argos i Tebes, i us dirà com, enmig de la planura que les separa, han caigut els dos germans Etèocles i Polinices, enfrontats l'un a l'altre, com les dues ciutats són

enfrentades. Tots dos han mort tràgicament, hi ha qui diu ignorant-se, hi ha qui diu no sabent que eren germans. Ara parla Creont, i us dirà la seva versió. Fixeu-vos, però, com ho fa segons la seva conveniència i com capgira els fets en profit propi.

CREONT davant el COR dels Prohoms

CREONT (*Va vestit com els prohoms de la ciutat, sense cap senyal exterior que el distingeixi.*): Senyors, us prego que escolteu amb atenció. Etèocles és mort. Etèocles, fill d'Èdip, segon dignatari de Tebes, nebot meu, ha mort víctima d'un cop de roc al cap, davant les portes d'Argos. I preneu nota, perquè cal que això quedi ben clar, que ha mort quan anava, en missió de pau i d'amistat, devers la gent d'Argos. El seu assassinat constitueix, sense cap dubte, una provocació. I no té res d'estrany que així sigui quan Argos, en el seu passat i en el present, ha estat i és el bressol i el niu de tots els escurçons. Per si fos poc, Etèocles, que era un dels nostres, i era el millor dels nostres, ha estat assassinat pel seu germà, per Polinices.

CORIFEU: Per Polinices? Voleu dir Polinices, el noi petit d'Èdip?

CREONT: Exacte!

CORIFEU: Oh els déus! La mort torna a colpir la família desgraciada.

PREFECTE: Tota la insistència del destí sembla que torni, i és de témer que alguna infausta i no volguda conseqüència caurà damunt nostre.

ADDICTE: No ho crec! Són ells qui són assenyalats, no pas nosaltres!

CREONT: Fats i averanys deixats de banda, el fet és la culminació d'una llarga rancúnia entre germans. Com sempre, el feble, el menys dotat, ha odiat l'hereu. Els hereus són sempre odiats pels qui es creuen desposseïts. Polinices, a qui foren ofertes

quan calia tota mena d'explicacions, va refusar-les. Ara sabem per quin motiu: un trist motiu. No el diria si els fets no l'haguessin palesat: parlo de l'odi de Polinices, el meu nebot. Fixeu-vos si el conec! Per això va separar-se de nosaltres i va escollir com a amics la gent d'Argos. Ara ha tornat, en mala hora, al davant de molts dels qui, com ell, ens odien. Ha tornat per assassinar el seu germà Eteòcles, el magnífic, un dels nostres.

ADDICTE: Jo no en dubto, del que dius. No en puc pas dubtar. Però el que no entenc és si els assassins d'Eteòcles han estat castigats com mereixien.

CREONT: Sí. *(Pausa.)* Polinices, el fratricida, també ha mort. *(Reacciona davant l'estupefacció que ha causat en el COR aquesta notícia.)* No el planyeu pas. Ell s'ho ha buscat.

CORIFEU: Què penseu fer, Creont? Vós sabeu tan bé com jo que cap desgràcia no ve mai sola i que la força del destí, quan toca la porta d'una casa, és que ho vol tot.

CREONT: D'això us volia parlar, de la casa i de la família dissortada, que és, com ja se sap, la meva. I ara penso, més que en res, en la meva neboda, la germana d'aquests nois.

MALVIST: Antígona.

CORIFEU: Ella és ben innocent del crim i de la mort.

MALVIST: La innocència, però, no ha estalviat mai ni un dolor.

PREFECTE: Escolteu: no us en fieu, d'aquesta noia. Parlo així, tot i sabent que és la promesa del vostre fill. Té el cor encongít pel sofriment, un cor inquiet, com el seu pare. No sé què porta a dins que em fa esgarrifar. Quasi tinc por quan la veig, encara que sigui passejant per la plaça amb els cabells damunt els ulls i el cos prim com un filferro.

CREONT: Jo en tindrè cura; la conec i sé com cal tractar-la.

SÍNDIC: Sabeu almenys on és?

CREONT: Ara com ara, no.

PREFECTE: Ningú no l'ha vista, doncs?

ADDICTE: Per què no és a casa? Ja és hora, no és veritat?

TIRÈSIAS davant CREONT i el COR

TIRÈSIAS: Senyor, jo us diré on és Antígona.

*La presència inesperada d'un desconegut
provoca la sorpresa natural.*

CORIFEU: Vós?

ADDICTE: Qui sou vós?

TIRÈSIAS: Em dic Tirèsias, per servir-vos.

CORIFEU: D'on veniu?

TIRÈSIAS: Vinc de Delfos.

ADDICTE: Que vingui d'on vulgui, no hi fa res.

CREONT: Parleu! Si sabeu on és Antígona digueu-ho tot seguit.

TIRÈSIAS: A hores d'ara, festeja amb el vostre fill.

CREONT: Festeja?

SÍNDIC: I vós, com goseu?

TIRÈSIAS: M'ho han preguntat.

CREONT: Hem preguntat on era. No pas més.

TIRÈSIAS: Perdoneu si m'he excedit. Altrament, jo soc partidari de l'amor.

PREFECTE: Recordo la vostra cara, estranger. Com heu dit abans que us dèieu?

TIRÈSIAS: Tirèsias.

PREFECTE: Teniu ofici?

TIRÈSIAS: No se'n pot dir ofici. soc endeví.

PREFECTE: Un endeví?

ADDICTE: Em voleu dir com podeu saber quina cosa passa lluny, sense haver d'hanar-hi?

SÍNDIC: Jo us he vist tota la tarda en un cafè. Com podeu saber res, vós? Xafarderies, si per cas.

TIRÈSIAS: Potser. Però jo penso que ser un endeví comporta quelcom d'extraordinari, no us ho sembla?

CREONT: Anireu a buscar-los. Si és cert que sabeu on són.

ADDICTE: Hi aniré jo. Vora la mar, conec un lloc on els joves porten les noies.

CREONT (*després de pensar-ho un moment*): D'acord!
Aneu-hi.

ANTÍGONA i HÈMON després de l'amor

L'escena té lloc en una casa a prop del mar, no gaire lluny de la ciutat. HÈMON dorm, al llit; el llençol li tapa parcialment el cos nu. ANTÍGONA, davant un mirall, acaba de vestir-se; preocupada, encén un cigarret. Va cap a HÈMON; el mira una estona sense parlar. HÈMON es mou; ella li diu:

ANTÍGONA: Dorms i encara neguiteges, et dolen les paraules i totes les tendreses de l'amor. Te l'he donat, i tu, que no gosaves, tu l'has pres. Hèmon, desperta't, què penses? Quants anys tens? Somies? Com quan eres un noi, somies creuar la mar fins que s'acabi? Què som tu i jo, Hèmon? Què som nosaltres? Et podré arribar a estimar? Seré la teva

dona? Et podré arribar a estimar, per sempre i com ara? Tu no t'ho creus, que ara t'estimo, i jo t'estimo. Molt més que no et penses. Hèmon...

HÈMON es desperta.

HÈMON: Amb qui parles?

ANTÍGONA: Amb qui vols que parli? Només hi ets tu!

HÈMON: Sí! Tu i jo. M'he adormit?

ANTÍGONA: Sí. (*Jugant.*) T'has adormit cansat, somiaves en veu alta. Sé tots els teus secrets: tot el que no m'has volgut dir, tot el que et fa por, tot el que t'estimes.

HÈMON: Tu no dorms mai?

ANTÍGONA: No sempre que vull.

HÈMON: Per què tinc tanta son? Per què no em despertaves? Haurem de tornar-nos-en. Fa dies que som fora.

ANTÍGONA: Dos dies.

HÈMON: No vaig deixar-ho dit, ni vaig posar un avís perquè el llegissin. No saps què em dirà el pare? On li diré que he estat i per què no he telefonat? No el vull pas enganyar: no ho faig mai, ni ho sé fer. Pensa tu si saps com dir-li-ho, jo no ho sé. Perdona: t'he compromès portant-te aquí, i ara et vull complicar en la mentida. Jo que et volia guardar tal com déu mana, i vetllar-te el son! No sé si t'he fet mal. No hi vull pensar. M'he enamorat de tu més que no ho estava, i estava boig per tu.

ANTÍGONA: Calla, bon noi: ets un noi bo. No parlis.

HÈMON: No parlaré si et dol.

ANTÍGONA: No em dol res, no ho has entès? Tot al contrari: ho vull.

S'enllacen en una llarga abraçada.

HÈMON: Ara ens en hem d'anar.

ANTÍGONA: Per què?

HÈMON: La carretera estarà al punt de la mort de tant de trànsit, i no s'arriba mai.

ANTÍGONA: Tant de bo fos mai! No tornar a casa. Estalviar-nos els dies que vindran i les angoixes que es preparen, puix que les tenim segures i ens esperen: no tornar.

*ANTÍGONA llença el cigarret, intranquil·la;
ell se n'adona.*

HÈMON: Què tens? Per què et mous? Per què et mous ara i, quan m'estimes, no?

ANTÍGONA: Voldria que això fos per sempre i no pot ser.

HÈMON: I no pot ser, per què?

ANTÍGONA: No ho sé. Ara em sembla com si alguna cosa fos acabada i en comencés una altra que no vull. Escolta: tingues paciència amb mi, la culpa és meva. Més d'una vegada em ve que al voltant meu tot s'enfonsa, com si tot fos quasi res: un malson! No sento cap paraula, ni cap veu; com si dins meu tot s'escolés, sense adonar-me'n, sense poder-ho dir, sense cridar. Després em passa.

HÈMON: No sé el que em dius... i no m'agrada gens quan penso que et tinc i no et tinc pas. Sovint no hi ets, i vas qui sap per on, camines lluny amb els teus pensaments i tornes cap al tard.

ANTÍGONA: No he tornat sempre?

HÈMON: Un dia no vindràs.

ANTÍGONA: Per què m'ho dius?

HÈMON: M'ho sembla. No sé pas què penses quan ets lluny, només ho sé si et tinc a prop.

ANTÍGONA: Ara em tens a prop i no t'ho creus. Mai no t'ho has cregut del tot, que jo t'estimo.

HÈMON: Soc un covard, suposo.

ANTÍGONA: Covard? No; no gens covard. Però no estàs gaire segur de mi, ni de nosaltres. Per què no n'estàs segur? No ho trobes digne? No vull el teu respecte, Hèmon. No vull remordiments. L'amor com cal, res més.

HÈMON: Perdó. T'he ferit, potser, i no volia fer-ho: tu ets més que no pas jo. Però a vegades em perdo pensant com les nostres inquietuds furguen diferents camins. (*Agafa un llibre que ella llegia.*) «Vindrà la mort, tindrà els teus ulls.» Aquests són els llibres que llegeixes, aquests són els teus amics, els teus poetes.

ANTÍGONA: I bé! «La mort tindrà els meus ulls.» Mentrestant, són meus, i em dona deler viure, saber que els dies són comptats.

No pot dissimular un lleu calfred.

HÈMON: Què tens?

ANTÍGONA: No ho sé, potser tinc fred. No en fa?

HÈMON: No vols tornar a casa?

ANTÍGONA: No.

HÈMON: És tard. Passaran ànsia els teus i els meus.

ANTÍGONA: Els teus i els meus! Aquí, no hi són. No és tot més fàcil?

HÈMON: Cal tornar-hi.

ANTÍGONA: No hi vull tornar, Hèmon. Fa por de tornar a casa, i aquí no en tinc, de por. Quedar-nos, no

sentir, no prendre determini, ni pensar-hi, no encaparrar-s'hi més i no escoltar-los.

TIRÈSIAS en primer pla

TIRÈSIAS (*Parla a ANTÍGONA, però en distint temps i espai. Ella no el pot sentir, és clar.*): Antígona! La teva llarga nit comença. Estigues, doncs, a punt per quan et cridin: tu que et vols forta, tu que tens por i no pots tancar els ulls, desvetlla't!, perquè ara venen i et porten la notícia: mentre dormies, els negres averanys s'han acomplert. I els fets s'han esdevingut pagant antics greuges. Etèocles, el gran, el germà que tu no estimes, ja és mort, i també Polinices, de qui el teu pare deia que era, si fa no fa, com tu. Ara desvetlla't!, que els morts són descoberts i la justícia espera.

El prohoms arriba per avisar ANTÍGONA

ADDICTE: Antígona! Cal que vinguis tot seguit. Els teus germans han mort.

ANTÍGONA: Els meus germans? Ja vinc. Ja vinc.

ADDICTE: Creont vol parlar amb tu.

ANTÍGONA: Déu meu!

CREONT pren mesures amb el concert del COR

CREONT *reunit amb els prohoms en una mena de sala de la junta de govern de la ciutat. L'arquitectura i la decoració de la sala suggereixen les d'algun «pentàgon» o potser d'una important entitat bancària.*

CREONT: Mentrestant, faré que els capitans estiguin amatents i la tropa aquarterada, ja que és de preveure que el qui voldrà aprofitar l'astorament creat per la mort dels dos germans ho farà ara. Donaré, doncs, les ordres pertinents i, amb el

vostre consell, prendré les decisions que calguin per mantenir la llei contra els enemics de Tebes. Reprimiré la rebel·lió abans no sigui res i ofegaré —si existeix— l'intent rebel. *(Pausa.)* Jo accepto el repte, segur que aquest és el disegni que els empeny, i ensenyaré si cal les dents a qui les vulgui veure. I no em sap greu de prendre mesures repressives, perquè el poder s'esmussa si no té motiu per manifestar-se. Vet aquí, doncs, l'avinentesa; quasi us dic que l'esperava. Buidaré, si cal, el sac de pus que enfebra la ciutat veïna i que, no content de socavar-ho tot, ara s'ha inflat per ultratjar-nos. Això faré, i sense donar explicacions, perquè m'agrada l'home convençut de la raó que el porta; i m'agrada el qui, recolzant-se en la força del seu braç, no es vol deure a ningú.

Pausa. El concert sembla general, però no ho és. Amb una certa fermesa, s'alça el prohoms MALVIST i diu:

MALVIST: Només a condició, Creont, que l'ús que faci del braç sigui discret i just.

CREONT: Just, ho seré. Sempre ho he estat. Quant a discret, no sé què voleu dir.

MALVIST: Tota mena de mesura de govern ha de ser prudent i reversible. No sé pas si m'explico i dubto que sigui benvingut el meu consell. Però us dic que han fet córrer més sang les repressions autoritàries que no pas cap intent subversiu.

CREONT: Inacceptable, senyor meu! D'on sortiu, ara? Vós sou un intel·lectual! Vós trobareu, en universitats i seminaris, un bon planter d'iniciats i de novicis estudiosos transportant llana al clatell.

MALVIST: Són gent que s'ha de tenir en compte.

CREONT: No! *(Pausa.)* Conec d'una hora lluny aquests cervells minoritaris, enganyats bàsicament i en matèries fonamentals, víctimes del propi orgull,

els quals no saben res de l'art de navegar. (Pausa.)
Per navegar, convé saber només d'on bufa l'aire, i
l'aire em porta sentors de sang vessada.

MALVIST: Jo gosó dir que en tot vessament de sang hi ha
diversos responsables. L'agressor n'és un, això sens
dubte.

PREFECTE: Ja és bo que ho admeteu.

MALVIST: Però mai no hi ha un sol culpable! Les causes
són complexes, i no us dic res de les circumstàncies,
ni de com poden ser influents i atenuants! No crec,
doncs en l'absoluta culpa de qui ha estat potser
fortuït executant, i podria defensar, empíricament
si voleu, que en tot crim hi ha culpabilitat per part
de la víctima.

CREONT: Si sou matisador subtil dels fets històrics, jo
no ho soc. I si sou una vegada més objectivista, jo
us diré que no serveix per a governar, i per això
proclamo que tot objectivisme o moralisme és
decadent i esmerça un temps preciós.

SÍNDIC: Tots ben d'acord?

CREONT: No faig pas abús d'autoritat, ni us prenc
mestratge, dient com s'ha de portar un home
en el meu lloc. Ans bé, al contrari! Soc jo qui puc
ensenyar als altres. Caldrà doncs que us ensenyi?
Caldrà que us parli de veritats elementals que
semblen oblidades? Des que el món és món i
mentre ho sigui, i per més pau que els aires portin,
hi haurà en algun indret, perseguit o soterrat,
assetjat potser, però constant i movent-se neguitós,
l'inevitable principi subversiu. Jo ara soc vell i ho
sé. Ara soc astut i ho veig venir. Sé que en els dies
que són nostres el subveersiu fa el xarampió en
la pell de la gent d'Argos. Ells són el reptre! Ells!
Ells, que són fills de pobrissalla i pares de misèria,
derrotats fa temps, i ara rebels. Agitadors, fanàtics,
buscant sempre com sortir-se de tot i volent el que
no és seu. No heu vist com s'aprofiten? No heu vist
com s'han altivat? No és de preveure, doncs, que

llur desig vagi darrere el que és nostre? I que llur llibertat posi límits a la nostra? *(Pausa.)* No és pas que no els respecti, ni que ara els negui. *(Pausa.)* Però, senyors prohoms d'aquesta ciutat dues vegades mil·lenària, o tres —si m'erro, corregiu-me—, expliqueu-me, quan serà arribada l'hora, que ho serà, segons diuen, quin nou miracle podrà multiplicar els pans i els peixos, considerant que els peixos van comptats?

SÍNDIC: Cap miracle. Vós ho heu dit: els peixos van comptats. Quant a la llibertat, és obvi que cada dia és més precària i els temps són més difícils. Abans podies fer justícia al condemnat sense jutjar-lo; ara, no pots.

PREFECTE: Oh, abans! Hi havia d'altres drets! Dret a l'extermi de l'heretgia. Dret a anorrear l'enemic. Però ara els temps són uns altres. Prou que ho sé.

CREONT: Vós direu que els temps són uns altres, i jo us dic, de part del déu, que ara em dona l'ordre expressa de bandejar una sutzura, nodrida, diu, fa temps en aquesta terra, i de no deixar-la-hi créixer.

CORIFEU: Defensarem la pau i, amb el benentès que la guerra preventiva pot ser la solució procedent, ofegarem si cal el projecte subversiu, per lleu que sembli. I, en cas de dubte, ens decantarem per l'extermi segons recomanen textos evidents i tradicions que nosaltres invoquem.

Entra l'ADDICTE anunciant l'arribada d'ANTÍGONA.

ADDICTE: Vet aquí Antígona.

CREONT: Antígona!

MALVIST: Em voldria estalviar aquest encontre.

CREONT: Vosaltres podreu, però jo no. El dolor dels Labdàcides ha estat sempre el meu dolor. *(Transició.)* Sortiu, si us plau.

ANTÍGONA davant CREONT i el COR

ANTÍGONA: Vull la veritat, oncle.

CREONT: Els teus germans han mort.

ANTÍGONA: Això, ja ho sé. Però vull saber com.

CREONT: Davant la plana que separa les ciutats. Ha estat aquest matí.

ANTÍGONA: No m'has entès. Pregunto com ha estat i no pregunto quan.

CREONT: Aquesta no és manera de prendre't la mort dels teus germans.

ANTÍGONA: Ja que ells han mort, tinc dret a decidir com m'ho haig de prendre.

CREONT: Han mort com era d'esperar: inexorablement batuts per l'odi d'un d'ells.

ANTÍGONA: L'odi de qui?

CREONT: L'odi de Polinices.

ANTÍGONA: De Polinices per Etèocles?

CREONT: Per Etèocles i per tots nosaltres.

ANTÍGONA: Tu saps que no és veritat, que Polinices no odiava ningú. Mai!

CREONT: Guardava l'enuig dintre seu, aquest noi, i tots sabem que era un ressentit. Quina altra prova ens deixa, si no, la mort del seu germà?

ANTÍGONA: Tu no l'has estimat mai i ara et voldràs venjar. Dignes: quina en portes de cap, Creont? Sense motiu no hi vas.

CREONT: Motiu, si el vols, la lluita contra un crim.

ANTÍGONA: Parles d'un crim, i no et creuré si en vols fer culpable Polinices. Matar no era per a ell. Estimava la vida i la volia per a tothom. Tenia molts amics, guardava molts bells somnis; m'escrivia tantes

cartes, de projectes, d'il·lusions! D'amagat vostre, ens vèiem, no ho sabies? (*Senzilla:*) Vull la veritat, Creont. La vull en nom del pare i en nom dels meus germans, que —dius— són morts. La necessito més que no pas tu, i me l'has de dir. (*Ara superba.*) Com a últim brot d'Èdip que queda, la demano.

Pausa.

CREONT: Te la diré. Polinices ha estat l'assassí del seu germà Eteòcles. No vull entrar en detalls de com van rodar els fets ni de com va ser parat l'injust parany. Tampoc no parlaré de com Etèocles va ser venjat pels fidels que l'escortaven. Ara el que ens resta és l'afront irremissible que fa sagnar el cor de la ciutat, i el teu dolor i el meu. Dolor pels qui hem perdut i pels qui queden.

ANTÍGONA: Només quedem tu i jo, oncle. Tu i jo, mentint.

CREONT: Per si fos poc, una dura tasca per acomplir: l'execució d'un càstig.

ANTÍGONA: Càstig, Creont? Quin càstig? Contra qui?

CREONT: Un duríssim escarment damunt del cos de Polinices.

ANTÍGONA: Ara es comença a perfilar la teva astúcia per satisfer rancúnies familiars mal amagades sempre.

CREONT (*tallant*): Escolta: no comencis! M'obeiràs en tot!

ANTÍGONA: En res! Oncle estimat, odiat i maleït per tants: en res no obeiré. T'ho dic des d'ara.

CREONT: No et commou de veure el destí entrant com un boig a casa teva, de veure arrabassar la teva gent com ninots? Tu ho has dit: tu, darrer brot d'aquest casal il·lustre. Ara ja ets sola i necessites qui t'empari. I ja que soc, alhora, el teu tutor i el pare del teu nuvi, i el cap de la ciutat, de dret no me'n falta, i en nom d'aquest dret parlo.

ANTÍGONA: No cal que parlis més, que no ens podrem entendre: tu diràs que el que ha passat és un crim portat pel destí, i jo diré que, del destí, me'n ric. Tu diràs que si els endevins... i jo, que els endevins no són res. No crec en mals esperits. Crec en els fets, i encara gràcies; i els fets s'han acomplert. Algú en té, doncs, la culpa. Qui la té?

CREONT: Hauré de repetir —quantas vegades?— que Polínices.

ANTÍGONA: Sota la teva veu tremola alguna cosa que no entenc.

CREONT: Parlo pel bé que et vull. Torna a la teva condició de dona, i tot serà més fàcil. No sé si val la pena de furgar els motius insòlits pels quals els homes s'odien i es destrossen. Però, certament, una dona no té per què fer-ho. La dona s'ha d'estalviar aquesta angoixa. Quan ve la mort o la desgràcia, la dona porta dol i clou els llavis, i enfront de l'adversitat va amb el cap cot. Les dones han donat en tot moment exemples elevats, que bona falta ens fan.

ANTÍGONA: No pas jo. No esperis el silenci que tu vols. Jo no soc d'aquesta mena. De quina mena soc, no ho sé; però vull saber el que passa. Si ho sé, tot m'és planer: la vida i el misteri que em calgui d'acomplir m'agraden més si els veig.

CREONT: Ara em sembla que t'escolto, i no ets tu, sinó que és ell! El teu pare! L'orgull del teu pare! Superb capteniment que et perdrà.

ANTÍGONA: Em salvaré darrera una veritat: una de sola. Però vull aquesta veritat, i tu no la vols. Ni deixes que la busqui, i vols que sigui dona. Dona —has dit— vol dir cap cot! (*Entren els prohoms.*) Dona vol dir escoltar les paraules adreçades i avinents perquè no sobtin les reflexions que amb bon sentit ens prodiguen aquells que ens fan seves. Jo, per aquí, no hi vaig. Jo vull saber. Grataré amb delit, i aixecaré, si puc, la pell de la veritat, i ho faré

sola. Sola! Altrament, en qui confiar-me? I a qui preguntar, que no em digui una mentida? Qui em vol dir la veritat, i qui m'ajuda? *(Als prohoms:)* Me la direu vosaltres, vells amics? M'ajudareu vosaltres, companys fidels del pare, homes que em vau tenir a la falda? No m'heu vist néixer? No m'heu vist créixer? No sou pares de les meves amigues i pares meus? Em direu la veritat, si us la demano? *(Transició.)* No. No la direu! Ja és tard. Tots teniu feina. Ja són tres quarts de nou, i ara us esperen per sopar. Ara el que us faig és nosa, com ahir fou Polinices qui us en feia. I tots sabeu —ben a desgrat, és cert, però ho sabeu— que, arribat l'instant precís, m'haureu de fer matar.

CORIFEU: No, per favor! No! Res d'això. Comprend el teu trasbals, però...

ANTÍGONA: Perdó, perdó us demano, si m'he deixat portar...

Transició. El COR pren una veu solemne.

CORIFEU: No saps com pots arribar a ofendre. Tu, que et consideres filla nostra i et consideres amiga de les noies.

PREFECTE: Tu, que hauries d'oobeir i agenollar-te.

ADDICTE: Tu, que, submisa, hauries de callar i escoltar els consells dels qui t'estimen.

SÍNDIC: Tu, que per la mort dels teus germans no reses, ni portes dol, ni plores, què voldries?

PREFECTE: La culpa no és d'ella, té un rei al cos i l'ànima endurida per la mort de tants!

ANTÍGONA: Els meus germans han mort, vull saber com.

Surt de la Sala del Consell. Quan és fora, s'atura un moment, indecisa. Aleshores se li acosta TIRÈSIAS.

TIRÈSIAS i ANTÍGONA

TIRÈSIAS: Jo et puc dir com.

ANTÍGONA: Tu? Qui ets tu?

TIRÈSIAS: Jo soc un vianant.

ANTÍGONA: Ets amic d'ell, de Polinices?

TIRÈSIAS: Soc amic teu. Que no ho veus?

ANTÍGONA: Sí. Ho he vist tot d'una. Digue-m'ho tot. Parla.

TIRÈSIAS: Tot fou com passa sempre, perquè no hi ha mai res de nou. Però els fets són diferents del que t'ha dit.

També CREONT ha sortit de la Sala del Consell i, en veure que ANTÍGONA parla amb TIRÈSIAS, intenta evitar-ho.

CREONT: Un moment, estranger! De qui teniu permís per parlar en públic?

ANTÍGONA: Deixa'l parlar! Vull escoltar-lo. Continua, si et plau.

TIRÈSIAS: Cal que entenguis que la gent d'Argos han pres consciència i s'adonen del clos on se'ls fa viure, i el refusen. I ahir van obrir el setge que entorn de la ciutat emmurallaren la por de les generacions i l'egoisme. I al capdavant del jorn es van manifestar per fer-ho entendre. Van sortir fora els murs, cap a la plana, i en el desert que els separa van fer un pas endavant. Avançaren cap a Tebes, cap al llindar de Tebes, en silenci, no violents, respectuosos —sense tenir, val a dir-ho, motius per ser respectuosos—, les mans obertes i el déu-vos-guard als ulls. Ningú no els precedia. Tots eren, doncs, primers, i cap no ho era.

ANTÍGONA: Parla'm del meu germà.

TIRÈSIAS: Era un d'ells, un més, Polinices.

ANTÍGONA: Fou ell qui va matar?

TIRÈSIAS: No. Va ser Etèocles, l'hereu, seguit dels escamots que sempre portava, els quals es bolcaren damunt la pobra gent, armats d'insults i de pistoles, i damunt d'ells acompliren llur violència. Al capdavall, en van caure set de malferits i un de mort: el teu germà Polinices. *(Pausa.)* Mort Polinices, enmig de l'esglai dels seus, fosques les veus i empolsades les ferides, vet aquí que un noi d'Argos es dreça, no se sap com ni amb quina força, i d'un cop de roc encerta Etèocles. Llavors els escamots van arrencar a córrer, deixant només, l'un prop de l'altre, els cossos desgraciats dels dos germans.

*CREONT torna a la Sala del Consell
i anuncia la seva decisió.*

CREONT: I ara, escolteu, si us plau, la meva decisió. El cos d'Etèocles serà enterrat en el panteó familiar i amb l'honra merescuda. Prèviament, no cal dir-ho, se li faran tota mena de funerals i d'actes públics d'homenatge i necrològics; quant al cos de Polinices, quedarà insepult i exposat als corbs i als gossos. Jo mateix tindrè cura que les decisions anunciades es compleixin i, per a qui ho vulgui saber, dic que qualsevol intent d'enterrar el cos prohibit té pena de la vida.

*El COR se'n va. Hi ha un silenci. CREONT torna a sortir
i veu ANTÍGONA que es disposa a anar-se'n. La crida.*

CREONT: On vas, Antígona?

ANTÍGONA: Ja ho saps. Cobriré de terra el cos del meu germà.

Surt. CREONT no gosa deturar-la.

ACTE II

ANTÍGONA i TIRÈSIAS davant el cos de Polinices cobert

ANTÍGONA: Ara ja està.

TIRÈSIAS: No t'ha ajudat ningú?

ANTÍGONA: Ningú. M'he estimat més venir a fer-ho sola. L'he pogut tapar amb terra. Terra arreplegada a mans plenes. Només tocar-lo, la terra s'ha fet sangonosa, però aviat, endurint-se, l'ha cobert com una crosta. Després, decantant el gerro de bronze, he honorat el cos de Polinices amb la triple libació de mel, vi i aigua.

TIRÈSIAS: No has tingut por?

ANTÍGONA: No. No he tingut por. És ara, que en tinc. Qui ets tu? No et veig.

TIRÈSIAS: Soc Tirèsias.

ANTÍGONA: Ah, l'endeví.

TIRÈSIAS: Bé! Això ho diuen al poble, i jo els deixo dir; però, d'endeví, no en soc. D'endevins, no n'hi ha.

ANTÍGONA: De què et conec? Em sembla que fa molt temps que som amics.

TIRÈSIAS: Qui sap! Jo vaig pel món. Per si fos poc, hi vaig a peu i no tinc mai pressa. Hom fa amics pertot, si no vol córrer.

ANTÍGONA: Creus que no està bé el que he fet? Podia deixar sol Polinices, tota la nit? Ho he fet perquè era el meu germà; però ara diria que ha estat bé, i, encara que no ho fos, també ho faria.

TIRÈSIAS: Ha estat bé, de segur. N'estàs contenta?

ANTÍGONA: Contenta? No. Com puc estar contenta si tot ha estat en va? Demà al matí, els sentinelles veuran el cos cobert i els faltará temps per treure la terra.

TIRÈSIAS: No hi fa res. Si ho fan, no és culpa teva.

ANTÍGONA: Demà al matí cremarà al sol i, de nit, el fred li prendrà els ossos. De res no haurà servit.

TIRÈSIAS: Llavors caldrà tornar-hi.

ANTÍGONA: No. Els ritus funeraris són aconplerts.. Ho he fet jo sola. Per què no han vingut els altres? Fora de mi, ningú no queda obligat a Polinices? Tinc por. Vull tornar a casa. No hi has estat, a casa? (*Pausa.*) Aquí tinc molta por. Vull tornar-me'n. No et sembla que hi tinc dret?

TIRÈSIAS: No encara.

ANTÍGONA: Quan serà, doncs?

TIRÈSIAS: Diria que mai més.

ANTÍGONA: No he complert? No he fet el que devia?

TIRÈSIAS: Tot just has començat.

ANTÍGONA: Ja en tinc prou.

TIRÈSIAS: No podràs pas dir prou.

ANTÍGONA: Per què?

TIRÈSIAS: No ho sé. Però pensa que l'únic que compta és obstinar-se. Obstinar-se si es veu clar, i portar lluny —com més temps millor, fins a l'últim pas, si es pot— el pensament que et domina; res més no compta.

ANTÍGONA: Ja veuràs com és inútil i que tornaran per despullar-lo.

TIRÈSIAS: I tu tornaràs per emparar-lo.

ANTÍGONA: No.

TIRÈSIAS: Sí! Aquest és el designi de tothom: tornar-hi. No cedir, ja que res no s'acaba i tot comença. (*Transició.*) Prou sé el que costa. Hi ha dies que un no es llevaria. A tu no et passa? Però, tanmateix, caldrà llevar-se. Tot i que sembla absurd!

ANTÍGONA: Absurd, endreçar de nou les coses, si al capdavant el temps les porta malmenades. Absurd, repetir cap bell intent quan és inútil. Ningú no vol que ho faci. No en puc parlar amb ningú. Qui s'ha acostat, dels seus? Qui em fa costat, dels meus? Em separaran si saben que he vingut, i, ni que fos empestada, no em voldran veure quan tornaré.

TIRÈSIAS: Si vols fer el que estimes, et diran sovint que no. Et diran que no està bé, que no s'hi val, i si, rebel contra el que et sembli absurd, alces el pensament, no dic la mà, diran que peques per orgull i et mostraran les penes de l'infern. Llavors, si noten que et fan por, voldran que t'agenollis i et declaris submissa. No ho facis. Més aviat busca dintre teu amb bona fe i coratge; i, si no et sents molt culpable, vol dir que ets innocent.

ANTÍGONA: Innocent! Què cal fer, per ser innocent?

TIRÈSIAS: Cal fer només el que tu vols i estimes.

ANTÍGONA: Has dit només! Hi ha tantes coses que estimo i tantes coses que vull!

TIRÈSIAS: Si estimes molt, només en voldràs una.

Ella s' aixeca de terra.

ANTÍGONA: Tu no vindràs?

TIRÈSIAS: No.

ANTÍGONA: Per què?

TIRÈSIAS: Compta amb tu i prou. L'afany és per a cadascú, i el portem sols.

ANTÍGONA: Sí, sí, ja ho sé.

TIRÈSIAS: Ara me'n vaig.

ANTÍGONA: Adeu.

El CAPITÀ i un SENTINELLA davant CREONT

*Durant aquesta escena, el COR de prohoms
resta a segon terme.*

CAPITÀ: Salut!

CREONT: Salut!

CAPITÀ: Davant vostre, el Capità del cos de guàrdia.

CREONT: Digueu què us passa.

CAPITÀ: Senyor, us puc parlar en secret?

CREONT: Parleu.

CAPITÀ: Vet aquí un llastimós comunicat que us trameto:
no se sap com, i de la manera més inexplicable,
valent-se de la foscor, algun agosarat —provocador
d'escàndol— ha cobert sense permís el cadàver
prohibit.

CREONT: Quan ha estat, això?

CAPITÀ: Tot just fa una hora.

CREONT: Porteu-me tot seguit els culpables.

CAPITÀ: No puc, senyor.

CREONT: Per què?

CAPITÀ: S'han escapat.

CREONT: S'han escapat? Que no hi havia vigilància?

CAPITÀ: Els sentinelles, Creont, són uns ineptes. Són vells
que tussen i s'adormen si fan guàrdia.

CREONT: Aquest n'és un, dels sentinelles?

CAPITÀ: Sí, aquest, aquest!

CREONT: Acosta'l. Li vull parlar.

CAPITÀ: Ho sents? Acosta't!

SENTINELLA: Qui, jo?

CAPITÀ: Tu, sí.

SENTINELLA: Jo no sé res.

CAPITÀ: Donaràs explicacions del teu descuit i te'n faràs culpable.

SENTINELLA: No ho soc pas.

CAPITÀ: Imbècil!

SENTINELLA: Jo no hi era.

CAPITÀ: Maleït! Per què no hi eres?

SENTINELLA: Estava refredat.

CAPITÀ: Escolta i calla. Contesta només a les preguntes que et facin. Dignes qui has vist.

SENTINELLA: Jo no he vist res. (A CREONT:) Estava refredat, la nit és molt humida. En canvi, a la garita s'està bé. Dos hiverns he estat de baixa per culpa d'una tos que m'esberla, quan em ve, la post del pit; dos hiverns a mig sou m'han fet passar gana i m'han guarit l'úlçera de l'estómac, que se m'obre cada tardor que ve, tot i que no fumo, ni bec, ni un glop de cap mena de vi, ni que sigui de taula.

CAPITÀ: Silenci!

CREONT: Deixeu-lo dir, que parli. (CREONT se li acosta, conciliador.) Et conec bé, soldat. Ets un guerrer dels vells. Que pocs en queden! Sé que has estat dels bons. Doncs explica't. No has vist els responsables?

SENTINELLA: No he vist res; de nit, és fosc.

CREONT: No saps si era un o si eren molts?

SENTINELLA: No ho sé.

CAPITÀ: Dignes quants eren!

SENTINELLA: No ho sé, quants eren.

CAPITÀ: No els has comptat?

SENTINELLA: No en sé, de comptar.

CAPITÀ: Sí, que en saps. Explica't! Parla, parla! (*Li pega.*)

SENTINELLA: Si tant m'ho pregunteu, diré que era una dona.

CREONT: Una dona?

CAPITÀ: No pot ser!

CREONT: Dígues com era. Era una dona jove?

SENTINELLA: No. Si he dit que era una dona, m'ha escapat. No he vist ningú. Em penso que eren pocs. Més d'un, haurien fet xivarri. Li han tirat poca cosa. De terra, el gruix d'un dit. L'han cobert tot, això sí. No se'l veu; no surt ni el dit del peu. La terra, l'han engrapada d'allà a prop. De segur que, de pales, no en duïen. Les pales fan soroll.

CREONT: Capità: vós mateix traureu la terra que li han tirat damunt i fareu que res no el tapi. Tot seguit convocareu badocs, perquè el vegin ben lluent i procurareu que això que hauran vist ho escampin per tavernes i camins. Entesos?

CAPITÀ: Sí, senyor.

CREONT: Quant a aquest beneit, li fareu tallar el cap.

SENTINELLA: Pietat, senyor!

CREONT: Pietat?

SENTINELLA: Soc un veterà del vostre exèrcit! He fet totes les guerres! He lluitat darrere Agamèmnon, darrere Neró, darrere el Felip Segon, darrere el Cèsar i darrere el Salan, i sempre per sis peles: la paga del soldat! Hi ha dies que m'han obert el ventre de dalt a baix i m'han buidat un ull. Tot ho he aguantat fins ara per poder cobrar el retir, i, quan falten quinze dies, no puc més. (*Accés de tos.*)

CREONT: Molt bé. Li salvaràs la vida en premi que és un veterà. Però treu-me'l del davant ! (*L'aparta d'un cop de peu.*)

CAPITÀ: Maneu res més?

CREONT: Sí. Des d'ara, la vetlla anirà a càrrec de soldats de la darrera lleva. Tindreu compte dels relleus corresponents perquè no dormin, que això anirà llarg.

CAPITÀ: Maneu res més?

CREONT: Res més.

El CAPITÀ se'n va.

CREONT davant el COR dels prohoms

CREONT: Ja ho heu sentit. Han cobert el cos de Polinices. Heus ací el repte! Darrere els qui han cobert el cadàver prohibit s'endevinen amagats els agents provocadors. Per tant, i això em justifica, demano plens poders per suprimir les garanties i proclamar l'estat de setge. Reclamo aquests poders atenint-me al vot de confiança que ahir em vau concedir. Estem d'acord?

ADDICTE: D'acord, però abans voldríem que el Corifeu us parlés.

SÍNDIC: L'hem delegat perquè expressi el criteri que ara és nostre.

CREONT: Quin criteri? És quelcom referent al fratricidi?

SÍNDIC: Hi fa una referència molt directa.

CREONT: Està bé. Teniu la paraula. Us escolto; què voleu? Hi ha res a dir de les mesures preses?

CORIFEU: No res a dir quant al fons de la qüestió: cal defensar per sempre i a tota hora l'ordre establert a la ciutat de Tebes. Quant al disseny de sostenir el repte amb l'escarment i mantenir-lo enfront de la

ciutat veïna, hom creu més enraonada una actitud prudent.

CREONT: Prudents són les mesures preses, senyor meu!

CORIFEU: Però sembla difícil de mantenir al descobert aquest cadàver i sembla, potser, provocatiu. Més d'un el vol colgat. És inquietant dormir pensant que els corbs cobegen el cadàver d'aquest noi.

ADDICTE: Terra a sobre, hi voldríem, i no parlar-ne més.

SÍNDIC: Terra a sobre i acabar amb aquest desfici.

CREONT: Desfici?

SÍNDIC: A Argos hi ha qui parla de venjança.

CORIFEU: A Tebes, entre els joves i entre els vells hi ha qui es commou i gosa protestar-ne.

SÍNDIC: Cal escoltar el carrer i el xiuxiueig dels homes.

ADDICTE: També cal escoltar les dones. Les dones del mercat xerren i les mestresses parlen en to crític. A casa nostra, les mullers trenquen les oracions i paren les converses.

CORIFEU: Tot això és un mal auguri.

ADDICTE: Un cos al descobert no pot ser un bon negoci.

SÍNDIC: Els negocis actuals no volen vençuts, sinó clients. Els negocis actuals, incalculables, volen consumidors. Dels enemics, en farem consumidors; dels negres, en farem consumidors. Dels miserables i dels qui fins ara es consumeixen, en farem consumidors.

MALVIST: Pensem en el futur: set de cada deu dels productes que ara es venen eren desconeguts abans d'ahir. Tres de cada cinc dels models que avui es porten, no els havíem imaginat, no fa gaires anys. Tres quartes parts del món encara no ens pertanyen. Pensem en ells no pas com a adversaris. Són més de mil milions i poden ser usuaris.

ADDICTE: Promocionem germans i dirigim envers ells actituds i col·loquis que són dels temps presents, oblidant, respectuosament, les divisions i segregacions, alienacions casuals o volgudes, estagnacions nefandes, ara que hi som a temps.

Pausa.

SÍNDIC: Escolteu! Oblideu els greuges d'Argos. Signeu la pau amb Argos!

CORIFEU: Ja ho heu vist, tot i les ordres evidents, agosarats s'acosten al cadàver desguarnit.

CREONT: Vull res més, si no aquest risc? Vull res més, si no una prova estricta, avantatjosa per part nostra, de mesurar les forces? Entremig del cadàver prohibit i de la intenció que el vulgui, he posat un cos d'exèrcit.

MALVIST: Massa sovint els soldats han petjat terra i han jugat a cavall fort a l'esquena de la gent. Llurs botes han fet timbal de tota terra, i amb canons han assetjat les ciutats lliures fent-les seves, robant furs, apuntant-se per a ells drets que eren d'altri i senyalant amb cendra el rastre del seu pas i amb sang la porta de la casa. Tot això han fet, i altres coses que no dic per por d'ofendre.

CREONT: Un cos d'exèrcit! Ho heu sentit?

SÍNDIC: De vegades em dol de pertànyer al món de la gent forta. Em pesen al damunt els desgraciats. No heu pensat en els motius que els han fet avançar cap a nosaltres, desarmats, enfront de la nostra fortalesa? No heu pensat en les raons que els mouen?

CREONT: De quines raons parreu? Creieu que són vàlids llurs motius perquè han acceptat la mort? Penseu, potser, que les actituds volen dir res? Heroiques, en direu, jo en diré absurdes; respectables per a vos i no per a mi, les actituds no són res. Si ho fossin, qualsevol foll triomfaria.

MALVIST: I no és follia el que se'ns emporta? No ens hem deixat endur qui sap si per la por, qui sap si pel fet de veure rebel·lar-se els nostres fills? Polinices era un fill nostre.

SÍNDIC: Damunt les desferres mortals d'aquest noi, el sol hi bat, ningú no sap per què.

ADDICTE: La situació en què ens trobem, invulnerable, permet de considerar fredament i de manera calculadora noves actituds prudentes envers la seguretat de Tebes: la primera, sens dubte, evitar la vergonya d'aquest noi.

CORIFEU: Interpretant aquest desig, demano l'immediat enterrament de Polinices. Enterrament que cal efectuar en un lloc ignorat i discret, set pams sota terra, això sí, i tot seguit.

CREONT: No hi haurà terra damunt Polinices. L'ordre es mantindrà tal com va ser donada; aguantarem el repte. Reconec que hom no voldria portar el càstig més enllà de la mort. Reconec també les raons ben encertades que vosaltres feu sentir. Però abans que res hi ha el prestigi. El prestigi de Tebes, el prestigi de Creont i el vostre. Fer-se enrere davant l'inferior és una covardia, i hom perdona un error, mai una covardia. No escoltaré, doncs, les veus dels prudentíssims, i tindrè al descobert el cadàver d'aquest noi, i, oblidant el parentiu que m'hi lliga, seré dur amb ell ara que és mort, per mostrar, a qui el vulguí entendre, l'afany just. *(Pausa.)* Tothom ho veu així, i a Argos n'han pres nota, i, d'acord amb les darreres noves arribades, ningú no té ganes de tornar-hi. Pel que fa mi, resistiré a la temptació dels bons, que és la clemència, i esdevindrè més fort. *(Transició.)* Tot i que no és d'ara que voldria retirar-me de la feixuga tasca de govern. Sovint em passa pel cap de refugiar-me al monestir del Bori i esmerçar en quietud i en reflexió els anys que em falten.

SÍNDIC: No! Vós no podeu. No pas per ara. La ciutat us necessita!

ADDICTE: No, no us podeu retirar! No podeu.

SÍNDIC: Vós sou l'imprescindible: la quadratura del cercle!

Pausa.

CREONT: Us escolto i em conhorta de sentir-vos. El vostre consentiment em dona força.

CORIFEU: Retirem la petició formulada i ho deixem tot a les vostres mans.

CREONT: Que així sigui. (*Transició.*) I és d'endegar un bell funeral *in memoriam* d'Etèocles, que ara es tracta, per demostrar de quin costat estem. Sigueu, doncs, a les vuit al temple, guarnits com per als grans fastos.

Surten tots llevat de CREONT.

Quan els prohoms són fora, entra ANTÍGONA.

CREONT i ANTÍGONA sols, després HÈMON

CREONT: Fas mala cara. Que no has dormit?

ANTÍGONA: No, no he dormit. (*Pausa.*) No em preguntes què he fet?

CREONT: No m'interessa. Només pel que fa a la teva salut, m'interessa. Tens el color trencat.

ANTÍGONA: Tinc el color que puc.

CREONT: No parlem mai, tu i jo.

ANTÍGONA: No, no gaire.

CREONT: Un dia anirem plegats a sopar fora de casa.
Anirem, com a bons amics, en un restaurant nou,
d'aquests que han obert ara.

ANTÍGONA: Fa temps que m'ho vas prometre.

CREONT: I no ho faig mai. El càrrec pren molt de temps. El temps que voldria dedicar a les coses que m'agraden i a les persones que estimo no em pertany. Haig de lliurar-lo, l'un minut darrere l'altre, a les obligacions que tinc.

ANTÍGONA: Força que t'agrada, el teu ofici.

CREONT: És dur i exigent, però. (*Pausa.*) De segur que no hi ha tasca més feixuga que fer complir la llei! La llei, que hom vol igual per a tots i diferent per a cadascú. La llei, que hom exigeix per als altres i que no vol per a ell. Jo me la miro, aquí a les mans, aquesta llei, com si fos un gos manyac i alhora un gos rabiós. Tot i que és meva i que l'he feta, de vegades em fa por. Tot i que l'he capgirada quan he volgut, de vegades no he pogut. No has pensat en la llei que es torna boja i que et mossega els dits?

ANTÍGONA: Els vols veure, els meus dits?

CREONT: No. No els vull veure. No m'agradaria que fossin bruts de terra. Conec aquesta terra i sé com embruta; no m'agrada pensar la fila que faràs, núvia d'Hèmon, amb les mans brutes. Ves-te a rentar les mans; oblida el que ha passat i prepara't per acompanyar-me.

ANTÍGONA: A tu?

CREONT: Sí.

ANTÍGONA: No em necessites pas. Tens prou gent que t'acompanya.

CREONT: Et vull a tu, precisament. No ho has entès? Vindràs al funeral. Seuràs al meu costat, negra de cap a peus, i et posaràs la mantellina perquè et vegin.

ANTÍGONA: No pot ser.

CREONT: Cantaràs, amb veu que es noti, les estrofes funeràries. Belles estrofes que entonaran els orgues!

ANTÍGONA: No puc venir.

CREONT: Que potser vols que les exèquies d'Etèocles es resin soles?

ANTÍGONA: No vindré. Et dic que no. Ara tinc feina.

CREONT: Fins on vols arribar en el teu desori? Antígona, estúpida, rebel! Què vols?

ANTÍGONA: Jo no vull res.

CREONT: No és pas Creont qui et parla. És el teu oncle; el teu tutor.

ANTÍGONA: De tutor, no en vull, fa riure.

CREONT: No vols consell, ni reflexió que valgui!

ANTÍGONA: Cadascú fa per ell, Creont. Cadascú anirà a la seva.

CREONT: Vindràs amb mi, Antígona. Jo ho mano! Jo ho mano! (*Apropant-s'hi*): Vull que la teva presència sigui mostra de la decisió que hem pres.

ANTÍGONA: No puc venir. M'esperen. No preguntis. Ho haig de fer. (*Va per sortir.*)

CREONT (*acostant-s'hi*): Un moment. Espera. No ho facis.

ANTÍGONA: Ho haig de fer, Creont.

CREONT: No saps què t'hi jugues!

ANTÍGONA: Ahir va ser difícil, avui ho serà més. Aquesta nit, els sentinelles vetllaran.

CREONT: I no et fan por? Ni el pensament d'això no et detura?

ANTÍGONA: Sí, que em fan por, però m'agrada que me'n facin. No m'agrada que la impostura semblí amable. Durant tots els meus anys l'he vista així, la impostura: amable i corruptora. No pas forçant: procurant endormiscar; no violentant si pot, acovardint només, i afavorint adeptes. Tot sinistrament i confusament; això sí, procurant

que no es noti ni se'n parli. Per això la impostura m'agrada quan pega: llavors sé quin és el deure.

CREONT: El deure, el diu la llei! I qui la trenca és blasfem, car ens ve del déu.

ANTÍGONA: Els déus estan de la teva banda. Abans no ho creia, i tots ens en rèiem. Ara no ric i començo a pensar que potser sí. Has guanyat, amb arts, tants de jocs, tantes batalles, tants de poders i pactes, que has pogut arrencar els déus al teu costat, contra nosaltres. Ho he vist aquesta nit, al lliardar de Tebes, quan, tota sola, jo —noia— mirava Polinices mort en va, nu i descobert, muda per sempre la paraula que el feia home, castigat però innocent. Tot era advers i en contra: la nit, el vent, la natura profanada i el cel! Llavors m'ha semblat que el déu feia el sord i que et feia el joc; que estava d'acord amb tu i amb el teu ordre: callant quan més el demanava; sorrut, com si gaudís de veure'm, a mi, resant i alhora escridassant-lo.

Transició.

CREONT: Pietat per tu, Antígona! No pas pietat pel mort!
Què vols? No has complert? No el vas cobrir, ahir?
No saps com és d'inútil el que fas? Dígues, què vols ara?

ANTÍGONA: Hi vull tornar. Tornar-hi per gratar obstinadament la inútil esperança. Què puc fer? Puc fer lògic l'absurd, realitzar l'impossible? Inútilment ho faré mentre pugui. Ara que t'he vist, ja no em fas por. T'he vist els ulls molt vermells i sé que et feriràs. (*Transició.*) Perdó. No t'ho volia dir. Tu saps que, segons com, t'estimo. Saps que sempre he fet tot el que he pogut per estimar-te. Perdut el pare, quina noia no necessita un home que l'empari, que l'escolti, un home que li doni pau i ajuda quan tot manca? Escolta: aquest desig meu no sé si és foll; però, què puc fer? Puc fer res més?

CREONT (*impressionat, sincer un instant*): No. No pots fer res més.

ANTÍGONA: Gràcies. (*Es disposa a sortir.*)

Entra HÈMON. Durant el diàleg entre ANTÍGONA i HÈMON, CREONT resta a part.

HÈMON: No hi vagis, Antígona. No hi pots anar. L'exèrcit de Tebes barra el pas. Mil soldats vetllaran el cadàver, tot nu, per sempre més, de Polinices. (*Ella s'atura.*) T'he buscat tota la nit. He trucat a casa teva. Després he anat al teu estudi. He caminat tot sol pel carrer, buscant-te, i no sabia on eres. (*Pausa.*) Perdó. No hauria de parlar així. Penso només en la felicitat que espero i no soc bo per a ajudar-te ni unir-me al sofriment que ara de tu s'empara. Per què no parles? Mira'm. Ja no tinc cap recança i sé que l'únic mal seria perdre't.

ANTÍGONA: L'únic mal ja és fet. Els meus germans han mort, l'un per mà de l'altre.

HÈMON: I bé! Què podem fer? Oblidarem plegats, tu i jo. T'ajudaré.

ANTÍGONA: No pots.

HÈMON: Podré. Podré si et deslliures del neguit.

ANTÍGONA: Aquest neguit em dona força.

HÈMON: No pots anar de tronc amb els qui han mort. No et pots sacrificar.

ANTÍGONA: Quan ja no pugui més, m'aturaré. (*Pausa.*) Ara no veig res que no sigui la nit que torna per jeure damunt Polinices.

Pausa.

HÈMON: Has oblidat l'amor?

ANTÍGONA: No. No l'he oblidat.

HÈMON: L'amor es vol repetir, vol durar, mira per ell, només.

ANTÍGONA: Hi ha deures que no esperen.

HÈMON: Quins deures? No ho comprenc: ara sé només que t'estimo i que ets meva.

ANTÍGONA: No. No soc pas teva i bé ho voldria. Fora tan fàcil d'estimar-te... i no pot ser. No seré mai la teva dona.

HÈMON: Ja ho ets!

ANTÍGONA: No. Encara que jo t'estimi, no soc teva. L'amor atansa, acosta, fa bons els qui se'l donen. Però l'amor no posseeix ni esborra cap disegni.

HÈMON: De què parles? No en tens prou? No és bo d'acceptar els fets tal com són? Tan orgullosa ets?

ANTÍGONA: No és orgull. Que no ho entens?

HÈMON: Sí, que és orgull: el gust del viure heroic! Buidar-se els ulls: voler la mort! Negar-se a la humilitat, no resignar-se.

ANTÍGONA: Puc resignar-me a què, mentre els voltors s'atipen? Són ells que fan festa en el cos de Polinices. Mentrestant, nosaltres, sense culpa i sense joia, direm que no ens pertoca, perquè la vida ens crida i ens falta temps per endegar les noces. Ara no és temps de prometatges, amic meu. *(Pausa.)* Esventarem els corbs! Guarda el teu anell. *(Es treu l'anell de promesa i el dona a HÈMON, que no es mou.)* Guarda'l. Guarda'l i el donaràs a una altra. N'hi ha tantes que el voldran! Dona'l a Ismene, la meva germana. Ella no és pas com jo. Ismene és dolça. Hèmon! T'estimo. M'he enamorat de tu. Però l'amor és obra mancada quan hi ha qui pateix fora i ens espera. Llavors, com un defalliment i una exigència alhora, el dolor pren cos i priva tot amor; i, com el déu que ho vol tot, voldrà que hi vagi, que hi vagi sense amics i sense plors.

HÈMON: Espera. Deixa que passi la rauxa. Ara no ets tu qui parla. Passat el malestar, tornaràs a ser la noia que eres.

ANTÍGONA: Què era? Quina cosa era quan no tenia encara res per fer? Ho he volgut tot. Tenir-ho tot i prescindir-ne; estimar tota la vida un home; estimar-ne un a cada instant; lluitar pels altres, rebolcar-me, viure, morir; ser eterna. Tanmateix, convé decidir-se. No és veritat?

HÈMON Tu ja has decidit; has decidit l'absurd i Polinices. Tant l'estimaves?

ANTÍGONA: No és això. Però ara és mort, i no és just que ho sigui.

HÈMON: Oblides que ha estat un assassí? Ha matat el seu germà i el teu; el meu millor amic: Etèocles.

ANTÍGONA: Això ho ha dit ell: el teu pare.

HÈMON: Sí.

ANTÍGONA: I te'l creus?

HÈMON: És el meu pare.

ANTÍGONA: Pare i tutor, i ens ha mentit.

HÈMON: Ell m'ho ha jurat.

ANTÍGONA: Jura el que vol, quan li convé; perjura quan li plau. De motius per a la falsa justificació, sempre en troba.

HÈMON: Què vols? Vols que no cregui el pare? Com ho puc fer? Vols que el negui?

ANTÍGONA: Ja ets prou gran. *(Es disposa a sortir.)*

CREONT *(En veure que ANTÍGONA se'n va, intervé i diu.):*
Espera. No hi vagis. L'exèrcit de Tebes barra el pas.

ANTÍGONA: Bé! Què hi farem! Jo soc poca cosa i no em veuran. *(Surt.)*

CREONT i HÈMON

CREONT: Què fas aquí? Què mires? No vindràs al funeral vestit així.

HÈMON: No hi vindré de cap manera.

Transició.

CREONT (*assossegant-se*): Escolta: vindràs al funeral. No te n'excuso. M'obeiràs en tot.

HÈMON: Sempre ho he fet i ara no puc. Vull la veritat, de tu! No me la diràs? Me l'has de dir. Ho sents?

Pausa.

CREONT: Un bon fill ha d'estar sempre sota la voluntat del pare. És per això. que els homes porten els fills al món: volen tenir fills perquè tornin mal per mal a llurs enemics i alhora perquè honrin els bons amics del pare. Però, de qui porta fills esquerps i desconfiats, rebels a la paraula rebuda, rebels a les ordres assenyades, què en diries, què se'n pot esperar, si no dolor i treballs i un aliat per als qui li volen mal?

HÈMON: Vull la veritat, pare.

Ara entra el COR, amb vestits de dol elegantíssims. El precedeix una orquestra amb bombo i platerets i amb instruments de vent. Toca una marxa fúnebre, patètica i grotesca alhora [com és ara: Oh, Didn't he ramble]. El pas que duu la comitiva és ple de cerimònia i, en arribar al mig de la plaça, s'atura un moment, però la música no para. Després, tots plegats es tornen a posar en marxa. CREONT els segueix i és el darrer de sortir. Només es queda HÈMON, i al cap d'un moment compareix TIRÈSIAS. HÈMON se'l mira, se li acosta.

HÈMON: Vós sou d'Argos, oi?

TIRÈSIAS: No.

HÈMON: Però hi heu estat. En coneixeu la gent. Si més no, sabeu on és i com entrar-hi. Jo hi vull anar. Voleu acompanyar-me?

*TIRÈSIAS se'l mira com si fos un vell amic. No parla.
Però l'acompanyarà a Argos.*

ACTE III

Els sentinelles joves han engrapat ANTÍGONA

L'escena té lloc a camp obert. És de nit. Els sentinelles porten unes llanternes amb les quals il·luminen l'àrea en què es mouen. L'un d'ells dirigeix el raig de llum sobre
ANTÍGONA, *l'altre l'agafa pel braç i diu:*

SENTINELLA II: Ara sí que t'hem engrapat i no t'escapes! Ahir no et van clissar per culpa de la grip. Maleït siga! T'he vist venir perquè estava a l'aguait: caminaves dreta com si anessis a buscar aigua a la font i no a traginar pols. Com te dius? Contesta, quan et parlen! (*Li dona un cop de peu.*) Em diràs com te dius i d'on surts, no ho sents? Se't veu d'una hora lluny que ets púrria! (*Al seu company:*) En un gibrell portava terra per cobrir el mort, i quan li he cridat l'alto ha fet el sord; jo que sí, que l'he empaitada, i ella arrenca a córrer, i corria davant meu i duia avantatge, però jo l'he atrapada i hem anat tots dos per terra. L'haguéssiu vista per terra! Mossegava, s'hi feia amb les ungles i amb les dents. Per sort, li he posat un genoll damunt el pit, i ara sembla mansa. Treu-te les grenyes, que et vull veure!

CAPITÀ: Acosta-la. Porta-la aquí, sota el llum. Ja l'has escorcollada?

SENTINELLA II: Sí.

CAPITÀ: No saps el nom?

SENTINELLA II: Com el puc saber, si no diu res?

CAPITÀ: Vine aquí. No tinguis por. (*Li fa ensenyar la cara.*)
Imbècil!

SENTINELLA II: Per què ho dius?

CAPITÀ: No saps qui has engrapat? No saps qui em portes? La presonera és la nora de l'amo: Antígona, una princesa.

SENTINELLA II: No pot ser!

CAPITÀ: No saps pas el que has fet.

SENTINELLA II: He fet el que m'han dit. Volia colgar el mort. Portava un gibrell ple. Era ella!

CAPITÀ: Quin compromís ! (*Pensarós:*) La podríem deixar anar. Treu-li les manilles, que fugi! Això! Espantem-la i que fugi! Després fugirem nosaltres. (*En veure que CREONT s'acosta:*) Desgraciat! Creont ja ho sap i ara ve.

SENTINELLA II: I què dirà, si ve?

CAPITÀ: No ho sé. No ho sé. Ara ja està. Nosaltres, quiets. Nosaltres complim ordres. Fem el que ens manen. Nosaltres no som res.

CREONT, ANTÍGONA i els sentinelles

L'escena, il·luminada només per llums roges, suggereix un destacament en missió nocturna. CREONT porta un capot gruixut, de vague aspecte militar.

CREONT: Deixeu-me sol amb ella. Li vull parlar.

CAPITÀ (*al SENTINELLA*): Veus? Ja t'ho deia. Quan restaran sols, farà que s'escapi. Tu calla, ho entens? Ens hi va la vida.

CREONT: Us cridaré, si cal.

CAPITÀ: D'acord, senyor. Aquí teniu la clau de les manilles. (*La clau cau a terra.*)

CREONT: Sortiu d'aquí! (*Surten corrents. Quan estan sols, després d'un silenci, diu:*) Acosta't, vine.

ANTÍGONA: Per què vols que vingui?

CREONT: Soc el teu oncle o no?

ANTÍGONA: Dignes què vols.

CREONT: Mirar-te les mans. Les deus portar ben brutes.
(Li mira les mans, i brutes i subjectades amb les manilles. Després s'ajup, cull la clau les hi treu.)
Renta't les mans i ves-te'n a dormir. Au! que deus estar cansada. *(ANTÍGONA no es mou; absent del tot.)* No m'has entès. Dormiràs a palau, aquesta nit. *(Pausa. Ella no es mou.)* Puc saber quin gust hi trobes de furgar a camp obert, sola amb el teu defici, delinquent com un lladre? Les teves nits a Tebes eren conegudes per motius ben diferents, i hom et coneixia, a tu, la noia que esvalotava els dansaires amb els balls que ara es porten i que enamorava els xicots! Pobra de tu, fillola! Quan va morir el teu pare, jo vaig jurar que vetllaria pel teu bé. I ara no et puc pegar, perquè ja ets massa gran, ni et puc fer matar, que encara ets tendra. Dormiràs doncs a palau, com si res no hagués passat, i faré desaparèixer els vigilants i els funcionaris que t'han atrapat. Així ningú no en sabrà res, de la teva facècia, ni sabran que jo et perdono.

ANTÍGONA: Perdonar-me? Tu? No veus com quedes, si em perdones?

CREONT: Puc fer el que vulgui, jo! Desgraciada!

ANTÍGONA: Per què? Perquè t'has enfadat? No és la pura veritat? Si vols que et respectin, m'has de fer matar. Si no, veuràs què diran d'un Creont que no gosa fer la llei a la núvia del seu fill.

CREONT: Tothom sap que soc arbitrari i tolerant si vull, perquè tothom sap com soc de ferm i implacable quan convé!

ANTÍGONA: No t'ho creguis. Si em perdones, faràs parlar molt. Pots perdonar qui vulguis; a mi, no. Endinsaràs el fibló fins a l'indret del cor, per demostrar que no en tens. Altrament, la gent ja saps com és, diran que ets tou.

CREONT: Jo, de la gent, me'n ric! Oblides que soc vell?
Els vells sabem anar a la nostra. Creont ha complert
dos mil quatre-cents anys. No fa pas gaire que els he
fet; va ser pel febrer de l'any passat. No ho diguis pas,
però. Me'ls amago, me'n fan cinquanta-nou.

ANTÍGONA: Potser sí, que ets vell com assegures. Ara que
ho dius, m'hi fixo i és veritat. Mai no havia estat
tan a prop teu, i des d'aquí sento la fortor, i et veig
els cabells empolsinats i el teu esguard de cendra.
I tanmateix encara ets viu! Però això s'acaba, i amb
tu morirà la maldat i la vellúria i després en vindran
d'altres. D'altres que són joves i tenen pell per a
estrenar. Ara no els veus, encara són cadells i tu no els
veus. Però són ells que saben les cançons i saben fer
l'amor. D'ells és el món, amic, un dia i mig abans que tu
no moris.

CREONT: Per espai d'un dia i mig el món és meu.
Mentrestant, puc fer el que vull. No saps què faig
si algú em fa nosa? Aixeco el dit petit.

ANTÍGONA: El teu dit petit aviat farà malves.

CREONT: Fins ara tens de mi records del meu costat
bonàs. Saps com soc de bon jan i no saps com pot
arribar a ser implacable i tenaç l'home quan pren
comandament i decisió. La meva, de decisió, ja és ben
presa: casar-te amb el meu fill.

Pausa.

CREONT, ANTÍGONA i HÈMON

HÈMON (*vestit ara d'una manera senzilla*): Em cridaves?

CREONT: Sí. T'he fet venir perquè el que passa t'afecta
de prop. Parlo d'ella, ben entès, de la teva promesa.
De la noia que tu estimes i que jo et tinc destinada.

HÈMON: Si no m'haguessis cridat, t'hauria vingut a trobar jo.

CREONT: Els meus advertiments d'anit no foren escoltats. Ella ha desobeït. Inútilment vaig fer —ja ho saps— per dissuadir-la. Inútilment vaig esforçar-me a fer-li-ho entendre. No res, no he aconseguit, alternant prec i amenaces. No m'escolta. No m'escolta, i ho sap tot, i ha perdut el bon sentit que fa que la dona sigui dona.

HÈMON: No em dius res de nou, pare.

CREONT: De nou et dic el meu voler: la posaràs a ratlla, fill. Només tu la pots deturar, i ho faràs com et diré: encerclant-la dins el clos del matrimoni. Prepareu, doncs, ben aviat, les vostres bodes.

HÈMON: No, pare, no pot ser.

CREONT: He dit que sigui aviat!

HÈMON: M'ha rebutjat; no ho saps?

CREONT: No hi fa res. En el que jo conec del món, no hi ha ni una parella com vosaltres, plens de joventut i de benaurança, adequats per a succeir-me i enamorats una cosa de no dir.

HÈMON: Enamorada i tot, no ho sé, ella seguirà el seu disseny.

CREONT: No. Tu no deixaràs que hi vagi. No saps com prohibir-li-ho? No saps com defensar-la? No et dol de veure com es perd? Tens recursos i ets prou home per poder-la salvar, fill! Jo te'ls he donat. T'hi casaràs perquè és teva. L'asseuràs a taula i la portaràs al llit, demostrant-li que és l'home qui dirigeix el joc. L'home és el rei, i la dona escolta.

HÈMON: Ella té, abans, alguna cosa a fer.

CREONT: Encara et sento parlar així?

HÈMON: Té un deure: Polinices, que tu tens descobert, goso dir que injustament.

CREONT: Injustament?

HÈMON: Sí.

CREONT: De quan ençà parles així? Qui t'ha escalfat el cap? (A ANTÍGONA:) Has estat tu? (Ella no respon.) Qui ha estat, doncs? Dignes, què saps?

HÈMON: He après que la teva veu espanta l'home del poble. A Argos i també aquí, entre nosaltres. Aquesta és la sorda brama que, sense fer soroll, corre pertot. La gent senzilla estima Polinices. Estan estamordits: ni plorar no gosen. Fugen de prop meu si em reconeixen. Tenen por. Molta por de nosaltres.

CREONT: Dignes, què més? Què més has sentit?

HÈMON: Res més.

CREONT: No em vols aconsellar; no em vols dir què haig de fer?

HÈMON: No, pare. No et vull dir res que no sigui just.

CREONT: És just, desobeir? És just, honorar els pertorbadors?

HÈMON: Polinices, el meu cosí! Era un pertorbador? I, si ho era, en fou culpable?

CREONT: On has anat? (Amenaçant-lo:) Dignes!

HÈMON: He anat a Argos. He anat a Argos amb Tirèsias. Jo li ho he demanat. Volia veure on vivia Polinices, i he vist el que em pensava que era una ciutat, i ara sé que no és una ciutat, sinó una planura immensa, que potser no té límits, travessada i enfilada per carrers que ningú no ha traçat; carrers pertot arreu, sense jardins ni places, ni monuments, ni cap bellesa que l'empari. Cases, només: cases de fusta i barracots. Tolls d'aigua de la pluja i gent a peu. Hem preguntat per la casa on vivia Polinices. Ens n'han assenyalada una entre moltes, una d'igual que les altres, i hem pujat a dalt de tot per una escala fosca. Hem vist la dona que ha deixat i els dos nois que ara li fan costat. Els he preguntat de què viurien.

CREONT: Tot el que sé és que jo defenso aquesta ciutat: Tebes. Tot el que sé és que en tinc les claus i que compliré. (*Pausa.*) Però, si ho vols saber, et diré que la gent d'Argos són de mala raça.

HÈMON: No és cert, això que dius, pare; no pot ser!

CREONT: Escolta, bona fe: tu no els coneixes, tu no saps res. Jo conec llurs paraules, llur saliva. Sobretot la conec ara que han matat un dels nostres, el teu propi cosí, Etèocles, el més fort potser, sens dubte el millor jove de Tebes. Jo sé com manegar-me i ho faré. Ho faré com sempre i mentre visqui. (*Pausa.*) Soc el teu pare i et demano, no sé si per primera o per última vegada, que m'escoltis i em facis costat, i que m'obeeixis i t'emparis de la teva promesa; que te l'emportis i no deixis que, adelerada, busqui un nuvi en els inferns, com ella el busca.

HÈMON: Per què l'engany es descobreix tot d'una? No fora més suportable que fos a poc a poc, com madurem obrint els ulls a la veritat, a les imatges, veient el món i les persones —les persones estimades i les altres— tal com són, no pas com ens han dit? Per què no em vaig desprendre de la veneració que m'havies inculcat, del respecte que m'havies procurat, amo i senyor, model indiscutible, reverenciat per mi? No era orgull el meu amor per tu, Creont, amo de Tebes, poderós de la terra i de la casa, vell roure, pare vellot i fort, ben estimat fins ara? Tanmateix, l'engany es descobreix de sobte. (*Es disposa a anar-se'n.*)

CREONT: On vas? Escolta, encara, una paraula.

HÈMON: Ja no puc. Perdona. (*A ANTÍGONA:*) Adeu. Me'n vaig per estar més a prop teu.

ANTÍGONA: Hèmon. (*Apropant-se-li.*)

HÈMON: No. (*Anant-se'n:*) Adeu. (*Surt.*)

Pausa.

CREONT: Tornaràs! Hèmon! (*Insegur:*) No aniràs pas gaire lluny, prou que et conec! I, si no tornes, et faré buscar per tots els meus soldats. Jo et buscaré, Hèmon, pels racons on et puguis amagar! No deixaré que et perdís, desgraciat! (*A dins:*) Vosaltres, sentinelles, seguïu-lo, que no se'n perdi el rastre, del meu fill!

CREONT i ANTÍGONA

CREONT: Ara no ens queda res.

ANTÍGONA: Ara no ens queda res i tot serà més fàcil. Quedem tu i jo, només, Hèmon, per a tu i per a mi, era el que més estimàvem. Per a mi, el promès; per a tu, el fill. Ara ja és fora. Ja l'hem perdut tots dos, estirant l'un i l'altre per cada cap de fil. Cap sentiment ni cap lligam no ens resta. Tu i jo, oncle, només... i el deure.

CREONT: Cap deure no ens obliga!

ANTÍGONA: Només n'hi ha un que sí. Per a cadascú n'hi ha un.

CREONT: No saps que res no val que ningú mori? No saps que res no és mai veritat i que tot és mentida? I que l'únic que és segur és l'ambigüitat? Vet aquí l'ambigüitat i vet aquí la intel·ligència que ens fa allunyar el deliri. A tu, això no t'agrada. Però jo pactaré cada dia amb cada dia, per salvar el compromís i fer el que és necessari. Pel que fa a mi, el compromís és conservar; per a tu, rebel·lar-te. Situacions! Ambigüitats! Però la veritat que tu voldries, aquella veritat abstracta i pura...

ANTÍGONA: La veritat abstracta i pura, no la vull. La veritat abstracta i pura, qui la té? Jo vull només, i l'he trobada, la certa. De sobte jo l'he trobada; aquesta: m'has enganyat i mantens una impostura en contra del meu germà. Què fer, si no el poc que pugui per abatre la impostura? Abans de res, això.

Després, potser podrem parlar d'ambigüitats i subtileses. Ara com ara, no podem. Aquesta és la veritat que jo he trobat, la meva.

CREONT: Tu ets com Èdip: tossuda com ell.

ANTÍGONA: No és bord qui als seus s'assembla.

CREONT: Escolta: no saps què va trobar el teu pare furgant en el passat i en els misteris? No saps quines veritats, quines troballes? Bogeria i sutzura; la misèria d'aquest món i els pecats. Llavors tot van ser esgarips i tot va ser deliri.

ANTÍGONA: Potser també deliro. No ho sé. Però jo buscaré com ell, com Èdip. És la meva manera i no en veig d'altra.

CREONT: La ceguesa no en veu d'altra. (*Transició.*) Sé que no n'ets del tot culpable i sé quina tara fa niu ànima endins i a casa teva. Per això et seré amic i vetllaré per tu i et defensaré, encara que ara no ho vulguis. Més endavant, serenament, el cor tranquil, tu i jo reconciliats, me'n donaràs les gràcies.

ANTÍGONA: Ara ja és fosc: me n'haig d'anar.

CREONT: Espera; no te'n vagis.

ANTÍGONA: És ara o mai, oncle. Bé ho saps prou. És ara. Si es fa trampa una vegada, després ja és fàcil.

CREONT: Tot serà fàcil si pots resistir un instant la temptació de puresa que t'ofega. (*Ella se'n va.*) Espera! Deixa que passi.

ANTÍGONA: No.

CREONT: De tant en tant s'esdevé que hom se suïcida per culpa d'un rampell. Però, si hom pot aconseguir d'ultrapassar el rampell, la vida es fa de nou amiga. Ara em recordes un Creont jove, un Creont prim, que no tenia panxa... —i tanmateix era jo— que, com tu ara, no es conhortava de viure i volia, també, jugar-s'ho tot. Un desgraciat que va deixar

esllanguir-se en les seves mans els anys més joves de la vida, angoixat per la veritat, preocupat per l'absolut. Però després, més endavant, ja no era un noi i va acceptar l'ambigüitat, la intel·ligència. Només així va poder ser com és ara: mestre d'ell mateix, amo de casa, imprescindible a la ciutat.

ANTÍGONA: Tu en dius ambigüitat i intel·ligència, i jo en dic potineria. Tu fas bocades d'ideals i d'inquietuds que vas tenir, i jo no et puc creure. Perquè el plançó d'home que dius, ja ho era, un potiner; perquè tot és igual del primer dia a l'últim dia, i la bona o mala bèstia que hem de ser, la portem dins.

CREONT: Doncs bé, tu ho has volgut. Has portat el desgavell fins a l'últim terme, i l'últim terme del món és sempre la Justícia. Ara sentiràs la seva veu; tu que has fet el sord a les meves paraules, tu que no has volgut consells, ara sabràs el que és la pell de cabra. Soldats! capitans! Tanqueu les set portes de Tebes! Prohibiu que ningú en surti i porteu la presonera davant el Tribunal que l'ha de jutjar. (*Canvia el to. Tot esdevé grotesc.*) Ara som on tu volies: el Tribunal reunit pel judici, incoat el procés. L'atestat, atapeït dels teus desoris, obert damunt la taula!

El judici

De sobte, s'il·lumina tota l'escena per iniciar el grotesc judici d'ANTÍGONA. Entren tots els membres del COR de prohoms, els quals van precedits pel CORIFEU. Darrere d'ells, entra el TRIBUNAL, que, tal com el descriuran, està compost per un sol home: una mena de bell oligofrènic somrient i presumint d'amples espatlles.

CORIFEU: Vet aquí el Tribunal del qual ja tens notícia. Tal com el veus, és invent nostre. Producte elaborat segons criteri propi, per tal d'exercir justícia amb

la seguretat que no t'engalipen. Com tot el que és fet nostre, és simple. Com tot el que és genial, és ben senzill. Paorós només d'aspecte, els seus efectes són ben pràctics. Format, això sí, per un sol membre, ell exerceix a cor què vols tots els papers: advocat, jutge, fiscal i subaltern, estalviant a l'erari públic un futral de sous! I, perquè el món conegui les rectes intencions del procediment jurídic, assistim a les sessions, el plenari del consell, com a jurat, mancat de vot i veu, i element que fa patxoca. (A ANTÍGONA:) Ara, posa't dreta. Compareix davant el Tribunal i escolta.

TRIBUNAL (*Puja al setial de la Justícia, que, en aquest cas, pot ser un gronxador*): Abans d'entrar en l'embull del tripijoc, em diràs nom i cognom per comprovar-los, puix que, d'aquest tribunal, també en soc secretari i en soc taquígraf i en soc uixer i en soc porter. Dignes si ets o no Antígona Labdàcides. (*Cap resposta.*) La seva resposta negativa s'interpreta com que ho és. El seu silenci, com que atorga. No protesta, s'hi conforma. Ni refusa pas cap jutge. Saps qui et jutja? Un sol jutge? Setze jutges? Massa jutges? Quants en vols? Bo i acceptat, el Tribunal comença el sumaríssim, millor com més sumari, millor com més precari. Suara començat, tantost ja s'ha acabat; i tu, no cal que parlis, que se sap el que has fet i el que no has fet, i el Tribunal és partidari de simplificar i no pas d'embolicar els judicis amb declaracions que són contradictòries. Ben entès el que t'he dit, calla, si pots, i escolta.

S'aixeca i diu, emfàtic, procurant que les paraules vagin compassades amb el balanceig del seient.

TRIBUNAL: En qualitat de fiscal i en qualitat d'arcabús, en qualitat d'infringit i en qualitat de malmès; i en nom de la ciutat i en nom del sant ofici, i en nom del dret i en nom del ric, proclamat des de dalt i des d'ensús, legítim Tribunal, exerciré facultats corresponents

lliurant al criteri dels presents l'acta d'acusació que ja m'han donat feta.

«Considerant que t'hem donat nissaga i sang, talent i seny, i tu n'has fet fretura;

»Considerant que t'hem donat raons, motius i tradicions, i tu n'has fet sutzura;

»Considerant que t'hem donat les nostres lleis, les nostres llars, els nostres llors, i tu les has vexades;

»Considerant que t'hem donat un déu i tu el renegues, i alhora una moral i la refuses,

»i puix que suara et reies dels doctors que han fet la llei i ara et burles dels capitans que la defensen, hom et suposa rea.»

Per tant, jo que soc jutge i soc uixer, soc advocat i soc porter, com a fiscal també que soc, com a botxí, d'acord amb el dret que tinc escrit, i consultat el reglament que porta el codi, demanaré les penes capitals que tu tens merescudes.

Per part d'ella, cap resposta.

TRIBUNAL: No parla ningú? (*Mirant-se el COR:*) Prohoms de la ciutat, vosaltres! Ningú no té res a dir? Cap agreujant, atenuant, considerant... per afegir?

Silenci.

TRIBUNAL: Si algú aquí present té res a dir, que ho digui, tot i que el poti-poti ja està fet. La tasca que resta al Tribunal serà ben curta. A l'escandall que hem fet per a la sentència, les penes de mort corresponents sumen disset.

Silenci.

CREONT: L'home que és just ho ha de ser amb més rigor amb ell mateix amb qui és d'ell, ja que el deure no té límits, i, quan la traïció cobeja enmig dels nostres i l'anarquia s'amaga dins de casa, l'home que és just no es pot deturar en aquests límits.

CORIFEU: De nou les penes del casal dels Labdàcides s'abaten sobre els vius i sobre els morts i no hi resta cap prudència ni cap mesura humana. El déu ho vol així.

MALVIST: Antígona: el teu silenci et fa culpable. (*Se li acosta.*) Ningú no et pot salvar si no parles; nosaltres no volem que moris, ni volem que et passis res. Parla amb confiança, digues què et dol.

ADDICTE: Ara el que cal és no obstinar-se. De perduda, no n'estàs; encara hi som nosaltres.

ANTÍGONA: Qui sou, vosaltres?

ADDICTE: Nosaltres som els teus.

ANTÍGONA: Oh, sí. No us coneixia.

SÍNDIC: Som els teus, que no et volem deixar.

ANTÍGONA: Per què no?

PREFECTE: Ella ho ha dit. Per què no, si ella s'ho busca? Deixarem vacant la llei? Deixarem morir la Pàtria?

MALVIST: Hom l'ha humiliada, ha ferit el seu orgull!

SÍNDIC: Escolta. Nosaltres som els teus. Et volem salvar.

ANTÍGONA: No soc vostra! Ningú no escull el lloc on neix; ningú no escull el ventre, i quan arriba l'hora, que ens crida, hem de marxar. No protesteu, si us plau! Parlo tranquil·la i no sento rancúnia. (*Parla, malgrat el que diu, ben plena de rancor.*) Oncles, pares i amics meus! Deixeu-me, a mi que tant estimeu i que us faig tanta nosa! És ara que escullo i és ara que me'n vaig! No em puc quedar!

CREONT: Dir no, és un gest ardit. Tu i el teu pare, i potser també el bergantell que fou Polinices, sou rebels:

sabeu dir no! Dir no, és fàcil! Dir no al mal averany i al món mal endegat. Però, el que és jo, faré Justícia!

ANTÍGONA: Me n'haig d'anar: ja és fosc i el meu germà m'espera.

CREONT (*Tot d'una es posa a cridar els seus homes.*): Soldats! Soldats de l'exèrcit de Tebes! Barreu-li el pas! (*L'obeeixen.*) La tindreu a la presó esperant que sigui aprovada la sentència. (*Se l'enduen.*)

Soliloqui de TIRÈSIAS

TIRÈSIAS: Antígona: no em sents? La teva nit s'acaba. En la teva llarga nit, a la presó, reclosa, enmig del baf innoble, damunt el jaç de puces, nua, trobaràs a faltar els llençols de fil i no tindràs nuviatge. Sabràs com la vida pot ser presó i exili i manca de sentit i passar gana. El sac i el cordill et marcaran la pell i no te'n podràs plànyer. No ho faràs. Ni prendràs el to d'una heroïna, ni en parlaràs després. Una més, com n'hi ha milers, t'ho passaràs tu sola i faràs via, sense moure't, de dret a l'atzucac que tens davant. Això faràs, com tots els qui en el món han tret la palla curta. No saps quants són? Ningú no ho sap, però van descalços o quasi van descalços, dormen també en jaç que ningú no vol per a ell, i busquen, inútilment però. No els ho permeten.

ANTÍGONA condemnada a mort

ANTÍGONA davant CREONT i el COR. *Desposseïda dels seus vestits, ANTÍGONA porta només una túnica de sac.*

CREONT: Avança cap aquí i acota el cap quan vinguis, Antígona Labdàcides. Ara emprens l'últim camí que et resta. El llarg insomni no ha vençut el teu orgull. Encara ets tu mateixa! Sota aquests draps,

frisa com ahir la rebel·lia. No ens vols estalviar la insolència dels teus ulls? Acosta't. Escolta la sentència més terrible pronunciada per cap jutge.

*De nou compareix l'homenàs que fa de TRIBUNAL.
Està molt content.*

TRIBUNAL: El document ha estat signat. Discutit, examinat, ben mirat a contraclaror i, com he dit, signat. Les hores que ens indica el reglament s'han exhaurit, i ara només em cal llegir-lo. (*S'aixeca.*) La sentència és cosa breu: pena de mort. Pena de mort, i emparedada; soterrada en un fosc estatge amb menjar per a dos dies.

Pausa.

CREONT: Podeu marxar. (*Surt el TRIBUNAL. A ANTÍGONA:*) Abans no se t'emportin, vols dir alguna cosa? (*Silenci.*) Cap resposta. (*Silenci.*) Qui busques?

ANTÍGONA: Busco Hèmon. No hi és?

CREONT: No. No hi és!

ANTÍGONA: No ha tornat?

CREONT: Tornarà quan tu no hi seràs.

ANTÍGONA: No tornarà.

CREONT: Què vols?

ANTÍGONA: Mai més Hèmon.

CREONT: Encara em vols fer mal? No pots! Conec Hèmon, sé que tornarà i no me'l podràs prendre. Voldries que es perdés i, així, venjar-te. Però no pots! No ho pots fer. No podràs! (*Als capitans:*) Fora! Fora!

ANTÍGONA: No!

CREONT: Què vols, ara? Què tens?

ANTÍGONA: No vull morir! No puc! Espera; deixa'm dir...

CREONT: Esperar, què?

ANTÍGONA: No ho sé. Però, ara, digue'ls que em deixin!
 Faré el que vulguis, oncle, ho sents? Seré submisa si em deslligues les mans. No veus la sang, i els blaus, i els dits morats? Han estat ells (*pels carcellers*). Ells m'han ofès i m'han tocat quan tu no ho veies. No ho veies? Dormies? Seguien ordres teves? (Al COR.) Seguien ordres vostres? Si el pare fos aquí, qui gosaria? No correríeu tots, per treure'm les manilles? Ningú no corre. (*Ningú no es mou.*) Aprofiteu-vos, doncs, que el pare no hi és i no hi ha els meus germans. Aprofiteu-vos per lligar-me! (*Transició.*) M'he rebel·lat i he cobert de terra el cos de Polinices. Pensava que era forta i que podia afrontar-vos; pensava que era llesta i que em podria escapar. Ara sé que no he pogut i estic perduda. Veig quina basarda em toca i com soc feble. Sé que vindrà la mort. Vindrà com sempre ve: com una mala bèstia que les ha empreses contra casa nostra i, l'un darrere l'altre, se'ns emporta. Ara soc jo qui resta i estaré sola quan vindrà: tots són fora. És ben absurd; és impossible. Estar sol per sempre més, i encara fer el cor fort. M'he desvetllat plorant, aquesta nit. Tinc por.

*El plany d'ANTÍGONA els commou a tots.
 Silenci.*

CREONT: Si vols, encara et pots salvar.

ANTÍGONA: No pot ser.

CREONT: Pot ser, encara, si renunciés al teu propòsit: és fàcil. No cal signar papers. N'hi ha prou que em donis la paraula.

ANTÍGONA: Què vols, ara? Contorbar-me? Vols que mori dubtant? Em vols humiliar?

CREONT: No, et vull convèncer: obtindràs l'absolució si renuncijs al teu propòsit. T'obriré els braços. Viuràs per sempre enmig dels nostres com una bona filla i una noia de sa casa. Tindràs cura d'oferir en tot moment una conducta modesta i exemplar. Respectaràs les lleis; ningú no les pot remoure. El déu les ha donades i els homes més conscients les hem fetes nostres. Si les acceptes i negues la rauxa que se t'emporta, encara pots viure.

ANTÍGONA: No. No puc pagar aquest preu. No vull. (Pausa.) Pagaré, si per cas, amb la vida, que és l'únic bé que tinc. Sé que la meva mort us farà mal, i jo us en vull fer. Un mal tan profund com pugui i mentre pugui. Això vull ara, ara que us he vist tal com sou: culpables de la mort dels meus germans. Abans jo deia: l'única cosa que vull és que el cos de Polinices sigui cobert, que li donin sepultura, que l'enterrin en pau, com qualsevol hi té dret. Pensava en Polinices, d'idees impossibles, mort tràgicament en mans d'un mal germà. Pensava en el destí que ens toca a casa, al pare, a mi, a cada un dels nostres. Però ara sé una altra cosa: sé qui va alçar la mà de l'homicidi. Fóreu vosaltres! Sé que Polinices morí perquè gosà plantar-vos cara, a vosaltres, usurpadors! Tota la terra és vostra. Apoderats de la terra, apoderats de les eines, i dels rius, de les planúries ben regades, de les valls. Apoderats de l'or, apoderats dels beneficis de la fam. Amos de Tebes. Amos de la guerra. Senyors de totes les riqueses d'aquest món, tret d'una: la bondat. Com us ho heu fet? Com us ho heu fet, si sembleu tan amables? A poc a poc i en silenci. Des de l'alba dels temps fins ara, i en silenci. Multiplicant per cent els heretatges, recollint més que no pas semblant, amuntegant amb l'amor dels avars i de les formigues, portant a l'últim punt les conseqüències. (Pausa.) He vist, en els caus més foscos, en els llargs subterranis, els homes d'Argos tal com són: homes privats, nombrosos, miserables, condemnats i ofesos. Demà seran lliures! I jo seré d'ells. No els podreu resistir. No podreu pas! Vosaltres sou els corbs damunt Polinices.

CREONT *avança cap als soldats.*

CREONT: Emporteu-vos-la! Fora!

Els soldats obeeixen. Se l'emporten.

Plany de CREONT

CREONT: Ja us en podeu anar. No cal que torneu més.
 Creont, que fins ara heu tingut per cabdill, ha estat vençut. Tot ha finit, ben diferentment de com volia, i sembla estrany. Diria que era fort: tanmateix, les guerres, les he guanyades; la pau, l'he feta meva. També era meva la ciutat. Tebes, Tebes! Damunt el nostre cap, la llum s'hi esqueia, i ara ja és fosc, i res no és res. Ni és res el que hem estat ni en endavant serem, perquè tots fugen. Tots fugen, terriblement de sobte! Restem sols! Vosaltres i jo: els potiners, els fastigosos vells. I ara penso en qui es va fer orb i envejo el qui va gosar buidar-se els ulls. No veure-hi! No saber! O morir sense embrutar-se. Com tu, Antígona. Com tu, Hèmon, fill meu. (*Calla. De sobte, cap als soldats:*) Ei! Soldats! Tireu, si us plau! Tireu contra el meu pit. Mateu! No heu sentit l'ordre? Tireu contra Creont!

Els soldats resten immòbils.

CREONT: Ni això. Ja no m'escolten ni els meus homes.
 Ja no puc, com tu, dir prou quan vull. (*Pausa.*)
 Moriré quan el déu vulgui, quan ell en tingui prou.

El COR, atùit, es disposa a sortir.

CREONT: No em deixeu sol. Quedeu-vos.

*Pausa. Tots es queden. CREONT es refà,
torna a ser amo d'ell mateix.*

Antígona

CREONT: Què fer mentrestant? La ciutat encara és nostra.

FI

Vador

(1986)

Fitxa de lectura

Autor

JOSEP MARIA MUÑOZ PUJOL (1924-2015)

Títol

Vador (1986)

Edicions

Edicions 62, 1988.

Personatges

Vador, Kara [Dona], Lídia, Psiquiatre, Elfenisi [client], Gusstòtil [el model], Professor, Lemaître, Lebeau, El Marit poeta, Mestressa [Madame Chabanais], Dullita, Matilde, Engràcia, Fills de Lídia, L'Escafandrista, Majordom.

Estrena

Estrenada el 30 de juny de 1989, al Mercat de les Flors, en el marc del Festival Grec d'aquell any, sota la direcció de Joan Ollé, interpretada per Juanjo Puigcorbé (VADOR) i Serena Vergano (KARA).

Gènere

Tragicomèdia biogràfica.

Temàtica-sinopsi

Vador, pintor reputat i un dels genis més influents d'un dels moviments artístics més revolucionaris del segle XX, pateix una crisi creativa i personal i ha deixat de pintar. Per mirar de posar fil a l'agulla a la situació de bloqueig que el domina, comença a fer teràpia amb un psicoanalista, durant les sessions de la qual farà un repàs de la seva trajectòria i del seu fracàs com a artista i com a marit de Kara.

Espais

Malgrat que l'espai dramàtic i recurrent del text és el de la sessió de psicoanàlisi a la qual se sotmet el personatge de Vador, podríem arribar a parlar d'un cert espai-mental, que li permet a l'autor viatjar pels racons de la memòria i del passat de l'artista.

Vador

Joc sense rigor històric, fet a la manera anarcosurrealista que a l'autor li escau per tractar aquest drama, tot declinant a priori qualsevol pretensió biogràfica.

Es tracta d'una fantasia sobre un personatge que vol recordar la irrepetible història d'un artista mític del qual tot el que sap l'autor és alguna de les innombrables (i improvable) notícies aparegudes a la premsa o en obres biogràfiques o autobiogràfiques publicades.

PERSONATGES

VADOR

KARA [DONA]

LÍDIA

PSIQUIATRE

ELFENISI [client]

GUSSTÒTIL [el model]

PROFESSOR

Els intel·lectuals LEMAÎTRE / LEBEAU / EL MARIT POETA

MESTRESSA [*Madame Chabanais*]

DULLITA

MATILDE

ENGRÀCIA

FILLS DE LÍDIA

L'ESCAFANDRISTA

MAJORDOM

Excepte els quatre primers personatges, els altres poden ser representats alternativament per tres o màxim quatre actors.

PRIMERA PART

1

El pregadeu

Àrea dramàtica situada en la casa i el paisatge de Vador.

Els elements utilitzats hauran de suggerir tant la intimitat desolada com la desolació de la intimitat del protagonista, de la casa i del paisatge.

Més endavant, segons els requeriments dramàtics, s'anirà poblant dels necessaris —o innecessaris— objectes —funcionals— simbòlics, d'acord (això sí) amb l'època en què veurem els fets i amb l'estètica de l'artista que els protagonitza.

Les propostes de projeccions que es fan en el text pretenen una densificació del drama per la imatge.

L'acció comença amb el trànsfer de VADOR al PSIQUIATRE. D'antuvi, el personatge VADOR sembla ambiguament jove, però anirà progressivament i ambiguament envellint.

El PSIQUIATRE representa sempre la mateixa edat: cinquanta anys.

PSIQUIATRE: Quan vas començar a pintar?

VADOR: Tres mesos abans de néixer. Dintre el ventre de la mare.

PSIQUIATRE: Com ho fèieu?

VADOR: Fàcilment! Prement les òrbites dels ulls amb els punys de fetus closos.

PSIQUIATRE: Per poder veure-hi clar?

VADOR: Per segregat fosfens, que em produïen al·lucinacions d'imatges planetàries voltades d'anells sagitalment concèntrics.

PSIQUIATRE: Com, per exemple, els de Saturn?

VADOR: Exactament. Els anells saturnals eren d'escuma blanca i les imatges planetàries d'un aspecte molt similar als ous ferrats.

PSIQUIATRE (*prenent nota*): ...«als ous ferrats».

VADOR: El microcosmos prenatal em descobrí la identitat precisa dels fantasmes que es defineixen com a simulacre dels volums i descomposició de la matèria, desproveïda de siluetes afectives visceral, però dotada de significacions metafísiques i desgavells arquitectònics.

PSIQUIATRE (*Pren nota*): ...«desgavells arquitectònics».
(*Pausa*.) És per aquest motiu que, sovint, heu desitjat de tornar a l'univers del fetus?

VADOR: Sí. Això no obstant, us puc assegurar que la meua vida intrauterina va ser molt agitada.

PSIQUIATRE: Ah! Oblideu-vos-en, d'això. Avui la psiquiatria ja no té en compte la vida intrauterina.

VADOR: En la infància em vaig orinar al llit fins als nou anys.

PSIQUIATRE: Tampoc la infància no és decisòria.
Digueu-me si no hi ha quelcom de més rellevant.

VADOR: Vaig suplantar el meu germà, que es deia Salvador.

PSIQUIATRE: El nom ens suggereix molt bons auguris.

VADOR: Però la meua vida fou plena de terrors perquè estava convençut que jo era el meu germà i que, per tant, jo era mort.

PSIQUIATRE: No ho éreu! Oblideu-vos-en, també, d'això.

VADOR: Vaig convertir-me en el prototipus de l'històric, de l'infant pervers i endarrerit, per culpa de les meves fixacions en les reminiscències del lactant, que he mantingut intactes en l'adhesió constant i idealitzada a la mamella que em criava, on m'he aferrat amb egoista ardor, plaer il·limitat, extrema

aberració, i m'he enfurit quan s'ha produït el més lleu intent de separar-me'n.

PSIQUIATRE: Tampoc no tenim gaire en compte les fixacions orals.

VADOR: Després, durant molts anys, em van produir un gran horror... perquè jo volia una dona asexualada.

PSIQUIATRE: No heu estat mai pederasta?

VADOR: Durant la infància em consumia d'admiració per mi mateix. Però això va ser... fins a trobar la dona.

PSIQUIATRE: N'heu tingudes gaires?

VADOR: Només una.

PSIQUIATRE: Ah! No sigueu tan modest. Digueu però, si us plau, quina va ser, de veritat, la vostra primera dona?

VADOR: Ho juro: la de sempre! La que encara em subjuga i em domina. La que em pesa, però m'exalta!

PSIQUIATRE: I, on la va conèixer?

VADOR: Fou en un aiguamoll i en un somni.

PSIQUIATRE: En teniu fotografies?

VADOR: De l'aiguamoll?

PSIQUIATRE: No. Del somni.

VADOR: Sí.

VADOR s'alça, va cap a la llibreria, obre un calaix, treu una capsa que conté les diapositives del somni. Les col·loca en el projector, els llums minven i les fotografies es projecten d'acord amb l'explicació que ens dona.

VADOR: Ella se'm va aparèixer a l'extrem de l'aiguamoll descalça, dreta, escultural, portava una faldilla color malva, i unes olímpiques mamelles nues a l'aire.

PSIQUIATRE: Vau sentir por precisament per això?

VADOR: Vaig sentir por i atracció... ambdues sensacions sorgien i augmentaven quan ella s'apropava...

En la projecció, la DONA s'apropa.

VADOR: Quan creixia...

Quan venia al meu encontre (*La DONA avança.*) i jo havia de prendre precaucions per defugir el seu tracte. Encara no la podia admetre a causa de les meves transitòries aversions!

La DONA estén els braços com un insecte.

VADOR: I aquí s'esdevingué l'horror, perquè, de sobte, va quedar-se al meu davant immòbil, fixa, en actitud de pregadeu, l'insecte fastigós que em produeix terror indescriptible i repugnància.

La DONA en l'actitud descrita.

VADOR: La mantis religiosa!

La DONA transformada en pregadeu.

VADOR: Vaig tancar els ulls per no veure la imatge, al·lucinat. Vaig tornar a obrir-los per adonar-me que era de nou la dona que seguia caminant per sobre els aiguamolls, com Jesucrist damunt les ones.

Ara és la DONA, meravellosa i atractiva.

VADOR: I successivament es transformava!

VADOR, *fascinat per les imatges.*

Vador

VADOR: La metamorfosi intermitent de la dona en pregadeu i del pregadeu en dona m'obsessionava i em seduïa fins que vaig assegurar-me que la naturalesa de la imatge que jo tenia al meu davant era la del pregadeu... i no la de la dona. Quin horror!

Ara les fotografies se succeeixen tan de pressa que arriben a produir una impressió cinematogràfica primitiva. Pausa.

VADOR: Després, un cop havíem rodolat damunt de l'herba set vegades i en direccions diverses, li vaig preguntar què feia allí, per què havia tingut l'ocurrència de buscar-me, o bé si coneixia la meua obra, i qui dimoni era ella. (*Pausa.*) Però, en lloc de contestar-me, va parlar en una llengua estranya que fins molt temps més endavant no vaig saber que era efectivament el japonès, i en demanar-li si ella era, o no, la meua mare, em respongué: (*S'alça.*) Soc Kara.

*A poc a poc, minva la projecció de la DONA.
Al seu lloc apareix LÍDIA, una dona pagesa,
vestida de dol.*

VADOR: Que l'has vista?

LÍDIA: De qui em parles?

VADOR: D'aquesta que fugia esparverada, sense aturar-se per mirar enrere!

LÍDIA: No he vist ningú!

VADOR: Com és possible? Acabo de ser atropellat per una dona.

LÍDIA: Atropellat?

VADOR: Pel camí m'he encreuat amb una desconeguda i m'ha tirat a terra.

LÍDIA: Mira que no hagi estat la tramuntana!

VADOR: Escolta, Lídia: aquesta dona que no has vist, aquesta dona que no et creus, aquesta dona tan visible, i que ara no veiem, però que, sens dubte, m'ha escomès i m'ha vençut i fins potser m'ha violat, és ella: (*pausa*) ...la dona que, en els meus somnis d'infant i, en el programa eròtic que m'he fet, jo desitjava...

LÍDIA: Ara, ja no la desitges?

VADOR: Sí. (*Pausa.*) La vull estrènyer en el meu cor, i contemplar-me en la seva bellesa corrupta, perquè, en la passió premeditada, l'he volguda i escollit lliurement i mai, per res del món, no podria renunciar-hi. Un cop aconseguit això, l'he de matar.

LÍDIA: Matar?

VADOR: Sí. (*Pausa.*) Talment com vaig fer amb Dullita!

Entra DULLITA: dotze anys, pseudoinnocència eròtica fotografiada per Lewis Carroll.

VADOR: Dullita era una criatura divina. Jo l'adorava quan vivíem a Girona i l'anava a buscar cada tarda quan ella sortia de l'escola. Però s'esdevingué que la vaig enamorar morbosament i jo me'n vaig enamorar també. Un dia la vaig fer pujar a dalt de la torre del Molí i, un cop a dalt, la vaig matar.

LÍDIA: No és pas cert. (*Pausa.*) Tu no vas matar Dullita.

VADOR: No?

LÍDIA: No. No ho vas fer!

*VADOR s'acosta a DULLITA.
Li agafa una mà.*

VADOR: Es cert... Feia temps que ho preparava amb diabòlica paciència però, quan tot estava a punt, vaig tenir un ferotge espasme que em va regirar l'estómac. Una terrible angúnia em doblegà i vaig caure de genolls davant d'ella (VADOR *cau de genolls davant DULLITA.*) que endevinà els meus propòsits criminals i, en el terror, Dullita, incapaç de fugir, es va estirar en el sòl de la torre (DULLITA *cau a terra, estirada. Horror de VADOR.*) prop de la balustrada, immòbil, com si fos morta, i jo em vaig alçar per buscar l'arma homicida i acabar així el seu sofriment d'una vegada! (Pausa.) En la recerca, vaig oblidar que el meu objectiu era abocar-la daltabaix de la torre i, de tan senzill com era, no vaig fer-ho. (Pausa. *De sobte s'oblida de DULLITA i continua.*) Però, la dona que he vist a l'aiguamoll ha trasbalsat la meua vida. (Pausa.) Això forma part, Lídia, del meu pla. Un pla concebut amb absoluta mala fe i amb el refinat jesuïtisme que jo procuro d'exercir i que, fins ara, m'ha permès de sobreviure.

DULLITA *s'alça indignada. Se'l mira. Plora i es desconsola. Surt. VADOR, desorientat, busca LÍDIA.*

VADOR (*criant*): Lídia!

LÍDIA: Sí...

VADOR: M'has de trobar la Kara. Saber on és!

LÍDIA: Però, per què, si et fa terror?

VADOR: Cert, aquesta dona irresistible... pertorba la meua solitud de Robinson lliurat a la tortura solitària! Però, en torturar-me aconseguixo plaer i grans remordiments, que són com proves de maldat i de la perversió que em justifica i magnifica davant dels altres. (*Imperatiu:*) Busca'm aquesta dona, que jo la necessito! N'estic follament enamorat! Conseqüentment l'he de matar!

PSIQUIATRE: Per què? (Pausa.)

VADOR: Per defensar la meua intimitat.

PSIQUIATRE (Pren nota.): ...«simula tendències
homicides». (Pausa.) Aquesta dona era casada?

VADOR: Sí. (Pausa.)

*Transició musical. VADOR s'eixuga amb una
tovallola quan, sense que ell pugui adonar-se'n,
apareix un personatge. Petit esglai de VADOR
en veure l'inesperat personatge, que tot seguit
s'identifica com EL MARIT POETA.*

EL MARIT POETA: De veritat, Vador, no em recordeu?

VADOR: No pas ara, en aquest moment, i dispenseu-me.

EL MARIT POETA: He vingut expressament per veure-us,
tal com ho vam convenir.

VADOR: Vam convenir-ho?

EL MARIT POETA: Vós mateix vau invitar-me i he convençut
la meua muller, Kara, de venir. També han vingut
alguns dels meus millors amics.

VADOR: Ara us recordo perfectament, i m'afalaga que vós
no us n'hagueu oblidat.

EL MARIT POETA: Pensàveu doncs que aquells elogis que
us vaig fer no eren sincers?

VADOR: No té res d'estrany pensar que no ho eren,
perquè els meus propis elogis no ho són mai!

EL MARIT POETA: Sou molt càustic... i he pensat molt
en vós, des que us vaig conèixer. Heu de tornar a
París: Joan Miró té la intenció de convidar-vos i jo
us demano que accepteu. (Pausa.) Ens manca la
vostra iniciativa, ara que nosaltres, com a grup,
estem cremats. És cert que hem establert ja alguns
fets positius irreversibles, però en el nostre procés
s'han produït contradiccions excessives, i algunes
situacions sense sortida, potser per la insistència

apassionada amb què hem cercat les solucions o per la ineficàcia de les fórmules que fins ara hem utilitzat... Per aquest motiu necessitem la vostra imaginació, i goso dir, la vostra irreverència. Els que us coneixen us consideren un artífex de l'escàndol... i, en una societat hermètica i reclosa com la nostra, només l'escàndol arriba a desvetllar i esberla la defensa organitzada. *(Pausa.)* A part d'això, com a pintor posseïu una elegància que em fascina i us he portat uns llibres meus i us he, fins i tot, dedicat un bell poema. Desitjo que el llegiu. *(Pausa.)* Em resta dir-vos que Kara, a qui vós tant estimeu, ha vingut també amb nosaltres, i em prega que us faci saber que li plaurà de tornar a veure-us. *(VADOR no dissimula l'emoció.)* Si us és possible podríem trobar-nos tots plegats, demà al matí a la platja. *(Pausa.)* Nosaltres a les onze ja hi serem.

Transició, canvi de llums. Trànsit d'una nit d'insomni. Continua el trànsfer al PSIQUIATRE. Esverament matutí de VADOR.

VADOR: L'endemà em vaig llevar, abans de l'alba, excitadíssim. *(Pausa.)* Només pensar que ells serien a la platja i m'esperaven a les onze em trasbalsava enormement i no em deixava concentrar en la pintura que aleshores preparava.

PSIQUIATRE: Ara, en pensar-hi, encara us exciteu?

VADOR: De sobte, se'm va acudir que no podia presentar-me davant d'ells amb els pantalons esportius habituals com si fos un banyista qualsevol, sinó que hauria de trobar alguna cosa absolutament més original i colpidora.

PSIQUIATRE: Tanta importància doneu als pantalons de bany?

VADOR: Una importància enorme, però en té més el pentinat. Davant del mirall, vaig adonar-me que no podia pas anar amb el cabell tan allisat, Ilustrós,

estil Rodolfo Valentino, no fos que em prenguessin per un insignificant *latin lover* de tercer rengle o bé per un sinistre diputat de dretes.

PSIQUIATRE: Sou d'esquerres?

VADOR: No. Però immediatament vaig desfer el meu pentinat i vaig organitzar una furiosa cabellera, tipus salvatge, i vaig emprovar-me unes arracades que m'esqueien, però que em farien nosa per nedar.

PSIQUIATRE (*Pren nota.*): ...«li feien nosa per nedar».

VADOR: Tot seguit vaig assajar un collaret de perles, que semblaven autèntiques damunt la meua pell fosca i vaig provar totes les joies, talismans, penjolls d'ivori i amulets filactèrics, a fi de subratllar la meua, per altra banda, pregona arabitat.

PSIQUIATRE (*Pren nota.*): ...«discutible arabitat».

VADOR: Però de sobte em vaig fer fàstic i em vaig veure en el mirall com una convencional estereotípia de venedor turc de tapissos, definitivament massa oriental i, per tant, potser, increïble.

PSIQUIATRE: Teniu prejudicis antiislàmics?

VADOR: No! Però, tot seguit, em vaig desmaquillar. (*Pausa.*) Després, vaig decidir d'afaitar-me les aixelles, el sot humà on radiquen més quantitat d'eròtics receptacles, ple d'incentius atàvics.

PSIQUIATRE: Ho he entès bé?

VADOR: Sí, les aixelles. (*Pausa.*) És a dir: la molt oblidada pels homes, suau cavitat, on, sense adonar-se'n, convergeixen concupiscències i mirades dels interlocutors. (*Pausa. Va fent el que diu.*) Però les aixelles havien de servir-se tenyides, talment com les havia vistes en les *demi mondaines* a l'hotel Palace, a Madrid, en tènue color blau de Prússia o bé de rosa... però no sabia com aconseguir-ho...! Havia pensat en diverses cremes, ungüents

i, fins i tot, ho vaig provar amb blauet de la roba, però amb la suor que l'angúnia em produïa, es despintaven.

PSIQUIATRE: Com vau solucionar-ho?

VADOR: Amb la navalla... Un cop les aixelles rasurades, vaig fer més força amb la navalla, fins a fer sagnar i obrir minúscules boquetes sangonoses en el fons de les aixelles i, tot seguit, vaig fregar fins a tenyir, vistosament, les meves concavitats sotabraquials d'un fi color de fúcsia. Després de deixar-les assecar, les vaig envernissar.

PSIQUIATRE (*Pren nota.*): ...«envernissat de les aixelles».

Pausa. VADOR s'acosta a la finestra.

VADOR: Quan toquen les onze, m'acosto a la finestra. Ells ja eren a la platja. Però jo només vaig veure la cintura de Kara, suaument pronunciada, que servia de pont infinitament esvelt entre la decidida corba de l'esquena i les seves anques finíssimes i les natges desitjables. (*Pausa.*) La gran avinentesa d'ara o mai era a la vista.

Riu, histèric. A la platja, EL MARIT POETA i els seus companys prenen el sol, excepte KARA, sota una ombrel·la. Beuen còctels, parlen. En arribar VADOR, un silenci. EL MARIT POETA presenta.

EL MARIT POETA: *Voilà* els companys de París, que han vingut també per veure-us. També ha vingut Kara, la meva muller. (*VADOR riu, com si fos tímid.*) Vós no la coneixeu?

VADOR: Qui, jo?

EL MARIT POETA: Sí, vós.

VADOR (*Ara riu com un histèric.*): Sofreixo atacs d'hilaritat incontrolables... Perdoneu-me! I és que em semblava que jo us havia conegut en circumstàncies atzaroses.

KARA: *Monsieur Lemaître* us pot assegurar que l'atzar només ho és en aparença.

LEMAÎTRE: Ben cert, Vador. En tot allò que ens ha semblat casualitat, hi ha un profund desig que provoca l'atzar i el convoca. (*Pausa.*) I, no en dubteu, de la interrelació que s'estableix entre les manifestacions atzaroses i les necessitats humanes. No en dubteu!

VADOR continua el seu relat.

VADOR: Tot seguit, Kara mateixa, tingué l'atreviment d'assegurar-me que la coneixença s'esdevé com en el somni, on tot es desenvolupa d'acord amb les aspiracions eròtiques més íntimes, i més inesperades.

LEMAÎTRE: Però, en el somni les dades no són imaginàries, i vós, encara no sabeu que, en la vida, les dades reals són elegides d'acord amb els símbols, manifestats en el somni, que és on es produeixen els vertaders desigs de les necessitats reals. (*Pausa. Amabilíssim a VADOR.*) Jo he descrit nombrosos exemples de fenòmens humaníssims sotmesos a les lleis dels vasos comunicants. No els heu llegit encara?

Intervé el PSQUIATRE.

PSQUIATRE (*A VADOR.*): Però, digueu, Vador l'intel·ligent marit no sospitava les vostres intencions?

VADOR: Sí. Però les va permetre... per amor.

EL MARIT POETA: Podríeu dir-me quina és la vostra trobada fonamental en el somni? (*Moment d'incomoditat palesa en ell i KARA.*) Fins a quin punt aquesta trobada us sembla, encara, irrenunciable? (*Cap resposta.*) En fi, digueu-nos quina fou! Prou bé sabeu que tota vivència onírica es converteix en una praxi fatalista.

VADOR: Fatalista?

LEMAÎTRE: Oh! Sí, sí. (*Pausa.*) Jo mateix he descrit la trobada inesperada que vaig tenir a Les Halles, amb una dona, l'extraordinària bellesa de la qual encara recordo. (*Pausa.*) Trobant-me fascinat per aquella dona vaig obrir casualment un dels meus llibres de poemes, escrit sis anys abans, i vaig trobar en un d'ells, titulat *Le Tournesol*, un relat molt precís de l'aventura. Però, què us passa? És que en dubteu?

VADOR: De cap manera! Conec les prediccions que descriuiu.

LEMAÎTRE: Tots els moments del temps s'integren, i hom pot descobrir el seu avenir en una bola de cristall. (*Pausa.*) Kara és una mèdium fabulosa, i pot llegir el vostre futur en les cartes.

VADOR: D'això és capaç *madame*?

KARA: Si esteu disposat a resistir-ho, us puc llegir el vostre futur.

VADOR: De veritat?

KARA: De veritat.

VADOR: És increïble!

Intervé, amb severitat, LEBEAU.

LEBEAU: Què us commou, senyor Pinzell?

VADOR: No entenc pas com, senyors, us atreviu a defensar aquest principi que ens obliga a acceptar el determinisme.

LEBEAU: No és determinisme que el pensament conegui la nostra llibertat... que, ben segur, s'ha produït abans que qualsevol acció, en el somni.

VADOR (Al PSIQUIATRE.): Tot el que deien era tanmateix subtil, però l'únic que jo volia era quedar-me sol amb Kara. (*Pausa. Neguit.*) Quedar-me sol amb ella i assadollar-la de les meves teories, divagacions i sentiments, inconcrets certament alguns, i obsessius els altres, i preguntar-li si ella també m'havia vist en els seus somnis i per quin motiu havia vingut des de París, o bé, si estava interessada o no en el que jo aleshores feia, perquè ben segur que la meua pintura ella ja l'havia vista, potser en una exposició. (*Pausa.*) Però no ens van deixar sols. I jo vaig tornar a riure, i ella em preguntà si jo era històric.

KARA: Sou històric?

VADOR, *al PSIQUIATRE.*

VADOR: Vaig admetre que la seva cultura superior i l'experiència de la vida li permetien dominar-me, a través del més minúscul moviment d'una parpella que s'acluqués per captivar-me o a través de la perceptible transparència de la brusa, que em mostrava la punta de la mamella arrodonida. (*Pausa.*) Vaig dir-li-ho amb passió.

S'inclina davant d'ella.

PSIQUIATRE: Vau fer l'amor el primer dia?

S'alça de sobte per replicar al PSIQUIATRE.

VADOR: Però, què dieu? Com posseir-la i dominar-la, quan ella és insensible i resisteix? Com adreçar-s'hi quan es manté llunyana? Com seduir-la amb la meva timidesa? Com fer-li entendre que el meu desig era matar-la per no morir en les seves mans?

PSIQUIATRE: Aquesta no és una qüestió surrealista.

VADOR: No...!

PSIQUIATRE: Però, i ells, els intel·lectuals... us van fer cas, a vós, tan jove?

VADOR: Sí. Jo els vaig etzibar totes les meves teories sobre la ciència, la pintura, sobre el desordre i les contraposicions, sobre la necessitat irrenunciable de conquerir l'irracional. I, m'excuso de dir la meva joia, en adonar-me de com ells, tan insignes, reberen amb sorpresa indescriptible la meva teoria sobre les associacions fenomèniques i la metodologia de la paranoia-crítica-sistematitzada i progressiva, que jo m'havia formulat com un sistema rigorós. (Pausa.) Llavors, ells m'aclamaren.

LEMAÎTRE: *C'est étonnant!*

EL MARIT POETA: *Avec toute la rigueur d'un théorème...*

LEBEAU: *Extraordinaire, ce petit monstre!*

KARA: *C'est charmant!*

VADOR, *al* PSIQUIATRE.

VADOR: Els seus elogis, en altres circumstàncies, haurien estremit les meves vesícules seminals amb un plaer extraordinari, però aleshores ja res no m'importava, excepte quedar-me sol amb ella al llit, tot i que per l'emoció o per la bruixeria de les seves arts amatòries i perverses, pogués quedar-hi mort a l'acte. (Pausa.) Però, de sobte, una gran emoció em va sorprendre i li vaig dir: (Amb inesperada sinceritat s'adreça a KARA.) hem de jurar-nos que no ens farem cap mal, l'un a l'altre.

KARA: Mal?, quin mal us puc fer jo?

VADOR: No us ho he explicat. Vós, podeu cretinitzar-me.
(Pausa.) Seduir-me. (Pausa.) Infantilitzar-me amb les
astúcies de l'amor. (Pausa.) Jo puc matar-vos...

KARA: Matar-me? (Pànic.) Sou doncs un assassí, un
maníac?

VADOR: Tinc una arrel de boig.

KARA: Esteu equivocat! Sou insincer en tot, i en tot fingiu.
Sou un llatí! Per descomptat que vós no sabeu res
de vós mateix, ni jo tampoc no en sé res, és clar, a
part de les vostres riallades esclatants...

VADOR (al PSQUIATRE): Aleshores, li vaig explicar les
meves frustracions inhibidores, i em penso que
li vaig parlar de com és trista l'erecció quan no
té qui la reclami, però de com és pitjor encara
l'acoblament forçat amb la femella, la qual, un
cop vivificat del sexe per l'amor, clava en l'amant
exhaust les dents al coll, deixant-ne, del mascle, les
despulles.

El discurs s'acaba als peus de KARA.

Ella, l'acull amorosament.

KARA: Vós éreu bell, pertorbador Narcís, quan us he vist
tot nu sortir del mar amb l'elegància i la dolcesa
d'un déu jove. M'ha fascinat, de veritat, contemplar
els vostres jocs dintre de l'aigua. Però tot ha
quedat en imatges singulars impossibles, perquè
el vostre esperit és pertorbat —d'altra banda,
us ho confesso, potser tant com el meu— i ara
m'esglaió en advertir que les obsessions atàviques
us destorben per venir a parlar-me d'home a dona.

VADOR: Soc un infant encara. Sens dubte una serp
m'estreny el pit. Però, us estimo.

KARA: Oh, l'insensat...!

VADOR: Jo vull ser vostre!

KARA: Què dieu?

VADOR: Em moriria de vergonya en repetir-ho!

KARA: Deixar-ho tot per seguir-vos; vet aquí el gran trasbals que vós m'heu provocat, i el dubte que no puc pas resoldre.

VADOR: Ah! Desxifreu aquest enigma dins de la bola de cristall.

KARA: He de marxar d'aquí...

VADOR: Quedeu-vos!

KARA: No! No puc fer-ho. (*Resolta:*) La temptació d'anar amb vós per sempre s'ha esborrat. (*Amb despit:*) I, no em busqueu mai més, histèric! De res no us ha de valdre. Me'n tornaré a París.

Surt.

PSIQUIATRE: Vau seguir-la? Li va anar al darrere?

VADOR: Sí. (*Pausa.*) Picasso em va avançar els diners. Em va donar tres mil pessetes.

Transició musical.

El pregadeu alliberat (París, 1932)

«Hi ha tres llocs del món que produeixen una impressió profunda de misteri. L'un és l'entrada al sepulcre dels reis a l'Escorial, que és el lloc més bellament mortuori de tots els coneguts. L'altre és el Teatre Olímpic de Vicenza, que és el local que conté el volum d'estètica més teatral i misteriosa. El darrer és, sens dubte, el rebedor d'una casa de putes de París anomenada Chabanais, que és una cofurna eròtica misteriosa i antiestètica.» *My secret life*, de S. D.

VADOR (*Vestit amb esmòquing. Al PSIQUIATRE*): En arribar a París, vaig córrer d'una banda a l'altra buscant Kara. No fou possible trobar-la... Un dia estava tan cansat i decebut que vaig agafar un taxi. Vaig preguntar al xofer si coneixia alguna casa de putes. (*Pausa.*) «Pugeu, senyor —va contestar-me, mig ofès—, no us preocupeu, les conec totes, però jo us recomano Chabanais.» (*Pausa.*) El Chabanais era regit per una infeliçota, simpàtica, *Madame Chabanais*. (*Pausa.*) Jo era pobre. (*Pausa.*) Malgrat l'èxit esclatant d'*Un chien espagnol*, que en una sola tarda destrossà deu anys de cinema d'avantguarda, jo anava just de quartos sovint i vaig demanar a la mestressa si em fiava... (*Pausa.*) Prèviament, m'havia ja comprat l'esmòquing i això fou per consell d'en Joan Miró. Miró m'havia preguntat, al capdavant d'un dels seus llargs silencis tàctics: «Teniu esmòquing?... «No?»... «N'hauríeu de comprar un...» «El que més compta en l'art modern és un esmòquing.»

*En el saló d'un misteriós prostíbul. La MESTRESSA,
VADOR, un vell PROFESSOR que balla amb una noia, i un
cinquè personatge.*

VADOR: Avui no porto un sou a la butxaca, m'admeteu?

MESTRESSA: És clar que sí!

VADOR: Gràcies. Molt bé! Però en tot cas m'hauríeu de fiar.

MESTRESSA: No cal fiar, si jo us convido...

VADOR: Estic cosit de deutes. És que no hi ha diners a França?

MESTRESSA: França és prou rica, benvolgut, i quan menys us ho espereu, guanyareu diners.

VADOR: Pot molt ben ser: només els que tanta manca n'han sofert, de dòlars, un dia n'arreglen.

MESTRESSA: Jo en conec un que n'arregla un milió, cada any.

VADOR: És un pintor?

MESTRESSA: És... l'home que us pot arranjar tots els problemes!

VADOR: En altres temps, menys insensats, jo he desitjat esdevenir aurífer...

MESTRESSA: Però, si vós en sou, d'aurífer... Porteu l'or als ulls!

VADOR: Doncs si això és cert, tota la resta s'arranjarà. Salut!

MESTRESSA: Que no us en falti!

VADOR: Ah, sí? Què voleu dir?

MESTRESSA: Porteu molts dies de voyeur, i encara no us heu pas exercit. Vull dir que jo n'he vist uns quants de tímids, però vós no sou exactament un tímid, sinó un espectador contemplatiu.

VADOR: Místic contemplatiu potser, voleu dir això?

MESTRESSA: Exacte!

VADOR: Referent als treballs que es fan en aquesta casa, us he de confessar que soc un impotent.

MESTRESSA: *Oh là là!* Això ho dieu, però caldrà demostrar-ho!

VADOR: Admiro la bellesa de les vostres subalternes, i la dinàmica en el vestir-se i despullar-se. Admiro, ensems, la intenció procaç i l'entusiasme amb què les vostres nenes es comporten.

MESTRESSA: M'agrada que vós ho aprecieu...

VADOR: D'elles n'aprenc, no solament la plàstica amorosa, sinó la dialèctica integral de la parella humana en la seva intimitat. (*Pausa.*) De la plàstica que adopten n'he pres esquemes prepictòrics.

MESTRESSA: I, quan no sou aquí, què feu?

VADOR: Busco la meva dona.

MESTRESSA: Ah! La vostra dona, s'ha perdut?

VADOR: M'he perdut jo.

MESTRESSA: Si sou vós que us heu perdut, jo me n'alegro!

VADOR: Voleu felicitar-me? És dolorós...

MESTRESSA: Però, si vós, *monsieur* l'aurífer, sou tan jove!

VADOR: Soc vellíssim! Terriblement monogàmic i misogin. Interessat només per la investigació científica dels éssers inhumans.

MESTRESSA: Com vós, ha parlat només, en aquesta santa casa, el professor.

*Assenyala el vell PROFESSOR
que no ha parat de ballar.*

VADOR: El professor?

MESTRESSA: Sí, mireu-lo com balla.

VADOR: Un personatge llòbrec...

MESTRESSA: No tant com vós penseu.

VADOR: Treballa el vals, però, amb força elegància. No és francès?

MESTRESSA: És hongarès. De Praga. (*Pausa.*) Dissimuleu, però, que és molt sensible...

VADOR: És tan ridícul que arriba a fascinar-me! Podríeu presentar-me'l?

MESTRESSA: Res de més fàcil. Si sembla que ell mateix us vol conèixer! (*Al PROFESSOR:*) Vet aquí un cavaller espanyol que desitja fer la vostra coneixença.

PROFESSOR: Senyor...

VADOR (*a la MESTRESSA*): De prop em repugna.

PROFESSOR: Teniu un bell rostre d'espanyol.

VADOR: Mig català, mig àrab.

PROFESSOR: Murillo s'hauria complagut de fer-vos un retrat.

VADOR (*a la MESTRESSA*): Murillo no m'arriba a la sola de la sabata...

PROFESSOR: Els trets de les faccions són formidables i significatius i reflecteixen estats d'ànim superiors, audàcia i timidesa...

VADOR (*a la MESTRESSA*): És fastigós!

PROFESSOR: Un bigotet sedós us confereix una sensualitat insatisfeta.

VADOR: Un bigotet? Oh sí... voleu fumar-ne un, de bigotet?

*Li ofereix un estoig de bigotets postissos
perquè en prengui un.*

PROFESSOR: És curiós! Porteu els bigotets en un estoig...!

MESTRESSA: *Monsieur Vador* és un pintor fora de sèrie. És fascinant...!

VADOR: Digueu millor que soc un intel·lectual que s'expressa diversament i, a vegades, a través de la pintura. Com Leonardo, per exemple.

PROFESSOR: Oh! Leonardo! L'heu conegut?

VADOR: És una qüestió surrealista... Coincidim, però, en la hiperestèsia.

PROFESSOR: L'excel·lent dilatació de les parpelles demostra que sou hiperestèsic, i neuròtic.

VADOR: Ho heu descobert ben aviat! (*Inquiet de sentir-se, potser, davant d'un metge.*) Vós exerciu la medicina?

Pausa.

PROFESSOR: Amb tota la immodèstia que aquesta afirmació comporta, us he de dir que sí, que procuro exercir-la. (*Pausa.*) No pas a París, perquè soc un metge de províncies... províncies llunyanes i fredes, per cert, aquelles on jo visc i on posseeixo un consultori que m'ha permès, si no de guanyar-me bé la vida, almenys, això sí, d'estudiar a fons alguns malalts.

MESTRESSA: *Voilà*, professor, que aquest bon home que és tan jove es planyia d'impotència. Vós no podríeu curar-lo?

PROFESSOR: Naturalment que sí. Però això em prendria un temps ben llarg! (*Pausa.*) Les inhibicions que afecten la libido, em són prou conegudes... tant com solen ser desconegudes pel propi interessat.

VADOR: Insinueu que jo no soc conscient de les causes que em produeixen la impotència?

PROFESSOR: És molt probable. (*Pausa.*) Les causes de la impotència habiten l'inconscient. (*Pausa.*) Cal aclarir, doncs, l'inconscient i analitzar tots els factors filogenètics. (*Pausa.*) Fets que han passat desapercebuts, esdevinguts potser en la infància, habiten d'una manera fraudulenta l'inconscient, on s'organitzen fenòmens d'angoixa i els seus mecanismes de defensa. (*Pausa.*) Com també, val a dir-ho, s'hi organitzen els fenòmens d'agressió...

VADOR: Soc agressiu...?

PROFESSOR: Bastant. (*Pausa.*) Permeteu que encengui el meu cigar?

VADOR: M'interessa més el que dieu que no pas el vostre maleït cigar, senyor. Continueu...

PROFESSOR: Sembla que un greu fenomen emotiu pot trasbalsar la libido per sempre... i això s'esdevé en l'adolescència, quan el noi fa una fixació de l'eros envers la seva pròpia mare.

VADOR: Jo he escopit sobre la meua mare, i la vaig matar a disgustos!

PROFESSOR: Ara en busqueu una altra?

VADOR: No!

PROFESSOR: Sí. (*Pausa.*) Probablement busqueu això i ara voleu també matar-la. (*Estupor. Pausa.*) Arrossegueu un complex de culpabilitat quasi sinistre.

VADOR: (*Atònit, se sent descobert*): Com ho heu esbrinat? Expliqueu-vos, per favor...

PROFESSOR: No puc pas explicar-ho. Faig tard i la meua senyora m'espera.

VADOR: No puc acompanyar-vos?

PROFESSOR: Ah no! No us molesteu, en absolut! Us deixo una targeta per si algun dia us decidiu a consultar-me. (*Li dona una targeta, que VADOR recull sense mirar. Tot seguit, el PROFESSOR s'adreça a la MESTRESSA:*) Li prego que prengui, com de costum, les precaucions necessàries a fi que la meua visita no sigui mal interpretada. (*A VADOR:*) I, sobretot, cuideu d'alimentar-vos amb eficàcia, que això és molt important per a la curació de les neurosis. *Auf wiedersehen, senyor.*

VADOR (*Sembla alleujat; displicantment, llegeix la targeta. De sobte, esclata.*): Heu dit que era hongarès! De Praga! Sou una bèstia, senyora, i sou endemés una ignorant! Només un altre estúpid fenomenal com jo

no se n'hauria adonat! És increïble! *(Pausa.)* Atureu-lo, per favor! Acompanyeu-me vós, senyora! Feu el que sigui perquè torni aquest home!

MESTRESSA: És impossible. Ja ens ha pres molt avantatge.

VADOR: Si és un vell!

MESTRESSA: Pren precaucions per no ésser descobert.
(Pausa.) L'espera, sempre, un cotxe...

VADOR: Presteu-me diners per a un taxi. El seguiré!

MESTRESSA: Mireu com passa ja la cantonada. És impossible...!

Intervé ELFENISI, un client de la casa.

ELFENISI: Què significa aquest escàndol? S'ha tornat boig algú?

VADOR: Ajudeu-me, senyor, a perseguir-lo... *(Però ELFENISI l'engrapa per les solapes.)* i traieu-me, abans, les mans de sobre!

ELFENISI: No us resistiu!, que us puc estripar l'americana, i pel que he sentit no en teniu d'altra...

VADOR: En puc trobar una dotzena de recanvi!

ELFENISI: No és veritat! Teniu només la roba que porteu posada, perquè sou un desgraciat, un incapaç, sense imaginació ni talent. *(Pausa.)* Ni un sou, enmig d'una muntanya d'or, no trobaríeu!

VADOR: Deixeu-me estar, estúpid!

MESTRESSA: Què diu aquesta targeta que us ha enfollit?

VADOR: Llegiu: professor Sigmund Freud, neuròleg, Viena, i vós m'heu dit que era hongarès. De Praga.

MESTRESSA: *Oh là là!* Un metge de províncies, podeu creure-ho. Un pobre metge. *(Pausa.)* Tinc entès que no cura, ni recepta, ni tan sols opera, els pocs malalts que veu. *(Pausa.)* Diuen que només parla i poc i malament, ja ho heu vist! No té el més mínim

poder de convicció que d'un xerraire se n'espera...
(*Pausa.*) A més: és un autèntic reprimit sexual!

VADOR: Vós sou una cretina, m'enteneu? Una pobra cretina, miserable! (*Pausa.*) Les teories d'aquest home han capgirat tots els principis pretesament organicistes que la ciència oficial i matussera ha mantingut incorruptes sobre les malalties nervioses. Enteneu ara per què sou una cretina? (*Enfilant-se en la indignació:*) L'home que heu tingut a casa vostra ha descobert secrets fins ara insospitats pel que fa referència al sexe i al sentiment de culpa, sobre la libido i la seva repressió. A més, ha interpretat els somnis, ha descobert el subconscient i l'ha explorat i ens ha donat la clau del pensament surrealista... (*Indignació en crescendo:*) I jo m'he llegit, agenollat pel gran fervor que em produïen, volums sencers de la seva obra, de la qual vós, és clar, no en teniu ni puta idea, mentre que jo he plorat d'emoció i he pintat amb el cervell il·luminat pel que ell ha escrit, i l'he reverenciat, admirat i comprès, cosa de què vós sou incapaç i per aquest motiu heu deixat que s'escapés d'aquesta casa, que evidentment ara em fa un fàstic horrorós, quasi el mateix que em feu, senyora, vós també, que sou, ho repeteixo, una bestiota.

ELFENISI: Sigueu prudent, *jeune homme!*

VADOR: M'estripa les solapes!

MESTRESSA: Feu-li cas, estimat, i assossegueu-vos! I no desaprofitéssiu pas aquesta segona avinentesa que per a la vostra vida us és oferta aquesta tarda.

VADOR: Què dieu?

MESTRESSA: Us presento *monsieur* Elfenisi del qual ja us he parlat. El descobridor de talents més formidable de París! (*Pausa.*) Una possibilitat de fama i d'influència que no podeu ni somiar.

ELFENISI: Us deixo aquesta petita cartolina per si podeu necessitar-la!

VADOR: No estic per cartolines... ara, compreneu-ho!
L'única cartolina que em pot interessar és aquesta
i ja veieu de què em serveix! (*Pausa.*) Pel que fa a
influència, ja en tinc, senyor, aconseguida pels meus
millors amics...

ELFENISI: Pinteu, és cert, algunes coses remarcables, però
esteu ben lluny de l'èxit!

VADOR: Ja el tindré!

ELFENISI: Per si fos poc m'han dit que esteu enamorat de
Kara.

VADOR: La coneixeu?

ELFENISI: Si és que voleu Kara Mishina, jo us hi puc fer
arribar. (*Pausa.*) Però em penso que aquesta dona
no us convé.

VADOR: Per què us penseu que no em convé, espècie de
pallasso?

ELFENISI: És una emigrada japonesa i cohabita, per dir-ho
d'alguna manera, amb gent de la intel·ligència més
infatuada de París. (*Pausa.*) Però ells no compraran
pintura vostra: us la canviaran potser per una
dedicatòria en un llibre de poemes. O bé per un
sarcasme, o més probablement, per un menyspreu.

MESTRESSA: Però, *madame* Kara és un esperit selecte,
que s'interessa, i molt, pels pintors joves! Cal que li
presenteu...

ELFENISI: Bé. D'acord. Així serà si us ve de gust.

VADOR: Ha d'ésser ara!

ELFENISI: Evidentment...

VADOR: Ara mateix?

ELFENISI: Exactament, tal com us dic.

VADOR: Si és cert això, sereu el meu amic!

Truquen a la porta.

ELFENISI: Heus ací Kara Mishina, que ve a portar-me unes fotografies del seu amic Man Ray, un jove americà afeccionat a la fotografia, un pretensió incalculable, que es pensa que els seus retrats valen el que pugui fer un pintor. Millor que l'oblideu aquest nom que us he dit: Man Ray. No crec que arribi enlloc.

VADOR: Calleu d'una vegada, poca-solta!

Entra KARA. Transformació de l'ambient. Distanciament:

EL MARIT POETA, a primer terme, recita.

EL MARIT POETA: «És en llegir la trama imperceptible dels disigs que l'agulla s'hi atura amb complaença en el darrer minut de l'hora que li marca el pas del tren. És damunt la ceràmica de l'iris i del punt en suspensió on l'agulla reprèn la falsa audàcia en aturar-se en les cruïlles nocturnes i estacions davant senyals diversos. Però fou empedrant carrers amb nius d'ocells que el piano de les corrues de gegants toca en profit de fams antigues».

Silenci. KARA s'acosta a VADOR. Li parla, a desgrat dels seus quaranta-tres anys, com una noia jove: com si fos la mateixa DULLITA, en la llegenda de VADOR.

VADOR: Has de saber-ho: és fals que la femella, un cop sadollat l'amor, devori el mascle. Allò que els entomòlegs observaren va ser en pregadeus captius. Però tu i jo som lliures! *(Pausa.)* Si ets convidat al banquet nupcial amb Kara no el refusis...! *(Pausa.)* En acabat, salvarem junts la pintura d'aquesta mort segura a la qual és condemnada i jo no et deixaré mai: seré el teu numen, i la teva força, i tu seràs el meu esclau.

FOSC.

3

Cap a la cerimònia sanguinària

*Al mateix lloc que a 1. Som a la casa del pintor, el 1936.
Continua el trànsfer al PSQUIATRE però en presència de
KARA, que també hi participa.*

VADOR: Els meus símptomes histèrics van desaparèixer d'un en un i vaig tornar a dominar el meu riure, el meu somriure i els meus gestos atetòsics...
(Pausa.) Una salut nova i envejable va començar a fer-me l'ullet. (Pausa.) La inspiració i el gust per la provocació i pel que jo en dic misteri de l'amor complex, van tornar. (Pausa.) Sovint em deia: Kara és la meva realitat, oposant l'experiència tangible de les irresistibles besades a les imatges virtuals i fades dels meus amors idealitzats.

PSQUIATRE (Comenta, distanciant.): Però, els desigs d'estar sol no t'abandonen. Per tant la idea d'assassinar-la refloreix...

KARA: No podeu interpretar-ho com un assassinat, perquè jo li he pregat que en cas de decadència o de ruïna, em procurés la mort pietosa.

VADOR: És cert que tant com jo, ella requeia en la neurosi torturada de la infància, l'horror insuperable d'afrontar una mort cruel o la vellesa. (Pausa.) El caprici de Kara de voler trobar la mort en un moment imprevist, però feliç, no era solament un impuls pueril i romàntic i això s'endevinava en la frivolitat amb què m'ho demanava.

Pausa.

KARA: Una de les idees que li llampeguejà al cervell fou de precipitar-me des de dalt del campanar de la catedral de Toledo, on jo havia sentit la temptació de fer-ho... però al cap d'un temps va desestimar la idea.

Pausa.

Vador

VADOR: Quan vaig tornar a París, la primera cosa que vaig fer va ser passar per la florista, on vaig comprar, per a ella, un ram de quatre-centes roses.

Una florista li lliura un ram de sis roses.

PSIQUIATRE: Roses! Aquest em sembla que és el millor camí i ara ja us podeu permetre aquest dispendi perquè m'han dit que sou molt ric.

VADOR: Ah. Sí. Pot ésser... però això no m'ha canviat!

PSIQUIATRE: Sembla mentida! Vós que no havíeu alçat mai una pesseta de terra... Es deia que sentíeu una profunda indiferència pel diner i que per si no fos prou, una vegada arplegat, el malversàveu...

Distanciament.

VADOR: El diner només l'he malgastat quan no en tenia: un dels meus jocs adolescents consistia a dissoldre un bitllet de banc en una copa de licor mentre discutia, amb gran gasiveria, la tarifa d'una puta en una casa d'aquesta mena de senyores, a Figueres. (*Pausa.*) El diner, llavors, duplicava el seu valor real i adquiria una importància sàdica que em procurava un immens plaer. (*Transició.*) Ara, però, de Kara he après el valor de l'estalvi, i la necessitat de vendre. La necessitat d'atresorar béns materials... i l'absoluta conveniència de guardar-los. (*S'adreça a KARA:*) Per cert, amor, cerco amb inquietud i amb estranyesa la darrera pintura que he signat... (*Com si estigués molt estranyat, pregunta:*) No te l'has guardada?

KARA: Sí.

Petit estupor.

VADOR: Abans tenies la sublim delicadesa de guardar-les, sense que jo me n'adonés. *(Pausa.)* Ara m'ho fas d'una manera tan indecent i poc discreta, que m'és impossible fer els ulls grossos: fereix la meva avarícia colossal.

KARA: Dignes si et dol que ho faci.

VADOR: No...

KARA: És natural que Kara tingui una petita col·lecció del seu espòs. Cap record sentimental no s'ha de vendre.

VADOR: És veritat.

KARA: D'orgull t'hauria d'omplir que Kara guardi allò que més li agrada o li convingui, per a quan sigui vella.

VADOR: Vella?

KARA: Sí. *(Pausa.)* Tinc un horror insuportable a ésser pobra i malalta. *(Pausa.)* T'ho dic quan de les pors i malalties que he tingut ja no se'n parla. Ara gaudeixo d'una certa alegria, d'un benestar, i sento una real fascinació per la vida. *(Pausa.)* Potser m'enganyo a mi mateixa, però si escolto, no sento cap temor. Cap amenaça no em sotraga. *(Pausa.)* Kara és una dona forta i que sap viure dreta i activa al teu costat i tu ets el gran treballador, l'infatigable, que has arribat allà on volies.

Distanciament.

VADOR: Kara és la meva vida secreta i la que guarda el meu tresor. Ella és també la meva mare. Es la prudència i és la terra! Es el model que m'inspira i és l'amant. Per si no fos prou, Kara és el gos bo que em porta, a mi, Vador, cec, boig, hipòcrita, innocent.

KARA: Per arribar a ser Vador, falta encara guanyar un milió de dòlars. Per tal d'aconseguir-ho, he contractat un marxant.

VADOR: Que no era correcte el que teníem?

KARA: Massa. De tan correcte li mancava un ull per eludir els impostos. Elfenisi és als Estats Units a preparar les qüestions fiscals. (Al PSIQUIATRE:) El pacte amb Elfenisi esdevingué fruitós. No vam trigar massa a arrodonir aquella xifra que ens havíem proposat per començar: un milió de dòlars. (Pausa.) D'aquests èxits, però, els nostres millors amics se n'inquietaren, i per molts i molts motius, la topada amb el grup surrealista esdevenia inevitable.

PSIQUIATRE: Però, per què?

KARA: Li ho explicaré. Tot començà per una bestiesa del meu home i per l'Orient Express, quan, tot comentant apassionadament l'explosió causada per una bomba que uns anarquistes havien col·locat en l'*sleeping car* de luxe, Vador els va dir: «Si jo fos d'ells, no l'hauria pas posada sota l'*sleeping car*, sinó sota els vagons de la pobrissalla.»

PSIQUIATRE (Pren nota.): ...«vagons de la pobrissalla».

*De sobte s'amplia l'àrea dramàtica
i en ella apareixen LEMAÎTRE i EL MARIT POËTA,
que tot seguit intervenen en la conversa.*

LEMAÎTRE: Absurd, Vador. Això és intolerable! Les vostres declaracions escandalitzen, compreneu? (Pausa.) Afecten certs principis, però, en definitiva, hi ha una qüestió de sensibilitat per entremig. No sé com explicar-ho!

VADOR: L'humor surrealista és negre, estimats, i, com Vador que em dic, he d'afirmar el següent: «Que uns anarquistes posin bombes en un *sleeping car* no té cap interès surrealista. En té només si en posen en un vagó per al transport d'obrers.»

LEMAÎTRE: Us prego que reflexioneu! (*Pausa.*) Del que es tracta és de saber si en aquest cas i en aquest moment històric, hi ha lloc o no n'hi ha per als tractaments humorístics amb els quals vós considereu els problemes més seriosos...

VADOR: Jo soc un frívol molt seriós, Lemaître, i en les circumstàncies actuals, jo soc un dels histèrics més reflexius i equilibrats de París. (*Pausa.*) De fet, jo soc un narcisista crític, cosa que vós ja hauríeu de saber...

LEMAÎTRE: Voldria de tot cor demanar-vos el vostre sacrifici... i recordar-vos que nosaltres hem proclamat una ideologia singular i, consegüentment, una plena adhesió al materialisme dialèctic del qual fem nostres, per descomptat, totes les seves tesis... o és que vós hi esteu en contra?

VADOR: Jo no tinc res contra el proletariat, amic meu, ni tampoc res a favor, és clar...

LEMAÎTRE: Sigueu conscient!

VADOR: No puc lluitar en aquest terreny i no confieu gaire en mi, Lemaître... com jo no puc confiar en mi mateix, perquè jo soc del tot indesitjable... Tal com ho volia Apollinaire.

LEMAÎTRE: Apollinaire volia això?

VADOR: Sí. Apollinaire, per què no?

LEMAÎTRE: Tot el que feu ara ens empeny a la ruptura.

VADOR: Jo no la busco pas! (*Pausa.*) Em censureu?

LEMAÎTRE: Vós esteu molt ocupat i no heu reflexionat. Convé que ho feu! No són pas dies de glòria els que ens esperen, sinó dies de prova: els parlaments són ocupats pels nazis, mercès al sufragi universal ofert per la immensa majoria dels cretins, electors de la democràcia burgesa, mentre les masses militaritzades desfilen per la Under den Linden! Ensem, Renània és ocupada, Txecoslovàquia és

humiliada, Itàlia i Portugal ja són feixistes... i en aquestes circumstàncies històriques, atziagues, em podeu dir el que feu?

VADOR: Pinto la mística passió del sexe, desencantat de si mateix. (Pausa.) És cert...

LEMAÎTRE: No us recrimino.

VADOR: Gràcies.

LEMAÎTRE: Però no és això el que ens cal!

Intervé EL MARIT POETA.

EL MARIT POETA: I, per què no? Vador és inequívoc...

LEMAÎTRE: Massa!

EL MARIT POETA: Pitjor seria encara interpretar grollerament els seus enigmes. (*Sorpresa per la defensa inesperada de VADOR.*) Vador dialoga només amb el seu somni. Divaga, profetitza i humoritza, és ben veritat, i això en aquest moment pot irritar-nos... però els seus somnis són profundament «polítics», perquè contenen la força revulsiva, la violència natural, la crueltat sol·licitada per a la destrucció de les estructures burgeses i les seves concepcions reaccionàries...

VADOR: Continueu, si us plau.

EL MARIT POETA: Davant del seu talent, hom queda forçat o bé a fugir-ne o bé a prendre part en aquesta cerimònia incendiària i destructiva! Això és el que m'ha interessat d'ell...

LEMAÎTRE: I encara us interessa?

EL MARIT POETA: Sí.

LEMAÎTRE: He vist massa companys errar la iniciativa...

EL MARIT POETA: Jo, també...

LEMAÎTRE: No he d'anguniar-me, doncs, en sentir-vos que us manifesteu contra la filosofia per la religió, contra la praxi per l'imprevisible, contra la revolució per la hipocresia?

VADOR: M'he referit a la hipocresia refinada.

LEMAÎTRE: No em desagraden les vostres subtileses, però no les puc fer meves! (*Pausa.*) Europa... —cert que no era l'Europa que volem, però en definitiva, Europa— és humiliada per obra del gran Foll que ha capgirat Siegfried contra la llibertat...! Per part nostra, fer-hi broma i donar a entendre que podem comportar-nos altrament davant la realitat concreta seria una banal superxeria.

Distanciament.

VADOR: L'art és el desig que lluita contra la realitat concreta. (*Pausa.*) Tot al contrari, el socialisme no solament imposa la supremacia de la realitat sinó que pretén organitzar-la. (*Pausa.*) Que aquesta realitat sigui més bona per a l'esperit o sigui més insana, jo no ho sé... Però no és pas una qüestió surrealista!

LEMAÎTRE: Per això dissentim!

VADOR: Evidentment! (*Pausa.*) L'art és insà per excel·lència i és antibiològic. Només esdevé artista el típic, el dèbil mental, també l'esquizofrènic o bé el maníac depressiu de quart grau... o els paranoics com jo... que per cert, soc l'únic autèntic paranoic lúcid! (*Pausa.*) Tot el problema que tinc ara és posar límits a la follia i no vull tornar a insistir en la necessitat de la crítica exercida per a controlar la paranoia, perquè faria mal efecte que la teoria més gran, de la qual soc autor, sigui jo qui la propagui.

LEMAÎTRE: La vostra vanitat ens fa un mal incalculable, compreneu? (*Pausa.*) És cert que potser no us puc

entendre perquè jo soc, en definitiva, un francès i, en conseqüència, un cartesià...

VADOR: Tot el que dic, abans m'ho acceptàveu...

LEMAÎTRE: Però ara, no!

VADOR: A causa de la meva prosperitat econòmica aparent...

LEMAÎTRE: Aparent? Sou un decorador de vitrines de la Cinquena Avinguda. Teniu l'agressivitat comercial capitalista. L'afinitat pel diner us ha fet soluble en el diner. Amb tota eloqüència us he descrit: pobre amic meu, assedegat de dòlars. (*Pausa. Li dol el que ha dit.*) Perdoneu-me.

VADOR: No us perdono. Jo soc un assedegat de dòlars, com vós sou un àvid de tiranitzar irrisistiblement un grup d'homosexuals, que si encara es manté unit en certa forma és perquè molts d'ells estan enamorats de vós... tot i que els prohibiu d'estar-ne, i per això suporten les arbitrietats de la vostra dictadura.

LEMAÎTRE: Jo, un dictador?

VADOR: Més dominant que Mussolini, perquè sou més bell. Enormement més bell, vull dir.

LEMAÎTRE: Soc particularment sensible a aquest insult, jo que he lluitat contra les dictadures: la dictadura religiosa, la burgesa, la imperialista, la dels tradicionals... també contra la dictadura soviètica.

VADOR: En dubto molt...

LEMAÎTRE: Com pot ser?

VADOR: Penso que aviat sereu també un gregari...

LEMAÎTRE: Us consta que mai no n'he estat i ara Lebeau és a Tjarkoff per fer saber la nostra adhesió a la I Internacional, però també la nostra independència.

Entra LEBEAU. Expectació. Pausa.
S'irrita en veure VADOR.

LEBEAU: Em sento terriblement desolat de trobar entre vosaltres aquest home, l'habilitat artística del qual se'ns manifesta com una fantasmada. Perquè és ben cert que la seva cruel pintura és un dels camins tristos que, amb tota seguretat, ens porten al no-res.

LEMAÎTRE: Nosaltres defensem la llibertat de creació de tot artista. D'altra banda, hem de ser crítics amb les consignes de Moscou.

LEBEAU: Ah! Més encara? Voleu extremer les crítiques quan més necessària és la unitat i jo m'he compromès a defensar-la? (*Estupor.*) Vet ací el que hem fet fins ara: organitzar innocentment el pacifisme, cuirassar-nos amb bones intencions, subscriure manifestos i proferir belles paraules i denunciar, això sí, denunciar sempre, i sense fer-li mal, l'imperialisme. Ara voldríem deturar l'Exèrcit Roig per consolidar la pau inexistent...

VADOR: Si voleu la pau prepareu-vos per a la guerra civil...

LEBEAU: Qui ha dit això?

VADOR (*sec*): És una frase vostra...

LEBEAU: No heu estat requerit, senyor. Però em reafirmo en l'opinió que he formulat altres vegades. Vós sou un feixista!

VADOR: No exactament... En absolut...!

Pausa. Tensió.

LEBEAU: Digueu-me doncs, què és això que ara pinteu?

VADOR: Pinto un retrat del Führer.

Estupor.

Vador

LEMAÎTRE: *C'est imbecil, ma foi! (Pausa.)* No ho puc entendre...

VADOR: Doncs, jo sí que ho entenc! I ho reconec: el Führer em fascina. (*Estupor.*) Jo li he telefonat per convidar-lo a prendre una cervesa a casa meva, i li he dit: «Si us plau vingueu mudat, però que no sigui de gala i, per favor, poseu-vos un cap de mort, encara que no sigui autèntic.» (*Estupor.*) El Führer ha vingut i jo li he pintat aquest retrat perquè hi ha un erotisme llepissós molt agradable en la dolça carn tova hitleriana, estreta sota la jaqueta militar. Una carn extraordinària que em suscita un fascinat èxtasi palatal-viscós i una emoció tan forta com mai no l'he sentida. (*Pausa.*) Ni en el coit.

LEBEAU: Això és gravíssim!

EL MARIT POETA: Greu!

LEMAÎTRE: Impronunciable!

EL MARIT POETA: Digueu, si us plau, quina perversitat d'Adolf Hitler us fascina?

Pausa. Expectació.

VADOR: El fet que sigui un home amb sis prepcis m'apassiona.

Estupor.

LEBEAU: Ah! No en dubteu pas! L'entusiasme que sent Vador per Adolf Hitler és homosexual latent.

LEMAÎTRE: Si fos així significaria l'expulsió immediata del moviment surrealista.

Distanciament.

VADOR: Genolls en terra els ho vaig explicar, que la meva afecció pel Führer era apolítica i d'estètica decosurrealista i que no n'estava enamorat, sinó al contrari: era «ell» qui estava enamorat de mi... (Pausa.) I els vaig assegurar que jo mai no seria nazi i que la victòria dels fanàtics seria l'extermini, no solament per a mi sinó per a tots els creadors inclassificables o bé classificables com a propietaris de somnis perillosos, i que d'acord amb la seva ideologia racista-wagneriana, seríem definits amb l'únic adjectiu de simples degenerats o bé degenerats històrics. (Pausa.) A més a més, jo no soc pas un ari, sinó un degenerat de la raça llatina.

Reacció dels intel·lectuals.

LEBEAU: És la ruptura, estimats... No es pot admetre que el surrealisme es desentengui del compromís polític per culpa d'un mistificador, per molt vistós i fascinant que sembli.

LEMAÎTRE: És cert... I em dol per Kara. Per postres, es creu el més gran pintor contemporani.

VADOR (*S'alça. Respon amb arrogància*): Sé perfectament que jo no soc pas el pintor més gran. El pintor més gran és en Picasso. Després, a molt poca distància, ve en Miró. Després n'hi ha d'altres —no pas gaires—, però immediatament, soc jo.

Decididament, VADOR els abandona.

LEBEAU: Com a pintor és un fotògraf. Com a artista és un imitador. Com a escriptor és una cosa menyspreable. D'ortografia no en té la més remota idea: jo li he vist escriure *revolución* amb quatre faltes d'ortografia, que realment és massa, fins i tot

per a un pintor. Perquè ja em dirà si «revolució»
s'escriu amb hac.

LEMAÎTRE: De veritat ha escrit «revolució» amb hac?

LEBEAU: Sí. (*Pausa.*) Entre la ela i la u... escolti!, i amb una
t al final.

Escriu en una pissarra: RREBOLHUCIONT.

VADOR (*S'ha separat d'ells, s'adreça al PSQUIATRE.*):
Que vagin discutint l'ortografia, ara que tenen
la guerra sota la cadira on seuen. Què li sembla?

Tots s'alcen. Silenci.

PSQUIATRE: Ho sento, senyor, però jo me n'he d'anar.
Tornaré un altre dia, tal com ho vam convenir...

VADOR: No arribareu a Barcelona perquè la Revolució
és a punt.

PSQUIATRE: Parleu del passat o del futur?

VADOR: Us he dit... ara!

PSQUIATRE: Parleu seriosament?

VADOR: Parlo seriosament amb el coneixement de causa
que em proporciona la distància i la fidedigna
informació que tinc dels fets que ocorren. Per si
no fos prou, Kara és una mèdium formidable: ho
ha vist tot en una bola de vidre.

Pausa.

PSQUIATRE: Sou un mitòman, tanmateix. (*Quasi amb
admiració:*) Un gran mitòman!

VADOR camina pel seu compte, com engabiata.

VADOR: Creieu-me: tots són bojós... o bé ximplés!

PSIQUIATRE: Li prescriuré un sedant.

VADOR: La que es prepara és horrorosa.

PSIQUIATRE: Sis comprimits diaris! (A KARA:) Vostè, Kara, en part hi està contribuint, a tot el que li passa al seu marit.

KARA: Perdoni, però jo no penso en altra cosa que en fugir.

VADOR: Això sempre!

KARA: Però ara hi ha una excusa!

VADOR: Ella pot fer el que vulgui, és estrangera. (Pausa.) Però jo soc en edat d'anar-hi.

Entra ELFENISI, com a missatger.

ELFENISI: Senyors, els porto una notícia summament desagradable i perniciosa per als nostres interessos. (Expectació.) La guerra civil d'Espanya ha començat.

Pausa breu, ningú no li fa cap cas.

PSIQUIATRE: El tractament el deixarà com a nou.

VADOR: Quin tractament?

PSIQUIATRE: Convé que faci una cura de repòs. Jo tornaré d'aquí a vuit dies.

Surt el PSIQUIATRE. Mentrestant, VADOR busca una escala de mà i la planta enmig de l'escenari.

ELFENISI: Què voleu fer amb aquesta escala? Ara ens cal abandonar el país.

VADOR: No em sento amb força...

ELFENISI: Tinc els passatges per a Nova York. (Pausa.) Res del que ha de passar aquí no ens interessa.

VADOR: Com que no? Aquesta guerra és com si fos el producte de tots els meus desvaris: la megalomania, la supèrbia, la vanitat irreprimible, la mística neuròtica i, evidentment, la crueltat.

ELFENISI: Esteu molt excitat.

VADOR: Ah! Tant de bo que l'excitat fos jo! La meua excitació no farà mal a ningú. Però, ara, les catedrals seran enderrocades pels somnis de la raó esdevinguts monstres i tots els altars barrocs presidiran afusellaments o bé, al contrari, seran cremats per ordre del fanatisme popular. (Pausa.) L'esquizofrènia permanent invocarà la llibertat per matar-se; això sí, amb la màxima aportació de fraternal sadisme i de cerimònia sanguinària, ben amanida amb crespons negres, tuls daurats, casulles, albergínies, fesols, pans eucarístics i boques pudents d'alls amarguíssims.

KARA: És tard, descansa...

VADOR: Sí! Ja descanso... (Pausa.) Mira!

De sobte, VADOR s'enfila a dalt de l'escala de mà. Un silenci. KARA s'acosta anguniada al peu de l'escala, com una persona que procura mantenir la serenitat enfront d'un suïcida.

VADOR i KARA es miren. Per fi ella diu:

KARA: Baixa!

VADOR no obeeix. Canvi de llums. Ara apareixen LÍDIA i els seus dos fills bojos, que avancen a poc a poc, mentre garbellen sorra de la platja, granel·luda, com petites avellanes. El soroll de

la sorra en el sedàs progressa i s'amplifica fins a crear un àmbit sonor irresistible. Frigor de guerra. VADOR, que no ho suporta, s'agafa el cap amb les mans com si volgués impedir que esclati. De sobte, el silenci. Desapareixen LÍDIA i els seus fills. VADOR es tira, com quan era noi, daltabaix de l'escala.

FOSC.

SEGONA PART

4

El somni

VADOR: Per fi, he tornat a casa quan la meva cara esposa és a Berlín per ocupar-se d'aventures amoroses.

Canvi de llums necessari per subratllar el clímax del somni.

VADOR: L'escenari del meu conte és la Torre del Molí, si bé en somnis se m'apareix en un estat de summa decadència i el gran estany que hi ha a la finca sembla ara sis vegades més gran que en el record, però tot seguit el canviaré de lloc per una qüestió de perspectiva.

Projecció del llac.

VADOR: Ara em veig d'esquena al finestral del menjador situat en la part noble de la casa i penso que el canvi de posició del llac és un encert, perquè em permet de veure'l mentre escric o bé prenc el cafè per meditar el meu llibre.

Projecció del llac canviat de perspectiva.

VADOR: Passo les llargues hores a la tarda dedicat intensament, amb clarividència superior, a l'escriptura, amo i senyor absolut del meu ofici. (Pausa.) Ara, baixo les escales de la Torre del Molí, on estic isolat per la distància, lluny de tot element pertorbador. (Pausa.) Tallo el silenci. Observo

l'exterior en la penombra. Plou. *(Pausa.)* Arribo al pati de la Torre on s'han arraulit des de la tardor passada una gran quantitat de fulles humides per la pluja, amb una penetrant sentor de mort, que ara s'uneix amb la tibant fortor de fems que arriba de l'estable i em produeix la insuportable torbació, propiciatòria d'aquells fets que haurien de venir al llarg del somni: l'execució d'un acte de sodomia fantasiós dintre de l'estable, on, per arribar al màxim de la voluptuositat, la meva dona hauria estat substituïda per una noia de dotze anys: Dullita!

DULLITA es col·loca al bell mig de l'estable.

VADOR: Per realitzar la fantasia de la violació de Dullita dins de l'estable, tenia preparades diverses històries versemblants. *(Pausa.)* Vaig escollir aquesta: *(Apareix MATILDE)* Matilde, la mare de Dullita, que era una dona tuberculosa i atractiva d'uns quaranta anys, vídua, per més senyals, posseïdora d'un formós cabell tot negre, s'enamora de mi i accepta per masoquisme la meva proposta de col·laborar en la sodomització de la seva filla i es presta a ajudar-me per a l'acompliment de l'acte, amb tota la seva abnegació. *(Pausa.)* Jo li dono l'ordre de sortir tot seguit cap a Figueres per entendre's amb l'Engràcia, una prostituta vella molt coneguda meva i extraordinàriament viciosa, imprescindible per iniciar Dullita en l'experiència a què està destinada.

Apareix ENGRÀCIA.

VADOR: Engràcia va acceptar de seguida i van venir ambdues a la Torre en una tartana de lloguer, sota la pluja, a temps, però, per instruir convenientment Dullita.

MATILDE i ENGRÀCIA custodien DULLITA.
Li posen una petita corona de gardènies.

VADOR: Dullita havia de creure'm sordmut, però dotat de grans coneixements universals especialment en el sector de l'astronomia, i per aquest motiu no li seria permès de negar-se i ni tan sols resistir-se, sinó al contrari, fer-ho només el suficient per donar més atractiu a la meva perversa inclinació. L'entrenament per a l'acte tindria lloc durant les tardes, en el pati, davant del brollador, i jo m'ho miraria del finestral estant per vigilar que es complissin exactament les meves ordres.

*Dos lliris i dues gerbes de flors blanques
 per a DULLITA.*

VADOR: Durant la iniciació, tots aquells dies, calia absolutament que Dullita no en sabés res, ni una paraula, de l'acte pel qual s'estava preparant tan rigorosament, i fins i tot jo vaig recomanar que Matilde proporcionés a Dullita lectures pietoses d'una castedat exagerada i fos voltada de singulars atencions i de tendreses.

*Lectura pietosa, mimada.
 Pausa.*

VADOR: Al cinquè dia portaran Dullita a la font dels xiprers, abans de la posta de sol. Allà berenarà pa amb xocolata. Tot seguit, Engràcia i Matilde procediran a la seva iniciació definitiva de la manera més brutal per explicar-li, aquella nit, tot allò que ha de passar. Sabrà que jo no soc sordmut i que tres dies després la sodomitzaré dintre l'estable, enmig de la fortor de la civada i de la palla.

VADOR *pren per les mans DULLITA amb tendresa com si fos una nina. Després s'adorm amb ella al seu costat. Entra el PSQUIATRE i desvetlla VADOR.*

PSQUIATRE: Ep! Desvetlleu-vos!

VADOR: Qui? Jo?

PSQUIATRE: Sí. *(Pausa.)* Continueu si us plau... Somiàveu?

VADOR: Sí. *(S'alça.)* Gràcies a Déu que us torno a veure...

PSQUIATRE: Què, no us trobeu millor?

VADOR: Jo us esperava ahir... Em trobo fatal.

PSQUIATRE: Vaig tenir una avaria al cotxe: un Jaguar, que ja feia dos anys que conduïa.

VADOR: Aneu amb cotxes massa vells.

PSQUIATRE: Anava! Avui he vingut amb un de flamant!
(Pausa.) El nou Ferrari que permet d'atènyer els cent vuitanta quilòmetres per hora al cap de vint-i-cinc segons de l'arrencada.

VADOR: No voleu seure?

PSQUIATRE: Moltes gràcies. *(Pausa. El PSQUIATRE mira al voltant.)* Ja pinteu?

VADOR: No encara. Repasso una conferència reaccionària en extrem que he de donar aquesta nit davant del meu gat. *(Pausa.)* No us interessa?

PSQUIATRE: Molt.

VADOR: Li parlaré de la necessitat d'autoritat que sent Europa.

PSQUIATRE: Deixeu tranquil el gat.

VADOR: ...que no us plauen, doncs, els animals domèstics?

PSQUIATRE: Em fan fàstic.

VADOR: La conferència que he de fer, l'he titulada «Tirania».

PSIQUIATRE: Aquesta conferència ja l'heu feta... i jo me l'he llegida tres vegades. (Pausa.) Vós me la vau fer enviar i és una mostra de la vostra ideologia. Us la llegeixo? (Busca en el portafolis uns papers. Els treu. Els llegeix. Pausa.) «Una benigna tirania desproveïda de caràcter i il·lustrada, com per exemple la que va exercir Pandolfo Petrucci a partir del 1490 a la ciutat de Siena, desmembrada per la lluita de les faccions, no és el remei necessari.

»Petrucci va governar aleshores amb el consell d'un professor de dret civil i el d'un astròleg i va imposar l'autoritat entre els seus súbdits tot fent-ne matar alguns de tant en tant.

»Ara, però, la semitirania resulta insuficient.

»Ara, ens caldria un veritable *condottieri* decidit a instaurar, durant quaranta o cinquanta anys, una tirania absoluta, exercida a títol personal i solitari, només aconsellat per un professor d'economia i per un teòleg cosmogònic.» (Pausa.) Aquesta és la perspectiva per a Espanya?

VADOR: Sí. (Pausa.) A Espanya hi ha els bascos, els castellans, els aragonesos i els jesuïtes, però necessitem per a Espanya un *condottieri* que sigui gal·lec. El poble necessita tirania.

PSIQUIATRE: Això em sorprèn en vós, que havíeu defensat la llibertat a ultrança, la força irracional, el somni, la injúria com a forma d'expressió científica i la blasfèmia com la manera més profitosa de resar... i, ara em sortiu amb l'ortodòxia, el misticisme, la dictadura i el papisme.

VADOR: Visca el papa!

PSIQUIATRE: Aquest desig no és pas sincer!

VADOR: Ah! Per què no? Jo he viscut, com a protagonista, la crisi dels valors occidentals i juro que no en queda pas ni un d'aquells: el dadaisme, l'anarquisme, el cristianisme i el marxisme. Queda només el papa!

PSIQUIATRE: Això és una mostra colossal d'hipocresia!

VADOR: El papa és sòlid, creieu-me... *(Pausa.)* Però, el que penso de veritat... ho diré quan sigui mort!

El PSIQUIATRE, preocupat, s'alça.

PSIQUIATRE: Temo que la vostra crisi és molt profunda. *(Reflexiona.)* La vostra crisi és molt profunda i arrelada a nivell matrimonial. *(Pausa.)* La vostra crisi és iniciada quan sembla que us heu fet colossalment ric i sou mundialment sol·licitat i us proclameu etern marit d'una sola dona, i assegureu estar disposat a envellir en els seus braços.

VADOR: Discrepo. No hi toqueu! *(Pausa.)*

PSIQUIATRE: Hi ha un llibre que encara no heu escrit i que podríeu titular: «Canibalisme fora d'hora.»

VADOR: Adoro Kara!

PSIQUIATRE: On és ara, si es pot saber, la vostra esposa?

VADOR: De viatge.

PSIQUIATRE: Però, que ve o torna?

VADOR: Si em permeteu que li ho preguntí...

*Entra KARA, porta un vestit jaqueta esportiu.
Evidentment atrafegada, busca les maletes.*

VADOR: On vas ara?

KARA: De viatge.

VADOR: Cap a on?

KARA: No gaire lluny: Suècia, o Portugal. No ho sé! Un lloc on no sigui prohibit de fer l'amor...

VADOR: No et pensis... D'altres, aquí, han fornicat amb força traça.

KARA: Però no pas Vador...

VADOR: Vador és un sant!

KARA: Vador és un Narcís! (*Amb rancor:*) Sempre pendent del cos, del propi cos, del propi sexe, en el mirall. Només en el mirall.

VADOR (*al PSQUIATRE*): El ver motiu era fugir de mi per alliberar-se d'algunes frustracions com, per exemple, incompliments matrimonials en les funcions reproductives. De fet ella sempre diu que hauria desitjat tenir un altre fill, o bé un cavall per a guanyar el derbi perquè l'amor de Kara pels cavalls no és pas tan menyspreable com els miserables asseguren...

*KARA no troba les maletes,
torna furiosa, busca.*

VADOR: Kara prepara les maletes per no veure l'envelliment sobtat i prematur del seu marit, envelliment causat pel gran desig de castedat espiritual que regna en la meva ànima d'artista.

*KARA, en una dinàmica progressiva
de recerca del bagatge.*

VADOR: Kara buscava debades les maletes. (*Pausa.*) Però no era cert que jo les hagués amagades ni hagués venut els seus abrics de pell a un drapaire de Portvendres.

KARA: Què n'has fet de les maletes? (*Pregunta, de sobte.*)

VADOR: Qui?

KARA: Tu!

VADOR: Jo?

KARA: Sí. Busco i rebusco les maletes i si no les puc trobar en aquesta casa, on tot és sempre en el seu lloc, és perquè tu les has amagades, o venudes o potser les has donades a aquesta dona vulgarota que sempre fa conxorxa en contra meva.

VADOR: Que vols dir Lídia?

KARA: Sí.

VADOR, com si preguntés a LÍDIA.

VADOR: Lídia, que les has vistes, les maletes?

KARA: Tu ara el que vols és guanyar temps per fer-me enfuriar i enrabiard, perquè et penses que si jo me'n vaig no tornaré. Però, pel que es veu, tu sempre t'equivoques, perquè és segur que Kara és una dona ben fidel!

Dit això, continua buscant.

VADOR: Kara se'n va per donar-se una satisfacció ben merescuda i perquè va prometre a un galant jove que l'acompanyaria a París en un viatge amb un cotxe esportiu que ella mateixa li ha regalat en una mostra de tendresa.

KARA ho remou tot.

PSIQUIATRE: És ben clar que aquesta dona volia arrencar a córrer, anar lluny d'aquí, canviar les abusives imatges quotidianes que si tant es repeteixen no se suporten i que, al capdavall, són les que ens empenyen a fugir.

Entra LÍDIA; porta a les mans dues maletes luxoses plenes de llot. En veure les maletes plenes de llot, KARA, que ja estava molt nerviosa, es desmoralitza i... plora. Pausa. VADOR, que no li havia vist mai una llàgrima, s'alarma i s'entendreix.

VADOR (*seriosament*): Kara, t'ho prego: queda't!

KARA: Per què? No em necessites...

VADOR: Kara...! Ets infinitament necessària, morbosament imprescindible... de veritat, inexcusable.

KARA: Evidentment: abans eres un monstre, que va obtenir grans èxits semblant el pànic al seu voltant... o bé tirant-se daltabaix de les escales per tal d'aconseguir esglais fàcils, fent-se passar per sordmut, per epilèptic o per imbècil, només per humiliar o aterrir la gent. (*Pausa.*) Potser és veritat que hi veus massa, però jo prefereixo un cec amable. (*Pausa.*) Un pobre cec que s'enamora...

VADOR: Conec una llegenda d'esquimals on un noi cec de naixement, per venjar-se, va matar la seva mare.

KARA: No!

VADOR: Oh, sublim Kara!

KARA s'adona que DULLITA és asseguda sobre el piano.

KARA: M'indigna que hagi entronitzat aquesta ridícula Dullita, com a símbol...

VADOR, pren DULLITA tendrament, com si fos una nina. L'amanyaga.

VADOR: És necessari. (*Pausa.*) Dullita personifica la forma més subtil de la perversitat. Té sempre els dotze anys de la concupiscència. És impura i viciosa, com ho són totes les verges. (*Pausa. Estupor.*) L'Eros de la indecent Dullita, la mirada, la llangor de Dullita, la maldat, en el seu estat prenúbil, constitueixen el món i el misteri de l'artista. (*Pausa.*) Viure en un somni dins l'estímul d'aquesta perversió té un poderós sentit, imprescindible. (*Pausa.*) L'Eros real, no és res: monotonia, excitació, repetició dels actes consumats una vegada i successivament.

Deixa amb molta cura DULLITA.

KARA: Un dia voldria alçar-me violada del teu llit.

VADOR: Ah, no ho esperis, Kara.

Alarmat, intervé el PSIQUIATRE.

PSIQUIATRE: Per què no? (*Pausa.*) Tant i tant podeu fer d'ella el que voleu?

VADOR: No faig d'ella el que vull! Coincidim. (*Pren d'una mà KARA, galantment.*) Nosaltres som dos i ens som fidels. Les nostres idees són públiques; les nostres paraules, escoltades; governem el nostre amor amb admirable intel·ligència i ens dobleguem només davant les lleis. (*Pausa.*) «En el fons del meu cor, el dia bell dels teus ulls encara és clar. El bosc, l'estiu, el mar i el vent. El cel destaca en l'aparença dels cims. El nostre amor és el triomf de la vida i és el menyspreu de la derrota.»

KARA: Conec aquest poema...

VADOR: L'ha escrit el teu marit.

KARA: El meu marit és mort.

VADOR: El teu marit és mort i també ho són d'altres, i molt tràgicament. També Raymond Roussel,

René Crevel, Antonin Artaud i tants d'altres, que igualment s'equivocaren en morir-se, ja són morts.

KARA: Ara podem casar-nos per l'Església...

VADOR: Haurà de ser en ritu copte.

KARA (*divertida*): En ritu copte?

VADOR: Triplica en luxe el ritu vaticà. Però, ben mirat, potser no cal casar-nos. Vador pertany a Kara. Eternament, per sempre.

KARA: Menys del que és just. (*Pausa.*) Un dia faré la llista immensa dels béns que t'he donat i dels favors enormes, impreuables, i del suport, tan decisiu, que de part meva has rebut...

VADOR: És cert. Kara m'ha alliberat del meu passat, dels meus neguits, dels meus usurpadors, dels enemics, també dels meus amics, revolucionaris angoixats sense la revolució i sense els mèrits per a poder aconseguir-la. (*Pausa.*) Això ha fet Kara amb mi, i ha aconseguit cretinitzar-me.

KARA: Ets un cretí, sens dubte...

VADOR: Vador per Kara esdevingué un cretí absolut, és a dir, un home amb idees fixes, líder de qualsevol iniciativa, consciència de la història, profeta de les idees delirants. (*S'adona que ella necessita més elogis.*) Vador per Kara, marca la pauta a l'art modern, per Kara ha vist la paranoia triomfar, per ella ha vençut els seus fantasmes...

KARA: Inclina't davant meu.

VADOR: *Madame.*

KARA: Declara el teu amor...

VADOR: Compto les hores del teu somni.

KARA: Ara, agenolla't.

VADOR: L'alçada de Kara és el meu límit.

KARA: Doblega el cap fins als meus peus.

*L'obeeix, s'agenolla i li besa els peus.
Pausa. De sobte, s'alça.*

VADOR: Però ara ja en tinc prou! (*Pausa.*) T'he escrit una carta on t'expresso els sentiments que, en la meua tímidesa natural, no gosaria. Te la llegeixo (*pausa*): «Imbècil Kara. Dos punts. Tip de viure en la teva submissió, i fatigat per sempre de sentir els grans elogis amb els quals t'immortalitzo, fart de la teva intel·ligència dominant i d'estar tothora endeutat de tants favors immensos rebuts de la teva bona mà, que els mena i els regula, he decidit concedir-te el meu repudi.»

KARA: Moltes gràcies.

VADOR: Tens objeccions a fer?

KARA: Objecions? Quines puc fer-te? Jo he estat la teva model, esclava, criada, dona, metgessa, curandera, al·licient de la salut, desvetlladora de la teva intel·ligència, droga contra la depressió, miraculosa medicina dels teus mals secrets i imaginaris, ordenadora del teu desordre, la teva desídia, ineficàcia... Quasi amb rancor, apunto cada dia, per no oblidar-ho, o potser per compadir-me'n, tot el que jo t'he donat de joventut i d'obediència...

VADOR: No insistiré sobre la joventut, quan fa temps que no se'n parla, i no solament de la meua, sinó també de la teua, que en catorze anys, com a mínim, m'avantatges... (*Pausa.*) Tot el que jo, com a artista, havia de dir de tu, sembla que ja vaig fer-ho pintant *Beutat triturada per un sàtir*.

KARA: Triturada?

VADOR: Sí. (*Pausa.*) Triturada...

KARA: Soc molt més jove del que pots imaginar-te. Prou bona artista per a expressar-ho com a model. Disposo de reserves que tu mateix ignores... El tractament hormonal del professor Zaracobain em presta una frescor madura.

VADOR: No t'ho nego. Però... pintar Leda suposa un nou plantejament de la sensualitat, que en el futur no serà pas la tardoral sensualitat de Kara, sinó la termonuclear.

KARA: Leda és eròtica com Kara... i no n'has de prescindir.

VADOR: No! Leda és l'adolescència turmentada i violada pel cigne de la pròpia castedat. Tu ets la castedat violada per la pròpia senectut... *(Pausa.)* Es per això, amor, que necessito un cos tendre en la fase incipient de l'erotisme, o en l'estadi preliminar concupiscent. *(Pausa.)* Busca-me'l, perquè confio, una vegada més, en tu.

KARA: Molt bé. *(Dubta.)* Compliré, si m'ho demanes, els encàrrecs. Però no saps pas quin error tan gran comets en menysprear-me amb els teus sarcasmes. *(Pausa.)* Soc ara mestressa d'una quasi perfecció professional i em rebutges a canvi d'una jove sense esperit, que posarà per a tu com a model, desproveïda de grandesa.

VADOR: Fes el que et dic.

KARA: D'acord. Tu manes...

KARA s'allunya un instant. Intervé el PSQUIATRE.

PSQUIATRE: Per què ho heu fet? Sens dubte l'heu ferida i molt, aquesta dona.

VADOR: Ara puc fer el que vulgui perquè estimo. *(Mentre diu això, es va revestint amb elegant indumentària.)* I, no ho entengueu, si us plau, en el sentit banal de la paraula, sinó, tal com Nietzsche ho demanava: «...per damunt de l'odi o del reconeixement, de la pietat i de tota inclinació sentimental». *(Pausa.)* Abasto els atributs dels déus o em faran fora d'aquest cenacle olímpic!

5

La monogàmia vadoriana

Pausa. Transició. El PSQUIATRE s'alça com per un descans. Va cap a primer terme, on carrega i encén una pipa. Dues o tres pipades. Els llums augmenten i veiem VADOR en plena activitat, que escriu damunt d'una taula i KARA que ha anat a rebre un visitant que ja esperava. Entra un androgin, contractat per KARA com a model, anomenat GUSSTÒTIL. Col·loquial. Com si parlés amb ell, de sempre.

KARA: Jo he pensat molt en tu des d'aquell dia feliç en què et vam conèixer i si no he dit res abans ha estat perquè vaig perdre el teu telèfon. *(Pausa.)* Vine, entra i porta'ns l'ardor meravellós que ens vas mostrar aquella nit al Covent Garden i que tan bon record ens va deixar. *(Pausa.)* Molta sort t'espera al costat nostre i t'asseguro que podràs sortir ric, d'on vas entrar pobre.

Quan ha acabat, pren la paraula VADOR.

VADOR: Qui és aquest minyó?

KARA: És el model que jo he contractat.

VADOR: Però, si és un noi!

KARA: És un androgin.

VADOR: És bell, meravellós, però insisteixo que és un mascle.

KARA: No hi fa res. Té l'harmonia i l'elegància d'una dona. Té la pell fina i rosa, inigualable. Té la figura, té la boca, té les anques flexibles i adaptables a totes les posicions que puguis desitjar. A més... jo l'he triat: no pots ofendre'm...

VADOR: Això no obstant, hauríem d'instruir-lo.

KARA: Soc jo qui ha de fer-ho, perquè aquest nino és meu.

KARA instrueix GUSSTÒTIL com a model.

KARA: Per pintar Leda i Eva, el Mestre hi esmerçarà dos anys. (*Pausa.*) T'he d'explicar, doncs, les normes de la casa... i, en tot el que se't demani, has d'accedir-hi... perquè l'ordre establert en la producció de la pintura és severíssim i de les meves mans, n'hauràs de rebre l'estipendi.

El model comparteix el somriure de la mestressa.

Pausa.

KARA: Tindràs, per a tu sol, una cambra amb un llit ample de llençols de fil i cobrellit de seda, que només l'hauràs de compartir quan jo t'ho mani.

GUSSTÒTIL no entén res, somriu angèlic.

KARA: El ritme de treball del Mestre és infatigable, i ben segur que el meu també, perquè no es redueix a l'endrega de la casa, sinó que té a veure amb la creació de l'univers que jo li organitzo i el Mestre immortalitza.

Silenci. VADOR pinta.

KARA: Mira com ara, il·luminat, s'esforça el geni. Pinta, ergo existeix... i si ara se li acudissin un centenar d'idees inspirades, no me n'estranyaria: muses insignes, l'assisteixen; els símbols del nostre temps li parlen; contradiccions i angúnies li revelen el seu significat; desxifra l'esquizofrènia del licantrop i sap trobar les crosses necessàries perquè l'home trobi suport per als membres que ha perdut en

el desastre i, fins i tot, es pot permetre el luxe de plagiar els renaixentistes.

VADOR *ara escriu unes notes.*

KARA: Ara el Mestre escriu, i això no dona res, però el seu dimoni personal necessita aquest esbarjo. Deixa'l fer!

*L'atrau suaument però amb tanta fermesa
que el noi no es resisteix.*

KARA: Excloses les hores de treball, estaràs sempre pendent del que jo mani. *Do you understand?* Jo soc la mestressa de la casa i... juro que mai ningú no m'ha posseït de franc i tots els que m'han aconseguit ho saben, que soc jo qui paga. *(Pausa.)* He escollit el teu cos de ballarí del Covent Garden com a model per a una sèrie de retrats, on la joventut hi és necessària: Eva, Leda atòmica i el Crist. *(Pausa.)* Oh! Per favor, *don't worry...* El meu marit em suplica que no em privi dels capricis i consent en tot allò que ell no troba el gust de fer. Van venir metges i se'n varen tornar i jo necessito el remei que em recomanen...

*Desvesteix GUSSTÒTIL, que obre els braços en creu.
Ella se li apropa i l'admira.*

KARA: Mentrestant, tu hauràs de demostrar que tens força per correspondre la fugaç passió amorosa que jo he posat en tu. *(Pausa.)* Tot el que es faci, però, ha d'ésser fet sense distreure el Mestre.

Ell avança un pas, obedient. Ella el besa a la boca, amb la passió dels seus seixanta anys. El bes de KARA fet a la boca de GUSSTÒTIL s'acaba amb els signes d'asfíxia del jove. Pausa. KARA es retira i GUSSTÒTIL, molt pertorbat,

mira al voltant i es fixa en VADOR, que escriu. Mirada atreu mirada. VADOR s'alça i se li adreça molt afable.

Vador

VADOR: Estic molt ocupat escrivint una obra de teatre titulada *Història prodigiosa de la cantaire que troba el rinoceront*, aquest animal que porta el sexe enmig del front i el coit del qual pot durar quasi una hora. No em distregui. (Pausa.) Al mateix temps estic corregint les galerades del *Manifest místic i aurífer*, que l'editor em reclama amb llàgrimes als ulls. Acosti's. Vegi'l. (Pausa.) Retoco alhora el croquis definitiu del que serà *Leda atòmica*, que és en definitiva la primera lesbiana de l'espai. (Pausa.) No sap el que faig ara? Escric una conferència sobre el «Segon principi de la termodinàmica», fonamental per a comprendre el que és l'entropia i el que és l'equivalència. (Pausa.) Per fi ja tinc les proves definitives per a una teoria original sobre «l'arcangelisme menopàusic» que vaig iniciar arran de la meua conversió. Calmi's: Kara s'ocuparà, i molt, de vostè.

KARA reprèn la seducció del jove GUSSTÒTIL: l'estreny i el commou; apassionadament li passa les mans per les espatlles nues. Ara intervé el PSIQUIATRE, preocupat.

PSIQUIATRE: Penso, estimat, que haureu d'intervenir-hi.

VADOR: No. Vador no intervé mai.

PSIQUIATRE: I, ho consent?

VADOR: Vador ho consent perquè Vador és monogàmic. (Pausa.) La monogàmia és una situació molt senzilla i molt complexa, però la nostra societat no és senzilla ni és complexa ni és monogàmica. (Pausa.) La nostra societat és perversa, elemental i permissiva. Ignora que la monogàmia és una situació formal i simbòlica, com la monarquia, per

exemple, a la qual cal donar continuïtat i fer els ulls grossos; altrament, la monogàmia, com també la monarquia, és impossible.

PSIQUIATRE: És discutible...

VADOR: No. *(Pausa.)* L'artista llisca damunt la gelosia i fins i tot el sexe. També damunt la ideologia política i social i fins i tot, o encara més, sobre l'amor.

*Pausa. Com invocada per les paraules
que dirà VADOR compareix DULLITA, espectral.*

VADOR: L'amor, fugaç, rebel, ple de desig i estranya gelosia, pertany a la primera joventut... i jo, aleshores... vaig eliminar aquest sentiment que m'angoixava... i això ho vaig fer assassinant Dullita.

DULLITA, *en sentir-ho, cau a terra i produeix un esglai al PSIQUIATRE. VADOR se li acosta, l'alça del terra i se la posa sobre els genolls amb gran tendresa.*

VADOR: Hi ha, en la vida, períodes tancats, records obscurs que em produeixen molta angúnia cada vegada que procuro d'evocar-los per saber quines són les claus definitives. Dullita ho és...

PSIQUIATRE: Jo me'n malfio... *(Indignat:)* Vador, vos justifiqueu perversitats imaginàries contra els vostres sentiments morals.

VADOR: Jo no tinc sentiments morals! *(Pausa.)* He assassinat aquesta noia per plaer.

PSIQUIATRE: També d'això em malfio i us planyo per la por que teniu d'ésser real i autèntic. Mai de la vida un home, sinó l'altre. Un personatge en la constant recerca del geni, del diví, del sàdic. Contemplar-vos, això sí, ple de poder per assassinar Dullita, aquesta nina que vos sabeu com l'heu imaginada, però

que no existeix... si no per demostrar la vostra incapacitat total i absoluta d'estimar.

VADOR: Quina vergonya sentir-se jutjat així pel propi pare.

PSIQUIATRE: Jo no soc el vostre pare! Vós no us voleu guarir! (*Pausa.*) Penso que, tanmateix, hauré de renunciar a tractar-vos...

VADOR (*De sobte.*): No em deixeu...

*Depressió de VADOR per la crítica
que li ha fet el PSIQUIATRE.*

PSIQUIATRE: Evidentment no vaig deixar-lo. Era impossible! Se m'aferrava i jo em deixava prendre. Em fascinava i jo cedia. (*Pausa.*) Allí tots érem dependents, els uns dels altres: Kara i Vador. Vador de Kara i jo d'ells i ells... de la pintura i la grandesa de l'ofici, aquesta és la veritat! Però em molesta aquest afany per mantenir Dullita com a símbol!

*Pausa. Música, sedant, tocada al piano
per DULLITA, que no en sap. El seu recital és
un autèntic desori musical. De sobte, la música
s'atura. Truquen a la porta.*

PSIQUIATRE: Era Elfenisi, el marxant... Amb ell sorgien els problemes, les malfiances, les discussions, fidelitats a ultrança, fidelitats traïdes, negocis i regates... perquè Vador era ambiciós i recelava, primer de l'un, després de l'altre i sempre d'ell mateix i de l'encert o de l'error en el negoci.

VADOR: No el vull rebre...

Entra KARA.

KARA: L'has de rebre!

VADOR *admet l'ordre i fa sortir DULLITA.*

VADOR: Ara, Dullita, ves-te'n... Aquestes són converses de gent gran. Tu i jo... no em som... però, jo m'hi he de quedar. Ens tornarem a veure?

DULLITA *surt tant o més fantasma que no era quan ha entrat.*

KARA: I, per favor, te'n guardaràs prou de discutir les decisions que ell hagi pogut prendre, perquè la seva tenacitat, la seva astúcia, i la seva persuasiva intel·ligència a favor dels teus interessos només és superada per la meua.

Entra ELFENISI.

VADOR: Atès el llarg periple, sou quasi puntual. Només fa una setmana que us espero, i tinc bones notícies per donar-vos: he començat, per fi, les quatre grans pintures que hauran de coronar la meua obra clàssica, per ara... (*Reserva per part d'ELFENISI.*) No esteu ferotgement joiós de rebre la notícia?

ELFENISI: N'estic, senyor.

VADOR: En aquestes quatre peces pretenc d'aproximar-me a Leonardo.

ELFENISI: En cas d'intentar-ho, estic segur que ho aconseguireu.

VADOR: Doncs no m'hi poseu traves!

ELFENISI: Quines traves? L'únic consell seria d'administrar el vostre talent.

VADOR: I escatimar-lo?

ELFENISI: No, en absolut, *monsieur*. Però el ritme de producció d'aquests quadres, que haurien de formar el corpus diguem-ne genial de la vostra obra, serà antieconòmic. (*Pausa.*) Vós sou, magistralment i fabulosament, perfeccionista! D'altra banda, necessiteu constituir-vos en filòsof, davant cada creació... i això fa que, per molt que treballem, el vostre ritme sigui en definitiva ruïnós.

VADOR: Ningú no s'ha arruïnat al costat meu. Molts s'hi enriqueixen. N'hi ha que mai no en tenen prou.

ELFENISI: Heu d'entendre que el formidable complex comercial de venda i promoció dedicat en exclusiva a la vostra producció, necessita constantment l'oferta de productes nombrosos i vendibles. (*Pausa.*) En conseqüència, s'imposa la producció per part vostra d'obres menors en quantitats semiindustrials, que hauran, però, de ser signades...

VADOR: Com per exemple?

ELFENISI: Joies: es tracta de produir joies Vador. Vós us hauríeu de limitar a fer-ne el disseny, que sabran reproduir vells artífexs mexicans, perfectes orfebres, i a sous baixíssims, amb la qual cosa s'aconsegueix de multiplicar la producció i d'amortitzar les despeses...

KARA: Aquest encàrrec ens pot fer guanyar un milió de dòlars.

VADOR: *I love you*, Kara... però ara no necessito més encàrrecs... (*Durament a ELFENISI:*) Més endavant potser, senyor, però no ara. (*Pausa. Profundament seriós:*) Crear, vol dir un esforç titànic. Vós ho sabeu tan bé com jo... (*Pausa.*) L'obra d'art no la segrego: la treballo. El geni no existeix: tan sols l'esforç. Cap braç de mar m'ajuda a portar a terme els meus propòsits! El mètode només: només la intensitat, la solitud, les hores... Les hores no comptades que

transcorren lentament mentre vivim per dintre...
i quan ningú no ens parla.

*Pausa. Inquietud d'ELFENISI,
que diu abans d'anar-se'n:*

ELFENISI: Ja tornaré demà. Avui és intractable! Però no
podem malbaratar l'operació.

*Surt. El PSQUIATRE encén la pipa. Quan és fora,
VADOR esdevé jovial; corre cap a un armari
i es canvia la indumentària per una americana
de viatge.*

VADOR: Kara... *Dépêche-toi*, que ens en anem a Londres.

KARA: A Londres? Però, no has dit que ara res no t'havia
de distreure?

VADOR: Hi ha un temps per treballar i n'hi ha un altre per
distreure's... *(Pausa.)* I no puc decebre Lord Fatty,
que ha organitzat la meva conferència submarina.

KARA: Submarina?

VADOR: Lord Fatty ha encarregat un vestit de bus i me
l'envia. *(Pausa.)* La subministradora li ha preguntat a
quina profunditat pensava davallar el conferenciant
i ha contestat Lord Fatty que a la profunditat del
subconscient. La resposta, igualment britànica, ha
estat que enviarien un model previst per a aquestes
incursions extraordinàries...

Entra L'ESCAFANDRISTA anglès.

L'ESCAFANDRISTA: Lord Fatty li prega que se l'emprovi:
és un darrer model. Flexible, calent, transpirable,
mòrbid i inodor.

VADOR: N'esteu segur que és inodor?

L'ESCAFANDRISTA: Garantit, inodor, Sir. Però apresseu-vos. El públic està esperant. Molt jove per cert, aquest públic s'impacienta.

VADOR: Si tenim pressa, anem a poc a poc! Que no prengui el davant pel darrera...!

L'ESCAFANDRISTA: Com vol prendre'l?

VADOR: És un vestit asexual.

L'ESCAFANDRISTA: I això, què hi fa? Posi's les botes...

VADOR: Desgraciat! Com voleu que camini amb aquestes botes?

L'ESCAFANDRISTA: No són per caminar, sinó per submergir-se!

VADOR: És clar! Teniu raó.

L'ESCAFANDRISTA: I ara, vet aquí l'escafandrer: un cop se'l posi, vostè sentirà una rara sensació de claustrofòbia, però no l'ha de tenir, perquè la ventilació és assegurada des del vaixell.

VADOR: De quin vaixell?

L'ESCAFANDRISTA: El vaixell que mena la immersió.

VADOR: Jo vaig a fer una conferència!

L'ESCAFANDRISTA: No m'enredi!

VADOR: Em sento massa engavanyat...

L'ESCAFANDRISTA: Doncs, sorry! *(Col·loca l'escafandre i amb una clau, cargola. Des de dins, VADOR protesta, però el tècnic continua cargolant.)* Bona immersió, senyor!

Uns aplaudiments acullen el conferenciant, però quan es fa silenci i ha de començar la conferència, sentim només paraules inconnexes, sons inintel·ligibles, excitació progressiva i angoixosa que surten del casc submarinista. Dos gossos llops

Iladren i mosseguen alguns dels espectadors. Crits d'auxili. Un tramoista branda una barra de ferro i pretén, a cops, obrir una esquerda a l'escafandre, però fracassa. Tothom riu. Cop de barra de ferro i martellades. Per fi, una clau i descargolen. Dificultats; l'escafandre per terra, continua l'intent d'alliberament. Finalment aconseguixen de treure-li l'escafandre. Pàl·lid, el conferenciant s'alça ajudat pels gossos. Aplaudiments.

VADOR: Acalorats britànics: no exagerin! La immersió ha fracassat per motius tècnics... a part que havia estat projectada als meus trenta anys i no s'ha pogut fer fins ara, que en tinc quasi seixanta, per causes ben diverses...*(Pausa.)* Escoltin, joves, si és que encara en queda algun.

VEUS: Sí!

VADOR: Han presenciat la darrera extravagància de Vador.

VEUS: No!

VADOR: Vador ja no farà més immersions...

VEUS: Glu-glu!

VADOR: Ni al fons de l'inconscient...

VEUS: Uh! Uh!

VADOR: ...ni, menys encara, a l'escatologia...

VEUS: Oh!

VADOR: En la seva metamorfosi constant, Vador profeta ja ha assolit totes les cúpules més altes del seu edifici cosmogònic... hi ha esdevingut un clàssic. *(Pausa.)* Avui els parlaré: CONTRA L'ESNOBISME.

Veus: Gua!

VADOR: «El noble esnobisme, que uns anys enrere s'havia constituït capdavanter de la cultura, s'ha

convertit, suara, en emmerdant esnobisme i grolleria. L'emmerdant esnobisme s'ha apropiat de les troballes de la psicologia moderna, adulterant-la, fins al punt de fer-la valer per a justificar les fornicacions particulars i per semblar d'immoralitat l'immens podrimener que formen, en conjunt, la novel·la, la poesia, i el cinema, la pintura d'avantguarda i el teatre. (*Estupor.*) Jo no els conec pas a vostès, personalment, però els imagino: a qualsevol lloc on jo vagi, m'esperen, s'amunteguen, per veure'm i escoltar-me, tots els més folls de cada casa, infinitat d'esnobs en el sentit pitjor de la paraula. Hi són tots els mediocres, els intractables, els fracassats, els suïcides, falses promeses d'artistes genials i crítics assedegats de quedar-se per sempre en la ignorància, autèntics ases.»

Eixordament, crits, xiulets, i cops de peu a terra. És impossible de saber si aquell clamor és de refús o d'entusiasme. VADOR, ell mateix sorprès i disgustat, es disposa a abandonar l'escenari però, llavors, ensopega amb el tub d'insuflació d'oxigen de L'ESCAFANDRISTA i cau a terra. Silenci. Pausa. Tothom desapareix. Per fi, intenta alçar-se tot sol. Li costa fer-ho. Distanciament.

6

La síndrome depressiva de Vador

PSIQUIATRE: Hi ha un dia a la vida que un home cau. Fins aleshores, tot li anava prou bé: les coses li rutllaven, les forces no afluixaven i, fins i tot, determinats negocis prosperaven, però arriba un dia a la vida que s'esmorra. *(Pausa.)* Després de la caiguda procura alçar-se i aguanta l'equilibri, cosa que li permet d'apuntalar-se un poc, però mai del tot! *(Pausa.)* Alguns ressorts de l'expertesa humana li han de permetre d'estintolar-se en ell mateix i l'experiència li dona un bon suport... Però si un home cau, és que s'inicia la desfeta i comença l'esfondrada de la còrpora animal... perquè en el pendent que ens porta a la vellesa no s'hi entra, s'hi decau.

Mentrestant, davant del mirall, VADOR es maquilla de vell, fatigat, hipocondríac i decrèpit. Ho fa amb fàstic, angúnia i lentitud... Un cop acabat el maquillatge, recomença l'acció dramàtica. Compareix LÍDIA, vella, eternament endolada. Quan VADOR parla amb ella, sembla que s'infantilitzi una mica i parla amb accent del poble.

VADOR: Lídia, quina alegria tornar-te a veure!

LÍDIA: Sí. *(Pausa. Una abraçada.)* Jo t'enyorava molt i molt. *(Pausa.)* Patia. *(Pausa.)* M'han dit que vas caure...

VADOR: Oh! Caure...! Jo he caigut moltes vegades, però m'alço tot seguit. Vull dir, m'alçava. *(Pausa.)* Per què has tornat?

LÍDIA: Per cuidar-te...

VADOR: Que no veus com estic? *(Pausa.)* Té... Mira'm!... Aberracions del meu caràcter comblat de repressions provoquen tics facials poc agradables. *(Pausa.)* Que no ho veus?

*Efectivament, diversos tics facials
el commouen.*

Vador

LÍDIA: Ara de tan famós com ets, poc que et veig mai,
només en els diaris.

Pausa. VADOR s'asserena.

VADOR: Mentre soc fora, penso en el déntol que els teus
fills van a pescar i que tu ens fas a la cassola.

LÍDIA: Ara l'haurem d'anar a comprar.

VADOR: Que ja no pesquen els teus fills?

LÍDIA: No! (*Pausa.*) Ara han deixat la feina. (*Pausa.*) És que
són folls.

VADOR: Oh! Folls!

*Com un mal auguri, es fan visibles
els fills de LÍDIA, garbellant. VADOR, emocionat,
imita gestos de follia.*

LÍDIA: Guarda't de ser-ne! (*Pausa.*) Tant com puguis!

VADOR: Però, tu no has estat sempre la protectora de la
meva bogeria?

LÍDIA: Escolta: quan no garbellen, els meus fills tornen a
casa, jueun gran part del dia i de la nit en màrfegues
a terra, en la misèria trista i absoluta, i el llit no se'l
fan mai. Ni per dinar no s'alcen. (*Pausa.*) No saps
quin mineral recerquen, ara, aquests fills meus?

VADOR: Què busquen? Or?

LÍDIA: No. Busquem ràdium...

VADOR: Oh! Ràdium!... i, que en troben?

LÍDIA: Mai!

De sobte, es deixa vèncer per la histèria. Sens dubte la notícia l'ha impressionat molt, VADOR es plega com si fos privat d'aguant; a poc a poc es diposita en una cadira.

LÍDIA: Què tens?

VADOR: No ho sé! (Pausa.) Em sento com un animal invertebrat i em penso que molt aviat seré un cargol.

Efectivament, el seu cos és una massa informe. Distanciament. Parla VADOR, començant en la posició descrita, però a mesura que enraona, va alçant-se i recupera una certa mobilitat i una energia morbosa.

VADOR: Presento indicis concrets i signes inequívocs de mort anticipada i de vellesa prematura. (Pausa.) La por de no poder engolir m'ha fet, suara, un nus al coll. (Pausa.) Aquesta nit passada, el nus se m'ha acabat d'estrènyer, i no m'he pogut empassar res. (Pausa.) No he dormit un sol instant i, durant hores, l'angúnia no afluixava. (Pausa.) En sortir el sol me n'he anat a seure, vora els fills de Lídia, que ja no garbellaven, i els he fet tota mena de preguntes, per sostroure'ls parcel·les de la seva espessa angoixa i comparar-les amb la meua. (Pausa.) «Qui sap —em diuen—, si nosaltres no som morts, mig putrefactes.» (Pausa.) L'un d'ells seu en un banc, i amb un ganivet d'escatar peix es talla les durícies de les plantes dels peus. (Pausa.) L'altre s'arrenca les escates del palmell de les mans i es rasca les venes endurides...

De sobte els garbelladors deixen de ser visibles, però no l'angúnia. Pausa.

VADOR: Ara sento la veu de Kara que em crida, potser per fer-me prendre el desdejuni i, en sentir-la, tremolo fatalment, com un histèric, i em poso, per instint, una mà damunt del cor i l'altra damunt del sexe. (Pausa.) A mig matí, quan soc a casa, intento d'explicar-li-ho tot a Kara i dir-li: «No passis ànsia, amor, pel meu retard, perquè tot és meravellós i favorable per a nosaltres, però jo, estimada, he de fugir.» (Pausa.) Vull escapar-me! Vull ésser com era jo, de jove, abans de començar. (Pausa.) En la fugida m'he d'emportar Dullita, que era la noia més maca de Figueres...

LÍDIA: Dullita és morta.

VADOR: Morta?

LÍDIA: Sí.

*De sobte, amb gran obstinació, agafa l'escala de mà.
L'obre i puja els dos primers graons.*

VADOR: Doncs, si és morta, he de pujar sol a la torre.

LÍDIA: Espera!

VADOR: Hi pujo!

LÍDIA: No! (L'agafa pel braç.) Digues-ho ara que ningú no et sent: de què tens por? Tens por de Kara, l'estrangera?

VADOR: No! No! És Vador qui em fa por! Vador qui no puc suportar!

S'allibera de LÍDIA.

LÍDIA: Atura't! Ets massa vell per enfilar-te!

VADOR: Per enfilar-me, rai! Soc àgil. Cap vertigen! Vull veure des de dalt les terres radioactives, les roques de formatge, tal com les pintava el Giotto, al capdamunt de la planúria immensa, l'Empordà.

LÍDIA: Un cop les hagi vistes, què faràs?

VADOR: Un cop les hagi vistes?

LÍDIA: Sí, un cop no les hagi vistes.

VADOR: Quedar-m'hi.

Entra KARA.

KARA: Baixa d'aquí!

KARA és ara una esmolada octogenària.

LÍDIA: Ha tornat a enfilar-se. Vagi amb compte!

KARA: Que es pensa que no ho veig, on s'ha enfilat?

LÍDIA: Anys que no ho feia!

KARA: Només ho fa quan és aquí! La culpa és seva!
Aquesta és una terra d'eixelebrats. Culpen la tramuntana, però són ells els bojós! (*Autoritària:*)
Baixa d'aquí!

LÍDIA: No li parli amb aquest to, *madame*.

KARA: Però, què diu?

LÍDIA: Que no pot obligar-lo!

KARA: Puc obligar-la a vostè, que no s'acosti més. Fora d'aquí!

Lídia: No el puc deixar mentre ell em necessiti.

KARA: Per dominar-lo em basto, jo, ja ho veurà!

LÍDIA: Per dominar-lo, com! Fins quan? Fins quan i a quin preu?

KARA: El meu preu és molt car, desgraciada! (A VADOR, amb energia:) Baixa d'aquí!

VADOR: Com vols que baixi, quan m'adono que he fet des d'aquí dalt els meus descobriments transcendentals: inspiració, retorn al classicisme i al plagi...? Des d'aquí estant veig la Villa Rotonda Valmarana de Palladio, que és el nou descobriment de Roma, davant de les caduques concepcions tingudes per modernes al seu temps, com per exemple l'horripilant Villa dels Mèdici medievalsca, de l'arquitecte Cafraggiolo. Admiro ensems el teatre olímpic de Vicenza, on, damunt l'original, hi vam jugar d'antuvi l'Scamozzi i jo mateix, més endavant. (Pausa.) Contemplo amb tota perfecció la *Disputazione dei Santissimmi Sacramenti* de Raffaello Sanzio i *La Profanazione de l'ostia consacrata*, pintada per Ucello.

KARA: Et dono tres minuts per baixar!

VADOR: Tres minuts? Vols limitar la meva joia?

KARA: D'aquí a tres minuts, jo seré fora i no em veuràs mai més!

VADOR: Mai més? Doncs, ves-te'n! VES-TE'N!

KARA: T'ho creus, que me n'aniré? Compleixo el meu deure! Vetllo per la nostra conservació i la nostra salut mental. (Pausa.) S'arranjarà com cal, i legalment...

Surt KARA.

LÍDIA (Pausa. Li parla dolçament.): Baixa... Vador, t'ho demano en nom de la follia dels meus fills!

VADOR: És impossible. No puc fer-ho! (Pausa.) Desdenyo l'estat de putrefacció de les coses que desitjo i

m'horroritzo, ara i adés, dels propis excrements.
(Pausa.) Fatigat de mentir, les paraules em pesen:
la mentida em trava el pensament i m'impedeix
d'ésser jo, Vador, i d'abastar el cim de l'escala.
(Pausa.) Si baixo serà per arrossegar-me, una altra
vegada, damunt de viscositats o de mentides...

LÍDIA: Per favor, baixa d'aquí, si et plau.

Pausa. Ell obeeix.

VADOR: És la primera vegada que davallo aquesta escala
com un home. (Pausa.) Estic guarit! (Pausa.) Gràcies
com sempre, Lídia. Avanço doncs cap a la maduresa
i envers l'autodomini. (Pausa.) No m'esglaio. (Pausa.)
Adquireixo la prudència del savi que venç el deliri
del geni. (Pausa.) Em sotmeto a les humiliacions
que s'exigeixen. Empassar-se un gripau cada dia,
en dejú, és una bona disciplina per al caràcter.
Resignar-se.

LÍDIA: És impossible que et resignis, ara que estàs
malalt... i quan «aquells que et volen bé», s'afanyen
a robar-te...

VADOR: Robar-me?... i què em poden robar?

LÍDIA: Tot el que és teu!

VADOR: Jo no tinc res! (Pausa.) Soc un cargol.

LÍDIA: Kara i el teu soci estan d'acord a fer venir de
Barcelona el psiquiatre perquè t'incapaciti.

VADOR: Encara més?

LÍDIA: Volen que ho certifiqui!

VADOR: No!

*LÍDIA desapareix, les llums minven.
VADOR s'encara al PSQUIATRE, que acaba d'arribar.*

*L'actor-VADOR accentua la seva neuròtica angoixa
fins a representar un inquietant deliri.*

Vador

VADOR: És cert, doctor, que voleu incapacitar-me?

PSIQUIATRE: No! (*Pausa.*) Sou el meu pacient i us tractaré, clar i català, com a l'ésser normal que sou i us he de dir que si bé és cert que tota la vida n'he sentit parlar, mai no he cregut en la vostra paranoia.

VADOR: I, ara? Tampoc no creieu ara que soc perseguit amb insultant tenacitat, que se m'aïlla de tots els meus amics i que es destrueix la meua salut, ja de per si tan delicada, i se m'incapacita, no solament per pintar, sinó per actuar com a persona?

PSIQUIATRE: No és veritat! No m'ho crec!

VADOR: Escolteu: hi ha una possibilitat de fer-me tornar boig. (*Pausa.*) Una distància infinitament petita em separa del tercer grau de la follia. (*Pausa.*) Fins ara, jo he aconseguit «dalimitar». Sí: he dit, una vegada més, «dalimitar»... les meves impressions i els sentiments d'estupor que m'ha produït la naturalesa quan l'he contemplada, la societat quan de més a prop l'he coneguda, i els meus propis desigs de violència i de destrucció quan de vegades se'm desvetllen. (*Pausa.*) Per sort, sempre les he controlades, les meves emocions, altrament no hauria pas pogut pintar amb la serenitat i la perfecció admirable amb què ho he fet.

PSIQUIATRE: Sou un pintor fora de sèrie... Ningú no en dubta!

VADOR: No ho cregueu! Si voleu fer-me plorar d'enveja, i avergonyir-me a mi mateix, compareu-me amb Raffaello.

PSIQUIATRE: Relativitzeu un poc, estimat. Abans aquella gent tenia més temps per fer les coses...

VADOR: És cert que no tenien tanta pressa... Però tot això no té cap importància davant el fet que us he de confessar: Vador està arruïnat!

PSIQUIATRE: És impossible!

VADOR: Us prego que em cregueu! (*Pausa.*) Per amuntegar diners he tingut necessitat dels altres, i no us podeu imaginar com refiar-se d'ells és lamentable.

PSIQUIATRE: Però els interessos vostres coincideixen amb els seus!

VADOR: Sí. Potser sí! Però a vegades penso que les immenses astúcies desenvolupades per part seva, i aparentment a favor meu, acaben sempre a favor d'ells, i que els enormes esforços fets per enriquir-me i per vendre la meva obra, a l'últim han aconseguit vendre la meva obra i empobrir-me. No és possible que les admirables precaucions per a invertir els meus guanys en inversions segures acabin d'assegurar les seves inversions i anorrear els meus interessos?

Irrupció d'ELFENISI.

ELFENISI: No és així!

PSIQUIATRE: Perdoneu: això és inadmissible! No puc permetre aquesta interrupció mentre treballa amb el pacient...

ELFENISI: Estic obligat a defensar-me de les acusacions que em fan!

VADOR: Doncs, defenseu-vos!

ELFENISI: Era la meva obligació...

VADOR: La vostra obligació era pagar els impostos!

ELFENISI: Es pot saber quina és la queixa que teniu?

VADOR: Aquesta! Vet aquí una carta de l'Internal Revenue, que acaba d'arribar-me, i ben comminatòria per cert, a causa de l'endarreriment amb què no s'han fet els pagaments...

ELFENISI: No puc admetre aquesta acusació. Vós no esteu al corrent d'aquestes coses.

VADOR: D'això em queixo!

ELFENISI: Els vostres impostos han estat sempre pagats!

VADOR: Mentre se n'ocupava un altre, al qual vós vau substituir... Tot el que se'm reclama és des que vós us n'ocupeu! Mireu, si no, la coincidència de les dates...

ELFENISI: No és pas cert. Porto els llibres de comptes a la disposició d'aquell que els pugui entendre.

VADOR: Jo, per exemple!

ELFENISI: No! Vós no els entendríeu. No esteu habituat a les qüestions fiscals.

VADOR: És clar que no! Només ho estic per a endarreriments i multes! (Al PSQUIATRE:) Això és, doctor, el que em toca fer! (Pausa.) Pagar despeses i absurdes sobrecàrregues, és l'única diversió que ara es permet, aquest fill de notari!

ELFENISI: Ja que em forceu, us he de fer saber el següent. (Pausa.) Si l'Internal Revenue s'interessa pels vostres impostos no és per culpa meva, sinó per la imprudència de la vostra muller.

VADOR: Ah! Què dieu?

ELFENISI: No he dit res.

VADOR: Continueu, o bé us assassino...

ELFENISI: No m'ho feu dir, si us plau...

VADOR: Heu començat!

ELFENISI: Doncs bé. La veritat, si la voleu, us la diré d'una vegada. (Pausa.) L'atenció fiscal sobre els vostres negocis s'ha produït pel fet d'haver-se detectat

l'activitat crematística desorbitada d'un *play boy* americà que, com s'ha demostrat, és protegit escandalosament per Kara.

Intervé KARA.

KARA: Vós heu parlat de mi, aprofitant la meva absència. Era per fer-ne algun elogi?

Estupor.

ELFENISI: No exactament...

KARA: Voleu repetir-ho al meu davant?

ELFENISI: Explicaré el que he dit, a risc de guanyar-me per sempre més la vostra antipatia... (*Pausa.*) Hi ha un minyó protegit vostre que s'ha mostrat molt imprudent davant de l'investigador oficial i ha declarat haver rebut, en concepte de regal, efectius per un valor de dos milions de dòlars. (*Pausa.*) Es tracta, insisteixo, d'un conegut *play boy*...

KARA: Mentida! (*Pausa.*) Mai no he donat el que dieu...

ELFENISI: Com que no?

KARA: Vós sou un mentider merdós, *monsieur*...

ELFENISI: No és insultant-me que us salveu, *madame*.

KARA: Cert que a un amic adorable li he pagat petits dispendis per manifestar-li la meva admiració, el meu agraïment i la meva simpatia, tenint en compte les proves d'amistat, afecte, amor, tendresa i comprensió que d'ell he rebut tothora.

ELFENISI: Em permeteu que us digui...

KARA: No! (*Pausa.*) Si us cal saber qui embolica la troca interoguem Frank Corleone.

ELFENISI: Frank Corleone!

KARA: Sí. (*Pausa.*) El meu amic adorable deu molts favors al gran empresari americà Frank Corleone, el qual necessita justificar les seves inversions, personalment o a nom dels homes que li són addictes... (*Pausa.*) Així, és possible que el meu pobre Guss-guss, que és tan condescendent, l'hagi obeït.

ELFENISI: Doncs, ja ho veieu! (A VADOR:) Per la condescència envers aquest noi l'embarg us amenaça a vós... i a mi també, és clar.

VADOR: I vós no heu pledejat?

ELFENISI: És impossible.

VADOR: És impossible perquè vós no podeu oferir la cara neta!

ELFENISI: Els meus negocis no són als Estats Units.

VADOR: Evidentment! Si hi fossin, ja seríeu a la presó.

S'atura en sec.

KARA: Però, què tens?

VADOR: No res! (*Pausa.*) Si us expliqués que em falla el cor, encara us en riuríeu... (*Riu histèric, com abans.*) No us puc pas oferir cap mostra de feblesa ni cap sentiment melangiós o de vellesa prematura.

ELFENISI: Prematura?

VADOR (*al PSIQUIATRE, a part*): ...què li sembla?

PSIQUIATRE: Sí. Té raó. (A ELFENISI:) Sense voler, potser l'exciten! Deixin-me sol amb ell, per tal de poder seguir el curs del trànsfer iniciat.

ELFENISI: D'acord, doctor. Confiem en vós una vegada més. (*Va per sortir.*) Us deixo.

VADOR: Encara no! Prengueu, abans, les mesures necessàries perquè tota l'obra que és de la meva propietat sigui dipositada en el museu.

ELFENISI: Aquest museu, jo l'he desaconsellat, senyor...

VADOR: Soc jo qui l'aconsella! (*Pausa.*) La meva obra és dispersa arreu del món. Això trosseja Vador en mil sagrades formes, però jo no soc l'Eucaristia. Fragments i parcel·les del meu treball roden pel món disperses... (*Pausa.*) No he acabat. (*S'aturen.*) Hi vull també la col·lecció de Kara.

KARA: La col·lecció de Kara és meva! (*Esclata.*) Soc japonesa i no l'he llegat al meu Japó imperial. (*Pausa.*) He estat francesa i no la vaig llegar a França... No soc espanyola ni menys encara catalana, i no penso donar-la...

ELFENISI: Si voleu pintura vostra en el museu, encara hi sou a temps: pinteu-la! Si bé jo us he d'aconsejar que es tanqui.

VADOR: El mantindrem!

ELFENISI: És impossible mantenir-lo, en la disbauxa!

VADOR: Qui en té la culpa, senyor, de la disbauxa?

ELFENISI: Vós, naturalment! Perquè el museu l'heu fet vós, d'acord amb el vostre mètode caòtic: un magatzem delirant, sense catàleg, ni vigilància, ni inventari, ni cap mesura elemental per a la seguretat del que s'hi guarda. (*Pausa.*) Les obres exposades poden ser substituïdes per falsificacions.

VADOR: Vós ja les heu substituïdes?

ELFENISI: No!

VADOR: M'agradaria veure-ho!

*Intervé el PSQUIATRE,
preocupat pel deliri de VADOR.*

PSIQUIATRE: Serenitat, amic, serenitat! Retrobareu el vostre geni i sereu fort. Però, per aconseguir-ho, heu d'obeir-me. Proveu, doncs, de fer exercicis de concentració psicomotora i prudentment assajarem, en un segon programa, de pintar.

VADOR: No puc pintar! (*Pausa.*) Que no veieu com tremolo?

Tremola.

PSIQUIATRE: El tremolor que us afecta, el puc curar. Però, oblideu-vos-en, de Freud: els psicofàrmacs són l'única veritat en psiquiatria. (*Pausa.*) Preparo una recepta. (*S'asseu per fer-ho. Pausa.*) Un tractament discret us deixarà com a nou. Deixeu de banda els problemes econòmics, perquè els vostres interessos són defensats per aquells que us volen bé... almenys jo ho crec així.

VADOR: Una conjura ha estat organitzada.

PSIQUIATRE: Heu dit conjura?

Estupor del PSIQUIATRE en escoltar aquesta paraula que suggereix deliri de persecució.

VADOR: Sí.

PSIQUIATRE: No tindreu pas sentiments persecutoris?

VADOR: No! I, ara, en sentir la meua veu sense ressò, m'adono de com la meua malaltia és aprofitada en benefici dels meus segrestadors.

PSIQUIATRE: Va! No hi ha segrestadors!

El PSIQUIATRE dona mostres de fatiga.

VADOR: Estic segrestat, a casa meva. Privat dels meus amics, si és que en queden. Vegeu-me malalt i al mateix temps incomunicat: les missives que se m'adrecen han estat interceptades. No m'abandoneu, per pietat. Vós heu estat l'única visita que he rebut, tot i que endevino amb quina finalitat us va ser encarregada.

PSIQUIATRE: No ho veig pas així. No és un deliri.

VADOR: Us he d'advertir, doctor. Recomanar-vos que no demostreu, envers meu, cap simpatia especial, ni amistat de cap mena! Tracteu-me fredament i amb crueltat manifesta; només així podreu salvar la vostra vida.

PSIQUIATRE: Ara sí que fabuleu! Temo un petit brot maníac...

VADOR: Qui heu de témer és Elfenisi, perquè és un home que em domina.

Intervé ELFENISI.

ELFENISI: Heu comprovat que el seu deliri és intractable?

PSIQUIATRE: No ho entenc pas així.

ELFENISI: Com que no? En plena confusió, pren per enemics els seus amics.

PSIQUIATRE: Tingueu confiança en la medicació apropiada!

ELFENISI: No puc pas esperar... *(Pausa.)* La situació econòmica del pacient requereix prendre mesures radicals en benefici de la seva persona i dels seus interessos, a fi i efecte que *madame* Kara disposi d'una absoluta llibertat per defensar-los.

PSIQUIATRE: Abans heu atacat *madame*.

ELFENISI: Defenso *madame* Kara, i defenso l'obra vadoriana enfront del greu perill que *monsieur*

Vador i *madame* Kara representen, tant l'un com l'altre, per als seus propis interessos.

PSIQUIATRE: I per als vostres.

ELFENISI: Naturalment que sí!

Entra el MAJORDOM, porta un telèfon.

MAJORDOM: Senyor... És el seu germà.

VADOR: Quin? El mort?

ELFENISI: Per favor... Teniu prohibides les converses per telèfon.

PSIQUIATRE: En tot cas la prohibició no és pas per part facultativa.

ELFENISI: Hi estic d'acord! Però la malaltia del senyor Vador ha d'ésser tractada amb absoluta discreció, sobretot respecte al seu germà. (*Autoritari:*) D'ara en endavant, queden suspeses les visites. (*Pausa.*) Us prego, doncs, que no les sol·liciteu per cap dels mitjans habituals ni extraordinaris, i sobretot us mano: no crideu! (*Pausa.*) M'encarregaré de la vostra protecció... per prudència elemental i per evitar l'escàndol... (*Pausa.*) Apagui els llums! Per favor...

L'ordre es compleix.

ELFENISI: A veure si així aconseguíu tranquil·litzar-vos i supereu el terrible brot maníac que el doctor ha diagnosticat.

Poca llum. ELFENISI, el PSIQUIATRE i KARA.

ELFENISI: La remuneració dels seus honoraris serà feta efectiva tan bon punt certifiquen la incapacitat del

pacient. La quantitat que sigui, li ha de ser lliurada pel meu banc de París...

PSIQUIATRE: No es preocupi pels meus honoraris, són relativament petits i em pot pagar amb pessetes... (Pausa.) Pel que fa al meu diagnòstic, ja el tinc fet. (S'adreça ara a KARA.) Senyora, l'episodi mental del seu marit és transitori. (Estupor.) Com ell mateix ha dit, la diferència entre Vador i un boig és que Vador no ho és. (Pausa.) La suposada paranoia que el persegueix, això sí, des de la infància, no l'ha arribat mai a atrapar perquè ell fugí cap endavant... (Pausa.) Probablement ha aconseguit d'expressar els seus deliris en una feina que ell estima i aquesta passió pel seu ofici l'ha salvat. (Pausa.) És cert que una excessiva lucidesa l'ha ferit, en veure's obligat a concessions, renúncies i exigències que l'ambició desmesurada de les persones que l'envolten li demana. (Pausa.) Ara té por de la vellesa —què hi pot fer?— com va tenir-ne també de la infantesa, on ell es considerava desvalgut. (Pausa.) Però jo no hi trobo res més! Defenso el meu client, ja ho sé! I, si coneixen algun metge capaç de fer el contrari, ja poden avisar-lo, que no m'he d'enfadar... (Pausa.) No puc certificar el que em demanen... M'és impossible!

En dir això, el PSIQUIATRE cau mort.

Entra DULLITA i el cobreix amb un mantell de seda roja.

Enfosquiment i pausa.

ELFENISI: Prepareu-vos ara pel viatge. La situació fiscal que us amenaça obliga que us traslladeu tot seguit a Montecarlo. (Pausa.) Apresseu-vos, senyor. Cal partir tot seguit i de pressa!

VADOR (*molt cansat*): No puc córrer perquè soc un cargol.

ELFENISI: Si cal, em seguireu per força!

VADOR: Ah! Voleu fugir perquè la policia no us engrapi!

ELFENISI: Què dieu?

VADOR: N'esteu segur de què va morir, el metge?

ELFENISI: Fou una mort natural, senyor: *infartus* miocàrdic... tal com ho ha certificat el forense; no hi ha rastres d'emmetzinament a les entranyes observades.

VADOR: Tant de bo!

ELFENISI: Tant de bo, què?

VADOR: Tant de bo fos veritat i jo també pogués estar segur de no tenir emmetzinades les entranyes... (*En sentir això, ELFENISI li gira l'esquena per anarse'n.*) Ei! No em deixeu! (*ELFENISI s'atura.*) Estic malalt, de veritat...

ELFENISI: No esteu malalt. (*Pausa.*) Teniu només senilitat irreversible. (*Estupor.*) No he de perdre un sol instant del meu temps professional amb vós. (*Pausa.*) Per la vostra avarícia colossal mai no hem tingut signat un contracte, per tant no em cal complir-lo, ni em cal de rescindir-lo.

VADOR: No em deixeu...

ELFENISI (*canvi de to, dolgut i sincer*): No ha estat gens fàcil d'aguantar-vos. Sou capriciós, imprevisible, desconfiat, avar, molt sovint insuportable. (*Pausa.*) De vegades m'heu telefonat a mitjanit per una suposada urgència, per parlar-me, i m'heu tingut, vós i Kara, xerrant tota la nit sobre les vostres, o les seves, propostes increïbles per estalviar-vos de pagar una pesseta. (*Pausa.*) És cert que m'he fet ric darrere vostre... però també és veritat que sense mi vós ja estaríeu arruïnat. (*Pausa.*) De veritat sento deixar-vos, però els sentiments humanitaris no justifiquen pas que jo m'arrisqui a quedar-me. (*Pausa.*) Bona sort!

Pausa. VADOR respira amb dificultat. S'adona que ha parlat sota els efectes d'un fugaç però angoixós deliri i... li demana excuses.

VADOR: Perdoneu... (ELFENISI s'atura.) Res del que he dit no em consta... D'aquests afers en sabeu més vós que no pas jo. Jo pinto! soc aprensiu en matèries fiduciàries... però, us tinc tota la confiança... Altrament soc inerme. Un indefens total! No us enfadeu amb mi. (Ben amistosament.) Jo us estimo...

ELFENISI *accepta les excuses. Tot seguit, surt. Pausa.*
Enfosquiment. Entra KARA.

**Exhibició de la decrepitud matrimonial
(Interpretada a la manera d'oratori)**

VADOR: Kara, que ets tu?

KARA: Sí, soc jo, resignada per tota la vida a contemplar-te, a veure't i a suportar-te i a sofrir.

VADOR: Muller fidel, bon Déu!

KARA: Una muller fidel vigila, guarda i defensa aquesta casa.

VADOR: Incomparable dona. Vine!

KARA: Desesperada veig com se me'n van els dies de les mans i com els diners falten...

VADOR: És cert; quants sofriments et dono!

KARA: Jo penso en com podré fugir... *(Fa un pas.)*

VADOR: Escolta'm; un moment... *(KARA s'atura.)* No m'abandonis... Estimadíssima Kara: digues-li al teu pobre Vador què li cal fer, què li cal dir, com pot estalviar-se els mals que l'esperen...

KARA: Prova d'alçar-te! *(Pausa.)* Té! *(Li dona un cop de bastó.)*

VADOR: Però, com puc fer-ho? És impossible...! *(Prova d'alçar-se.)* Que no ho veus?

KARA: No saps com odio la vellesa i em repugna tenir-la tan a prop. Sentir-ne la pudor, el fàstic, la misèria... *(Pausa.)* Cap altra ruïna no em fa vergonya com aquesta. *(Arrenca una cortina.)* No sé el que em faig... Tinc por... *(Divaga.)* Els dies se'm fan llargs aquí, tan sola! *(Pausa. De sobte, amantíssima:)* Però, ho he manat! He manat que no em deixessin malparada, que tornessin, que vinguin per curar-te, i se t'enduguin... *(Pausa.)* Passen els dies llargs sense menjar ni beure, sense força... També jo

em debilito, caic, m'enfonso. Encofurnats aquí,
semblen dos morts.

Se li apropa. El sacseja.

KARA: Parla, cony...! Digues alguna cosa... (De sobte,
cria:) Una ambulància!

Distanciament.

VADOR: Kara patia molt en veure'm amb tantes
flassades al damunt, llavors que ja era l'estiu i
jo m'arrossegava amb una grip de l'any passat
contreta a Nova York, on vaig passar les nits ple de
bufandes, mentre ella feia l'amor encara amb tants
altres que no arribaven a un terç de la seva edat
ni de la seva resistència. (Amorosíssim:) Veure el
meu cos tou com un rellotge, entristeix Kara: ella,
que tant i tant ha lluitat tota la vida, no es mereix
trobar-se, cada dia, davant d'una marmota així, que
només dorm, plora i somica, vençut, molt abans
d'hora, per un bacil ben lleu.

Distanciament.

KARA: Sortir d'aquesta terra al·lucinada, on tu
t'apuntales en la por, en els temors d'infància, en
els desigs de meravelles que mai no van ocórrer.
(A VADOR:) Ara, decrèpit, t'amagues rere les velles
amistats. Aquesta Lídia endimoniada que es
considera la protectora de la teva bogeria... o, en
el record de la Dullita, que qui sap si mai va existir...
o... en la teva germaneta insuportable, que ho
ha procurat tot per enemistar-nos sempre i per
tornar-te a la memòria del teu pare. (Pausa.) Jo vull
tornar a Nova York.

VADOR: Dels cinc membres del cos en tinc un de fàccid, dos de paralítics, i l'altre parell tremolen. (*Pausa.*) El tremolor que em paralitza m'ha privat d'aquell desig constant que tenia de morir-me de la plaent satisfacció d'ésser qui soc.

KARA: Quin vanitós infatigable!

VADOR: Proclamo l'admiració incondicional per aquesta dona.

KARA: Guarda els elogis. (*Pausa.*) La immaduresa perviu darrere d'ells!

VADOR: Escolta. (*S'alça. Avança un pas. Molt histriònic:*) Abans d'anar-me'n, vull desvetllar la pietat universal.

KARA: Invoques allò que tu no has sentit mai! Tu no has sentit, mai de la vida, cap mena de pietat, de sofriment o de profunda angoixa... Tot ha estat, només, exhibició. (*Pausa.*) T'apunyales el pit de noi i ara ens ensenyes les ferides mal cosides... Sang, molta sang! (*Assenyalant el roig que els volta:*) Sang que vessa, membres retorçats, cors que es fonen en horitzons interminables. Cristos penjats sàdicament, i altres milers de productes fantasiosos d'un cervell gros, enorme, que se't menja...

*Transició, KARA cedeix,
VADOR recupera el domini.*

VADOR: Et recomano que t'emportis els meus llibres i els llegeixis... (*Pausa. De sobte:*) Ves-te'n. Ves-te'n, tu sola, a Nova York.

KARA: Sola no vull anar-hi. (*Pausa.*) Tu m'hi portes...

VADOR: Ja no puc.

KARA: Tu vols quedar-te a casa. Colgar-te de flassades i abrigots... Voltar-te de coixins i de cortines. Quatre edredons serien pocs per tapar-te, i això, de por que tens de donar la cara. *(Pausa.)* Sotmesa entre adversaris, soc Kara, l'estrangera, exclosa com a enemiga i repudiada... visc en una casa que no vull, en una terra que no és meva... enmig d'un poble que detesto i que em repugna. *(Pausa.)* Per molt que els doni, res n'espero. *(Pausa.)* Calles... *(Pausa.)* Ho fas quan ja tot és sabut i dit. *(Pausa.)* Sabut i repetit que Kara és vella i luxuriosa i s'enamora de joves promeses i de paraules vanes... i lluita per ser la model eterna de l'artista, i s'afanya per mantenir la plenitud, fins més enllà del límit. *(Pausa.)* Però no he d'anar-me'n sense dir-t'ho: hi ha un càstig per a aquells que ignoren que la sensualitat de Kara és un esforç aconseguit per mèrits propis, sacrificis constants, morals i naturals... *(S'atura, en un accés de tos.)* Aquesta d'ara, és ben bé l'arma que volia: la salut. I, en el menyspreu, tant se me'n dona que de mi malparlin, i em carreguin d'acusacions infames i d'escarnis i d'injúries miserables i no diguin si he fet mai algun bé per a algú i si això no mereix un respecte. *(Pausa.)* De singular favor m'honoren els que neguen que Kara, en la luxúria, no hi posa el seu amor.

VADOR: Jo, jo ho nego!

KARA: Ah! Tu també?

VADOR: Sí. Jo també...!

KARA: Cretí!

VADOR: Cretina! *(Pausa.)* Com un joglar, jo t'he lloat i t'he estimat per damunt de totes les persones de la vida. He fet de tu la Dona Enaltidora en les meves paraules més sinceres, és a dir, en les que he dit per a la publicitat... *(Pausa.)* Però en l'amor, jo he enaltit una suprema bèstia possessiva, una nimfòmana, venèria, una insaciable concubina que, ara, s'enfonsa en l'avarícia, la rancúnia, la inclinació per si mateixa i l'aversion per als altres... *(Pausa.)* I, què has fet tu per mi, del meu talent fantàstic? M'has

convertit, de mica en mica, en acadèmic, en catòlic, en rus blanc, en comerciant jueu, en cosmogònic integrista, en un reaccionari enamorat, en un petit burgès pintor de quadres superllepats i orfebreria falsa... jo que he estat iconoclasta i... creador...

Pausa. Estupor.

KARA: Si ara em diguessin que t'has mort, no ho sentiria.

VADOR: Ni jo tampoc, si el cas fos a la inversa.

KARA: No pot ser-ho.

VADOR: Ningú no ho sap .

KARA: Jo ho sé. Hi ha un ordre...!

VADOR: Per pietat! Deixa't portar pels sentiments equànimes i ara acompanya l'home en les vessanes desgraciades que travessa quan és vell!

KARA: Odio els vells, desaprensius inútils, i m'escarrasso per trencar les relacions i els interessos que m'hi lliguen. (*Pausa.*) Hi ha, és cert, i per enmig, els anys, que converteixen en paràsits els herois. Per molt que s'hagin desitjat, les situacions es corrompen, i els dies incomptables fomenten les rancúnies i ens separen...

Distanciament.

VADOR: Kara no ha tingut mai els ulls formosos, potser per un defecte d'estrabisme, però era un caràcter decidit i superior, i l'avinença a mitges amb ella era impossible. (*Pausa.*) Ho volia tot o res!

Distanciament.

KARA: Hi haurà sempre una dona que arrossega un home vell! (*Pausa.*) Pertot i amb rancúnia, hi ha una dona arrossegant un vell...

VADOR: Però l'agraïment d'una esposa troba motius en els records!

KARA: Li és impossible a la memòria de guardar-los, quan la memòria és farcida de rancúnies!

VADOR: L'home malalt és innocent!

KARA: Cap vell no és innocent. S'instal·la en la vellúria i el xantatge. Tiranitza! (*Enfollint:*) Veig amb horror tots els teus egoïsmes, que m'obren els seus braços com si volguessin abraçar, o suplicar o bé demanar auxili... perquè s'engrapen al meu cos per convertir-me, a mi també, en una desferra, bessona de la meva desventura.

Distanciament.

VADOR: Un dia vaig prometre que quan tots els pèls del meu bigoti fossin blancs, l'afaitaria. (*Pausa.*) Aquest matí anava a fer-ho, però m'ha fallat el pols.

Pausa.

KARA: Enyoro els meus amants! La histèria em posseeix i els necessito...

Pausa.

VADOR: Kara és fidel als seus amants, fins i tot quan n'està farta. (*Pausa.*) Li plau martiritzar-los, conscientment, però li plau també recompensar-los. Viu i destrossa. Juga i domina. Ajuda i arrabassa als que li han donat instants i estímuls sensorials... Però feliç ella, que per viure no s'enganya!

KARA: Mai més tu... (*Pausa.*) Mai més nosaltres. (*Pausa.*) Mai més res. (*Pausa. Vacil·la. De sobte diu:*) Si el meu

exemple et serveix d'alguna cosa, fes això: esperem la teva voluntat, Vador... ara que ets, encara, el pintor «vivent» més cotitzat del món i quan tot el que toques, pintura, objectes, joies, es converteix en or pur, glòria assegurada, venda infal·lible, diner sobre la taula... ara que la ignorància universal et creu encara el vell més poderós del món i ja es sap que soc jo, verament, Kara la bruixa, la malvada, àvida de dòlars, la cretina! *(Pausa. Transició. De sobre:)* Prepara la pintura. Demana al teu criat que endreci l'obrador, prepari els estris i que obri cortines a la llum i els teus models convoqui! Sols esforçant-te per ser el que eres podràs sortir del manicomi, i no pensar mai més que ets un malalt, un vell, un boig, i demostrar-me que aquesta no és la teva sepultura.

Mentre va dient això, KARA ha perdut els darrers vestigis de fortalesa. Vol abatre VADOR. No sap com fer-ho. Per fi ha trobat el seu bastó. Colpint a terra, subratlla les paraules. Ara l'alça, amenaçant-lo.

VADOR: No m'amenacis! *(Pausa.)* Soc un invàlid! *(Pausa.)* Que no ho veus?

KARA: Ha de ser ara.

VADOR: Ara Vador no pot... *(S'alça en un esforç immens. Impressionada, ella s'atura.)* Vador ressorgirà, però quan vulgui, per obra de la seva voluntat cibernetica, per ordenar amb el seu geni el caos que regna en la pintura, que, òrfena d'un cànon i una fe, s'ha devorat a si mateixa. Ara, però, soc un vell sofrent invàlid... *(Tremola com si veritablement estigués afectat per la malaltia de Parkinson.)* Però, tu mira això! *(Pausa.)* El tremolor el domino! *(Efectivament atura el tremolor.)* Puc vèncer la vellesa, el malestar, la involució! La mort també puc aturar-la. I crec, com mai no he pogut creure... poder ensems ultrapassar els termes estipulats per

a l'espècie humana i aconseguir d'entrar, cobert de glòria, en la immortalitat.

KARA: Hipòcrita! Farsant!

VADOR: Divina Kara!

*Transició. Pas del temps en el qual
els personatges han envellit i quequegen.
El color roig de la llum desapareix.
Els personatges han davallat en la senilitat,
especialment KARA, perduda en el deliri. Camina
sense bastó. Porta a la mà una carpeta plena de
papers. Els mira amb els ulls àvids. Els compta.
Llum pàl·lida, grisa, sense relleus.*

VADOR: Kara, què fas...?

KARA: Compto... (*És cert; absent de tot, ella només compta.*) Talons, saldos de bancs, lletres de canvi valuoses. Mira quin un: sis-cents trenta mil dòlars. Mira't aquest: set-cents vuitanta-sis mil dòlars. Guaita'n un altre, per un milió set-cents noranta mil francs suïssos...

VADOR: I, doncs, que no els ingresses?

KARA: No. (*Pausa.*) Els aniré a cobrar quan vulgui, quan jo sigui molt vella, o quan els necessiti. Els bancs no guarden els diners. Mentre els tenen ells, els fan jugar. (*Pausa.*) A tu, t'han arruïnat, Vador. Ets pobre, gris, menut; una rateta...

VADOR: Això no és cert. Només amb el que guanyo al cap del mes podríem viure dos-cents anys, tu, jo i el nostre majordom i el xofer, luxosament i malgastant diners.

*De sobte KARA el mira fixament:
una mirada que travessa.*

VADOR: Però, què vols?

KARA: Alça't d'aquí, Vador... Alça't d'una vegada!

KARA avança amb el bastó a la mà. Però ell, no tan invàlid, es defensa i s'hi torna. Cau damunt d'ella, i és ella que va a terra. Estupor. KARA, amb dolça veu i una pietat incalculable, somica el seu dolor. Des de terra amb un gemec quasi inaudible.

KARA: *Oh. Quel douleur... mon homme! Il m'a cassé sans doute quelque chose: l'épaule, les hanches, la poitrine.*

De sobte, VADOR, esglaiat.

VADOR: Sant del cel! Quin mal no li hauré fet sense voler! *(Cridant als criats:) Ai, per l'amor de Déu. Tingueu pietat! (Silenci.) Auxili! (Pausa.) Ara soc jo el que demana una ambulància...*

Entra el MAJORDOM. Cobreix KARA amb una flassada idèntica que la que cobreix el PSIQUIATRE. També VADOR s'arrupirà a la butaca, per tapar-se amb flassades. Enmig la desolació apareix EL MARIT POETA... espectre.

EL MARIT POETA: Fou empedrant carrers amb nius d'ocells, que vam iniciar-nos. Fou despullant el rictus cadavèric de la nostra societat. Fou tot mostrant que les metamorfosis de l'home són diverses. Ossos creuats, i mots entrecreuats. *(Pausa.)* Plegats havíem fet un somni insuperable, i havíem fet aposta en la teva intel·ligència, gràcia, poder de seducció i habilitat. *(Pausa.)* Mes, ai, com *Pere Ubu enchainé*,

tu vas lligar-te a la cobdícia i a la fama. (*Pausa.*) No et vull treure cap mèrit, Vador, però a canvi de l'or, donares massa. Et vas donar als que compren i has remenat la cua, de picarols, per divertir-los amb les teves tombarelles que ells pagaren amb bona moneda i al comptat. Ara, però, no et deuen res. Ni ells, ni tampoc nosaltres. Ets un objecte-funcional-simbòlic, una tauleta de nit... amb un calaix obert d'on pengen una mitja de seda... i uns elàstics.

Fosc. Desapareix l'espectre d'EL MARIT POETA.

Pausa. Però la festa surrealista de Vador no es podria acabar així i l'autor li concedeix la darrera paraula. Per fi, VADOR reprèn el fil del seu discurs i, per acabar-lo, cita paraules d'un manifest del nostre mític pintor i escriptor surrealista que ell, pobre VADOR, ha maldat tant per imitar.

VADOR: Abans de tot crec indispensable denunciar el caràcter eminentment envilidor que suposa una obra de teatre, on tots els trucs són prèviament manipulats per un autor, i destacar també l'encara més envilidora passivitat del públic que l'accepta, com un idiota, en escoltar-la. (*Pausa.*) És, doncs, amb les màximes excuses que he participat en aquesta pantomima, que pot considerar-se com el més allunyat d'aquell automatisme o espontaneïtat surrealista, que com digué Lemaître consistiria, a hores d'ara, a sortir al carrer, amb la pistola a la mà, per tirar a l'atzar sobre la multitud indefensa, però culpable, tant pel fet d'ésser indefensa, com pel fet d'ésser multitud. (*Pausa.*) Això no obstant, les males arts tan ben trucades del teatre, poden i han d'ésser utilitzades per desmoralitzar la societat i aconseguir, per un instant, fer-li baixar la guàrdia. Provocació i maquiavel·lisme, doncs, són l'adequat procediment per a contribuir a un total descrèdit de la realitat, constituïda per la moral i el pensament majoritari,

el qual ha esdevingut tòtem i tabú de la normalitat cretinitzant, conservadora del cinisme i de la pau, en el pitjor sentit de la paraula. (Pausa.) M'adreço doncs a les noves generacions de Catalunya, per anunciar-los que una crisi moral de l'ordre més greu és mantinguda per les autoritats patriarcals i insolubles, i adverteixo als que es decideixin per la conservació de les idees actuals, pretesament decents i raonables, reaccionàries i entranyables, que considerin el seu rostre cobert, des d'ara, per la meva escopinya. He dit!

No obstant les amenaces, l'esmentada escopinya no surt projectada dels seus llavis contra el públic ni contra cap autoritat.

FI

L'home del billar

(2013)

Fitxa de lectura

Autor

JOSEP MARIA MUÑOZ PUJOL (1924-2015)

Títol

L'home del billar (2013)

Edicions

Arola Editors, 2014.

Personatges

El Billarista, Lluís Companys. Fermí, Carmeta, Salvador Seguí, Francesc Layret, L'Avi Macià, El Conseller Gassol, L'Advocat Hurtado / Ventura el Columnista, El Mestre Pau Casals, George el Brigadista, Joan el Cenetista, Ovsenko el Cònsol, Urraca, Oficial de la Gestapo, Porter, Pistolers, Soldats, Polícies i Veus.

Estrena

Inèdita.

Gènere

Drama èpic.

Temàtica-sinopsi

Biografia teatralitzada i ficcionada del president Lluís Companys en la qual l'autor posa el focus en el retrat de bona part dels esdeveniments principals que van tenir lloc a Catalunya des de la dècada dels anys vint del segle passat, començant pels primers contactes amb la política d'un jove periodista i advocat, en ple pistolerisme, fins al seu assassinat al Castell de Montjuïc, l'any 1940, un cop la guerra civil s'ha acabat i el somni de la utopia republicana i d'una Catalunya (més o menys) independent s'ha esfumat.

Espais

Espai buit, en un cafè del Paral·lel dels anys vint i trenta del segle passat, amb un billar que funciona com a metàfora de la partida política que es desenvolupa al llarg de la trama de l'obra i que serveix a l'autor per anar alternant els diferents espais dramàtics.

L'home del billar

*A Hermann Bonnín i a Martí Gallén,
estímul constants d'aquest text.*

A manera de pròleg

Vet aquí els set punts que proposo per a la posada en escena d'aquesta obra, tot i que potser hi ha set maneres millors de fer-ho.

1. Temps després que Al Capone, durant la nit de Sant Valentí en un garatge històric, destrossés els seus rivals, el cinema els va determinar filmant-los. (Vocació determinista.)

Pensem que *time past is time present* i, així, el temps present està contingut en el passat, i el temps passat forma part del present (i aquest del futur).

Volem que el relat dels fets funcioni per la tensió entre la suposada intimitat dels personatges i l'impuls de la teatralitat manifesta que genera el drama. Busquem una essencialitat del drama que despulla els personatges reduint-los a la mínima expressió i a la màxima emoció.

2. Per això necessitem un *empty space*, un lloc buit, un no-lloc, una caixa ressonant que permeti la creació d'espais —i de subespais— escènics aptes per a les successives escenes interrompudes per les necessitats que empenyen les unes rere les altres, formant un tot seguit.
3. Creiem que les normes de Piscator encara poden ser vàlides i —en aquest cas imprescindibles— i així ens allunyarem del naturalisme, de la decoració significativa o del vestit disfressa. Procurarem servir el relat com un concert (a la manera del darrer Wagner al Liceu l'agost del 2012) lluny del decorat postromàntic, pseudohistòric o de reconstruir la indumentària dels anys trenta, i pensarem en una forma de cantata, en blanc i negre o gris: l'únic color, el verd del billar.
4. L'espai escènic conté un sol objecte impertorbable, inamovible, perdurable, definitiu i problemàtic: el gran billar verd, que és un objecte funcional i simbòlic que

exerceix de tòtem i, segons com, de tabú, que actua com un tema present indestructible, senyal i protector de la tribu de personatges que al seu entorn s'apleguen en un cafè del Paral·lel.

El temps s'emportarà tot l'entorn, però al billar s'hi farà la darrera carambola (observeu la mitologia del billar).

Però atenció: el billar no serà mai una baluerna i el seu efecte dramàtic no s'hauria d'esgotar, al contrari, el seu moment àlgid arribarà al final com una llosa sobre el sepulcre o a l'inrevés, com la plataforma per a l'etern retorn.

5. Definició del territori.

Una mica a la manera del teatre elisabetià, els propis actors situaran i explicaran en quin escenari es troben. Per exemple:

«Havent escapat de la tempesta, som aquí i hem arribat a l'illa regida per Pròsper, un lloc ben segur.»

6. Els personatges, són subjectes amb noms, cognoms i full de serveis ben coneguts, dels quals l'excés d'informació o partidisme que en tenim fa que no en sapiguem res. Renunciarem a justificar-los, però ells no renunciaran a la seva oportunitat per contradir-nos.

Freudianament, els personatges haurien d'explicar els seus dubtes, organitzar les seves «pròpies defenses»: d'una banda amb el seu discurs, en la seva conversa col·loquial. D'altra banda, recitant no renuncien a la seva poètica interior, ja sigui en el seu discurs normal dirigit al suposat oient, ja sigui aviat deixant que els seus pensaments ocults siguin intel·ligibles i, doncs, audibles fruit del doble discurs del pensament secret i de la seva paraula manifesta col·loquial (com ho feien els actors en els drames tràgics d'Eugene O'Neill, en especial a *El dol escau a electre o Desig sota els oms*).

El Billarista és, potser, l'impuls protagonista del fluir del drama on els personatges no són enduts pel vent (*they're not blowing in the wind*), sinó guiats —portats— forçats pel Billarista.

-
7. El Billarista és el sacerdot d'aquest moble totèmic, i n'és el més humil servidor. És el petit cronista popular i el gran cronista factual. És el factòtum: a mesur a que el relat avança n'és, ahora, el *terminator*. El Billarista és popular, és l'*homo paral·lelinensis*. En especial, és el responsable del relat i al mateix temps n'és el demiürg.

En resum: evitar l'historicisme en el muntatge; procurar que els personatges siguin lliures de la contingència històrica.

DRAMATIS PERSONAE:

Actor 1:

EL BILLARISTA

Actor 2:

LLUÍS COMPANYYS

Actor 3:

FERMÍ / SOLDAT / POLICIA

ACTRIU: CARMETA

Actor 4:

SALVADOR SEGUÍ / EL CONSELLER GASSOL

Actor 5:

FRANCESC LAYRET / L'ADVOCAT HURTADO / VENTURA EL COLUMNISTA

Actor 6:

L'AVI MACIÀ / EL MESTRE PAU CASALS / GEORGE EL BRIGADISTA /
OFICIAL DE LA GESTAPO / PISTOLER/SOLDAT/POLICIA

Actor 7:

JOAN EL CENETISTA / OVSENKO EL CÒNSOL / URRACA / PORTER /
POBLE / VEUS / SOLDAT / PISTOLER / POLICIA

Empty space. Un billar francès al centre de l'escenari tapat amb una tela gran. Cadires i taules repartides de manera irregular que s'utilitzaran segons convingui durant el transcurs de la funció.

Projecció a la pantalla informativa:

DESEMBRE DE 1940

EL BILLARISTA, *exercint de cronista, en un estat permanent d'evocació, obre un llibre que treu de la butxaca, El mar i el mirall d'Auden.*

EL BILLARISTA: «Atès que els porcs s'han transformat de nou en homes i el cel és ple d'auspícis i el mar tranquil com un rellotge, hem tornat a casa. Llegeixo mansuet per oblidar els botxins les manotes dels quals poden semblar netes les ungles que nosaltres mai no oblidarem.»

Tanco el llibre que va escriure el nostre amic anglès i em torna el record dels fets —anterior— que van destrossar les nostres vides. El primer el dato l'any 1919: va ser el triple assassinat del carrer de Robadors, comès per autors anònims. (Mentre diu això, EL BILLARISTA destapa una tela enorme que fins aleshores cobria un billar francès. A mesura que parla, pot anar col·locant les boles, preparant els tacs...)

1

Projecció a la pantalla informativa:

1919. A l'interior d'un garatge buit i fosc, quatre homes seuen a l'entorn d'una taula en una reunió clandestina típica dels anys 20, en un escenari indefinit i en una situació semblant a la que s'ha representat en el cinema la nit de Sant Valentí a Chicago, quan els pistolers d'Al Capone van atacar els seus rivals irlandesos i no van deixar supervivents.

EL BILLARISTA: Tornant-hi a pensar, veig quatre homes reunits en un lloc secret. No hi ha dubte que els reunits aplegaven utopies. Com si fossin camarades, s'estimaven, es prometien il·lusions, esperances. Juraven que al món aviat hi hauria països sense esclaus, «antes de que yo muera», deien. Cadascun d'ells tenia una missió a complir.

*A l'exterior: se sent un cotxe que s'atura.
Presagi de violència. EL BILLARISTA té les boles preparades. Agafa un tac i prepara la carambola inicial.*

EL BILLARISTA: Llavors, va entrar el porter de la casa i va dir «foteu el camp! Sortiu, per la porta del darrere!» I, a l'acte, van arribar els pistolers, puntades de peu calçats amb botes que tiraren la porta a terra. Entraren i van dir: «Mans enlaire! Drets, contra la paret, tots drets!» Barbotien en veu baixa, ronca, amb la veu trencada. I els reunits van desobeir: van saltar d'una banda a l'altra esperitats per evitar el perill. Però els tiradors van ser més ràpids i, en el record, sento els trets i els cossos dels reunits repicant contra terra.

EL BILLARISTA obre la partida amb la primera tacada.
*Cop-de-tac i xoc-sec de les boles. Sona una alarma a l'escenari buit. Tot seguit: el silenci.
Passa un temps.*

EL BILLARISTA: Un dels quatre s'alça. Camina de quatre grapes i comprova, un per un, que els homes amb els quals estava reunit són morts.

Entra en acció CARMETA que ajuda el noi supervivent a alçar-se. És el seu germà, FERMÍ.

CARMETA: Són morts, Fermí?

FERMÍ: Sí, Carmeta.

CARMETA: Doncs acompanya'm. Corre, anem!

Surten CARMETA i FERMÍ.

2

Projecció a la pantalla informativa:

En un cafè del Paral·lel, un grup de periodistes, entre els quals s'hi troben LLUÍS COMPANYS i SALVADOR SEGUÍ, juguen al billar.

EL BILLARISTA: Se suposa que ja coneixeu amb tot detall el triple assassinat d'uns homes reunits, ignoro amb quins motius, succeït fa pocs minuts al carrer de Robadors. Del miserable episodi de la lluita que té lloc al carrer entre les bandes, i no precisament en les d'aquest billar, no se sap qui han estat els agressors, però aviat sabrem el nom dels morts. Mentrestant penso, collons, que vós, Lluís, hi haureu d'intervenir perquè tinc per segur que l'únic supervivent de la matança és en Fermí, el germà d'aquesta noia, la Carmeta i, mira, ara us el porta aquí.

De sobte, entren CARMETA i FERMÍ.

CARMETA: Vet aquí en Fermí, salvat de l'atemptat del carrer de Robadors. Abraceu-lo!

SALVADOR SEGUÍ: Se't felicita: xicot, has tornat a néixer.

LLUÍS COMPANYS: En Salvador té raó: aquests individus mai no fallen.

CARMETA (*a LLUÍS COMPANYS, cara a cara*): I vós, senyor Companys, podríeu ajudar-lo?

LLUÍS COMPANYS: Com?

CARMETA: Confio en vós, senyor. Sou molt llest!

LLUÍS COMPANYS: No pas tant com en Fermí, que s'ha salvat ell tot sol dels trets.

SALVADOR SEGUÍ: Saps quants eren els que van tirar a matar?

FERMÍ: Quatre, n'he vist...

LLUÍS COMPANYS: Podràs, si convé, identificar-los?

FERMÍ: No.

LLUÍS COMPANYS: T'havien proposat d'entrar-hi?
(*Cap resposta.*) T'havien promès una pistola?

FERMÍ: Era el primer cop que els veia.

SALVADOR SEGUÍ: I bé, tu estàs ferit, Fermí?

FERMÍ: Ja no. Ja m'han curat.

LLUÍS COMPANYS: Qui ho ha fet, pot denunciar-te...

SALVADOR SEGUÍ: I ara, quina en portes de cap? Què penses fer? El millor que pots fer és fugir.

CARMETA: Podeu fer-lo arribar a la frontera?

SALVADOR SEGUÍ: Sí. Li podem donar l'adreça d'algú perquè l'aculli en un lloc segur.

CARMETA: Doncs, aprofita-ho: ves-te'n, Fermí! Tu deixa passar un temps. En acabat, tornes. Encara ets massa jove. Espera.

SALVADOR SEGUÍ: La lluita continua. Un dia o altre tu has de ser-hi.

FERMÍ: Sí. Per això vull quedar-me. He de quedar-me on encara tinc companys. *(Pausa.)* M'han tret de la feina per sospites, no per incompliment, car la feina m'agrada i la respecto. Fins he respectat l'amo en tot moment: no era un mal home. Possiblement l'han obligat a fer-me fora. *(Pausa.)* Què he de fer? França tampoc no és un paradís, i aquí n'hi ha que em necessiten...

CARMETA (*a LLUÍS COMPANYS*): Podria treballar en el vostre diari? Perdoneu la meva gosadia, però he pensat que vosaltres podríeu col·locar-lo.

LLUÍS COMPANYS: Sabeu, doncs, quin és el meu ofici.

CARMETA: He llegit els seus articles i us he sentit discursar. També us conec el mot. Us diuen l'Estornell.

LLUÍS COMPANYS: Aquest mot m'han tret? Potser per la meva lleugeresa, no pas perquè tingui ales. Tampoc plomes ni bec. N'hi ha que pensen que parlo massa.

CARMETA: Sou un bon garlaire, sou simpàtic, sou seriós...

LLUÍS COMPANYS: M'agradaria tenir la teva gràcia.

CARMETA: Salvem el meu germà i em declaro vostra.

FERMÍ (*molt espontani*): Puc treballar al vostre diari? Si ho faig, no us he de comprometre...

LLUÍS COMPANYS: En què podries comprometre'ns?

FERMÍ: Què voleu dir?

LLUÍS COMPANYS: Diuen que et busquen?

FERMÍ: Però no em troben...

LLUÍS COMPANYS: Què vols més?

FERMÍ (*Dubta un instant.*): Res més! (*Pausa.*) Tots els obrers són perseguits. Anava a dir: tots els obrers del món, però només dic, tots els obrers del Poble Nou, de Sant Andreu, de Barcelona... són perseguits, i el que és pitjor... no estan organitzats.

SALVADOR SEGUÍ: Tu els organitzes?

FERMÍ: No!

LLUÍS COMPANYS (*distanciant*): És cert que els obrers no estan organitzats... i el que nosaltres podem fer és important, però no ho és tot. En certa manera, es pot dir que no és res. Potser per a nosaltres pugui ser-ho; periodistes, estudiants, flamants títols d'advocat, però, en definitiva, burgesia. Ell és obrer; un indefens total... un aprenent... És probable que formi part d'alguna colla, amb els companys de la feina o de l'atur: un simple pària. No crec que siguin aprensions si diu que el busquen...

FERMÍ: Necessito un advocat.

LLUÍS COMPANYS: Te'l buscarem.

FERMÍ: Vós no en sou?

LLUÍS COMPANYS: Exerceixo només com a periodista.

SALVADOR SEGUÍ: Parleu-ne amb l'advocat Layret.

3

Projecció a la pantalla informativa:

FERMÍ al despatx de l'advocat FRANCESC LAYRET.

FERMÍ: Abans he dit que no pertanyia a cap organització: és veritat. (*Pausa.*) Treballo per sollevare els companys en lluita.

Pausa.

FRANCESC LAYRET: A quin partit t'apuntes, Fermí?

FERMÍ: M'apunto a desvetllar tota energia somorta en cada un dels homes que conec, unir-los, enquadrar-los. Tractar d'home a home. Les masses encara no són res. He vist prou gent viure en condicions morals més pròpies dels esclaus que no dels homes, embrutint-se en la misèria, exclosos de la feina o bé obligats a treballar, i a guitzes, maltractats pels capatassos. Sota terra, a les mines d'Astúries, he conegut i he après tot el que sé: dotze hores de treball m'han obligat a meditar. Atrocitats de tota mena passades als meus setze i disset anys, entre homes durs, bestiasses de la feina, utilitzats com a animals de càrrega al carbó; bascos, gallecs, aragonesos, asturians odiant-se i maleint-se els uns als altres. *(Pausa.)* Només la revolució els pot interessar.

FRANCESC LAYRET: De moment tu hauries de quedar a l'ombra. Deixar passar un temps perquè t'oblidin. Ara saben que els has vist i que t'has escapat...

FERMÍ: I vós, senyor Layret?

FRANCESC LAYRET *(sorprès)*: Jo?

FERMÍ: Sí, vós. Què penseu fer? Diuen que el vostre assassinat ha estat organitzat.

FRANCESC LAYRET: Quantes vegades?

FERMÍ: No crec que es tracti d'un rumor. Dels pistolers a sou, se'n saben les «feines» que els agraden.

FRANCESC LAYRET: Les desconec absolutament.

FERMÍ: No és cert! En coneixeu l'existència...

FRANCESC LAYRET: Vull ignorar-la: he d'ignorar-la. *(Pausa.)* No puc viure en estat de vigilància. *(Pausa.)* Per les meves limitacions físiques, soc un home una mica més vulnerable que els altres. Res més. Les meves capacitats dinàmiques són mínimes, és cert. Evidentment no puc fugir.

FERMÍ: No heu sentit a parlar dels exespies alemanys que no s'han mogut de Barcelona i fan «encàrrecs»?

FRANCESC LAYRET: Soc tossut, amic. No m'he de moure. (Pausa.) Insisteixo: més aviat sou vós, qui em feu patir. (Pausa.) Voleu quedar-vos?

FERMÍ (sorprès): Sí...

FRANCESC LAYRET (Pausa. S'alça amb l'ajuda de les croses, com si mirés al carrer): Assegurem-nos abans que no heu estat seguit.

FERMÍ: Per mi no tingueu por, senyor Layret. Sé valdre'm. D'esmunyir-me, no en sabia, però n'he après. No m'han d'agafar mai... (Va per sortir; abans d'arribar a la porta es gira i s'acomia.) Salut!... i gràcies pel consell que m'heu donat; no l'he pas de seguir..., és impossible que m'atrapin...

Surt al carrer. Pausa. Silenci. Avança un pas, però s'atura. Té com una premonició, però no l'accepta. Avança uns passos més de pressa, però, de sobte, torna a aturar-se i es gira. Com una allau, quatre homes de la Brigada se li tiren al damunt, colpint-lo per l'esquena. El volten, el capgiren, el desarmen. No el deixen caure a terra i se'l passen ara l'un ara l'altre: així dissuadeixen tota resistència. Se l'emporten.

4

En el billar del Paral·lel.

LLUÍS COMPANYS (distanciant.): La repressió, d'èxit assegurat per sempre i des de sempre, s'apoderava del carrer. La repressió-intimidació, ferotge, acarnissada i sobretot molt cega. Cega! (Pausa.) Espaordint més innocents que responsables.

Multiplicant les víctimes per deu. Creant provocadors, espies, gàngsters, confidents, agents de corrupció, pistoles assoldades... la repressió ho feu tot per embrutir la societat, per desgraciar-la. Mai cap vilesa no era excessiva si era útil. Mai cap brutalitat no era de més. Però l'espiral de violència s'enroscava i se'ns emportava a tots. (*Diversos trets llunyans subratllen el que ha dit.*)

Projecció a la pantalla informativa:

Dotze dies després, LLUÍS COMPANYS i CARMETA seuen a les cadires del Bar del Billar del Paral·lel.

LLUÍS COMPANYS: Has pogut veure en Fermí?

CARMETA: No.

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Doncs, porta ja dotze dies a la presó.

CARMETA: Sí.

LLUÍS COMPANYS: Què hem de fer?

CARMETA: Ja ho hem intentat tot...!

*Se senten, no gaire lluny, uns quants trets.
S'alcen. Silenci. Preocupació. Tornen a seure.
Per fi LLUÍS COMPANYS pregunta:*

LLUÍS COMPANYS: En què penses, Carme?

CARMETA: En agafar una pistola i forçar aquesta presó.

LLUÍS COMPANYS: Treu-t'ho del cap! Espera. La presó ara és farcida de persones. Ben segur que d'ell no se n'ocupen.

CARMETA: Com ho saps?

LLUÍS COMPANYS: Sé que és possible que, tanmateix, no se n'ocupin...!

CARMETA: També és possible que se n'ocupin en excés.
(Pausa.) Quan li faran judici?

LLUÍS COMPANYS: Judici...? No se'n fan! Un judici porta feina i es necessita, abans, fabricar proves. El governador considera que això és una manera legal de perdre el temps, i fer-lo perdre als funcionaris i fins i tot, si bé es mira, fer-lo perdre als acusats. Al que mana li basta la certesa, i recomana aplicar la llei de fugues.

Arriba al billar SALVADOR SEGUÍ.

SALVADOR SEGUÍ: Que no heu sentit els trets? (S'alcen.) Han assassinat un presoner. Li feren creure que l'havien alliberat. Sembla que li havien donat instruccions perquè seguís un determinat trajecte. No havia corregut encara una illa, quan l'han assassinat. Era un xicot molt jove. (Estupor.)

CARMETA: Penses que pot ser en Fermí?

SALVADOR SEGUÍ: No puc dir-vos res!

LLUÍS COMPANYS: Per què havia de ser-ho! N'hi ha centenars com ell, d'empresonats.

Arriba FERMÍ, escapat.

FERMÍ: Un cop més m'he escapat. En canvi, han matat en Daura.

LLUÍS COMPANYS: Gregori Daura?

FERMÍ: El coneixíeu?

LLUÍS COMPANYS: És clar que sí; ara conec tots els morts.

FERMÍ: Què voleu fer?

LLUÍS COMPANYS: Anem a un jutjat de guàrdia. Passarem abans a assabentar-ne a l'advocat Layret. Demanarem que ens acompanyi.

Al carrer. Tot caminant de pressa.

LLUÍS COMPANYS (*a SALVADOR SEGUÍ*): Seria injust, per part meva —parlo com a advocat— queixar-me de la situació; com a polític futur que aspiro a ser, seria incaut culpar les pròpies víctimes de llur desprotecció. Però la sinceritat m'empeny a dir-t'ho, Salvador: vosaltres sou culpables de la impunitat repressiva que s'abat sobre el país. Els sindicats —l'orgull de la nostra classe obrera— neguen l'acció política i l'acusen de connivència amb el capitalisme i de feblesa, però amb actituds negatives com aquestes no arribarem enlloc...
(*El seu pas ràpid, decidit, és detingut per la policia.*)

POLICIA: La documentación...

*Els policies alcen les armes i els enfronten.
S'emporten LLUÍS COMPANYS i SALVADOR SEGUÍ.
FERMÍ s'escapoleix d'escena mentre CARMETA
fuig; corre d'una banda a l'altra, indecisa,
mentre els llums s'apaguen l'un darrere l'altre.
Queda només un espai il·luminat on l'advocat
FRANCESC LAYRET seu a la seva cadira.
Per fi, ella hi arriba.*

CARMETA: Perdoneu la meva excitació, senyor Layret!
El carrer Balmes i la Ronda són a les fosques.
Tot el carrer és desert i no he pogut trobar a ningú
per preguntar, i m'ha costat trobar la casa...

FRANCESC LAYRET: Seieu.

CARMETA: No puc...

FRANCESC LAYRET: Parleu, doncs...

CARMETA: Veníem cap aquí per informar-vos d'un altre crim comès...

FRANCESC LAYRET: La víctima?

CARMETA: En Daura: li han aplicat la llei de fugues.
(Pausa.) Mes quan venien, ara mateix, amb mi, per tal d'assabentar-vos-en, en Lluís i en Salvador han estat detinguts.

FRANCESC LAYRET: Se sap on els han portat?

CARMETA: Prou feina he tingut a escapar-me.

FRANCESC LAYRET: Tanmateix, no coneixeu quina és l'acusació?

CARMETA: Diuen que el govern civil ha donat ordres de detenir trenta-sis polítics.

FRANCESC LAYRET: Cal tot seguit trobar l'alcalde i protestar per la detenció d'en Lluís, regidor de la ciutat. Quant a la suposada llei de fugues que em dieu, cal obligar a una investigació exhaustiva sobre els fets! Cal, immediatament també, la llista dels altres detinguts... Sabeu qui són els altres trenta-quatre?

CARMETA: La llista la tenen al diari...

FRANCESC LAYRET: Doncs, anem-hi...

CARMETA: Jo us acompanyo...

FRANCESC LAYRET (*aixecant-se amb l'ajuda de les croses, tot lent i difícil per la seva condició*): Vós, Carmeta, no vingueu.

CARMETA: Per què?

FRANCESC LAYRET: Els carrers fan por.

CARMETA: Què voleu dir?

FRANCESC LAYRET: Feu-me cas, si us plau... quedeu-vos. Els carrers no són ara les artèries que porten la

sang de la ciutat... els carrers són trampes fosques i sinistres. (*Amb amarga ironia:*) Per desgràcia jo els faig nosa: un advocat que molt s'entossudeix, un adversari, i per aquest motiu em busquen, per abatre damunt meu, amb contumàcia, el seu rancor. Em reconforto doncs, a mi mateix, amb tals suposicions indemostrades, perquè sense una confiança imprescindible val més quedar-se a casa... on és també evident que no s'hi està segur. Penso, però, que vós no us heu pas d'arriscar de nou aquesta nit. Espereu-me fins que torni.

La CARMETA no gosa contradir-lo i surt ell sol. Pas lent, invàlid, sembla potser més lent que mai. Al carrer, l'advocat FRANCESC LAYRET, mira les ombres sinistres. Alça la mà per avisar un taxi. De sobte, se sent un cotxe que s'apropa. Tiren des del cotxe. Set bales. FRANCESC LAYRET cau, mortalment ferit. Tot resta immòbil. Cop-de-tac i joc-lent de les boles.

5

Al billar del Paral·lel.

EL BILLARISTA: Mentrestant, trenta-sis homes eren lligats l'un a l'altre, colze a colze. Els van embarcar en vaixells de càrrega i els van portar a Maó. La ciutadella de Maó, la Mola. Eren polítics, dirigents, pretesos responsables, inculpats sense judici, regidors, obrers acusats de militància, sindicalistes detinguts, per tal de «protegir-los», és clar, per evitar-los una mort segura pel carrer. Trenta-sis homes van marxar lligats lluny de l'asfalt sollat de sang d'aquesta Barcelona, Rosa Roja.

6

*Projecció a la pantalla informativa:**A la presó de la Mola.*

*Un llum delimita un espai
com un passadís de presó.*

SALVADOR SEGUÍ: Bruts i estripats, descalços, els presoners fem cap a la cantina. A la mà portem un cossi, o bé un pot de llauna, o plats i tota mena variada d'objectes recipients. Comprem espelmes, els presoners; paper, segells i tinta. *(Pausa.)* El vi es despatxa en una gran gibrella i fan bona mesura, s'aboca en un embut perquè no vagi a terra. El vi neteja la mà de l'abastador i també la mà del polític, i l'escreix de vi torna a caure a la gibrella. Nosaltres, però, vam ser tractats amb deferència...

7

Al billar del Paral·lel.

EL BILLARISTA: Els van tractar a garrotades... *(Com a cronista:)* La llarga història de la Revolució, de tants trasbalsos i d'heroïsmes d'abast immens i arrels profundes, ara es beslluma a casa nostra, i, com sempre, precedida pels seus intents desesperats...

Pausa. EL BILLARISTA pren amb la mà una bola: la contempla. De sobte la fa lliscar amb força sobre el tapís del billar contra les bandes. Quan la bola s'atura, sentim una descàrrega llunyana.

EL BILLARISTA: El president Dato és mort, crivellat per més de vint trets disparats des d'un sidecar en marxa, com a venjança anarquista per haver donat suport a la llei de fugues.

Estupor. Pas del temps. Entra CARMETA.

EL BILLARISTA: Mentre era a la presó, Lluís Companys fou elegit diputat per Sabadell. Ja és lliure!

Pausa. Silenci. LLUÍS COMPANYS, sol, arriba al billar. Cap paraula. Escull un tac. Se'l mira. Somriu, juga.

EL BILLARISTA: Però Salvador, Salvador Seguí, encara és a presidí. Demanarem la seva llibertat. Farem una campanya... la premsa té poder altra vegada: ho exigim!

CARMETA: No el deixaran anar! (A LLUÍS COMPANYS:) En Salvador és anarquista teòric, sindicalista i cap de colla!

LLUÍS COMPANYS: I què? Si un home s'oposa eficaçment al terrorisme, és en Salvador. Si un home té talent a casa nostra, com a organitzador per dirigir els sindicats, aquest home és en Salvador. Si un home té l'amplada d'un líder obrerista, aquest és sens dubte en Salvador Seguí. Només la ceguesa del govern manté captiu el Noi del Sucre.

Pausa. S'acosta de nou a la taula i juga amb encert, repeteix.

EL BILLARISTA (*distanciament*): Al cap de setze mesos, en Salvador Seguí va ser excarcerat. Tornà amb les idees afermades més sòlides que mai, prudentes. Sabia que el camí era llarg, no s'hi valien il·lusions ni demagògies, caminava sense pressa.

Pas del temps.

Compareix ara en SALVADOR SEGUÍ,
alliberat recentment de la Mola.

SALVADOR SEGUÍ: Jo ara no duc pressa. Me l'he deixada a presidir en els gibrells i entre les rates que se l'aniran menjant. Penso, això sí, en una estratègia sindical a llarg termini, d'acord amb les realitats obreres, a tot l'ample de l'Estat...

LLUÍS COMPANYS: L'estimàvem: la seva preocupació era apartar la força obrera de la simplicitat de la teoria terrorista... Mes ara et busquen per pelar-te.

SALVADOR SEGUÍ: N'estic assabentat. (*Pausa.*) Ahir nit, en sortir de la funció al Teatre Còmic, on vam anar amb la meva senyora i amb el nano, un cotxe amb quatre facinerosos —la identitat dels quals no serà mai comprovada— va seguir-nos. (*Pausa.*) En arribar a casa, jo vaig afrontar-los. El carrer fosc, il·luminat només, de tant en tant, pel gas estantís de barriada, brillava per la pluja. El cotxe gran, sinistre i negre, amagava cares hostils i boques de revòlver. Però no varen disparar. Jo anava amb les mans creuades al darrere per dir-los que sí, que era l'hora, que no s'ho pensessin més, que ja podien disparar. Potser davant del nano i de la meva dona embarassada van tenir por de fer-ho...

CARMETA: Us n'heu escapat, per sort, una vegada més!

SALVADOR SEGUÍ: No n'esteu contents?

LLUÍS COMPANYS: Estem angoixats, Salvador, ara patim molt per tu. Pensem que hauries d'anar-te'n per una temporada.

SALVADOR SEGUÍ: No ho faré!

LLUÍS COMPANYS: Aprofita la invitació que t'ha arribat per visitar l'URSS.

SALVADOR SEGUÍ: Em demaneu de renunciar a l'única força que he tingut: el coratge. No em vantaré pas davant vostre, però és clar que jo no puc fugir ni puc matar. Matar no ens convé gens. Repugna! No me les dono de bon noi, però no predico la violència. Qui la predica és el govern; qui l'exigeix són els patrons; qui la practica és la policia; qui la prodiga són els escamots armats; qui l'encoratja i justifica són gent adinerada; ells organitzen i comanen els sometents encarregats d'exterminar-nos! No fardaré com fan tants nyèbits, però us diré que això no ens intimida ni ens fa por. Fa riure! *(Pausa.)* Ara mateix he rebut advertiments assabentant-me que el meu assassinat ha estat organitzat. Perfecte. Un gran honor, però no puc cedir. Jo em quedo. Tinc feina. Molta feina! *(Pausa.)* A part del compromís amb els companys que mai no declina ni té excusa... hi ha els encàrrecs! *(Pausa.)* Lluís, jo no me'n puc anar sense, abans, haver enllestit el teu pis. Som tot just a la primera capa de pintura. *(Pausa.)* La setmana entrant quedarà tot llest.

*Silenci. Transició.
Tacades lentes al billar.*

BILLARISTA: En Salvador i en Fermí van a comprar pintura al carrer Cadena. Són dos quarts de vuit del vespre. De sobte en Fermí mira al voltant. Intenta advertir en Salvador del seu presagi.

FERMÍ: Atura't, Noi! No sé què noto d'estrany al carrer. Potser tinc por, però em sembla que ens esperen... *(Continuen avançant.)* Saben que cada dissabte vens aquí a la mateixa hora per comprar pintura. *(Caminen cada vegada més de pressa.)* No hi ha l'animació dels altres dies. No hi ha les dones de la vida, que no fallen mai en aquesta hora. Han retirat la policia...

SALVADOR SEGUÍ: No passa res. La porta de la botiga és oberta, que no ho veus?

BILLARISTA: Dit això, s'avança per creuar el carrer. De sobte, una sola bala, disparada a l'esquena, sega la vida d'en Salvador.

Cop-de-tac i xoc-sec de les boles del billar. Transició.

BILLARISTA: Per la seva habilitat, un cop més, en Fermí va escapar. (Pausa.) Poc després va aprofitar la invitació que havia rebut per visitar la Unió Soviètica. Però allò no era el que buscava. Després d'una estada, decebut, en va tornar.

INTERLUDI

8

Projecció a la pantalla informativa:

Uns anys després.

Atmosfera de festa. Tango. Music-hall.

EL BILLARISTA: El Paral·lel és un empori de tota mena d'esplendors però el rei no és ja en Lerroux, ara és el tango. Hom canta un tango melangiós, sentimental, si bé arriba a Barcelona passant pel bulevard Clichy. Prop d'aquí s'han obert «bars», s'han obert *dancings*, pul·lulen *cabarets*, *bistrots* i *music-halls*. Artistes amb barrets tous, polsosos, quasi arnats, imposen llur extravagància, però en Joan Miró és presenta ben planxat. Picasso ja no viu ara a Barcelona; no hi fa res! Picasso era molt baix: quatre dits més alt que un nan. Era un gitano. En canvi... la Rambla traspua wagnerisme. I el bon burgès gaudia de les valquíries, del *Sigfried* i del *Tannhäuser*.

Mentrestant, ha entrat FERMÍ de retorn de Rússia.
EL BILLARISTA estranyat per la presència de FERMÍ.

FERMÍ: És que ja no em coneixeu?

EL BILLARISTA: Perdona... ets en Fermí!

FERMÍ: Et porto una abraçada des de Rússia. *(Molt ràpid:)*
Què en saps, de la Carmeta i d'en Lluís? Dubto si
visitar-los, els puc comprometre?

EL BILLARISTA: Al carrer Villarroel sens dubte pots
trobar-los.

Canvi. CARMETA, a casa seva, al carrer de Villarroel.

CARMETA: Trucant a poc a poc les portes del domicili
dels amics, el meu germà puja les escales del futur.
No sap per mitjà de quin sistema aplicarà les lleis
que governen el seu codi moral però, tot prenent
un respir, busca l'empament del meu home el
qual, incapaç de lluitar contra l'insomni que a diari
l'afebleix, comença a prendre la seva tassa de cafè.

LLUÍS COMPANYS vestint-se.

CARMETA: Jo li estava preparant una cafetera per
compartir-la amb la seva visita. Era en Fermí
que, després d'un viatge per Alemanya, havia
aconseguit de fer una estada llarga a la Unió
Soviètica. Ara tornava i ens delíem per veure'l, tot
i el secret, la clandestinitat. Fermí fins i tot havia
canviat l'aspecte i l'expressió. I ves a saber quina
documentació portava. Era un home buscant el seu
destí.

Entra FERMÍ.

FERMÍ: Salut!

CARMETA: A en Fermí, feliçment tornat, decebut del secretisme stalinista, havíem d'escoltar.

FERMÍ: En confiança i sense esbombar notícies, el meu primer petó és per a vosaltres. Viatjo d'incògnit rigorós i per pocs dies.

LLUÍS COMPANYS: Tot just per saber per quant en tenim?

FERMÍ: Com deia la meva mare: això està dat i beneït.

CARMETA: Què en penses, tu que vens de fora? Som a l'any 29, recordes? (FERMÍ somriu.)

FERMÍ: Penso que la Dictadura ha fracassat en tota l'extensió de la paraula, i actualment només ens resta... fer la Revolució. La llarga etapa constructiva!

CARMETA: Ets de l'espècie inextingible del català optimista...

FERMÍ: No és cert que aquí encara «tot» està per fer? (Pausa.)

LLUÍS COMPANYS: Ens cal una estructura proletària... Organitzar el sistema!

FERMÍ: Temo trobar malformacions obreres...

LLUÍS COMPANYS: Tu vas militar-hi, en algunes! (Pausa.) A Rússia, per ventura, t'han canviat?

FERMÍ: He meditat a Rússia... i m'ha servit per comprendre moltes coses: la primera que aquí de natural som anarquistes, Barcelona serà anarquista o no serà. L'anarquisme és la manera de ser nostra. A Barcelona la revolució leninista és impossible. Els soviets voldrien imposar la norma però, vulgues que no, aquí i ara l'anarquisme s'ha imposat entre el proletari autòcton, i no diguem en l'immigrat, que sembla ser consubstancial a les formes més primàries d'utopia. A través d'ell, aquest fenomen llibertari domina l'incipient i potencial proletariat

hispànic i ha de fer impossible el socialisme. *(Pausa. Estupor.)* Tampoc el vostre PRC no té res de proletari, amb prou feines és republicà. Té molt d'esquerra, gens de llibertari i és català només en el pitjor sentir rural.

LLUÍS COMPANYS: Jo en soc. Jo soc rural. El Terròs és la meva pàtria. No has après res de bo de Rússia? Estan construint el veritable socialisme universal?

FERMÍ: Fa cinc anys que Lenin és mort... en el partit es perfilen... i s'enfronten, les tendències. *(Pausa. Continua sense esforç però amb contundència.)* La ideologia que s'apodera del poder proposa aquest programa: consolidar els avantatges assolits dins de Rússia. La construcció del socialisme només en un estat. *(Pausa.)* Aquesta alternativa guanya adeptes a la dreta, nacionalista i malfiada: «ells», els escites, asiàtics, d'ulls àvids i oblics! No em vanto de ser profeta pel que us dic; però una nació esgotada, atemorida, gelosa del que ha fet, es tancarà dins d'una closca nacional: no vol saber res més, portes enfora!

EL BILLARISTA: Penses que Rússia es tanca?

Pausa.

FERMÍ: Molts han estat rellevats dels càrrecs que ocupaven. A Trotski mateix l'han destituït del comandament del «seu» Exèrcit Roig. *(Pausa.)* Encara i així, varen signar un manifest —dit Clemenceau— que era una notable i vigorosa alternativa: no escoltaren... Tot just, l'octubre de l'any passat varen signar una retractació: van ésser perseguïts. Enguany ha començat la purga dels... discrepans ideològics. *(Estupor.)* Heu sentit a parlar de Koba, l'indomable, un tal Ióssif Stalin? No és la dictadura del proletariat ni tan sols la del partit, sinó la dictadura d'una facció sobre el partit, sobre el proletariat, sobre el mugic, sobre

l'exèrcit... Profetitzo: només nosaltres podem fer el canvi que s'espera. Apunta-ho! (*Pausa.*) Nosaltres, els anarquistes. (*Estupor.*) Només fora de la Unió Soviètica i malgrat ella, penso...

LLUÍS COMPANYS (*parlant a contracor*): Per cert, a Rússia tinc entès que vàreu coincidir amb el senyor Francesc Macià, militar, burgés.

FERMÍ: És cert. El comitè, el soviètic encarregat d'acollir els visitants polítics estrangers, em va prendre, per error, per un seguidor de l'invitat Francesc Macià. L'acompanyaven il·lustres juristes i economistes catalans. Sí. Vam parlar...

LLUÍS COMPANYS: Tant vosaltres com ell discrepàveu del sistema comunista?

FERMÍ: Per motius diferents.

LLUÍS COMPANYS: Per motius oposats, és clar.

FERMÍ: Coneixem bé les distàncies que ens separen a nosaltres, anarquistes, dels soviets i potser encara més del senyor Macià.

LLUÍS COMPANYS: A qui mai no hauria aconsellat el seu sentit de l'aventura.

FERMÍ: Exactament. En especial la invasió de Catalunya al capdavant d'un exèrcit cent per cent folkloric. Tots l'hi vam desaconsellar.

LLUÍS COMPANYS: Ell tenia excel·lents motius per fer veure que envairia Catalunya. De fet, era una provocació que li va sortir d'allò més bé. Va desvetllar l'atenció del món sobre el minúscul poble de Prats de Molló. Sobre Catalunya, la nació captiva, sobre la derrota d'un exèrcit d'alliberament. A París, va processar-lo el seu advocat, Henri Torres, qui va brodar una defensa. Macià es va superar ell mateix com a orador. Va ser absolut. Alliberat. Va recórrer un triomf per a mig Europa. I Amèrica.

FERMÍ: Ara és aquí. Ho sabíeu?

LLUÍS COMPANYS: Ens hem citat per veure'ns.

EL BILLARISTA: L'entrevista serà en un lloc secret neutral.
Aquí, on som ara. Al billar.

*Al billar del Paral·lel. Entra Francesc Macià,
L'AVI MACIÀ, paternal i amistós.*

L'AVI MACIÀ: Benvolguts amics!

LLUÍS COMPANYS: Endavant, senyor Macià, l'exiliat més prestigiós del país més petit d'Europa.

L'AVI MACIÀ: El cor, però, el tinc amb vosaltres, a l'esquerra. A l'esquerra profunda.

LLUÍS COMPANYS: Gràcies.

L'AVI MACIÀ: Ens convé parlar. Haurem de parlar molt, tu i jo, aquests dies. Urgències històriques ens hi obliguen.

LLUÍS COMPANYS: A què dec l'honor de la visita?

Pausa.

L'AVI MACIÀ: Proposo un ampli front, una estratègia i un acord; un pacte català des del centre de l'esquerra. Jo en el centre de l'esquerra i tu allà on vulguis. Signarem els fonaments sense excloure'n a ningú amb tot l'amor del cor. Un poble, una nació, un país...

LLUÍS COMPANYS: A part de vostè —i de mi—, qui creu en un gran pacte de l'esquerra que sempre tendeix a fragmentar-se?

L'AVI MACIÀ: Cal pensar històricament, des de la realitat. Compondre un escenari nou. Necessitem negociadors, poder, diners, poder de convicció...

LLUÍS COMPANYS: Fama en teniu, en el millor sentit de la paraula. Sou un componedor amistós. Us motiva un bon auguri?

L'AVI MACIÀ: Em motiva sumar tot el possible. Refuso l'impossible. No en vull sentir a parlar, d'allò que no es pot fer.

LLUÍS COMPANYS: I quants anys de dictadura ens queden?

L'AVI MACIÀ: El Dictador té els dies comptats.

LLUÍS COMPANYS: Quants dies?

L'AVI MACIÀ: La mort l'espera. (A EL BILLARISTA:) Com a primer billarista de la casa, com a home que ha viscut al Paral·lel tota la vida, en sabeu un niu. Vós què n'opineu, amic meu?

EL BILLARISTA: La dictadura ha fet un mal servei car tot continua igual, és a dir, pitjor.

L'AVI MACIÀ (a LLUÍS COMPANYS): Veieu, Lluís? El poble n'és conscient, del dany. Hi ha menys voluntat i menys concòrdia. Més ignorància. Més rancors. Amuntegueu els cadàvers dels camperols rebels d'Andalusia, amuntegueu els cossos dels anarquistes torturats a Montjuïc. A la munió dels que moren en els carrers, sumeu-hi els qui la dictadura feu executar a Barcelona, els qui feu morir al Marroc... la dictadura, és cert, potser hauria pogut canviar les coses però no ha fet sinó perpetuar-les. (Pausa.) Tot i això, soc optimista. Torna la democràcia. Hi ha un respir. Noves avinenteses de les quals mai no se sap què n'ha de sortir... el govern està obligat a convocar eleccions.

LLUÍS COMPANYS: Adulterades?

L'AVI MACIÀ: No. Legals i ben legals.

LLUÍS COMPANYS: Legals, però manipulades. Amb vots comprats, amb vots sotmesos, amb vots coaccionats per l'amenaça i per la por. L'Estat és monàrquic, oligàrquic, centralista, retroactiu, impopular i girat cap a la dreta.

L'AVI MACIÀ: Promourem un gran partit d'esquerra: republicans, autonomistes, progressistes, populars,

federalistes; tots plegats. (MACIÀ pensa en veu alta:)
Preconitzo un pacte d'unitat. Més que mai, amb tu;
més que mai, plegats.

LLUÍS COMPANYS: N'hi ha més d'un que en dubta. No pas jo, per cert.

L'AVI MACIÀ: L'escepticisme és el llegat que ens deixarà la dictadura. I àdhuc els fills de l'estimada democràcia restem marcats pel greu estigma: l'abstencionisme.

LLUÍS COMPANYS: En confiança, Macià: ahir vaig assistir a una reunió a La Falç.

L'AVI MACIÀ: I què?

LLUÍS COMPANYS: Totes les representacions de les forces polítiques d'esquerra han acordat no presentar-se a les eleccions.

L'AVI MACIÀ: I, doncs?

LLUÍS COMPANYS: Han acordat mostrar una total disconformitat. Aquest és l'estil de sempre. No el fa riure? Han decidit de resignar-se cinc anys més!

L'AVI MACIÀ: Vós ho aplaudiríeu?

LLUÍS COMPANYS (*pausa*): Jo vaig alçar-me per presentar candidatura. (*Sorpresa.*) Sol! Per l'esquerra.

L'AVI MACIÀ: N'esteu segur?

LLUÍS COMPANYS: Segur de què?

L'AVI MACIÀ: De guanyar tot sol.

LLUÍS COMPANYS: De guanyar, no.

L'AVI MACIÀ: I, doncs?

LLUÍS COMPANYS: De presentar-me, sí. N'estic segur.

Pausa. L'AVI MACIÀ improvisa.

L'AVI MACIÀ: Nosaltres formarem un gran partit d'esquerra nacional, un gran partit, una immensa força, un projecte per guanyar.

LLUÍS COMPANYS: Queden pocs dies per fer res.

L'AVI MACIÀ: Hi poso la primera pedra. Units podem arribar a l'esquerra nacional que només jo reclamo. Separats anem a la derrota. Tu i el teu petit partit, tu i els teus diversos compromisos, tu i l'escissió de L'Opinió, sols... què voleu?

LLUÍS COMPANYS: Jo vull realisme.

L'AVI MACIÀ: La victòria és nostra, creu-me.

EL BILLARISTA: Digueu, amb quin suport compteu, senyor?

L'AVI MACIÀ: Molt menys suport li queda a «en Cametes». *(Pausa.)* La monarquia trontolla, estimat! El poble demana l'amnistia. Els joves oficials a les casernes reflexionen sobre el capteniment de l'exèrcit, inconformes en veure's obligats a defensar els privilegis de classe que ells no admeten.

LLUÍS COMPANYS: Qui són ells?

L'AVI MACIÀ: Fermí Galan s'ha revoltat a Jaca.

LLUÍS COMPANYS: Però ha durat dos dies: ja l'han afusellat. *(Pausa.)* Quina és la vostra proposta política per oferir al poble? Heu tingut temps per endegar un programa?

L'AVI MACIÀ: La feina ens l'ha donada feta la darrera dictadura. Nosaltres proposarem tot el contrari.

LLUÍS COMPANYS: Com us podeu buscar un públic a l'esquerra, si la massa dels obrers és anarquista i recomana l'abstenció?

L'AVI MACIÀ: El poble no s'abstindrà; mai! Cada anarquista és també un home: una consciència. Cada obrer és un vot possible per a aquell que vingui amb mi. Seguiu-me. De cara a la veritat, ell donarà el seu vot, contra la dictadura i per nosaltres. *(Pausa. Per a FERMÍ, que havia romàs absent:)* Què en penseu?

FERMÍ: Sens dubte, sereu esclafats en aquestes eleccions. *(Pausa.)* No teniu base ni unitat. No teniu ni tan sols

aspirants, militants de base, sindicats, regidors on recolzar-vos. No teniu una classe política al darrere. (Pausa.) No teniu, tampoc, diners per afrontar el mínim de despeses...

LLUÍS COMPANYS (Pausa. Canvi.): Potser t'estranyarà que digui que amb ell tenim un home, bell i galant, per presentar... L'Avi! Té la bondat i la humanitat que el nostre poble, tan sensible a les virtuts morals, demana i necessita. Enfront de l'arrogància, ens ofereix senzillesa i dignitat.

FERMÍ: És evident que l'avi Macià és un demagog. Com a polític d'esquerra, lamentable. Valdria més que es quedés a casa seva, a les extenses propietats que posseeix per a ell tot sol al Baix Urgell. Francament, no puc entendre el que us uneix amb aquest home...

LLUÍS COMPANYS: L'audàcia! El vell i jo som audaços i provarem de guanyar-nos la confiança de la gent. Precipitarem, és cert, les coses. Temptarem la sort. Jugarem cartes polítiques senzilles. Parlarem d'esquemes fàcils, de breus conceptes acceptables. Els servirem, però, amb fidelitat!

FERMÍ: Ningú no us seguirà! L'audàcia no basta. No us veig junts, a tu i a l'avi. Cert: abomineu la dreta i la dreta us abomina, els anarquistes no us seguiran, no sou tampoc un líder de la classe moderada. El vostre avenir polític és pràcticament inexistent!

LLUÍS COMPANYS: Si pacto soc fidel. No ens avenim, però fa temps que negociem plegats. M'agrada el coronel Macià.

EL BILLARISTA *desplega un gran retrat de Francesc Macià. Aplaudiments i xiulets.*

L'AVI MACIÀ *demana permís per retirar-se.*

L'AVI MACIÀ: Em permeteu que abans de llegir-vos-la, corregeixi els punts i comes —i els accents—

de la proclama amb què, arribada l'hora,
m'adreçaré al poble?

EL BILLARISTA: Ben segur que sí.

EL BILLARISTA *l'acompanya a un subespai escènic.*
Mentrestant, LLUÍS COMPANYS, FERMÍ i CARMETA
comenten.

LLUÍS COMPANYS: De fet, seria el líder ideal per a una classe menestral si no fos tan senyor. No el menystinc. No busquem per a Catalunya un príncep, busquem un home dur. Prefereixo gent com en Durruti. A Macià, l'elegància el perjudica, li'n sobra per tot menys en el tripijoc polític.

CARMETA: No li falteu! Confiem en ell, si us plau. És un líder, com un monument vivent.

FERMÍ: S'aferra al lideratge. S'emmiralla en ell mateix. Avança en solitari: ell i el poble. Penso que sí, s'ho creu! Es valora més del compte. Creu en el seu poder en parlar davant del poble. Per contra: no creu en la raó nacional, en la raó d'estat obrer futur. Tendrament exalta els sentiments, no les raons. (*Pausa.*) Val a dir que admiro la seva aventura americana i europea, obligada per l'exili. Admiro la renúncia al grau de coronel. Però és un fotut aventurer. Diria que és el darrer romàntic...

LLUÍS COMPANYS: Necessitem romàntics. Tots en som, poc o molt. Ben cert que els nostres interessos són diferents; fins i tot molt diferents. Ell és l'alliberador de l'ànima del poble, el somiador del benestar petitburgès; ha promès la caseta i l'hortet. És el millor paternalista, el més gran que he conegut, un sant laic. M'emociona si l'escolto. Sentir-lo conjurar...! No ho puc evitar, em fascina i em carrega!

FERMÍ: Però li fa por la classe obrera, els sindicats, la lluita obrera, no suporta l'amenaça proletària.

LLUÍS COMPANYS: Prefereix ignorar-los. Espera que jo o tu els posem a ratlla. Ell, romàntic, defensa l'ànima del poble.

*Intervé L'AVI MACIÀ, impecable,
segur d'ell mateix i que l'escolten amb respecte
o impaciència.*

L'AVI MACIÀ: He corregit alguns accents d'aquest petit manifest que, arribat el moment, proclamaré davant del poble. *(Solemne i eloqüent llegeix:)*
«En conformitat amb un acord que està lluny de ser signat però per part meva ja he donat per bo, i en absolut acord amb el President de la República Espanyola... *(sorpresa de tots)* ...el senyor Don Niceto Alcalà Zamora, i segons el compromís signat en el Pacte de Sant Sebastià, *(pausa)* em faig càrrec de les funcions del President del Govern de Catalunya lliure, *(estupor)* tot esperant que el poble espanyol i el català entengui quina és, en aquest moment, la nostra voluntat. *(S'imposa, contundent, davant de tothom.)* En fer aquesta proclamació poso al vostre servei, com sempre he dit “el cor obert a totes les esperances” i així parlo en nom de tots nosaltres, catalans: “Ens conjurem i demanem a tots els ciutadans de Catalunya que es concertin per fer prevaler la pau pels mitjans que siguin. I per les armes, si cal. I encara que hagués d'arribar al sacrifici de la pròpia vida.”

»Preguem perquè cada ciutadà de Catalunya es faci càrrec “de les enormes responsabilitats contretes” que en aquest moment pesen sobre tots nosaltres. Tot aquell, doncs, que posi en perill l'ordre serà considerat traïdor a la pàtria. Esperem que tots sabreu... *(S'inicia una certa incomoditat entre els assistents.)* ...ser dignes de la llibertat que ens hem donat i que ara, en nom de tots, ens afanyem a establir. *(Èmfasi:)* Esperem que sabreu mantenir l'ordre. Ens recolzem sobre coses immortals com

són els drets dels homes i els dels pobles, morint per defensar-los si calgués. (*Pausa.*) En proclamar la nostra República com un estat més d'Europa fem arribar la nostra veu a tots els pobles d'Espanya, de l'Amèrica Llatina i del món perquè estiguin en esperit al costat nostre contra la monarquia borbònica que ja hem abatut i oferim...»

FOSC.

9

Projecció a la pantalla informativa:

14 d'abril de 1931

CARMETA (*Llegeix.*):

«Abril és el mes pitjor,
engendra lilàs que broten
de les arrels somortes,
mescla memòria i desig
amb les seves pluges.»

Entra LLUÍS COMPANYS.

CARMETA deixa el llibre.

LLUÍS COMPANYS: Abril fa goig, de veres... una llum mai no vista, Carmeta.

CARMETA: D'on vens?

LLUÍS COMPANYS: He caminat per la ciutat. He fet un tomb pel barri. He contemplat un matí d'abril impressionant, Carmeta, impressionant! (*CARMETA l'abraça.*) Als plàtans del carrer Sepúlveda han brotat fulles primerenques. Ara fa poc em recordava d'uns versos d'en Salvat. He escoltat la

gent. (*Desfà l'abraçada. Pausa.*) Hem guanyat les eleccions municipals.

Pausa.

CARMETA: Tot i això, el règim, és, encara, aquí. Com sempre: odiós, present, inamovible; els resultats li foren adversos, és veritat, però no s'ha de doblegar sota el disseny d'un sufragi.

LLUÍS COMPANYS: Els vots ens proclamen el futur...!

CARMETA: Ningú no gosarà forçar-lo.

Pausa. Transició.

LLUÍS COMPANYS: Ara i avui encara són possibles moltes coses: el Rei contempla solucions diverses i improbables. Els comentaris més subtils ho fan possible tot i no fan possible res. És clar que el govern provisional del Rei buscarà solucions provisionals i els seus teòrics n'examinen els esquemes jurídics i rendibles... mentre nosaltres dubtem entre l'audàcia i la prudència, entre la voluntat de posar-nos al capdavant dels fets i la necessitat de sotmetre'ns a expectatives raonables.

CARMETA: On les veus?

LLUÍS COMPANYS: Macià es mostra activíssim. Conversa interminablement per telèfon amb el senyor Alcalá Zamora sense avançar un pas. Malgrat el seu carisma, per telèfon l'embolcalla la prosa granadina de l'eximi advocat de Priego: una fluència adormidora; *tempus fugit*... Queden, però, les solucions forçades. (*Pausa.*) Manca una audàcia que s'arrisqui a crear una situació imprevista, una sorpresa que produeixi una situació de tot o res, una ruptura inesperada que mobilitzi la ciutat...

Parlo, naturalment, de la proclamació imprevista, fortuïta, forcívola si cal, de la República Espanyola.

CARMETA (*com a cronista*): Els fets reals es produeixen després dels fets imaginaris. L'irreversible és desfermat: tots els incerts auguris s'acompliren. República sí, ara!

LLUÍS COMPANYS: Era un rumor, només, que el rei ja se n'havia anat, però era cert que el rei se n'aniria... Era un presagi que la sacra baluerna intentaria d'aguantar, però era cert que cediria. Era un rumor també que l'integrisme es preparava a resistir, però era un fet que a Catalunya, els impacients, agosarats republicans homes d'esquerra, abans de despertar del somni, abans que unes noves eleccions la decidissin, abans que les etapes regulars i inexorables en el procés polític s'acomplissin, han proclamat una República per a tots!

*Un home vestit amb americana de vellut
apareix pel carrer. És FERMÍ. LLUÍS COMPANYS
se li adreça.*

LLUÍS COMPANYS: Fermí, parreu-me clar.

FERMÍ: Si arriba el moment d'afrontar les forces reaccionàries que s'oposin a la proclamació de la República, la CNT serà la primera que es llançarà al carrer per defensar-la. (*Pausa. En LLUÍS COMPANYS se li acosta: li dona la mà. L'accepta, però diu:*) Cal que sàpigues, però, que si se'ns demana serenitat, si se'ns demana força, amb els mateixos drets demanarem nosaltres la mateixa convicció per defensar la classe obrera deixant de banda els pactes amb Cambó i Hurtado, ni cap exclusivisme català.

LLUÍS COMPANYS: No defenso cap mena d'exclusivisme. Defenso la República. D'acord?

LLUÍS COMPANYS: Vet aquí l'home informat: Amadeu Hurtado! Quines són les perspectives?

L'ADVOCAT HURTADO: Coneixedor de la sensibilitat jurídica del senyor Alcalà-Zamora, penso que hauria de convocar ben aviat les eleccions a Corts Constituents.

LLUÍS COMPANYS: Convocar unes noves eleccions? No n'hi ha prou amb aquestes que surten de les urnes? Aquestes han estat, és veritat, en un sentit estricte, unes eleccions municipals. En realitat han estat una sentència! Ai, Amadeu! Això ho haurem d'entendre: és necessària una ruptura amb el vell règim, i si aquesta ruptura l'hem de fer, no podem pas trigar. Insisteixo que es defineixi, tot seguit, quina ha de ser la nostra actuació: ruptura.

L'ADVOCAT HURTADO: El senyor Francesc Macià ha convocat una reunió per decidir una actuació assenyada... proposa que sigui demà... a la una!

LLUÍS COMPANYS: La decisió la vull per ara. (*De sobte, esclata:*) Mireu! La bandera que en els somnis voleiava inabastable, la toco i l'estrenyo entre les mans! (*Té a les mans una bandera republicana tricolor roig-groc-morat que ningú sap d'on ha sortit. S'alça, ple d'excitació. Va per sortir.*)

CARMETA: Espera! Vine aquí... (*Ell s'atura.*) Si la República ha de venir, vindrà. (*Pausa.*) Restarà i no et moguis.

LLUÍS COMPANYS: Ja és aquí... (*Exaltació:*) Ja es respira república al carrer. He voltat hores senceres pels carrers i he escoltat, he vist la gent. He escoltat veus i comentaris. Veus anònimes del poble, veus llunyanes arreu de la ciutat. Pels carrers hom canta ja *La Marsellesa*. També hom canta *Els Segadors*, si bé amb vacil·lacions car, ara, la lletra els és remota. En el carrer del Pi, una colla ha entonat

La Santa Espina. Però aquests eren detalls particulars; arreu hom canta La Marsellesa, és a dir, la República!

Veus canten amb popular imperfecció, no per dissonant menys emotiva, estrofes de La Marsellesa. Crescendo: una vestal republicana amb el barret frigi, coberta només amb la bandera tricolor. Gent. A dojo, les quatribarrades. Esclat de llums i festa. Dintre de la zona irreal del teatre se sent, llunyà però punyent, La Marsellesa cantada per una nena: Édith Piaf, o per Emili Vendrell.

IMPÀS.

Projecció a la pantalla informativa:

Abril de 1933

TOTS A COR:

Més abril que mai s'han obert els panys,
la llibertat s'ha plantat a la porta de cada arbre.
L'Espanya antiga, pretèrita,
s'enfronta al seu destí:
llevat de la Revolució Francesa, qui ha gosat, en
només dos anys, proclamar set lleis laiques i
modernes?
Encara no en són prou!

EL BILLARISTA: La República d'abril és el nostre èxit històric, però doña Bernarda Alba no es dona per vençuda, l'obscurantisme i la tirania interior perduren, reviscolen i ressusciten.

L'ADVOCAT HURTADO: Tot i la magnífica República proclamada igualitària, la poderosa dreta manté les

sagristies, els convents, les sales de banderes, els col·legis i els negocis.

FERMÍ: Els pusil·lànimes, els grans autors republicans i també els autors menors, pensen que s'han equivocat.

L'ADVOCAT HURTADO: A alguns els agradaria no haver guanyat l'abril; van témer perdre el món on s'havien aviciat, temien el futur que mai van comprendre.

EL BILLARISTA: Mentrestant la dreta torna ansiosa i es grata les aixelles com King Kong. I les lleis que havia aprovat el Parlament de Catalunya, les porta als tribunals, discuteix, retalla, convoca eleccions generals pel novembre i les guanya. Els propietaris s'inflen. La clericalla reconquesta Espanya. Catalunya ofesa.

CARMETA (*com a cronista*):

Les portes s'han tancat de nou
i els arbres s'han tenyit de groc.
Sobrada de malnats,
mancada de talent la nació espanyola
civilitzadora de pàtries remotes
no respecta als que té a prop
als veïns i germans;
i empitjora la vida als parents.

EL BILLARISTA: Ressorgeix la classe dominant històrica espanyola, preponderant, eterna. D'això, n'hem dit Bienni Negre; simbolitzat per un be negre amb potes rosses: l'impossible. En pensar-hi, auguro que aquest bienni pot durar vint anys.

CARMETA: Recordo Papasseit: els vents arrasaran collites primerenques. Els brots no arribaran a créixer.

IMPÀS.

Projecció a la pantalla informativa:

Auca de LLUÍS COMPANYS a Madrid.

EL BILLARISTA: La República, tal com l'havíem desitjat, la bona República d'intel·lectuals i de treballadors va durar dos anys.

L'ADVOCAT HURTADO: Setze lleis fonamentals van ser creades: llibertat de pensament, llibertat de cultes, supressió de la censura, laïcització de l'ensenyança, llibertat d'avortament, la llei de les congregacions, l'expulsió dels jesuïtes, tragalà, tragalà, tragalà.

CARMETA: No va ser per carambola que Espanya es convertí en un estat modern, digne, ambiciós i laic.

L'ADVOCAT HURTADO: Però Macià i els seus eren gent d'ordre, eren educats i prudents, moderats i solvents. Mai no es van llençar a fons.

EL BILLARISTA: De la modernitat, Lluís Companys en va aprofitar el divorci. Repudià Mercè Micó i es va casar amb Carme vestida de blanc: Carmeta!

EL BILLARISTA portarà el ram a la núvia i prepara la cerimònia dels anells. Actua d'oficiant. Entra LLUÍS COMPANYS que agafa un dels anells i l'hi col·loca a CARMETA. Aquesta fa el mateix amb LLUÍS COMPANYS. Es besen. La núvia tira el ram enlaire, cap al públic. Tot seguit s'agafen de la mà i surten d'escena. L'auca continua.

EL BILLARISTA: Finida la cerimònia nupcial, entra la POR. S'ha acabat la gresca. El terror del segle ens amenaça. Els nostres eren pecats menuts. El mal ens pervindrà d'Europa. Companys creia en Europa i en la Revolució francesa. Companys adorava Camille Desmoulins, qui va reclamar la fi del terror

des del seu diari *Le Vieux Cordelier* i va demanar pietat, però va ser detingut, jutjat i condemnat a la guillotina junt amb Danton i els indulgents. Qui no ha plorat en pensar-hi? (*Pausa.*) 1934. Mor Hindenburg. Ha guanyat Hitler que signa un tractat de no agressió amb Polònia i promet no envair-la.

L'ADVOCAT HURTADO: Mentrestant, el crac del 29 dels Estats Units s'escampa per Europa però respecta Espanya perquè és pobra. I aquí, com anirà la cosa? Per evitar la nosa de Companys, el president Macià el margina. En lloc de permetre que prosperi, l'envia a fracassar a Madrid: mala terra i bona gent, li diu. Però a Madrid hi ha poc diàleg, poca broma, poca receptivitat o nul·la. I aquí mateix, contra Companys, males llengües parlen i en lloc d'Estornell li diuen Pardal boig, tragalà, tragalà.

EL BILLARISTA: Per allunyar-lo, el nomenen Ministre de Marina. «Per què?», pregunten a Madrid. Per què? És pilot nàutic? És capità? És mariner?

L'ADVOCAT HURTADO: No és res d'això, però és un «golfo» i això pertany a la marina. L'esquitxaren presumptes corrupteles que després no es confirmaren, l'assetjaren les calúmnies i els insults: «golfo!»

EL BILLARISTA: Les alegries dels polítics són secretes, també ho són els patiments, però els esguerros són visibles. La República trontolla i Catalunya n'és responsable. Irresponsable! «Golfo!»

L'ADVOCAT HURTADO: També hem tingut les nostres defuncions. El dia de Nadal ha mort l'estimat President, i per molts motius honorable, Francesc Macià. (*Pausa.*)

EL BILLARISTA *retira el quadre de Francesc Macià.*

EL BILLARISTA: El 31 de desembre el Parlament elegeix, per succeir-lo, Lluís Companys.

Se senten ovacions al Parlament. Entra a escena el recent investit president LLUÍS COMPANYS que s'acosta al billar, agafa un tac, se'l mira, mira les boles, el tapís, l'estudia i comença a jugar. Tacades lentes al billar.

L'ADVOCAT HURTADO: Pitjor que una sorpresa: la confirmació d'un temor, la Llei de Contractes de Conreu aprovada pel Parlament de Catalunya, és anul·lada pels tribunals. Tribunals contra el Parlament. Rerefons: Madrid. A Madrid donen galetes, roscos, merengues, torrijas, tocinosillos...

EL BILLARISTA: Diu Azaña: «El cotarro está revuelto. La causa: el Decreto de Valoraciones que al ser conocido no ha gustado. Dicen que les deja en la indignancia, en los servicios traspasados. Traspasados. Ya en Oviedo, recibí noticia por Esplá del follón que se había armado en Barcelona. Le encargué que hablase con la prensa para que no se alborotara sin motivo. No hay motivo, no hay ofensa.

»Pedí que estuviesen callados, que procurara calmar a los periodistas que confunden: veracidad con voracidad. Son lobos feroces.»

Transició.

Projecció a la pantalla informativa:

En un despatx del Palau de la Generalitat, LLUÍS COMPANYS i EL CONSELLER GASSOL reben L'ADVOCAT HURTADO.

Entra L'ADVOCAT HURTADO.

LLUÍS COMPANYS: Pensava en vós, Hurtado. Val a dir que us necessito.

L'ADVOCAT HURTADO: Han anul·lat la vostra Llei de Contractes de Conreu.

LLUÍS COMPANYS: Aproveu l'anul·lació d'aquesta llei?

L'ADVOCAT HURTADO: No, és clar que no.

EL CONSELLER GASSOL: Esteu d'acord en què l'anul·lació de la llei aprovada pel Parlament de Catalunya és una aberració jurídica inoportuna?

L'ADVOCAT HURTADO: Teniu tota la raó, estimat Gassol. És enutjosa, és intempestiva, inacceptable. Però, com repudiar-la?

LLUÍS COMPANYS: Vós sou l'únic que podeu, Hurtado. Per prestigi, per imparcialitat i per autoritat jurídica, podeu recórrer aquesta anul·lació. Sou l'advocat més respectat a casa nostra i em consta que també a Madrid. Aneu-hi. La Generalitat us contracta, defenseu com a advocat privat el que és el nostre públic dret històric. *(Pausa.)* A Madrid, parleu amb Pedregales, amb Rodríguez i si cal amb el president Samper. Coneixeu Samper, un valencià tan honorable com ho pugui ser una paella de garrafons feta a la platja del Saler. *(Pausa.)* No permeteu que Samper es faci el tontet i digui que ell no en sap res d'aquest assumpte. Parleu clar. No exagereu. No amenceu. Però que sàpiga que considero la sentència una impostura i que —per part meva— abans de transigir em deixaré matar.

L'ADVOCAT HURTADO: No, per favor. Vivim en un Estat de dret!

LLUÍS COMPANYS: La defensa dels pagesos, dels que treballen la terra, dels rabassaires, la tinc arrelada al cor. Jo també soc home de la terra, de la més aspra terra, dura del Terròs. I el meu cor és molt sensible a aquesta llei i faré tot el que calgui per l'emancipació dels meus germans pagesos pobres. Som-hi. Teniu, aquesta és la direcció del meu hotel. Tindreu habitació reservada per tota la nit fins a l'endemà. Aquest bon home ha comprat per a vós dos bitllets de l'express a Madrid. Aneu-hi! S'entén que no puc acompanyar-vos.

L'ADVOCAT HURTADO: Potser dos dies seran pocs per remoure la lenta maquinària.

LLUÍS COMPANYS: Només vós podeu!

Surten.

IMPÀS.

10

Tres dies després.

EL BILLARISTA: Tres dies han passat des de l'anada de l'advocat Amadeu Hurtado a Madrid i el silenci per part seva és absolut. Insuportable per a l'honorable President que, tancat a casa, espera mentre fuma.

*LLUÍS COMPANYS a casa.
Entra CARMETA.*

CARMETA: M'esperaves?

LLUÍS COMPANYS: No t'esperava. Maleïa aquí tot sol. (*Ella l'abraça nerviosament, en l'abraçada es calma. Un bes.*) Sol s'està bé, ho necessito. Necessito estar aquí: disposar d'un bon redós on amagar-me... La vida pública oficial pot ser insuportable. He estat setanta-dues hores al despatx. N'he sortit ara. (*Fuma.*)

CARMETA: Fumes massa, President... T'obsedeixes. I en conseqüència oblides que som recent casats.

Pausa. Transició.

CARMETA: Estreno un vestit nou.

LLUÍS COMPANYS: Fas molt de goig.

CARMETA: No m'has dit si t'agrado.

LLUÍS COMPANYS: No fer-se carregós és d'agrair.
Vols escoltar declaracions amatòries meves?
Les prefereixes al doll d'afirmacions polítiques que
normalment t'engego? Hauria de ser així. *(Pausa.)*
Però has presenciat ja prou febleses de part meva
perquè no puguis mai dubtar-ne.

CARMETA: Febleses? Ets un home ben dur. No obstant
això, he presenciat tendreses del teu cor.

LLUÍS COMPANYS: Aquestes tendreses m'afebleixen.

CARMETA: Una curiositat et mena d'una dona a l'altra...

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Això era abans.

CARMETA: Massa potser, per a tot un president...

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: D'altra banda hi ha una qüestió de
lleialtat. *(Pausa.)* La lleialtat manté exigències...
i jo, no les respecto? *(Pausa. De sobte, perd la ironia
i s'entristeix.)* Un ben incert futur espera aquests
nuvis. Un ben incert futur torna a la plaça de
Sant Jaume. Mes jo no m'he pas d'aturar. *(Pausa.)*
Una mena d'inconsciència del perill em fa seguir, ara
ja d'home, com quan era infant. Una impaciència
del Terròs m'obliga a caminar, quan aturar-se és
raonable. Un cert esperit mesell dec tenir per
afrontar situacions que un home intel·ligent hauria
de preveure insuperables. Així doncs, si un dia jo et
deia «vencerem», tu no em segueixis...

CARMETA: I ara?

LLUÍS COMPANYS: La virtut consistirà en fugir endavant.

CARMETA: I tots hi haurem de córrer?

LLUÍS COMPANYS: Com els bons!

Pausa.

CARMETA: Penses que el poble ens seguirà? (*Pausa.*)
Aquest poble sensible i vulnerable, sentimental
i neguitós, ens seguirà?

LLUÍS COMPANYS: Ah, si ho sabés! La voluntat de quants,
constitueix un poble? Quants s'han de moure,
s'han d'alçar, quants s'han de manifestar, per poder
dir que són un poble?

CARMETA: Evidentment molts més que aquests que
criden pels carrers!

ESTROFA A COR (*un cor a fora, crits*):

«Independència! Volem la independència!
»La Pàtria està en perill. Catalunya ofesa,
Espanya ens mata. Volem la independència ja!
Sobirania ja, ja, ja!»

CARMETA: Els «patriotes»! (*Amb molta energia*.) Convenç-
los que siguin més nombrosos o que callin!

LLUÍS COMPANYS: Ningú no és mai del tot capaç de
deslliurar-se dels seus intransigents. D'una manera
o altra, els extremistes formen part del meu dimoni
personal... expressen els nostres sentiments
primaris... portats, és ben segur, fins a certs límits
de l'absurd...

CARMETA: Però en aquest joc tingues caràcter: una
feblesa te la compten.

LLUÍS COMPANYS: Cap feblesa! (*Pausa.*) Jo els he de
precedir en el seu desvari...

CARMETA: Un president mai no encapçala els
extremistes... hauries d'aturar-los.

LLUÍS COMPANYS: Aturar-los quan fins ara jo mateix els he encoratjat? (*Pausa.*) Una traïció republicana han estat les decisions que ha pres l'extrema dreta monàrquica de sempre feliçment governant des de fa tres mesos. (*Transició.*) Per a qui t'has comprat el vestit? Per a mi o per a tu?

CARMETA: Si et plau, per a tu.

LLUÍS COMPANYS: Tant em plau que te'l voldria treure.

CARMETA: Ara?

Mentre es besen.

LLUÍS COMPANYS: Ara, no. (*Pausa.*) M'he pres la llibertat que em telefonin aquí, a les deu, Ventura Gassol i Amadeu Hurtado per a una entrevista que haurà de ser privada.

*En plena passió amorosa, continuen.
Truquen al telèfon.*

LLUÍS COMPANYS (*Respon.*): D'acord. D'aquí un hora us rebré a Palau.

11

Projecció a la pantalla informativa:

3 d'octubre de 1934. LLUÍS COMPANYS rep L'ADVOCAT HURTADO, acompanyat del CONSELLER GASSOL. Palau de la Generalitat. ELS FETS D'OCTUBRE.

L'ADVOCAT HURTADO: La missió que em va confiar a Madrid era difícil.

LLUÍS COMPANYS: Totes les missions a Madrid ho són, Hurtado.

L'ADVOCAT HURTADO: No obstant, puc dir que hi he trobat més atenció que mai.

LLUÍS COMPANYS: O sia, la mateixa habilitat de sempre.

L'ADVOCAT HURTADO: Sí.

LLUÍS COMPANYS: Ens superen en amabilitat fingida.

L'ADVOCAT HURTADO: Si tot va bé, somriuen, excepte una minoria intransigent i hostil que, en referència als drets que se'ns concedeixen, encara caga dubtes.

EL CONSELLER GASSOL: Hi ha una bona minoria que pensa que ens hem equivocat perquè, als efectes, Catalunya ja tenia els drets històrics i *los fueros*. Però segons ells, els catalans, insatsifets amb allò que reben de l'Estat les lleis del qual ignoren, aclamaren l'Estatut. I així perderen bous i esquelles.

LLUÍS COMPANYS: I bé, parlant seriosament...

L'ADVOCAT HURTADO: Parlant seriosament: ahir em va rebre Pedregal. I Pedregal va dir-me que tant ell com la resta dels magistrats que formen part del Tribunal Suprem opinen que la Llei de Contractes de Conreu aprovada pel Parlament de Catalunya és il·legal.

LLUÍS COMPANYS: Il·legal en quin aspecte?

L'ADVOCAT HURTADO: En l'aspecte que no és de dret civil sinó de dret social. Si fos de dret civil, potser seria prou legal, però alguns tècnics del Tribunal de Garanties, admesos els recursos, consideren que és de dret social. I doncs, el Parlament de Catalunya no és entès ni rellevant en aquest aspecte, que és competència exclusiva de l'Estat. *(Pausa.)* I afegí Pedregal que ningú no pretengui que el Suprem desautoritzi el Tribunal de Garanties que ha suspès la Llei de Contractes de Conreu. I ho va dir amb tal contundència que no veig la manera de no donar-li la raó.

LLUÍS COMPANYS: No? No la veus?

L'ADVOCAT HURTADO: No. I amb aquesta decepció he sortit del despatx de Pedregal, pensant...

EL CONSELLER GASSOL: Que tot se n'havia anat... pel pedregar.

L'ADVOCAT HURTADO (a EL CONSELLER GASSOL): Cert, Gassol, saps per experiència com les gasten.

LLUÍS COMPANYS: Què més del que diràs ens pot satisfer l'oïda, Hurtado?

L'ADVOCAT HURTADO: Jo he fet quilòmetres de passadissos d'un despatx a un altre, d'un tribunal a un altre, anant d'un ministeri a un altre. Tinc els peus inflats de trepitjar i recórrer enrajolats brillants i marbres polits i relliscosos i salons encatifats fins a arribar —citada per ell— a la Presidència del Govern, senyor Samper.

LLUÍS COMPANYS: I què va dir Samper?

L'ADVOCAT HURTADO: Samper va dir que no és idoni posar recurs ni obstacle contra el Tribunal de Garanties perquè el Suprem ja té presa la decisió de donar tot el suport als seus col·legues.

LLUÍS COMPANYS: Vol dir que una vegada més ens fotran, com sempre. Ho he entès bé? (A GASSOL:) Digues-ho tu, Gassol.

EL CONSELLER GASSOL: Sí, com mai.

LLUÍS COMPANYS: És clar.

L'ADVOCAT HURTADO: El govern, el Parlament o els tribunals que, en general, ens són adversos. Es tracta de veure qui pot més, si ells o nosaltres.

LLUÍS COMPANYS: I, qui pot més, segons Samper?

L'ADVOCAT HURTADO: Samper creu que sí, que ells poden. Després em preguntà si jo pensava que la sentència podia decebre a Catalunya.

LLUÍS COMPANYS: I...?

L'ADVOCAT HURTADO: Jo vaig deixar molt clar que veia molt difícil d'impedir la decepció del nostre Parlament si la sentència del Tribunal de Garanties resulta un atac contra l'Estatut. Samper em va donar la raó, però va dir que havia de tenir en compte que no podem donar la impressió que el govern d'Espanya fa cas omís del Tribunal de Garanties.

LLUÍS COMPANYS: I que altrament seria subvertir l'Estat de dret.

L'ADVOCAT HURTADO: Exactament, va dir Samper. I dit això, va alçar-se, es va rascar el darrere com si estigués molt preocupat. Després es va girar i em va dir «I doncs, vostè com a advocat, quina solució proposa al seu client?». (Pausa.) Li vaig respondre que sí, finalment, la Llei de Contractes de Conreu fos declarada nul·la, l'única sortida que veia era que el govern de Catalunya —és a dir, el meu client— tornés a presentar-la al Parlament perquè el Parlament tornés a votar-la, sense treure'n ni una coma; com si fos una llei nova. (Estupor o sorpresa.) Aleshores Samper, sorprès, va preguntar si seria una llei exactament igual. «Sí» vaig respondre, «només la data seria diferent».

LLUÍS COMPANYS: I... llavors, què coi va dir el Samper?

L'ADVOCAT HURTADO: El Samper va dir que no. Que en tot cas, si es presentava amb alguna modificació que —sense alterar el sentit general de la llei— salvés els defectes processals que se li atribueixen, no li semblaria una mala solució, li semblaria una possible solució excel·lent. «Però la modificació —va dir— per petita que sigui la considero indispensable.» Altrament tot quedarà ajornat per la setmana dels tres dijous.

LLUÍS COMPANYS: I què més?

L'ADVOCAT HURTADO: Tot seguit em va dir: «Li aconsello que no en faci *casus belli*. Ens podem entendre.» I

afegí «maquillem la llei, si us plau». Retoquem la llei per evitar l'alarma o no podrem evitar una reacció sentimental espanyola, nacional o populista. M'entén el que vull dir? (LLUÍS COMPANYS assenteix.) De moment —va dir Samper— aquí a Madrid ningú no s'ha interessat pel que faci o desfaci el Parlament de Catalunya, i val més que sigui així. (A GASSOL:) Gassol, tu pots confirmar el que dic. Tu hi eres.

EL CONSELLER GASSOL: Sí. Ho confirmo. I afirmo que en els verals de l'entorn dels paratges de les Corts ningú no s'interessa per la llei del Parlament de Catalunya, menys encara si ha estat anul·lada per l'esmentat Tribunal de Garanties. Però a l'aguait, perquè si la premsa reaccionària s'adona que una llei que afecta els contractes i els negocis de la terra ha estat legislada per un parlament català d'esquerres, podria pronunciar-s'hi en contra...

LLUÍS COMPANYS: En contra de qui?

L'ADVOCAT HURTADO: Esteu distret, senyor? Sou dels que pensen que a Madrid es fa tot contra nosaltres?

LLUÍS COMPANYS: Al darrere hi veig cent anys d'ingritud i malentesos.

L'ADVOCAT HURTADO: També hi són per part nostra.

Intervé GASSOL.

EL CONSELLER GASSOL: Ahir, després de dinar al restaurant Palace, entre tots els grups que s'hi reuneixen, corria el rumor sobre la imminència d'un cop d'estat contra el govern d'Espanya.

L'ADVOCAT HURTADO: Vet aquí la gran discòrdia que ens enfronta.

EL CONSELLER GASSOL: A Madrid, el govern se sent amenaçat!

LLUÍS COMPANYS: També nosaltres estem —o ens sentim— amenaçats! Una allau de rumors anuncia un cop de mà dels pagesos, un assalt dels rabassaires, un atac dels camperols contra el govern, el meu govern que els defensa i els ajuda amb diners i amb concessions. Què puc donar-los més per fer cessar el rumor?

EL CONSELLER GASSOL: No és un rumor, és la veritat. No ho negaràs, jo els he vist. El malestar al carrer i als pobles... la ràbia encesa. La ràbia històrica, m'entens?

LLUÍS COMPANYS: Vols dir les «tombes flamejants»?

EL CONSELLER GASSOL: Diumenge vaig assistir a una concentració que tenien anunciada trenta mil pagesos. Es presentaven dalt dels carros amb vells cavalls ornats, i els segadors portaven a la mà una falç. Ens hi vam acostar per veure si les falçs eren de fusta, o sia, simbòliques: les vam tocar i vam comprovar que eren d'acer.

LLUÍS COMPANYS: I no portaven dagues?

EL CONSELLER GASSOL: No. Clamaven exigint armes de foc; les que els ha promès el nostre «poc» honorable conseller Dencàs.

LLUÍS COMPANYS: Nosaltres havíem tingut el senyor Sintes, un conseller d'Interior perfecte: la prudència personificada. Recent mort, Sintes, hem hagut de posar Dencàs; confiem que tindrà seny.

EL CONSELLER GASSOL: Tanmateix penso que, si no arribem aviat a un acord, hi haurà un bany de sang.

L'ADVOCAT HURTADO: Per favor, Gassol! Et juro que per evitar-ho em multiplico per trobar una solució jurídica, agropecuària, per entendre'ns i arribar a un acord amb els pocs republicans que encara queden a Madrid i, doncs, prometo que puc garantir una treva.

Transició.

EL BILLARISTA: La treva que auguraven ha fallat. Els propietaris han tret els rifles dels armaris. S'ha presentat el benemèrit institut que porta per nom Institut Agrícola Català de Sant Isidre i han posat els punys damunt la taula, han enviat a pastar fang la Junta de prohoms prudents substituint-la per una actitud bel·ligerant de defensa de l'anul·lació de la Llei de contractes de conreu conjurant-se a anul·lar totes les que surtin del Parlament.

EL CONSELLER GASSOL: De pertot, inclinen a la dreta.

EL BILLARISTA: Els propietaris, avars dels seus drets històrics i de les seves possessions, han contractat un tren o dos o potser tres trens —segons la concurrència— per fer una concentració a Madrid per pressionar el govern que res no podrà fer contra una unió de propietaris que hagi omplert els tres trens.

L'ADVOCAT HURTADO: I, doncs, no ens queda més remei: confiar en les nostres —meves— negociacions amb eminents juristes de Madrid per assolir una treva indispensable davant la imminència de les noves eleccions generals que ja han estat convocades.

Pas del temps.

Projecció a la pantalla informativa:

4 d'octubre de 1934

Entren CARMETA i FERMÍ. En el billar del paral·lel, tots juguen.

CARMETA: Més dreta i més extrema dreta. Més conxorxa de capellans i bisbes, més requetés i falangistes, més pressió dels vells monàrquics.

EL BILLARISTA: I —horror—: petonets a la boca entre els rics d'aquí amb el govern d'allà.

CARMETA: S'inventa un joc per estafar a Hisenda: l'estraperlo. Estraperlistes!

EL BILLARISTA (*llegeix el diari*): Gran míting a Madrid al cinema Metropole ple de gom a gom. Enorme efervescència. A rebentar. Ja es preparen per suprimir totes les lleis republicanes. Tornaran els jesuïtes! Vosaltres obrers domesticats afanyeu-vos: aneu a votar els rics. Tributaris empobrits voteu els propietaris...

EL CONSELLER GASSOL: ...desnonats voteu els hisendats.

LLUÍS COMPANYS: El quatre d'octubre: memoritza aquesta data! La CEDA més la Lliga més la mare que els va parir s'han bolcat a les urnes i han guanyat!

EL BILLARISTA: Quart Govern Lerroix al poder. El gran pillastre i els paiets que l'acompanyen, la classe dominant més la classe desnonada, els funcionaris i els cessants, els ressentits, els ignorants i els més aprofitats escalen el poder. Don Alejandro és l'amo: lerroixistes. Quins trepes! No els has vist?

L'ADVOCAT HURTADO: En represàlia, Aliança Obrera proclama la vaga general. Els miners han proclamat la República d'Astúries.

FERMÍ: Endavant!, l'anarquisme vencerà.

LLUÍS COMPANYS: Per tu s'ha perdut aquesta causa. Per tu, estimat Fermí. Respecto la teva decidida opció sindicalista i anarquista però no te la perdono: per la teva abstenció a la contesa electoral, per la teva puresa ideològica ha guanyat la dreta: per molt que s'hagi arrelat en el rancor, ens heu fet perdre!

EL BILLARISTA: Les urnes, aquestes caixetes sagrades que van enviar el rei a l'exili, ara, quatre d'octubre, s'han venjat i ha guanyat la dreta autoritària. Unes urnes idèntiques, semblants a les que han legitimat Adolf Hitler, a la merda Europa!

L'ADVOCAT HURTADO: Els déus són capritxosos, injustos i poc seriosos.

EL CONSELLER GASSOL: Els déus són, per damunt de tot, espanyolistes. I, protectors dels rics, dels bancs i dels clergues.

EL BILLARISTA: El clergat pot respirar tranquil. Qui té por d'un govern de dretes? D'un Lerroux, de l'Emperador del Paral·lel associat a la Confederació de Catòlics Carques?

LLUÍS COMPANYS: Jo! Jo tinc por dels monàrquics ressentits i dels senyors propietaris d'hectàrees infinites. I dels milers que els voten. Tots plegats units en el propòsit d'anul·lar l'Estatut i la República que el va fer possible.

L'ADVOCAT HURTADO: A Azaña li deien «el berrugas». És orgullós, lleig i antipàtic, però molt del que hem fet, se li deu.

EL CONSELLER GASSOL: Auguro el principi de la fi.

LLUÍS COMPANYS: Al capdavall, quants dies ha durat?

L'ADVOCAT HURTADO: Qui? Què? Quina?

LLUÍS COMPANYS: L'esperança, fotre! El precari, efímer petit somni de grandesa. Ha durat dos anys, no és gaire.

EL BILLARISTA: A Madrid diuen: «han ganado los curas». Però aquí han guanyat els propietaris.

Intervé FERMÍ.

FERMÍ: Les urnes amb milers de vots comprats pels propietaris han falsejat els resultats. Vassalls, criats, malalts incurables, morts i monges asilades han exercit el dret de vot. Vet aquí el frau. Per això no hi hem participat.

LLUÍS COMPANYS: M'heu deixat sol, bandarres!

FERMÍ: En tot cas la independència amb què tu sembles jugar no ens interessa. Molts sentiments ens uneixen amb Espanya. Hi ha un denominador comú amb Espanya.

LLUÍS COMPANYS: Però no amb ells, els enemics mortals.

L'ADVOCAT HURTADO: Per favor, President, atura't.

A part, LLUÍS COMPANYS i CARMETA.

LLUÍS COMPANYS: Perdona. (*Es calma.*) Em desespera la impotència i em sento feble i sol...

CARMETA: Sol? Tu ets l'home que ha creat situacions d'audàcia que ens portaren a la vora de l'abisme i no et vam abandonar. Tu tens un fill malalt i no l'hem abandonat. T'estimem i no t'hem deixat...

LLUÍS COMPANYS: Al caire de l'abisme defensaré el meu poble. Parlo també per la gent d'Espanya, que espero que em vulgui entendre, ja que l'única opció és tornar a proclamar el catorze d'abril, amb aquell esperit...

CARMETA: Has passat ànsia com a estat permanent d'ànim i no t'has aturat mai ni penses fer-ho. Però... (*Pausa. Indecisió.*) Pensa en la teva seguretat. I pensa en tu, i en mi. I en nosaltres. I evita un nou conflicte.

Intervé L'ADVOCAT HURTADO.

L'ADVOCAT HURTADO: Un compromís històric ens manté lligats a Espanya i, doncs, toca esperar. Esperar, escoltar.

EL CONSELLER GASSOL: Contenir-se és dur. I negociar és dur. Lluitar és perdre.

LLUÍS COMPANYS: Mentre manin ells, nosaltres som dispensats de tots els compromisos. Res no ens

obliga a pactar amb ells, els enemics de sempre. Per a derrotar-los, penso de nou en Danton: «Pour les vaincre, il nous faut de l'audace, encore l'audace, et toujours l'audace!». Si el termòmetre pogués mesurar l'angoixa veuríem com rebenta. De vegades em dic: el meu destí és nefast. Envejo la sort dels altres que no han d'estar en el meu lloc: no sé de ningú que hagi patit tant. Però si en la història mirem lluny veurem que no soc l'únic. I com n'han estat de malaurades les persones. La repressió contra els miners d'Astúries és una mostra del que espera als nostres pagesos. Haurem d'actuar en conseqüència.

*Surten. Quan són a punt de marxar
el President diu:*

LLUÍS COMPANYS: Quedeu-vos!

L'exaltació del President alarma.

LLUÍS COMPANYS: Escolto els camperols i els rabassaires, els vint-i-cinc mil homes que vaig jurar servir. Penso també en els anarcosindicalistes, els socialistes obreristes, en els dependents del comerç i de la indústria, base de la nostra societat. I, nogensmenys, defenso la nostra sofrida i digna classe mitjana i empobrida: a tots em dec!

L'ADVOCAT HURTADO: Ara ets president de tot, i en favor de tots has de negociar.

LLUÍS COMPANYS: Amb qui, Hurtado!?! *(Pausa.)* M'ha costat molt però al capdavant he aconseguit desfer-me dels meus dubtes. *(Forçant fermesa:)* Errava vacil·lant i ple d'angoixa. Ara, però, escolteu. *(De sobte, exaltat:)* Avui, la història ens crida. Jo us dic a tots: seguïu-me! No dubteu. Afrontem les circumstàncies.

L'ADVOCAT HURTADO: Saps fins on pots arribar?

LLUÍS COMPANYS: Compto amb la mobilització popular total.

EL CONSELLER GASSOL: Però no et descomptis. Si no és total, no compta. No disposem de soldats, ni d'escamots, ni de sometents, ni de poble enquadrat en armes, ni dels obrers fidels. Potser uns quants pagesos amb trabucs. No res més.

L'ADVOCAT HURTADO: Una frase per a la història: dels pagesos, no n'esperis res.

LLUÍS COMPANYS: Em jugo el presidi a cara o creu!

EL CONSELLER GASSOL: Has estat a la presó onze vegades. Tens, just ara, cinquanta anys. Quantes presons et queden per complir?

LLUÍS COMPANYS: No les compto ni les puc preveure, Gassol. Això m'ha infós una certa audàcia i certa covardia. Per a uns soc un home públic, per a d'altres també un expresidiari. Parlo alhora com a honorable President i alhora com a futur penitenciari. La meva activitat se'n ressent i em marca, em provoca i m'estimula. La situació present és de llibertat provisional i d'incògnita futura, però, escolteu-me: no ens queden tribunals per recórrer. Són ells que han prevaricat. Coneixen la llei, però l'han forçada a favor seu. Endavant, doncs, seguïu-me...

FERMÍ: Als teus peus han parat el parany contra la teva audàcia.

L'ADVOCAT HURTADO: Avances cap al parany. No el veus?

EL CONSELLER GASSOL: Desitgen que cometis un error... El Govern espera que el cometis i que per fi els donis l'ocasió d'acabar amb tu per sempre. Modera el teu impuls.

LLUÍS COMPANYS: La moderació republicana no és una arma.

EL CONSELLER GASSOL: La dreta respondrà amb l'exèrcit!

L'ADVOCAT HURTADO: Com a resposta a la feble vaga general d'ahir, el Govern de Madrid ha declarat l'Estat de Guerra. L'Estat de Guerra és legal i la vaga no!

LLUÍS COMPANYS: La tropa està aquarterada i prompta a intervenir. No podem cedir davant de la tropa.

L'ADVOCAT HURTADO: L'espifiada per part teva seria proclamar, ara d'entrada, l'Estat Català indefens. No ho facis.

LLUÍS COMPANYS: Junts podem! Els consellers de defensa em garanteixen l'èxit.

L'ADVOCAT HURTADO: Totes les forces dels escamots armats són ben poques. Quatre dotzenes de xicots. Diques: tu sol de què disposes?

LLUÍS COMPANYS: Disposo de la meva ofrena personal.

Estupor.

LLUÍS COMPANYS: També disposo del poder polític! (*Definitiu:*) La llei em permet de definir quina mena d'Estat volem. Jo soc l'Estat a Catalunya. I és defensant la República en un Estat Català lliure com defenso Espanya. (*La sinceritat amb què ha pronunciat aquestes paraules commou l'interlocutor.*) Si ara, esdevingut President, no sé amollar les meves actituds a la categoria que requereix un estadista, potser és culpa meua. (*Pausa.*) Però una cosa l'he de fer: afermar la República amenaçada i proclamar de nou l'autonomia que vam aconseguir. (*Pausa.*) Com calgui! (*Apassionat, quasi entrebancant-se:*) Amb tot el gran risc que això comporta. Una revolució des del poder és una aberració, potser...! I us prego que no argumenteu per fer-me'n considerar el contrasentit... prou sé que no és correcta, una Revolució des del poder

és incorrecta... i més que per a ningú, difícil de comprendre per a un advocat... *(Pausa.)* Però jo vull ser una part activa d'aquest poble, no pas una brida per al meu poble... *(Pausa.)* Si el cop d'audàcia no surt bé, ens hauran vençut... Però és que ara ja som vençuts. *(Pausa.)* Les possibilitats d'un èxit són remotes...

L'ADVOCAT HURTADO: Inexistents.

LLUÍS COMPANYS: Si el poble es mobilitza, guanyarem... i el poble haurà guanyat. Si perdo, pagaré...

L'ADVOCAT HURTADO: Per favor... *(Quasi l'abraça.)*

LLUÍS COMPANYS: No sé si vós m'enteneu en part o no m'enteneu de res. *(Pausa.)* Però la indecisió no aturarà el feixisme! Prou sé que la nostra actuació, aquesta mateixa conversa que estem mantenint aquí, està sota vigilància: la policia secreta de l'Estat m'espia... *(Apareix l'ombra de l'inspector URRACA.)* ...però jo vull ser una part viva del meu poble, servidor del compromís contret.

Distanciament.

FERMÍ: Una mena de furor amara l'aire. Una nota de violència reprimida. Com si l'explosió esperada estigués a punt de començar, el general Batet espera un motiu, una espifiada, un crit per poder enviar la tropa.

LLUÍS COMPANYS: Veniu a veure com des d'aquest balcó fem història! *(S'atura.)* Si algú no hi està conforme ara és el moment: pot retirar-se. Ara és l'hora, ara o mai: sis d'octubre. *(Pausa.)* Admeto tot el risc que significa, però el discurs de Danton demana audàcia. Jo adoro aquest discurs, el repeteixo i el practico des d'aquest balcó!

Projecció a la pantalla informativa:

**6 d'octubre de 1934. Els canons apunten contra el balcó
de la Generalitat de Catalunya.**

EL BILLARISTA *intenta evitar-ho. Parla amb l'inspector
URRACA. Obstrueix.*

L'ADVOCAT HURTADO: Les negociacions, les possibilitats,
el diàleg i les concessions s'han acabat. Els soldats
plantifiquen els canons i la por buida els carrers.

LLUÍS COMPANYS: Ciutadans! Tot invocant l'esperit del
14 d'abril... davant del poble que espera aquest
moment, en nom de Catalunya, legítimament elegit
pels vots del poble, jo President... (*Dirigint-se a la
plaça:*) PRO-CLA-MO... (*La seva proclama ha estat
acollida en silenci. El President entra i tanca el balcó.*)

LLUÍS COMPANYS: Presento que hem perdut...

EL BILLARISTA: Mal cop de falç...

*L'Inspector URRACA, després de la proclama.
Es posa el barret, com Alain Delon a Le samourai.
Des de la penombra, a l'exterior, vigila.*

L'ADVOCAT HURTADO: El poble no va sortir al carrer.
Prudent es va quedar a casa. Resistent als somnis,
el poble va callar.

EL BILLARISTA: Els jutges li fotran trenta anys de presó
que el President complirà —o no. Serà condemnat?
Serà amnistiàt?

EL CONSELLER GASSOL: La seva actitud serà controvertida:
Estornell o Pardal boig!

L'ADVOCAT HURTADO: Viurà entre reixes. Aquesta és l'única resposta que té el poder contra la llibertat i el dret a decidir.

EL CONSELLER GASSOL: Per afinitat, m'inclino davant els més pobres de la terra: Catalunya!

LLUÍS COMPANYS s'acosta a la taula de billar i agafa un tac. Mira les boles, pensa la carambola, apunta amb tota precisió, però la mà el traeix i l'esguerra.

Canonada a la plaça.

EL BILLARISTA: El poble no va sortir al carrer. El general Batet va retirar les boles del tapís i va comandar que es recollissin els estris del joc. (*S'apaguen els llums sobre la taula de billar.*) El sis d'octubre la carambola era difícil i evidentment la vàrem esguerrar. El President maldestre fou conduït una vegada més, la catorzena, al vell presidi. Llàstima... (*Pausa.*) ...llàstima per tot!

EL BILLARISTA *dona per acabat l'assumpte. Passa l'aspiradora que s'emporta burilles de cigarretes, papers i octavetes, restes de paper esquinçat i de pasquins. Després mima el billar totèmic.*

Pas del temps.

12

Projecció a la pantalla informativa:

LLUÍS COMPANYS a presidi, rep la visita de L'ADVOCAT HURTADO.

L'ADVOCAT HURTADO: Veig difícil de treure-us d'aquesta remota presó on us han ficat per humiliar-vos.

Repugna veure la brutícia, us planyo. (*Pausa.*)
Demanaran pena de mort per a vós, senyor.

LLUÍS COMPANYS: Altrament, em deshonren.

L'ADVOCAT HURTADO (*pausa*): La vostra actitud serà
controvertida per esbojarrada, inútil.

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Nasquérem tots per a la inutilitat,
estimat Hurtado. Per als esforços fets debades,
per als desigs malaguanyats i menyspreables, per
a les passions innecessàries... Més encara: una
rara contumàcia ens ha portat a prendre opcions
força arriscades! (*Pausa.*) El nostre destí serà
passar per la vida com a inútils, ineptes testimonis
del que no varem poder ser? (*Pausa.*) Veure les
coses i anomenar-les nostres, quan no ho són i no
podem deixar-hi rastre! Contemplar com els desigs
més profunds de l'ànima d'un poble són sempre
defraudats... Tocar de prop els drets, les llibertats
i les garanties que ens haurien de definir com a
persones. Viure com a crèduls, morbosament
dotats per l'esperança d'afectes impossibles...
morir sense virtuts; passar després cap al futur i per
la història com a símbols...

Pausa.

L'ADVOCAT HURTADO: Jo també estic trist, senyor.

LLUÍS COMPANYS: Significa el comiat de la República?

L'ADVOCAT HURTADO: Sí.

Pausa. Camina; mira enfora.

LLUÍS COMPANYS: De la terrible pesta, ningú no se
n'escaparà. Europa, al·lucinada, ressuscita
dictadures, alça falòrnies imperials, dreça les

esvàstiques; un erotisme polític indecent sedueix la terrible joventut; l'empatx barroc pareix monstres racistes. Aquesta mania possessiva se'ns acosta i té un nom ben singular: feixisme!

Pausa. Transició.

Projecció a la pantalla informativa:

En el billar del Paral·lel.

EL BILLARISTA: Com un forçat, l'home s'alça després de cada humiliació: la lluita continua! Ningú ja no detura aquest redreçament: Front Popular! Ni el que fins ara ho feia, no és prou apte per aturar, per fi, davant del gran perill, la força de l'esquerra!

CARMETA: Cada sentència de mort que és indultada, la porten ells damunt de la consciència. Però, la pena de mort entre nosaltres... ja és la guerra.

EL BILLARISTA: Una guerra civil és impensable! L'hem d'evitar. Però, què cal fer? Les forces populars han de tornar a les urnes!

CARMETA: Penso més en les urnes que en les reixes.

Poble al carrer. Crida a cor.

Música festiva. Acordió. Trompeta.

EL BILLARISTA: Ara les urnes són les dipositàries un cop més de la voluntat popular i de la llei. Catalans, amunt!

UNA VEU: Per aturar el feixisme: voteu Front Popular!

EL BILLARISTA: Per un redreçament republicà: voteu Front Popular! Les forces de l'esquerra signaren aquest

pacte. Nacionalistes, socialistes, republicans,
antifeixistes: la unió serà imbatible!

CARMETA: Una força uneix Europa. No és tan sols a Catalunya, és a tot Espanya, és també a França, és arreu d'Europa que la imminència del perill mobilitza les poderoses, si bé tantes vegades dividides, insuperables forces de l'esquerra!

Transició.

Projecció a la pantalla informativa:

Febrer de 1936

EL BILLARISTA: En dies com avui, es podria creure en Déu. Ha guanyat l'esquerra. La gran punyetera, de sobte, arreu d'Espanya s'ha aplegat com un sol home. Front Po-Po. Front Popular!

La història avança veloçment,
un cavall boig l'estira
cent passos endavant.
El joc i el gran xivarri continuen.
Ara! Ara!

Transició.

EL BILLARISTA: Hem guanyat! El poble s'ha mostrat davant de les urnes i ha estat unànimе! Excepte tu, Fermí!

FERMÍ: Tot i això, jo estic amb tu. Amnistia, si us plau, per a tots els presoners polítics! Sense exclusions i d'un sol cop!

EL BILLARISTA: Diu que el President ha estat alliberat. Bona salut, amic!

*Surt el President de la Presó. Vestit vell i una boina vella
regal d'un company obrer. Fuma una cigarreta.*

EL BILLARISTA: Amb més vides que un gat, ja l'hem vist
sortir-se'n de totes: la mort li concedeix nous
ajornaments, la vida li permet tornar al billar.

LLUÍS COMPANYS *agafa el tac de billar que li dona EL
BILLARISTA. Agafa el guix de color blau i l'aplica a la
corona del tac, mentre mira atentament el tapís de
color verd, esperant la seva tirada.*

13

Mesos després.

Projecció a la pantalla informativa:

LLUÍS COMPANYS reincorporat al càrrec: presagis de futur.

LLUÍS COMPANYS: Heu-me ací interpretant un personatge
que mai no hauria jo previst: un president per a una
guerra.

EL CONSELLER GASSOL: Penseu que ja és un fet inevitable?

LLUÍS COMPANYS: Cecs i privats érem davant l'abisme,
hem fet un pas endavant... i hem guanyat les
eleccions. I, doncs, apreciat Gassol, vet aquí la
guerra.

EL CONSELLER GASSOL: Necessiteu una aspirina?

LLUÍS COMPANYS: Sí. (*Pausa.*) Dues, si us plau...

EL CONSELLER GASSOL: Els empresonaments no us han
provat i han desvetllat la vostra malaltia...

LLUÍS COMPANYS: Febre! (*Pausa.*) No estem pas preparats per a una guerra... (*De sobte, en confidència:*) Jo m'he negat a comprar armes. Marxants suïssos m'han ofert armes que jo hauria d'haver pagat amb els diners... que necessitem per fer escoles...! Els tècnics de la defensa m'han exigit armes que no els he pogut donar. Els escamots m'han demanat també que els donés armes. Armes! Els anarquistes reclamen ara l'armament... hi ha una guerra a punt i pagarem aquest menyscapte!

Arriba L'ADVOCAT HURTADO.

LLUÍS COMPANYS: Vet aquí l'Hurtado. Us esperava. Porteu males notícies?

L'ADVOCAT HURTADO: Les que porto han de servir per entristir-vos: els exercicis dits paramilitars, que es feien als afores de Madrid, són ara l'esquer de violències quotidianes. Els falangistes, cansats de sentir-se provocats pels qui els acusen de ser més «franciscanos que fascistas», han decidit comprar armes d'importació, naturalment italianes. (*Distanciament.*) Els enterraments dels morts són convertits en cerimònies polítiques pretesament pietoses en realitat destinades a provocar el catastrofisme. Tots just els morts són enterrats, les lluites continuen encara als cementiris. Discursos exaltats, crits i amenaces, proclamen l'odi, la violència i la venjança. Les llargues clarors d'Espanya es tanquen cada nit amb juraments de sang.

Transició.

Projecció a la pantalla informativa:

EL DARRER CONCERT.

Surrealisme en el darrer concert, sota la direcció surrealista d'EL BILLARISTA. Tres actors —EL BILLARISTA, L'ADVOCAT HURTADO i EL CONSELLER GASSOL— preparen l'espai per a un concert que ha de dirigir el Mestre Pau Casals. L'un rere l'altre —i successivament— portaran els mobles, els instruments, els faristols, les partitures, llums i reflectors portàtils, cadires, un violoncel, violins. Mentre els disposen, parlaran entre ells i al públic en to neutre, distanciat, precís i exclòs d'eloqüència.

EL BILLARISTA: Vosaltres com si res. Que ningú no miri Espanya. Evitem de pensar-hi!

De sobte, L'ADVOCAT HURTADO.

L'ADVOCAT HURTADO: Els violents han assassinat el tinent José Castillo. Els seus companys, guàrdies d'assalt, i el comandant de la caserna de Pontejos, es reuniren i decidiren, pel seu compte, la venjança.

EL CONSELLER GASSOL: Pretenen l'escarment. Busquen la peça. Cerquen entre els polítics adversaris. La llista és llarga: hi ha tota mena de peces per triar.

EL BILLARISTA: El programa constarà de dues parts: primera part, *Concerto italiano*, de Johann Sebastian Bach.

EL CONSELLER GASSOL: La víctima escollida és el prohoms de dretes. Un escamot s'ha organitzat per a l'execució de la sentència, participant així,

d'una manera irreversible, en el cercle viciós del terrorisme. Els responsables i assassins es confonen amb les víctimes culpables. Les víctimes són ara indestriables dels botxins. Els crims són ben rebuts, car proporcionen nous pretextos.

L'ADVOCAT HURTADO: La víctima escollida —Antonio Goicochea— no ha estat localitzada; és a Biarritz passant uns dies de vacances. En lloc d'ell, buscaran Calvo Sotelo.

EL CONSELLER GASSOL: A Londres, un avió particular fou contractat per a volar a les Canàries: ahir a la tarda va aterrar a Tenerife.

VEU HISTÒRICA DE JOSÉ CALVO SOTELO: «Si algo ocurriera —que no ha de ocurrir...— yo haría responsable a su señoría de su actitud provocadora...»

EL BILLARISTA (com a cronista): ...va dir Calvo Sotelo. (EL BILLARISTA obre un diari i el llegeix.) En el Congrés davant de tots els diputats es va dirigir al cap del Govern...

VEU HISTÒRICA DE JOSÉ CALVO SOTELO: «Yo tengo anchas las espaldas. Señor Casares Quiroga: su señoría es hombre fácil y pronto para el gesto de reto y para palabras de amenaza. Le he oído tres o cuatro discursos en mi vida, los tres o cuatro desde ese banco azul y en todos ha habido siempre la nota amenazadora. Bien, señor Casares Quiroga, me doy por notificado. Me ha convertido su señoría en sujeto y, por tanto, no sólo activo sino pasivo de las responsabilidades de no sé qué hechos. Bien, señor Casares Quiroga, lo repito: mis espaldas son anchas. Yo acepto con gusto y no desdén ninguna de las responsabilidades que se puedan derivar de nuestros actos, si son para bien de mi patria y para gloria de mi España. Pues no faltaría más! Yo digo lo que Santo Domingo de Silos contestó a un rey castellano: «Señor, la vida podéis quitarme pero más no podéis» y es preferible morir con gloria que vivir con vilipendio...»

EL BILLARISTA: El mestre vindrà aquesta nit per als darrers assaigs. A la segona part, l'Orquestra Municipal de Barcelona sota la direcció del mestre Pau Casals interpretarà la Novena Simfonia de Beethoven.

Cop-de-tac i xoc-sec de les boles.

Queden visibles el violoncel, la cadira, els estris perfectament distribuïts. Un home, robust i calb, miop, avança silenciosament, enèrgic i feixuc: el MESTRE PAU CASALS. Pren el violoncel: s'inicia el concert. Però, en lloc de la música sentim un cop-de-tac i el joc-lent de les boles. Després, un cop-de-tac i el xoc-sec de les boles. El BILLARISTA ha colpit fort, molt hàbil. El MESTRE PAU CASALS, com si sentís un presagi, l'escolta un instant i, de sobte, s'atura. Un EMPLEAT se li acosta i li parla a l'orella. Pausa. El MESTRE PAU CASALS abandona la batuta. Des d'ara EL BILLARISTA ordenarà el nou ritme. Cop-de-tac i xoc-sec de les boles.

Transició.

14

EL BILLARISTA: Disset de juliol de 1936. L'exèrcit espanyol al Marroc, que compta com a tropa de xoc setanta-dos mil soldats regulars marroquins perfectament organitzats, guerrers de les cabiles del Rif, travessaran l'estret de Gibraltar.

El concert ha estat definitivament suspès. EL BILLARISTA arrenca el cartell anunciador i el guarda. Després llença un conjur al poble.

EL BILLARISTA: Camarades de tots els barris populars! Companys de Sant Andreu, de Sants, de la Bordeta, del Poble-sec i del Raval! Atureu el cop d'estat!

CARMETA (*com a cronista*): Per aturar-los, la passada nit, a la part baixa de la Rambla els obrers van passar la nit en blanc. De matinada van pujar Rambla amunt i des de la Diagonal a la plaça Catalunya van derrotar l'exèrcit sollevat. Des d'aleshores, la CNT domina la ciutat. S'apodera de la plaça de Sant Jaume.

Projecció a la pantalla informativa:

Al despatx de Presidència. 20 de juliol de 1936.

EL BILLARISTA *obre la porta del despatx de Presidència. Entren FERMÍ, JOAN EL CENETISTA i VENTURA EL COLUMNISTA, tres líders anarquistes terriblement armats.*

LLUÍS COMPANYS: No esperava que vinguessis tan armat, Fermí! Potser et faig por?

FERMÍ: Saps que no. He vingut tal com vaig a la feina.

LLUÍS COMPANYS: Fas molt goig. (*Transició.*) Cal retre l'homenatge als vencedors, els herois que heu derrotat l'alçament militar, a Barcelona? (*En realitat no sap què dir-los.*) ...vull dir-vos que mai no heu estat tractats com mereixeu; ...lamentar-me que fóssiu perseguits durant els anys de lluita obrera... demanar-vos que oblideu que us van penjar tots els delictes per justificar la repressió i suplicar-vos, ara, quan heu vençut, que us cal mostrar-vos generosos... (*Pausa.*) Digueu-me, què voleu?

FERMÍ (sec): Tu ens has cridat.

LLUÍS COMPANYS: Reconec que estic en deute envers vosaltres... car jo mateix, i amb molta pena per part meva, m'he vist obligat a enfrontar-vos i fins i tot a perseguir-vos i a ordenar que no us donessin armes.

FERMÍ: No hi fa res: vet aquí les armes. Les hem arrabassades, primer als facciosos, després a les armeries, més tard als arsenals de munició que hem conquerit. Cent mil homes som ara armats a Barcelona. Gosaràs desarmar-nos?

JOAN EL CENETISTA: Són nostres. El que es dona no es torna.

LLUÍS COMPANYS: Senyor Garcia Oliver, heu guanyat i tot està a les vostres mans. Si no em necessiteu digueu-m'ho ara. Jo aniré al front com un soldat més. Soldat! Si pel contrari... (*Rumor.*) Si pel contrari creieu que, des de la legalitat que represento, puc ajudar-vos en aquesta lluita que és de tots i que no sabem quant temps durarà, podeu comptar amb mi, amb la meva lleialtat per damunt de tot.

FERMÍ: D'ara endavant, tots els deures aniran a càrrec nostre! Pels carrers ja no es veuen altres forces que les nostres. Ni a les fronteres, ni a les comunicacions, ni a les muntanyes, ni als fronts de guerra que es perfilen, no es veuen altres columnes que les nostres. (*Sarcàstic.*) Digues, sota les ordres de quines forces competents hem de posar-nos?

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: La vostra violència ha eliminat tota altra opció, Fermí. És cert: la vostra presència arravatada pels carres ha desmembrat tota altra força! La vostra potència agressiva ha fet enrere els ciutadans de tota mena; el protagonisme revolucionari que us ha donat la victòria ha descentrat els organismes de defensa; la desfermada del terror aparta les forces republicanes...

FERMÍ: Per què ens faltes?

LLUÍS COMPANYS: Els interessos i les energies d'un poble són delicats i diversos, difícilment equilibrables,

aparentment contradictoris, però no han de coincidir en la defensa comuna d'una república per a tots?

FERMÍ: Una república per a tots és una república burgesa!

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Jo en soc el president, elegit pel poble. (*Transició.*) Aneu-vos-en, si us plau. Foteu el camp d'aquí. (*Amb veu trencada:*) Obeïu la policia. Quadreu-vos!

FERMÍ: El carrer és nostre, considereu-vos presoner. Abdiqueu!

LLUÍS COMPANYS (*molt violent, ara*): O deixeu que governi amb tots els atributs —posant per part vostra tot el que calgui per donar suport a la situació— o dimiteixo del meu càrrec, deixant escrit que és sota les vostres amenaces, sota la vostra coacció, sota el vostre cop d'estat, tan il·legal com el feixista. (*Pausa. Cap resposta.*) Preneu, si les voleu, les responsabilitats davant la Història. I jo me'n vaig com un soldat, a fer-me matar al front. La lluita serà llarga. (*Pausa.*) Vosaltres, sols, sereu vençuts per un exèrcit set vegades més dur, potent, cruel. Franco ha creuat l'estret. Necessiteu tot el suport legal de les institucions: respecteu-les! Respecteu tots els homes com jo, distants i discrepants d'ideologia, però que volem ser, mentre la lluita duri, presents en aquest costat de la trinxera. (*Pausa.*) Utilitzeu-me, si més no... (*Pausa.*) Admeto els fets... i ara el poder és vostre.

FERMÍ (*sarcàstic*): Utilitzem-nos l'un a l'altre! Simulem! Que cadascú amagui el seu joc, però que el faci... que s'encobreixi una revolució sota unes baluernes honorables! Que sant Jordi ens guardi de prendre mal! I, mentrestant, tu què em proposes?

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Jo no malfio dels companys, Fermí.
Crec en la paraula. Obertament accepto els pactes. Utilitzeu-me per pactar també amb tots els indecisos encara a casa nostra, a la resta d'Espanya, a l'estranger.

Pausa.

JOAN EL CENETISTA: Què ens proposes?

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Quadreu-vos!

FERMÍ: Digues abans quines són les teves condicions.

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: La creació d'un Comitè Central de Milícies Antifeixistes, on siguin representades totes les forces disposades a lluitar, preparades per sofrir, determinades a vèncer.

JOAN EL CENETISTA, en lloc de contestar, s'alça. Treu la pistola-metralladora, comprova el seu funcionament.

LLUÍS COMPANYS: Què fas, Joan?

JOAN EL CENETISTA: Meditar si la proposta de l'honorable President és o no és correcta. Escupo damunt l'ambigüitat, que per companya no m'escau! Podem admetre un president fantasma...? Emprar-nos sota la seva baluerna?

VENTURA EL COLUMNISTA, que fins ara no havia intervingut, s'alça de la butaca on seia. Parla amb una certa gravetat.

VENTURA EL COLUMNISTA: Juan, el Presidente Companys tiene razón. (*Sorpresa entre els altres.*) Hay que poner los puntos sobre las íes. ¿Será capaz la CNT de tomar la dirección de todos los organismos existentes, de todos los organismos nuevos y necesarios tanto en el terreno civil como en el militar? ¿Seremos capaces ahora, de golpe, de romper definitivamente con todo, hacer el salto al vacío y organizar la guerra contra el fascismo?

FERMÍ: Tú lo has dicho, Durruti: organizar. Esta es la palabra.

VENTURA EL COLUMNISTA: ...y fusilar a quien se oponga... (*Sarcàstic:*) y obligar a quien no lo desee, movilizar a quien todavía no nos conozca y convertir, a la fuerza, a los que discrepen... No consultar ni admitir las opiniones ni las ofertas. Alinear a todos los ciudadanos por la fuerza, forzar a los partidos a arrodillarse delante de nuestras imposiciones, privarles de la libertad de expresión y someterlos... ¿no es esto lo que ha venido haciendo hasta ahora la represión con nosotros? ¿Estos no son los principios libertarios! (*Pausa.*) Establecer una dictadura, primaria, improvisada, salvaje y sostenida por la fuerza de las armas... En estas feroces y forzadas condiciones, ¿el pueblo nos seguirá? (*Pausa.*) Habla tú, Juan...

JOAN EL CENETISTA: Colaborando, cediendo, haciendo concesiones diarias e innecesarias y conservando una actitud prudente y responsable en apariencia, no avanzaremos en nada, Durruti.

VENTURA EL COLUMNISTA: Pero si vamos solos tenemos dos problemas: en primer lugar, ¡la dictadura libertaria! (*Pausa.*) ¿Os hace ilusión? En segundo lugar, la interferencia en los caminos de la libertad...

FERMÍ: Ahora, los caminos de libertad vierten en una sola vía: ¡liquidación social!

*Distanciament. LLUÍS COMPANYS fuma
mentre divaga, o al revés.*

LLUÍS COMPANYS: Una revolució total a Catalunya
arrisca de no ser seguida a la resta de l'Estat...
Un comunisme llibertari seria separar-nos. Voltar-
nos d'enemics en totes les fronteres. *(Pausa.)*
Sense dubte les potències prendran mesures
repressives enfront del repte que li planta un petit
poble. *(Pausa.)* Sotmetre's a un bloqueig ideològic
i econòmic comporta la fam i la ruïna. *(Pausa.)*
Una possible intervenció, o bé un suport definitiu
a l'enemic, s'haurà de tenir en compte... *(Pausa.)*
Catalunya sola, tocant els collons al capitalisme
i al feixisme, seria doblegada.

*L'ombra del pessimisme desapareix per les
paraules enfervorides d'un dels caps de la revolta:
és en VENTURA que diu:*

VENTURA EL COLUMNISTA: ¡Mentira! No voy a escuchar
lamentaciones de derrotistas! La victoria vendrá
por nuestro esfuerzo y saldrá de nuestro brazo;
por decisión y coraje venceremos... *(Pausa.)* Una
columna con siete mil hombres voluntarios partirá
esta noche en dirección a Aragón. ¡Yo la comando!
La he reunido en solo seis horas. Con tan solo
proclamar que era yo quien la lideraba, me han
seguido. Hay otras columnas que ya han llegado.
Calculo que ya hay treinta mil voluntarios que han
salido. Nuestra meta es Zaragoza, ciudad hermana,
capital del anarquismo, de la sede de nuestro
Comité Central. Ciudad vencida en una sola noche...
(Surt decidit.)

Si me quieres escribir
te daré mi paradero:
en el frente de Aragón,
primera línea de fuego
pri-me-ra línea de fuego.

Projecció a la pantalla informativa:**Eric el Brigadista, milicià al front.**

ERIC EL BRIGADISTA: «A aquelles altures ja anàvem plens de polls: ja començava el fred, però no en feia prou per contenir la plaga. Tinc molta experiència en insectes i paràsits, i puc assegurar que els polls són els pitjors. D'altres fan més coïssor, però no són residents. El poll humà és com una mena de llagosta i viu principalment en els pantalons. Només te'n pots desfer cremant tota la roba. En totes les guerres, els soldats van plens de polls. Els homes que lluitaren a Verdun, a Waterloo, a Flodden, a Senlac, a les Termòpiles, tots i cada un tenien polls que es passejaven pels seus testicles. Podem parar els peus als petits monstres cremant-los o banyant-nos en els rius. Només els polls poden induir-nos a capbussar-nos, nus, en aquells rius gelats.»

Projecció a la pantalla informativa:**Pantalons cremats, com a banderes, estesos.**

*Cants de guerra. De sobte, La internacional.
Entra, en visita al front, el cònsol de l'URSS,
VLADIMIR OVSENKO.*

ERIC EL BRIGADISTA: Qui hi ha aquí?

OVSENKO EL CÒNSOL: Vladimir Ovsenko, cònsol de la Unió de les Repúbliques Socialistes Soviètiques. *(Li allarga la mà per saludar-lo.)* I vostè és?

ERIC EL BRIGADISTA: Eric Arthur Blair, brigadista internacional. (*Encaixa amb recel la mà del cònsol. Desconfiat:*) Què hi fa aquí?

OVSENKO EL CÒNSOL: Quants homes teniu al front, els anarquistes?

ERIC EL BRIGADISTA: Més que vosaltres, malparits!

OVSENKO EL CÒNSOL: Com pot confirmar les nostres dades?

ERIC EL BRIGADISTA: Compto els vostres amb els dits i encara en sobren...

OVSENKO EL CÒNSOL (*distanciant*): Vosaltres ignoreu quants soldats teniu al front i fins i tot on els teniu. Ignoreu quantes columnes teniu organitzades —i dic organitzades per no ofendre— perquè ignoreu les reals necessitats dels vostres homes i les necessitats reals de les columnes. Menysteniu, això sí, la disciplina i la intendència. Desarmats com aneu, no us heu ni preocupat d'on us poden venir les armes.

ERIC EL BRIGADISTA: Les armes no ens venen, senyor cònsol, ens les fem! Hem transformat la indústria.

Distanciament.

OVSENKO EL CÒNSOL: És cert que el front de l'Aragó resta en mans de l'anarquia: antítesi de l'eficàcia militar. Quan el comandament ha decidit de realitzar una operació, els militants es reuneixen tot seguit per discutir-la. Hom passa sis o set hores, o de vegades dies, discutint. Cada un pot aportar esmenes, noves propostes tàctiques o bé polítiques a les operacions que s'han de realitzar. Si per atzar l'operació és aprovada i decidida, l'enemic —ben informat pels seus espies— ha pres contramesures eficients. (*Pausa.*) Si, tot i això, l'operació de guerra es realitza, els braus guerrers, els anarquistes, són esperats per les defenses enemigues alertades.

(Pausa.) Per sort, les batalles són bastants breus perquè els «vostres» milicians ataquen desarmats... Corren amb espadenyes, salten els parapets, porten les cartutxeres buides i les idees plenes de bones intencions.

ERIC EL BRIGADISTA: No les mereixen els nostres milicians que fa vuit mesos assetgen Saragossa? Els nostres reclamaren la primera línia del combat, quan ningú no volia anar-hi... Tot i això, ara ens neguen les armes.

OVSENKO EL CÒNSOL: Senyor Blair, com a Comissari General donaré tot el suport a la constitució de l'Exèrcit Popular Regular. Dissoldre les columnes dites llibertàries, incorporar-les a l'Exèrcit. *(Parla molt segur, d'esquena a l'interlocutor.)* El diàleg admès per vós com a natural amb les forces anarquistes, trepes d'incompetents i de romàntics, ha d'ésser interromput radicalment, ara! Abans que la revolució, ens cal guanyar la guerra... Disciplina!

ERIC EL BRIGADISTA: Mai no farem un exèrcit al mode franquista. Odiem la pròpia mitologia d'un exèrcit amb la façana d'uniformes, salutacions feixistes i galons; amb el dret dels oficials d'afusellar els soldats. *(Pausa.)* Lluitem contra una societat organitzada i repressiva, constituïda sota la forma d'un exèrcit... ben entès: com un exèrcit essencial, és a dir, prussià. Dir-nos que ens cal instituir la jerarquia militar per derrotar la jerarquia militar de l'enemic és antinatural! I, perdoni'm, senyor cònsol, però no em parleva de Trotski ni de Stalin constituint l'exèrcit roig, el «bon» exèrcit. No hi haurà mai un bon exèrcit de la mateixa manera que mai no existirà una «bona» explotació. Alienació i exèrcit, explotació i autoritat! Mai no refusarem de batre'ns, però refusarem l'exèrcit, i jo no parlo tant per mi mateix com parlaria aquí en Durruti, si pogués...

OVSENKO EL CÒNSOL: Senyor Blair, sento dir-li que, ara, en Durruti és mort.

Estupor.

Cop-de-tac i xoc-sec de les boles del billar.

ERIC EL BRIGADISTA: És cert el que dieu, senyor Ovsenko?

VLADIMIR EL CÒNSOL: Ahir a Madrid. Un tret —diuen—
per l'esquena.

ERIC EL BRIGADISTA: No és possible! No m'ho crec!

*Pausa. Silenci. EL BILLARISTA darrere el billar
—símbol del taüt del mort—, amb una bandera
roja i negra. Després empunya una pistola i apunta
al cel immòbil com una estàtua.*

INTERVAL

Projecció a la pantalla informativa:

Els fets de maig de 1937

EL BILLARISTA: El maig del trenta-set la Generalitat va
decidir d'ocupar la Telefònica, controlada pels
obres i el sindicat anarquista.

CARMETA: Traït pels que sempre havia defensat,
l'honorable President havia dit «al capdavant, ho
sento: Prou!»

EL BILLARISTA: Atenció a Fermí.

Torna FERMÍ armat.

FERMÍ: Torno per exigir-te que retiris la teva policia de
la nostra Telefònica Central. L'ordre que has donat
ha estat entesa com un repte.

LLUÍS COMPANYS: Arriba el moment en què un govern ha de manar.

FERMÍ: Dignes en què hem desobeït.

LLUÍS COMPANYS: Els serveis de la Telefònica són en mans dels sindicats. Els serveis de la Telefònica intercepten les converses de la Generalitat amb el govern central. Com teniu collons per fer-ho?

FERMÍ: La Telefònica és servida amb eficàcia pels obrers sindicalistes.

LLUÍS COMPANYS: Cap govern no acceptaria renunciar als serveis fonamentals i abandonar-los.

FERMÍ: L'ordre no l'has donada tu, ha estat el Conseller de l'Ordre Públic... comunista. Tenen ordre d'acabar amb nosaltres i només tu pots evitar-ho.

LLUÍS COMPANYS: Ordena als sindicats que deposin l'actitud. A la Telefònica, s'hi va a treballar. Res més. No a espiar, o controlar el govern.

FERMÍ: De la Generalitat provenen ordres contra els nostres. Ja han dissolt les patrulles de control.

LLUÍS COMPANYS: Tot i això, les patrulles de control continuen actuant fora de la llei. (*Excitat:*) Per la salut del meu fill, Fermí, t'ho demano. Fes el que puguis per obtenir un alto al foc.

FERMÍ: Què li passa al teu fill?

LLUÍS COMPANYS: Està malalt. Tu no ho sabies?

FERMÍ: Tots n'estem. Tots tenim els nostres malalts. Què li passa? És greu?

LLUÍS COMPANYS: Sí.

FERMÍ: La seva malaltia té algun nom?

LLUÍS COMPANYS: Esquizofrènia.

FERMÍ: Tots som al·lucinats. Tots oïm veus.

LLUÍS COMPANYS: Et conjuro perquè aquí, davant de ta germana, aclareixis si tu dones suport total a la CNT contra el govern. Fermí, per favor, m'escoltes? En la lluita antifeixista, no som al mateix bàndol?

FERMÍ: No hi ha dos bàndols: n'hi ha tres. Hi ha tres bàndols: compta'ls bé i veuràs que n'hi ha tres: ells, vosaltres i nosaltres.

LLUÍS COMPANYS: També malcomptes. La tragèdia afecta a molts. La unitat és fragmentada, és difícil veure en què coincidim. Davant meu l'Estat rebenta! Tu mateix, ara, exactament on ets, Fermí?

FERMÍ: Soc aquí perquè volem una revolució que no s'aturi.

LLUÍS COMPANYS: Si és així, qui es pot fiar de tu?

FERMÍ: Jo ja no soc home de fiar. De per tot soc objecte de mirades malèvols. Vam formar part del vostre govern. esquerranós, liberal burgès. Me'n vàreu fer fora. I en el meu lloc hi heu col·locat els consellers de Stalin.

LLUÍS COMPANYS: Amb tota la força de l'URSS darrere. Amb tota la veritat de la revolució ordenada.

FERMÍ: Els comunistes, simulant un accident, van assassinar Durruti per l'esquena, li van disparar entre l'espatlla i l'esquena. Encara me'n recordo. Amb això van acabar amb l'anarquisme heroic.

LLUÍS COMPANYS: Ara tindràs una ocasió per fer arribar les teves queixes al propi cònsol general de l'URSS a Barcelona. Vet aquí Vladimir Antonov Ovsenko; ell coneix bé els fronts.

*Entra OVSENKO EL CÒNSOL, charmant,
irònic moscovita.*

LLUÍS COMPANYS: Senyor cònsol, coneixeu Fermí? Aquest home té alguna queixa contra vostre.

FERMÍ: No tinc res en contra d'ell com a persona.
(*Conciliador:*) Salut Ovsenko. Gràcies per la vostra visita als fronts. Coneixem la vostra fama, la vostra capacitat per imposar el sistema, el model URSS, coneixem el mètode infal·lible: a punta de pistola eliminant els indomables, suprimint els adversaris, destruint els revolucionaris, el sistema comunista ha imposat la burocràcia.

OVSENKO EL CÒNSOL: Contra el caos que posa en perill l'Estat, hem posat una mica d'ordre.

FERMÍ: Ara el voleu imposar aquí, el vostre ordre!

OVSENKO EL CÒNSOL: Sí. Necessitem que la Telefònica funcioni. (*Àgil i cordial:*) Per exemple: que alcis aquest auricular i se senti el senyal indicatiu que tens línia lliure per parlar, comprens? Valores la importància d'aquest fet? Que en alçar el telèfon tinguis via lliure i no interceptada. Sense telèfon no es pot guanyar la guerra. Els coloms missatgers no són suficient.

Pausa.

FERMÍ: És certa la llegenda que porteu penjada?

OVSENKO EL CÒNSOL: Llegendes?

FERMÍ: Que vau intervenir en l'assalt del Palau d'Hivern dels tsars?

OVSENKO EL CÒNSOL: És cert, jo hi era. Vaig assaltar els balcons. Vaig aprofitar la meva habilitat per enfilar-me per la corda que havíem lligat a les balustres, vam aconseguir pujar als balcons i vam entrar per les finestres mentre els fusells dels camarades disparaven a cremadent contra les guàrdies imperials...

FERMÍ: Brillant passat! Però aquí arribeu tard per això. Aquí els palaus ja els vam enderrocar. Ja heu vist el que n'ha quedat, de la Generalitat. I mentre el

govern de la República —en fugida— no sabem on és, nosaltres fem la revolució. Madrid es converteix en la tomba del feixisme.

OVSENKO EL CÒNSOL: El govern de la República és a València on es prepara per guanyar la guerra. Per això nosaltres l'ajudem, perquè primer és la guerra. O no?

LLUÍS COMPANYS: Mentrestant, fa tres dies que Barcelona és un combat constant on cada dia els teus s'enfronten amb els nostres.

FERMÍ: És lamentable. És trist. Algun destí torbat ens ultrapassa quan al dipòsit judicial capitalitzen cinc-cents morts, la major part dels quals són nostres.

LLUÍS COMPANYS: Anem junts a la ràdio per aturar la matança fratricida.

FERMÍ: Primer, retira la policia que ocupa la Telefònica. Després, anirem junts a la ràdio.

LLUÍS COMPANYS: Convenç el sindicat perquè retiri els milicians i accepti l'alto al foc.

FERMÍ: Amb el meu consentiment, tropes procedents del front de l'Aragó han arribat a Barcelona per defensar les barricades.

LLUÍS COMPANYS: El govern t'ordena tornar al front les tropes; és allà on lluitem contra el feixisme.

FERMÍ: No hi tornarem, al front, fins a afermar la rereguarda. Nosaltres els anarquistes hem guanyat arreu. No ho neguis...

Canvi. LLUÍS COMPANYS busca la ironia.

LLUÍS COMPANYS: Corre per aquí un xicot francès: li diuen André Malraux, vol fer cinema, als estudis que tenim a Montjuïc vol fer la Batalla de Terol, *L'Espoir*. Va demanar audiència i el vaig rebre. Vam parlar d'això i d'allò: en sap molt, per fi jo li vaig preguntar:

«Escolteu: què en penseu dels anarquistes?»
 «D'aquests que us ho han pres tot? No són pas anarquistes, són anarcos», va dir amb menyspreu: «Crist va ser l'únic anarquista amb èxit, l'únic!».
 (Pausa.) Fermí, sisplau, no hi haurà represàlies si avui mateix abandoneu les barricades.

FERMÍ: Abandonar-les quan guanyem? Abandonar quan, per segona vegada, el Palau de la Generalitat no representa res? Quan tot el poder del poble és a les barricades? En aquests fets de maig, voleu que les abandonem? (*Rebel a l'ordre:*) Les barricades són la nostra fortalesa, són l'escola d'homes i dones: una gran lliçó d'heroisme. Dels obrers, en fem guerrers. Per primera vegada els que hi van hi troben exemples d'heroisme, i hi troben companys, hi comparteixen el menjar, mentre hi són s'ajuden els uns als altres, si un cau ferit l'atenen. Ells mateixos se l'enduen a un lloc segur. Disposats a morir, inspiren respecte a qui els ataca. Per la seva proximitat, parlen amb els soldats i els policies enemics i expliquen què defensen i els convencen. (*Autoconvençut:*) A nosaltres les barricades ens fan lliures.

OVSENKO EL CÒNSOL (*molt segur, protector i convincent*):
 Veuràs que l'alegria d'un home, la plenitud de l'home només la sent quan ha guanyat la guerra al front, venent l'enemic. Aprèn amb la meua experiència, acosta't i escolta. Jo t'ofereixo mostres d'amistat, si acceptes et rendiràs a l'evidència. Buscarem junts la victòria.

FERMÍ: Què vols? Vols fer-me creure que l'URSS lidera la revolució al món? Que està legitimada per la història? Que té tots els poders morals? Que té raó quan ens condemna? Què més vols? Que et besí els peus?

OVSENKO EL CÒNSOL: No els peus. Alça't. A la Rússia profunda el bes es fa a la boca. Acosta't.

OVSENKO *l'atrau. Bes a la boca.*

FERMÍ: Algú ha pensat en Judes.

OVSENKO EL CÒNSOL: Nosaltres hem oblidat el judaisme i el cristianisme, nosaltres hem vingut a negociar, a vendre la victòria contra els militars panxuts!
(*Riu pel populisme emprat.*)

FERMÍ: Pren-me pel que soc, Ovsenko: un home franc i honest, però que sap a qui besar i a qui escopir a la boca. Demano fets i proves, i no escopiré el bes rus que m'has donat.

OVSENKO EL CÒNSOL: Escolta abans. (*Dur:*) Dono suport a la República espanyola (*irònic*) amb una menció especial per a vosaltres. (*Desafiant:*) Tan bé com el que més, he après el català i el parlo. I ningú com ara jo, ni André Malraux ni Orwell, que encara corre per aquí de lliure combatent, no parlen el català tan bé com jo o ni tan sols el parlen una mica per un motiu senzill: perquè jo he vingut a portar un missatge de pau dels nens russos als nens catalans. De la bona gent del meu poble a la bona gent d'aquí.

LLUÍS COMPANYS (*de la depressió a la indignació*): Qui són «la bona gent d'aquí»? Són els teus, Fermí? Són els «valents» de les patrulles de control? Són els incontrolats? Són els que van sortir al carrer a cremar convents, a assassinar fabricants i botiguers, a matar i a robar?

FERMÍ: Robar?

LLUÍS COMPANYS: Sí, tu saps que sí! Matar els amos i els patrons, robar-los! Són els que van deixar desmantellats els fronts per tal de venir a imposar el terror aquí, els vostres innocents, maleïts traïdors.! Són aquells que practiquen les obres de misericòrdia a l'inrevés! Pengen el crist de cap per avall... anarcos miserables! Sou els qui heu volgut que des de Palau jo us tapi, ocult i justifiqui els vostres crims, no és per això que em manteniu? (*Canvi.*) Benvolgut Fermí, escolta! Poso a Déu i a Bakunin per testimonis que el President ordena als desertors i traïdors de tornar al front, una ordre que, ja ho sé, ningú no complirà.

Pausa. Silenci. LLUÍS COMPANYS, vident del que els espera, es colpeix el cap contra una porta o algun acte semblant de violència contra ell mateix.

Projecció a la pantalla informativa:

Passa un estol de «mosques», avions de caça russos.

OVSENKO EL CÒNSOL: Els nens catalans estimen els nens russos perquè n'han rebut regals i també aliments indispensables que van arribar aquí amb el vaixell Zirianin. Te'n recordes, Carme?

CARMETA: Sí.

OVSENKO EL CÒNSOL: L'arribada del Zirianin va provocar tant d'entusiasme i, sobretot, tanta esperança entre els nens catalans acompanyada de tantes demostracions d'afecte que ha creat entre nosaltres una situació de responsabilitat que demana ulteriors mesures a favor de Catalunya. Quant a vós, President, no heu comptat en tot moment amb el nostre suport moral?

LLUÍS COMPANYS: Quin mèrit he fet jo per merèixer tanta amistat des de tan lluny, Ovsenko?

OVSENKO EL CÒNSOL: L'estratègia ens col·loca al teu costat per mantenir la llei republicana.

FERMÍ: En aquest sentit, heu fracassat.

LLUÍS COMPANYS: Bé, nosaltres hem fet el que hem pogut. El Govern ha dissolt les patrulles, les bandes d'incontrolats i d'assassins comuns, els anarquistes, els homes sense ordre ni concert, els brètols sense llei.

FERMÍ: Gràcies per generalitzar l'insult.

LLUÍS COMPANYS: El mantinc mentre la lluita no s'acabi.

OVSENKO EL CÒNSOL: En nom de tots, jo el retiro. Jo no insulto. Tots, tots, tots junts plegats, tots combatem al mateix bàndol.

FERMÍ: Torneu a Rússia, Ovsenko. Deixeu aquesta terra per a nosaltres. Traieu les grapes del govern. Emporteu-vos els vostres policies, els espies, els instructors, els comissaris... La lluita, la vam iniciar aquí nosaltres; ens pertany el territori, goso a dir la Pàtria. Gràcies per parlar la nostra llengua però, per collons, us demano que deixeu la Telefònica per als nostres sindicats. Ordeneu que les armes ens siguin lliurades, que tots som antifeixistes i antinazis. Tots som poble en armes. Val a dir que us temo, a vós i l'abraçada de l'URSS, no ho nego; però en memòria del petó a la boca que m'heu fet, no intervingueu! La nostra revolució no la podreu entendre mai, cap comunista no la podria entendre. Deixeu que la fem nosaltres sols aquí.

OVSENKO EL CÒNSOL: M'hi he jugat la vida, negociant amb tu.

FERMÍ: Torno a les barricades. (*Es gira contra LLUÍS COMPANYS amb sàtira.*) Va haver-hi un temps, quan anàvem junts als billars dels cafès del Paral·lel, que podíem haver arribat als molls, ara es tard per embarcar-se. Un cop més, morts abans d'hora.

LLUÍS COMPANYS (*en el màxim disgust, de l'angoixa a la indignació*): M'he quedat sense arguments i sense autoritat: elegit a les urnes, vençut al carrer. «A les barricades, a les barricades!»... Ara us matareu els uns als altres i jo, entre vosaltres, impotent, veuré els fusells de cara. Pel que fem ara, a l'hora, tots plegats, tots junts, davant de la Història, tots plegats alhora. Demà algú dirà de mi: l'Estornell, el President, va superar el terrible fàstic d'aquella guerra fratricida, reguitzell de culpes, de faltes i d'errors, el secret dels quals ningú no gosarà explicar mai, aquesta és la veritat.

FERMÍ: A les barricades!

Distanciament.

CARMETA: Va ser la darrera vegada que es van veure:
de tornada, Fermí per defensar una barricada
va morir d'un tret a l'esquena disparat de prop.
A l'enterrament que els seus homes li van fer,
s'hi sumaren tres-centes mil persones.

*Emotiu enterrament de FERMÍ
on va concórrer una marea humana.*

CARMETA: Massa humana, massa forta, massa dolguda,
compungida en el pensar de la gentada al límit del
desànim i el dolor, hi havia la memòria de les morts
recents de Durruti i del meu germà Fermí!

*Corona de flors sobre el billar.
Tots puny enlaire un minut.*

EL BILLARISTA: Damunt de la ciutat de Barcelona va caure
un any i mig de guerra. Va ser atacada pels exèrcits
del Marroc, per legions italianes i alemanyes, pels
requetés de fanàtics navarresos, pels falangistes
espanyols, per l'invicte exèrcit espanyol rebel.
Per afrontar-los vet aquí l'Exèrcit Popular Regular
Republicà, voluntariós, mesell que es prepara per
a la guerra. L'estem creant. Instructors sortits
del poble i també vinguts d'Euskadi, comunistes
espanyols. Vam instruir l'Exèrcit Popular Regular
irregular, distint. (*Pausa.*) I qui ho hauria dit de mi,
dels homes com jo del Paral·lel, d'Hostafrancs, del
Poble-sec i de les drassanes, que hauríem estat
capaços d'esdevenir instructors, sergents, caporals
d'un gran exèrcit ordenat, obediènt, distint,
sobretot distint?

EL BILLARISTA *instrueix un grup de soldats joves
ben uniformats i armats.*

EL BILLARISTA: L'exèrcit clàssic espanyol marxa al ritme previsible de l'un, dos; un, dos; un, dos. (*Pausa.*) Nosaltres anirem a un ritme imprevisible i ben distint: l'un, dos, tres; un, dos, tres. (*Canvi.*) Vet aquí la instrucció diària dels soldats. Vestiu-vos! Caleu-vos l'uniforme! No sereu combatents malforjats, descamisats, anàrquics; marxarem al ritme: un, dos, tres. Botes de cuir, casc d'acer, armats amb fusells Mauser, baionetes d'acer lluent, amatents i a l'aguait per al combat, per al cos a cos; un, dos, tres. Practiqueu, soldats republicans, l'atac a mort, buscant el cos a cos, enfonyant les baionetes contra el ninot que representa el cos de l'enemic, contra el sac farcit de palla o borra, el ninot de l'enemic, enfonyeu les baionetes, enfonyeu-les, en-fo-nyeu-les! Un, dos, tres; un, dos, tres! Salta pagès!

ELS SOLDATS (*a cor*):

Els soldats dormen
a les casernes
als camps d'entrenament.
Matiners, matiners s'entrenen.
Diligents, diligents, enfonyen
les baionetes contra els sacs, contra els sacs
farcits de borra.

16

Projecció a la pantalla informativa:

El desenllaç mesos després. Gener de 1939. El refugi.

*En LLUÍS COMPANYS i la CARMETA en el refugi.
L'aspecte d'ell és abatut, possiblement malalt,
mal afaitat, quasi paorós.*

CARMETA: En què penses?

LLUÍS COMPANYS: En res. En no res. Pensava en les lliçons que s'aprenen a la guerra.

CARMETA: Fumes massa.

LLUÍS COMPANYS (*agre i sarcàstic*): La guerra no pot negar-nos res, tot al contrari. La guerra ens fa més forts i bells, més àgils, astuts i poderosos... (*Estupor.*) Només la guerra exalça les potències, afua el nervi d'aquells afortunats que hi participen i és fora de tot dubte que ennobleix els sentiments de l'home... (*Amb mordacitat quasi sinistra, continua.*) De l'homenet que jo he estat ha esdevingut, per gràcia de la guerra, el superhome. (*Pausa.*) El dolor físic, la tensió, la gran exaltació que ens produeix al cor, la guerra, ens impedeix de doblegar-nos. Tot el que l'home no gosava fer, floreix en la vida de l'heroi, i cap renunciament no ens cal: podem assadollar-nos. Vegeu quin braó té el braç del President.

CARMETA: Fas una mala cara impressionant.

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Aquesta nit no he dormit, durant vuit hores seguides. (*To normal, ara:*) La salut s'ha ressentit d'aquest penós esforç. No em calen certificats dels metges per saber-ho.

Pausa. Transició.

CARMETA: Cap nova del teu fill? (*Pausa. Silenci.*) És mort?

LLUÍS COMPANYS: Qui en pot estar al corrent?

CARMETA: Si fos mort, ho sabries.

LLUÍS COMPANYS: Sí, mes com?

CARMETA: Els morts tenen un estrany poder per a comunicar-se.

LLUÍS COMPANYS: No pas tots. Alguns resten anònims...
El noi morirà sense que jo ho sàpiga: lluny, a part
nostre, en qualsevol moment de qualsevol dia.

*Pausa. Gran dolor. Cop-de-tac i xoc-sec
de les boles del billar. Pausa.*

CARMETA (*després d'un llarg silenci*): Cal dimitir, Lluís.
Desengatjar-se d'una situació que ja no controles.

LLUÍS COMPANYS: Mai no l'he controlada. (*Pausa.*) Ningu
no la controla. Mai en un bàndol no hi ha hagut
tantes opcions, tantes ideologies, tants criteris,
tantes revolucions pendents. Però... una guerra
fa impossible servir tants sentiments morals,
perquè tot sentiment moral, particular o general,
es converteix en una sola opció: vèncer!, vèncer!,
vèncer! (*Accés de tos. Pausa.*) Nosaltres... qui sap si
no valem per això. (*Pausa.*) Les nostres energies són
consumides constantment en fer-nos preguntes i en
sospesar les actituds personals que involucren la
desfermada del conflicte... i els desencerts i errors
comesos en aquests terribles anys. Desengatjar-se,
però, resultarà impossible. Aquesta guerra ja no
té una sortida honorable. A desgrat de tots els
esforços que s'han fet, ell es nega a negociar. Vol
una capitulació total. La humiliació per a tots.
La vexació absoluta. Cap esperança, doncs, per als
combatents, ni per a la població civil. Als perdedors,
els queda la infàmia, com sempre... i res més.

*Fosc. LLUÍS COMPANYS surt.
Amb pas lent es dirigeix cap al carrer.
Entra L' ADVOCAT HURTADO.*

LLUÍS COMPANYS: Estimat Hurtado, mireu la plaça de
Sant Jaume, ocupada des del maig per les forces
del govern central, al qual ara estem lligats de
peus i mans. Reflexioneu com el SIM controla no

solament la informació, sinó la policia. Mireu els carrers de Barcelona, on l'ordre públic ja no és nostre. Si sortiu, us trobareu la policia forastera. No coneixeu tan sols els qui estan encarregats de la meva pròpia escorta. No soc, sense saber-ho, un presoner?

L'ADVOCAT HURTADO: Encara hi ha una lluita a mort contra el feixisme.

LLUÍS COMPANYS (*sarcàstic*): Feu bé de recordar-m'ho!

L'ADVOCAT HURTADO: Evidentment!

LLUÍS COMPANYS: La força que ens manté, la gran tenacitat absurda que ens aguanta, és el convenciment que els nostres esforços per continuar són, en definitiva, inútils.

L'ADVOCAT HURTADO: Vós sou la veu que ens queda.

LLUÍS COMPANYS: No ho soc pas. (*Pausa.*) No... (*Pausa.*) Ja no ho soc! Soc atacat per totes bandes: rebutjat pels anarquistes, odiat per la burgesia, vigilat pels comunistes, suspecte de separatisme enfront de la unitat espanyola... (*Pausa.*) De fet jo no pertanyo a cap bloc d'aliances, ni a cap partit relacionat enllà de les fronteres. No em fa costat cap secta religiosa, cap internacional política o mafiosa. Cap! (*Pausa.*) Molts dels companys antics de lluita ja són morts. No em resta cap lligam, excepte alguna arrel profunda en el meu rerefons de boig. (*Pausa.*) Hurtado, la meua veu ja no és creïble. Si parlo, seré escoltat amb l'esperança de poder... endevinar quants dies manquen per a la fi. D'altres seran, però, més venjatius: creuran que ja els arriba l'hora.

Pausa. Surten.

Efecte de distanciament.

EL BILLARISTA (*com a cronista*): De Saragossa a Terol s'inicia un front de cent mil homes per atacar el

baix ventre de Catalunya i encerclar-la. Les unitats feixistes arrencaren les tropes marroquines de xoc, les més disciplinades forces espanyoles. Els ajuden mil avions italians, dos-cents cinquanta d'alemanys. Dos-cents cinquanta tancs operen amb les tàctiques de les *panzerdivision*.

EL CONSELLER GASSOL: Pels camins del Maestrat els feixistes van arribar ahir a Vinaròs, vuitanta quilòmetres de mar són d'ells: encerclament de Catalunya. Pel nord de Lleida els italians han arribat a Tremp, han pres totes les instal·lacions elèctriques del Noguera. Catalunya és a les fosques.

FOSC.

Projecció a la pantalla informativa:

CATALUNYA A LES FOSQUES.

Rumors de guerra i de derrota.

El billar enderrocat per les bombes.

*En la foscor, soroll de guerra: un bombardeig,
sirenes, crits de desesperació...*

*Finalment s'encenen els llums i el billar és ple
de roques i runes, «enderrocat» per les bombes.*

EL BILLARISTA: Van utilitzar bombes d'espoleta retardada per perforar els plans superiors dels edificis, bombes que esclaten a l'interior o en les profunditats de les cases habitades; van fer servir bombes de força expansiva lateral que arrosseguen vehicles i persones. Van bombardejar els barris habitats i populars de Gràcia i la Barceloneta. Van destrossar Granollers, els molls, els blocs

i els magatzems de Barcelona; però entre tots van salvar el billar.

*Es veu com tots treballen per treure enderrocs,
per retirar cadàvers de la runa, per recuperar
el billar totèmic.*

EL CONSELLER GASSOL (*declamatiu psicodramàtic*): Cada turó serà un castell; cada carena una muralla i cada riu una batalla lliurada a preu de sang. No cedirem! Les armes dels soldats republicans impediran l'avenç en tots els fronts i es mantindran en totes les defenses naturals del territori. Una ferotge resistència defensarà cada un dels pobles catalans per fer una altra tomba de feixisme, i cridarem davant dels tancs: «No passaran!». (*Canvi.*) No passareu! Per més que feu no passareu, i si passeu, serà damunt d'un clap de cendra.

EL BILLARISTA: Per eludir el bombardeig constant dels canons de la marina de guerra italiana que pirategen les nostres costes, el President i la muller dormen cada dia en diferent refugi. Jo me'n cuido.

CARMETA (*distanciament*): Estoics en perill fins al darrer moment del darrer dia, els ciutadans fidels acudien al treball, a l'oficina, anaven a les exposicions, assistien a les convocatòries musicals. Gent admirable i animosa de tota mena que havia llegit Orwell o Riba es reunia. No hi mancaven solidaris estrangers, corresponsals de premsa o músics! Recordo el jove Benjamin Britten assistir a una estrena d'Alban Berg. Recordo el propi Britten compondre un concert per a violí a Montjuic.

Recolliment. Música.

Projecció a la pantalla informativa:

**Tres dies després, la ciutat és assetjada.
Llum de final d'un món. En un clap de cendra.**

CARMETA: Per fi, el dia vint-i-tres de gener, quan Malraux filmava la seva novel·la *L'Espoir* als estudis del Putxet, tot l'estament oficial, com un sol home, va rebre l'ordre de replegar-se cap al nord, a la frontera. Havíem vetllat desperts, quan van trucar a la porta.

Arriba OVSENKO EL CÒNSOL.

CARMETA: Va ser a la poqueta nit quan Vladimir, el rus que ens havia estimat més, va trucar a la porta del refugi que ens havien assignat. No havia perdut res d'aquell posat d'home invencible, decidit sempre a tot, Ovsenko. Vam preguntar-li què volia.

Pausa.

OVSENKO EL CÒNSOL: M'ha estat difícil de trobar-vos.

CARMETA: Us creïem de tornada a Rússia, em plau veure-us.

LLUÍS COMPANYS: Què voleu de mi?

OVSENKO EL CÒNSOL: Trametre una darrera petició.
El President, don Juan Negrín, demana que faci d'intermediari per obtenir de vós un pacte.

LLUÍS COMPANYS: Després de tres mesos de silenci!
Després d'infinites instàncies desateses, després de no dirigir-me la paraula, per què vol ara, de part nostra, un pacte?

OVSENKO EL CÒNSOL: Un pacte és una transacció entre les parts interessades: un substancial acord sustentat per la necessitat ineludible que es concerta en termes neutres i secrets, i es tracta en aspectes no previstos i que exigeixen un esforç de l'una i l'altra part... Penseu-hi. (*Pausa. Cap resposta.*) El president Negrín ordena que el front de Catalunya no s'ensorri i vol que tu donis la cara. I que, en la seva absència, tu prenguis totes les responsabilitats de la República Espanyola, amb el convenciment que només tu pots dur a terme i resistir per vèncer.

LLUÍS COMPANYS: Per què Negrín ara pensa això, i per què ho pensa ara? I per què compta amb mi ara? I per què, quan tot era possible, no hi pensava?

OVSENKO EL CÒNSOL: Negrín pensa que la guerra s'està fent aquí, a Catalunya, i que tu ets l'home irreductible. Aquí i ara encara el poble i els soldats creuen en tu. I saben que mai no et rendiràs. I Negrín creu que no rendir-se... és més: el sol fet de no voler rendir-se és vèncer.

LLUÍS COMPANYS: Ara Negrín m'ordena d'ocupar el govern d'Espanya quan l'Estat es descompon. Quan els soldats dormen vestits sota la neu o caminen amb els peus botits i gelats i no es descalcen per por de no poder posar-se mai més les botes.

OVSENKO EL CÒNSOL: Malgrat les raons diferencials, Negrín té una part de raó. Tu escolta'l...

LLUÍS COMPANYS: L'escolto bé, Ovsenko. No paro d'escoltar. Què sento? M'ofereix de compartir el poder quan hi ha cinquanta-vuit penes de mort per signar. Quan les potències democràtiques veïnes ens han negat tot el suport que ens falta. I, perdona que t'ho digui, quan l'URSS ha ingressat a les caixes fortes tot l'or del nostre Banc d'Espanya, Negrín m'ofereix pacte i poder. I això quan l'exèrcit que defensa Catalunya cau immobilitzat a l'Ebre i condemnat a l'extermini,

quan la darrera lleva, cinquanta mil soldats,
són morts: Negrín ordena resistir. Gràcies!

OVSENKO EL CÒNSOL: No només Negrín; també jo ho demano. Aquest és el darrer reducte de la democràcia a Europa. I els soldats volen sentir encara l'emoció i no la fredor. I no la por sinó la veu dels que prefereixen batre's en combat que morir fugint. Ara el poble i els soldats volen veure una cara amiga, volen sentir una veu.

LLUÍS COMPANYS: És això el que heu vist tot venint de poble en poble cap ací? Quina cara fa la gent? Heu vist la riuada de la gent que ens abandona en la ruta de l'èxode i arrossega amb ella tot l'Exèrcit Popular per anar, tots junts, a lliurar-se als peus dels gendarmes francesos que els esperen per fotre'ls a un camp de concentració, que és com dir extermini?

OVSENKO EL CÒNSOL: Pren el micròfon per aturar la retirada, per defensar els teus quan tots els pobles del món lluiten per aturar el feixisme.

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Mentrestant, Negrín, on és?

OVSENKO EL CÒNSOL: Pot semblar que, sense raó, el defensi. El president Negrín és a Suïssa negociant amb els seus col·legues, homes de ciència i de cultura alemanya a Europa, perquè obligui Franco a dialogar.

LLUÍS COMPANYS: En tant que nosaltres resistim.

OVSENKO EL CÒNSOL: Exactament: resistir és vèncer.

LLUÍS COMPANYS: Resistir sense esperança. (*Pausa.*) Tota guerra converteix en culpable qui la toca. Vam jurar defensar la nostra terra. Amb qui comptem per dir que és nostra?

OVSENKO EL CÒNSOL: «Un gran home és aquell els errors del qual a l'hora del balanç no compten.»

Pausa.

LLUÍS COMPANYS: Ovsenko, queda't. Hem lluitat més o menys junts i ens hem entès prou bé. En la pau, com en la guerra, tenim enemics comuns...

OVSENKO EL CÒNSOL: He rebut ordres que no puc desobeir. He de tornar a l'URSS on, requerit al Tribunal Suprem, seré acusat de deslleialtat a Stalin per la meva missió aquí, per haver perdonat els anarquistes, per haver transigit amb els companys de Trotski; per no haver perseguit els heretges comunistes. (*Pausa.*) I per haver-vos ajudat, a tu i a vosaltres, republicans espanyols i catalans que heu posat en perill la política de l'URSS a Europa.

Adeu d'OVSENKO EL CÒNSOL.

LLUÍS COMPANYS: Així vam acomiadar-nos. Vam abraçar-nos i vam fugir. Cadascú per si mateix, pels camins de la incertesa.

Projecció a la pantalla informativa:

Camí de l'èxode i la incertesa.

CARMETA (*recitat com a estrofa*): Els gendarmes disposaren que el dia de l'èxode fos obscur i fred, i els vençuts continuàrem caminant dia i nit pel bosc camí de la frontera per sotmetre'ns a les potes dels cavalls, lluny del fill malalt, lluny de la guerra, ja perduda. Vam trepitjar en silenci quilòmetres de glaç. (*Pausa.*) Quan el camí s'estreny, el corrent de la fugida s'alenteix però no s'atura: avança cap als camps de concentració dels refugiats que la

tramuntana empeny furiosa. Nosaltres, per ordre del govern francès, vam ser obligats a refugiar-nos en un poblet bretó.

17

Projecció a la pantalla informativa:

L'exili a Ker-le-boule.

Al lateral dret de l'espai escènic, una tercera part del total, uns mobles déco suggereixen l'estança del grup exiliat. LLUÍS COMPANYS ha caigut en un rebrot de tisi.

EL CONSELLER GASSOL: Teniu fred?

LLUÍS COMPANYS: Ai, Gassol, no fa pas més fred a la Bretanya que el que farà al Terròs, al Pla d'Urgell; l'hauríeu de conèixer; per a un barceloní el Pla d'Urgell és tan desconegut com el Far West.

EL CONSELLER GASSOL: Esteu febrós, la cara entresuada, els ulls us ploren, Lluís; faríeu bé de cuidar-vos.

LLUÍS COMPANYS: Ja ho faig! No ho veus?

EL CONSELLER GASSOL: Teniu noves de casa?

LLUÍS COMPANYS (*esforç per a prestar-li atenció*): Dèieu?

EL CONSELLER GASSOL: ...de Barcelona...

LLUÍS COMPANYS: No. No en tinc.

Pausa.

EL CONSELLER GASSOL: Necessiteu diners?

LLUÍS COMPANYS: Gràcies! Tots els tresors del meu govern són a l'abast... Escolteu la notícia: el Tresor de la Generalitat no existeix!

EL CONSELLER GASSOL: No he volgut faltar-vos...

LLUÍS COMPANYS: No us amoïneu, Gassol; ja no és possible fer-me mal.

Arriba L'ADVOCAT HURTADO. S'abracen.

LLUÍS COMPANYS: Què volíeu?

L'ADVOCAT HURTADO: Us venim a buscar. Vindreu amb nosaltres cap al sud.

LLUÍS COMPANYS: No. No puc fer-ho...

L'ADVOCAT HURTADO: És una ordre del president Daladier. La policia us busca.

LLUÍS COMPANYS: Jo espero el meu fill, Hurtado. Procurarem que pugui reunir-se aquí amb nosaltres.

L'ADVOCAT HURTADO: Les noves que us portem no són reconfortants. En Lluïset fou evacuat abans-d'ahir del sanatori. La direcció n'havia autoritzat l'alta per a venir a reunir-se amb vós, tal com havia estat sol·licitat, i la proximitat del front ho aconsellava. (*Pausa angoixosa.*) En Lluïset fou transportat en una ambulància de la Creu Roja que emprengué camí cap a Orleans. La ruta era bloquejada per la riuada dels fugitius i dels soldats. La caravana ha estat bombardejada.

Cop-de-tac i xoc-sec de les boles de billar.

Llarga pausa. Fosc. Silenci. En l'escassa llum del billar, EL BILLARISTA encén un cigarret. Pausa. Alena el fum. Pausa. Consulta el rellotge. A Ker-le-Boule un focus lluminós esclareix el rostre demacrat del President. Soliloqui.

LLUÍS COMPANYS (*per a ell mateix*): Oblida't del noi...

Ja no vindrà! Un ésser pertorbat, mancat d'intel·ligència. Un rostre llunyà i estrany i separat pels temps, un rostre inexpressiu... Només els ulls, de tant en tant, em miren i, des del fons de la folia, m'interroguen; uns ulls que són els meus... (*Pausa.*) Quan la desgràcia i la derrota m'aclaparen, quan els amics i els meus companys són morts molts d'ells, exiliats d'altres, perduts encara, presoners i amenaçats de mort, quan els que em seguiren dormen damunt de la sorra d'Argelés, jo penso ara i m'angoixo, més que per altra cosa, per aquest noi que ja, sense dubte, no m'és res.

Entra CARMETA. La petita remor treu l'home dels seus pensaments i l'esglaia. Ella s'atura, el mira i s'adona de l'angoixa. Li parla, però, naturalment.

CARMETA: Prepara't.

LLUÍS COMPANYS: No tornaré a fugir. (*Pausa.*) Fugir té un límit: aquest racó de la Bretanya és el meu límit. (*Pausa.*) Per força vaig deixar Barcelona, en l'exigència de fer-ho tots plegats. Per ordre del president Daladier vàrem deixar París, mes ara s'ha acabat.

L'ADVOCAT HURTADO: Tinc una oferta perquè us traslladeu a Mèxic, on la família pot acompanyar-vos. El govern de Mèxic us ofereix tota l'ajuda i hospitalitat i —no cal dir-ho— seguretat que no trobeu aquí.

LLUÍS COMPANYS: No puc anar-hi. (*Pausa.*) És impossible, Hurtado...

L'ADVOCAT HURTADO: Em podeu dir què us reté a Bretanya? Què és el que feu aquí?

LLUÍS COMPANYS (*una mica delirant*): Endegar correspondència, promoure ajut als refugiats,

donar suport als qui en demanen... *(pausa)* ...
 protestar davant les autoritat franceses per
 la seva inhibició. *(Pausa.)* Promoure la llibertat
 dels soldats captius a Sant Cebrià i a l'Argelers;
 organitzar el Consell a l'exili; guardar, en lloc segur,
 els documents dels arxius de les conselleries: són el
 futur, són per a la Història.

LLUÍS COMPANYS, *fatigat, de sobte es gira,
 lentament.*

EL CONSELLER GASSOL: La vostra seguretat resulta
 indispensable.

LLUÍS COMPANYS *(pausa)*: Aquest és un lloc bastant segur,
 Gassol, us ho asseguro, i no patiu pas gaire per
 ningú, ni menys per a mi. Resto en l'anonimat...
(Pausa.) Quin mal he fet aquí, a la Bretanya? He
 estat quiet i he treballat; no he preguntat ni els he
 recriminat; no he practicat espionatge perquè no
 surto mai de casa, pregunteu-ho! Ho faig per no
 distreure'm de la feina...

CARMETA *(distanciament)*: Totes aquestes converses es
 tingueren just abans de la seva detenció. Durant els
 dies i en les setmanes posteriors a la total fallida de
 l'exèrcit francès... i a l'ocupació del territori.

Surten EL CONSELLER GASSOL
 i L'ADVOCAT HURTADO.

*A l'exterior, una patrulla de la Gestapo
 formada per L'OFICIAL DE LA GESTAPO
 i UN SOLDAT.*

CARMETA: Una tarda, la Gestapo es presenta per
 escorcollar la casa a Baule-le-Fôret, amb l'excusa
 de cercar el dipòsit del Tresor. Era la Gestapo
 de sempre, i de tots ben coneguda. Detalls de

correcció i de disciplina, feien encara més temible la seva intervenció.

Pausa.

L'OFICIAL DE LA GESTAPO: *Wer die Musik nicht liebt?*
(*Seu davant del billar, com si fos un piano de cua.*
Pensa un instant quina peça pot interpretar, quan
l'ha triada comença: Els homes terribles de Krieger.)

Als correctes alemanys els acompanya l'agent secret
espanyol PEDRO URRACA, conegut com el terror
dels polítics a l'exili.

18

Projecció a la pantalla informativa:

**La detenció. Discurs de l'agent URRACA davant
de LLUÍS COMPANYS, que fuma i no l'escolta.**

URRACA: Procedo a su detención, cumplo una orden. Actúo cien por cien de acuerdo con la Gestapo. Ya lo ve: se están portando como amigos. Cumpliré el encargo recibido de llevarlo a usted a Madrid. Ya no es la tumba del fascismo, se ha rendido y «la guerra ha terminado». Sométase a la nueva disciplina y asuma la parte de culpa que se le atribuye: prepárese para un largo recorrido hacia la muerte, pero la libertad pasajera del viaje será como un regalo que le hace la vida antes de abandonarlo, antes de ponerlo delante de las bocas de veinte fusiles que le aguardan, cuando El Pardo se dé por enterado.

EL BILLARISTA: El presoner fou conduït per la Gestapo, primer a la *Kommandantur Loire-Atlantique*. Pocs dies després, a la Santé, a París, on se li negà d'ésser tractat com a presoner polític. El vint-i-quatre de setembre fou traslladat, via Bordeus-Hendaia, a la frontera, on l'esperava el comte de Mayalde, amb la Guàrdia Civil i altres funcionaris, entre ells Bravo Montero fill.

Pausa.

EL BILLARISTA: Un llarg viatge en tren separa aquesta escena de la següent. Un dolorós viatge en la nit, sense esperança de retorn, com tants n'hi ha hagut. El rodolar del tren en els carrils sona com una eina quan l'esmolen: espurnes de foc i metall a l'uníson. Llums estantissos a la frontera d'Espanya. Funcionaris, policies i el director general de presons esperen el presoner.

URRACA: La historia es demasiado fuerte para que nadie se digne dirigir una mirada sobre usted, un hombre que de antemano está dispuesto al sacrificio y, según dice, a perdonar y a no guardar rencor a sus jueces. Así es la vida. Mientras tanto, sus ojos no han perdido del todo la esperanza y la tristeza.

LLUÍS COMPANYS *de sobte es gira
i es dirigeix al policia.*

LLUÍS COMPANYS: Ja som a Espanya? Gràcies, senyor Urraca, per no haver-me emmanillat perquè pogués fumar.

*Tira la resta de la cigarreta.
N'encén una altra.*

URRACA: Antes de entrar en España quiero hacerle una fotografía. La guardaré como recuerdo y para que en la historia conste que bajo mi custodia no ha sido maltratado. No es un héroe, Companis, es un tipo humano, en cualquier caso, perdedor. Hasta cierto punto, le respeto.

*Prepara la càmera per fer la foto històrica.
El clic de la càmera de fotos ressona al llarg de l'espai
com si es tractés d'una bala.*

LLUÍS COMPANYS: No li guardaré rancor. És una trista història.

URRACA: Diga, ¿por qué lo hizo? ¿Por qué se cargó todas las leyes del Estado? ¿Por qué no obedeció? (*Pausa.*) Mis espaldas son anchas, señor Luis Companis. Su señoría es hombre fácil para el gesto. Sin pensarlo se levanta, acepta el reto, empuja contra el muro del Estado. Le hemos seguido muy de cerca, vimos sus discursos, sus soflamas. «A luchar con los dientes y las uñas»: eso pedía apasionado. Incluso conocemos sus conversaciones políticas secretas. La forja de un conspirador fue la suya: sus conversaciones en el billar del Paralelo, *El Español*. (*Pausa.*) Intimamos, por supuesto sin saberlo usted, para obtener información, le seguimos como profesionales. Compartimos su escondrijo, por supuesto sin saberlo usted. Frecuentamos meretrices, fulanillas y amiguitas —a los dos nos complacían—, mujercitas fáciles, soplonas, mitades de mujer; a los dos nos encantaban. ¿No se acuerda? (*Pausa.*) Por desgracia, la Historia nos separa. Una historia a la que usted aportó desdén, más tarde conflictos políticos y sociales, más tarde desacato y, por fin, traición. Igual que los eternos enemigos de la Patria, la deshizo. Pero, como el más humilde servidor, como el más heroico militar o el más frío comandante, yo, a conciencia, de acuerdo con mi Patria, le condeno... (*Pausa.*) ...y, al tiempo, le respeto. (*Canvi.*) ¿Me da la mano?

LLUÍS COMPANYS *accepta la mirada i li ofereix la mà.*
Les mans dels dos homes s'acosten,
no arriben a tocar-se però es perdonen.

Transició. Lentes tacades al billar.
LLUÍS COMPANYS *és traslladat a Montjuïc.*

Projecció a la pantalla informativa:

Darrera escena. De matinada.
LLUÍS COMPANYS al pati d'afusellaments.

LLUÍS COMPANYS: *Descalça'm.*

El BILLARISTA l'ajuda a descalçar-se les sabates i
allibera els peus inflats. Li treu la jaqueta i la plega.
Tot seguit, li ofereix la bena per tapar-se els ulls
i LLUÍS COMPANYS la refusa. Llença la cigarreta.
Avança un pas davant del mur.
Una trompeta — com la que tocava Frank Sinatra
a From here to eternity— se sent, llunyana.

LLUÍS COMPANYS: *Va, som-hi...*

EL BILLARISTA a la vora del billar enguixa el tac,
l'apunta contra la bola i colpeja. El so es pot
amplificar com una canonada. Òbviament,
LLUÍS COMPANYS *cau mort. EL BILLARISTA*
continua lentament, respectuós, el joc del billar,
a caramboles.

Projecció a la pantalla informativa:

París, novembre de 1940.

Una tarda tranquil·la de diumenge en l'exili republicà.

CARMETA: Sota d'aquest cel de tardor que anuncia hores fredes i no llunyanes de l'hivern llegeixo unes cartes que va enviar-me el poeta anglès Wystan Hugh Auden:

«Fart de tot, el Temps
ha estropellat els panys
i per escarni, ha llençat les claus
muntanya avall, de Montjuïc, on els nens
descalços juguen tristos
mentre, barrejats sense cap sentit
en la fossa comuna,
la rosa de l'amor abraça els nostres morts».

Darrer cop-de-tac d'EL BILLARISTA.

FOSC FINAL.

Altres títols de la col·lecció

Quatre textos d'Ignasi Iglésias

Cinc textos de Rosa Victòria Gras i Perfontan •

Cinc textos de Rosa Victòria Gras i Perfontan ••

Cinc textos de Rosa Victòria Gras i Perfontan •••

Tres textos de Manuel de Pedrolo

Tres textos de Josep Palau i Fabre

Tres textos de Ferran Soldevila

La vesita, de Joan Ferrandis d'Herèdia

El ventríloc, de Joan Brossa

Lucrecia o Roma libre, de Joan Ramis i Ramis

Tal faràs, tal trobaràs, d'Eduard Vidal i Valenciano

Indian Summer, de Rodolf Sirera

Tres textos de Jordi Teixidor

Tres textos de Ramon Vinyes

Dos textos de Josep Pous i Pagès

Dramaturg, novel·lista, assagista, traductor i cirurgià traumatòleg de professió, Josep Maria Muñoz Pujol (1924-2015) va ser un dels representants més significats de la generació perduda dels dramaturgs que van escriure en català durant el franquisme.

Autor d'una vintena de textos dramàtics —els tres primers en castellà—, va adoptar als anys seixanta el seu idioma matern, el català, com la llengua que donaria veu i cos a la seva dramaturgia posterior. De totes les obres de teatre que va escriure —algunes d'elles encara inèdites—, se'n van publicar tretze, la majoria de les quals es troben actualment descatalogades o fora de circulació. Aprofitant l'avinentsa del seu centenari, l'Institut del Teatre publica tres dels textos més representatius de Muñoz Pujol amb l'objectiu d'acostar als lectors actuals i als del futur una obra poc coneguda tot i la significació que va tenir en el seu moment, però que, com altres companys de generació, posteriorment no ha estat representada.

Les peces que configuren aquest volum s'ofereixen amb la voluntat de reivindicar tres dels textos més reeixits de la seva trajectòria, que clarament coincideixen amb les tres etapes més definitòries de la poètica singular de l'autor. A *Antígona* (1965) mostra una versió modernitzada del clàssic de Sòfocles amb l'aroma dels aires de revolta dels seixanta, quan Muñoz Pujol connecta amb l'experiència del teatre independent i concretament de l'EADAG; *Vador* (1986), que versa sobre la figura del famós pintor surrealista figuerenc, correspon a l'intent de l'autor d'accedir definitivament a l'escena professional catalana de la dècada de 1980. I, finalment, *L'home del billar* (2013) és la reescriptura d'*En Companys*, un text publicat el 1981, sobre la polèmica figura del president afusellat a Montjuïc per l'exèrcit franquista, en què es veuen sintetitzades les obsessions formals, estilístiques i de contingut d'un autor en una peça que continua sense haver pujat mai als escenaris.

ISBN 13 978-84-10278-20-2

9

788410

278202